Mo. Bot. Garden.
1893

HERBARVM

VIVAE EICONES
ad naturę imitationem, sum̃a cum
diligentia et artificio effigiatę,
unà cum EFFECTIBVS earundem, in gratiam ueteris illius, & iamiam renascentis
Herbariæ Medicinæ,

PER OTH. BRVNF.
recens editæ. M. D. XXX.

¶ Quibus adiecta ad calcem,
APPENDIX isagogica de usu & administratione SIMPLICIVM.
Item Index Contentorũ singulorum.

Argentorati apud Ioannem Schottũ, cum
Cæs. Maiest. Priuilegio ad Sexennium.

ἰατρὸς ἀνὴρ, πολλῶν
ἀντάξιος ἄλλων.
οὐκ ἔστ' ὑγιείας κρεῖττον
οὐδὲν ἐν βίῳ.

Inuentũ Medicina meũ
est, opiferq; p orbem
Dicor & Herbarũ subiecta potentia nobis.

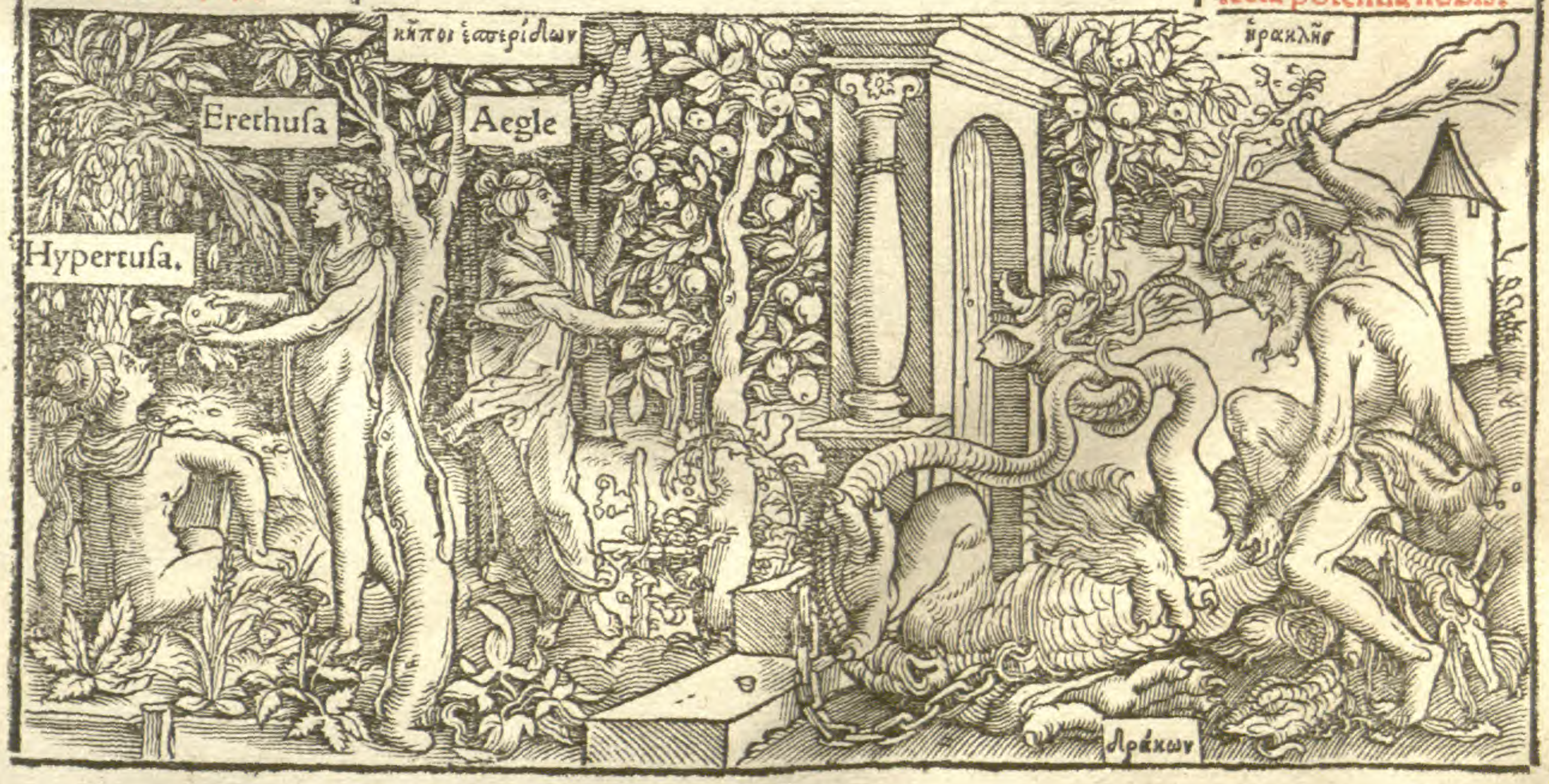

Inclytæ urbis ARGENT. prudentiſſimo Senatui, OTTHO BRVNFELSIVS S. D.

QVI DE MAGISTRATIBVS COLENDIS bene ſenſerunt, non id tantum cenſuerunt, honore primores uiros excipere, caput ſcilicet aperire, flectere genu, & quemadmodum pueri Iunonis auem admirantur, laudibus ſubinde in cœlum ferre, idq; adeo titularibus præſtigijs illis, tragicis & ampulloſis, ſed magis laudem illis tribuere iuſticiæ & prudentiæ, de illis ex animo bene & ſentire & mereri, illorũ iudicia noſtris anteferre, planeq; tanq; Deos ſuſpicere, & ſummum illum huius mundi κοσμήτωρα in eis admirari & colere. Succinunt ad id multis locis diuina oracula, dum Deos faciunt, dum uetant eis maledicendũ, dum Decimas ſubinde decernunt, & rerum primitias, poſtremo & gladij ius tribuunt. Atq; haud ſcio, an huc reſpexerint, qui aut ueteres autores in lucem acturi, aut ingeniorum ſuorum ſpecimen aliquod poſteris edituri, frequenter, aut maximis Principibus, aut ſummis Magiſtratibus lucubrationes inſcripſerunt ſuas: uidelicet, quo non tam ab inuidia publica, & maledoctorum hominum peſtilentibus linguis eſſent tutiores, q̃ ut ipſi quoq; de maioribus ſuis bene mererentur: rati, non ultimã, iuxta Poetæ ſentẽtiam, eſſe laudem, Principibus placuiſſe uiris. Nec alio ſane animo ego Hortos meos, celſitud. ueſtris nuncupaui, clariſsimi atq; ampliſſimi uiri, q̃ ut beneuolentiam apud celſitud. ueſtras mihi pararem, palamq; facerem, in re non adeo fortaſſe magna, animum erga rempub. ueſtram, quid in arduis ac ſerijs ueſtri cauſsa obiturus ſim, ſi uires & facultates permitterent. Proinde, ne ab conſuetudine illa laudata ueterum ſcriptorum diſcederem: quam ſi contemnerem, profecto aut confidens, aut animi ſupercilioſi iudicari queam. Vt enim SOL diei decor eſt, LVNA inter nocturna aſtra micat, uniones ac gemmę añulos ac precioſas ueſtes exornant: ita clariſſimorum uirorum imagines, & ſplendidiſſima nomina, a librorum ueſtibulis, quaſi lucem quandam & autoritatẽ addunt opuſculis. Merentur hoc primum multis nominibus celſitud. ueſtræ, tum ob ſingularem prudentiam, iuſticiam, æquitatem, magnificentiam, liberalitatem, benignitatem, pietatemq;, qua in omnes homines clementes eſtis, omnibuſq; æquo bene uultis, tum ob optima ſtudia & bonas literas: quas cum in ueſtra urbe munificentiſſime inſtituiſtis, idq; adeo in omni diſciplinarum genere, ut nullis hodie totius Germanię gymnaſijs, ſcholaſterium ueſtrũ inferius habeatur: nullis alijs ſane debebantur primitiæ noſtræ, q̃ talibus, tantiſq; ſyderibus noſtris, columinibus, anchoris. Decuit idem & gratitudinem meã in rempub. ueſtram, ingratus ne eſſem, pro qua etiam mortem mihi oppetendam cẽſeo. Aluit hæc me, tuto atq; honeſte ad hanc ætatem perduxit, muniuit meas rationes bonis legibus, optimis morib. honeſtiſſimis diſciplinis. Quid eſt quod

uicissim a me persolui non deceat, unde hæc accæpta mihi sunt? Et ut de ampliss. ordinis uestri, etiam priuatis personis attingam, merebantur hoc imprimis antistites nostri D. Iacobus Sturmius ille, & ueteribus imaginibus, insigniq; eloquentia, & multarum literarum eruditione nobilis, D. Nicolaus Knyebsius, & D. Iacobus Meyerus, uiri longe spectatissimi: q̃s cum consulari prudentia, cunq; insigni pietate, et ipsos Camœnæ ornant suæ, quibus si pensum operæ nostræ subsecundariæ non reddidissemus, ingrati essemus: si alienis fœneraremur, etiam iniqui. Eam itaq; meam, quantulamcunq; munificentiam, deq; pauperi suppellectili δόσιν τὴν ὀλίγην. lætis, oro auspicijs, adsumite, nec rei solum quæ datur, uel usum, uel inopiam, sed alacrem magis dantis uoluntatem, respicite. Memores illius Artarxerxis Imperatoris, cui cum omnis generis munuscula illi offerrent ex uulgaria plebe, dicere solitus fertur. Esse animi præcelsi, ac prorsum regij, donaria, uel ab imfimæ fortunæ hominibus collata, non adspernari, uerum erugata, & renidenti potius fronte excipienda. De inuidia profligenda, quod alij multis a librorum frontispicijs agunt, abunde mihi satisfactum erit, si celsitud. uestris bonam operam me collocasse intellexero. Dicamq; & illud Horatij. Non ego uentosæ plebis suffragia uenor. Riserunt & sua secula Meoniden, Raraq; coronato plausere theatra Menandro. Cæterum de Hærbarij nostri ratione, hoc uelut in compendio habetote. Primum nihil aliud nos spectasse, in toto hoc opere, q̃ ut publico omnium bono, Hærbariæ iamiam collapsæ, porrigeremus subsidiarias manus, eamq; prope extinctam, in lucem reuocaremus. Quod, quia nō alia ratione fieri posse, animaduertimus, q̃ abolitis prioribus ac ueteribus Hærbarijs, atq; de nouo uiuis & acupictis imaginibus, editis. Deinde solidis ac firmis descriptionibus, ex priscis & autenticis autoribus prolatis, utrunq; tentauimus, atq; curauimus: q̃ feliciter, qualiq; cum gratia, V. cels. iudicium esto, certe cum magna molestia. Nam quanta nobis legenda fuerint, quot autores euoluendi, quãta ab Hærbarijs explorãda, ab Seplasiarijs & agyrtis dolo & technis extorquẽda, & res indicat ipsa, et aĩaduertent facilius, qui similem aliquãdo operã post nos sunt nauaturi. Quo magis uenia dignos nos existimamus, si in re tam seria, tamq; ex omni usu & cognitiõe obsoleta, non protinus ipsissimũ ipsum, quod dicitur, scopũ attigerimus. Cesso enumerare, in quas syrtes, in quas Symplegadas interdum inciderimus, ac longe densissimas tenebras, non nunq; impegimus etiam. Nam id quælibet a fronte præ se feret hærba, quanto nobis negocio constiterit. Vnde nomen etiam cõmentarijs Rhapsodiæ indidimus: quod id genus scribendi, non solum sine inuidia erat, uerũ cum maiori etiam fructu. Videbatur enim consultius, unicuiq; reddere quod suum erat, q̃ nostra ambitiose commẽta uenditare. ne si repetitum uenerit olim Grex auium plumas, moueat cornicula risum, furtiuis nudata coloribus: cum potuissemus fortasse, ut Georgius Valla, & post hunc omnes Neoterici (adeo ab ea impostura neminem excipio) uer-

D. Iacobus Sturmius. D. Nicolaus Knyebsius. D. Iacobus Meyer.

De ratione operis.

Nihil nouum sub sole.

tendo stylum, aliorum opes nostras facere. In his autorum placitis, nulli us etiã reiecimus sensa: memores illius, quod nullus liber tam malus est, quin emolumenti aliquid conferat. Singulis suũ honorem dedimus, uel barbarissimis etiam. Ne autorem quocp Pandectarum, & Genuensem il lum Simonem posthabuimus, autores ut corruptissimos, infantissimosq; ita instructos pulchre ad perniciem, si quis non attente et cum iudicio legat. De quibus tamen ingenue fatemur, interdũ magnopere quocp nos adiuuatos, & uel ad hoc contulisse, ut facilius neuos & menda deprehen deremus. Hermolai quocp Barbari Corollaria & annotationes passim adiecimus: quod ex his solis hodie Hærbarum cognitiõem existimemus petendam. Interdum ubi res poscebat, & controuersia de herba aliqua fu erat, duos fortissimos pugiles induximus, Daretem unũ, Entellum alterum, Nicolaum Leonicenum, & Pandolphũ Collinutium, alterum sum mum ac primum hac nostra tempestate medicum, alterum eloquentissimum iureconsultũ, sed qui ita tamen in hærbis uersatus sit, ut multis parasangis, quod dicitur, totum hodie medicorum uulgus post se relique rit, mutuis sese ictibus collidẽtes, uelutiq; in duello & harena pugnãtes, cõmisimus. In qua Tragedia, spectatores interdum sumus & admiratores, atq; nunc huius, nunc illius partibus gratulamur: in plærisq; litem ipsi dirimimus, in multis conniuemus. Maluimus enim quędam indiscussa, & aliorum arbitrijs relinquere, q̃ temere pronunciare de ea re, de qua tot doctissimi uiri addubitarent. Quancp alicubi confidenter etiam nostra proferimus: quibus tantum uolumus esse robur, donec alius firmiora attulerit, id quod nuscp non alias etiam testamur. Autores non minus quadraginta citamus, ex quibus Centones hosce cõsuimus. Nec hos passim, necp ubilibet, sed ubi res ita postulabat. Vbi similia omnes dicebãt, potiores delegimus: ubi contraria, iuxta posuimus, ut in aperto esset pugnantia. Aetium, Oribasium, & Paulum tametsi autores alioqui optimos, tamen rarius citauimus, quod hos græce desyderauimus, & latinæ tralationes malæ fidei erant. Idem & cum Galeni simplicibus fecimus, ex ueteri tralatione. In quibus tamen conquirendis nunc toti sumus, nec secundo huius operis Tomo coronidem addituri, nisi ex his græcis fontibus, aut si id non successerit, alteri demandaturi eam prouinciam. In his igitur omnibus, si quid digne a nobis sudatum est, totum uobis debetur Mœcęnatibus, totumq; uestris celsitud. acceptum fero, studiorum nostrorum alumnis: nec longiora nobis uiuẽdi spacia optamus, q̃ quo publicis huiuscemodi munijs, stipendijsq; illis literarijs obeũdis, idonei fuerimus, & de celsitud. uestris, decp uestra repub. publicæ & priuatæ benemereri. Ex libera Argentina Nonis Martij, Anno redempti orbis

M. D. XXX.

¶ AVTORES quorum testimonijs in hoc opere usu sumus.

Hippocrates.
Theophrastus
M. Varro.
Plinius
Plutarchus.
Apuleius.
Psellus,
Vergillius.
Cornelius Celsus.
C. Galenus.
Oribasius.
Auicenna.
Serapion.
Auerröis.
Cassius felix.
Aggregator herbarum.
Io. Manardus.
M. Vergilius.
Georgius Valla.
Nicolaus perottus.
Baptista ferrar.
Philippus Beroaldus.
Strabus Gallus.
Hieronymus hærbarius.
Aristoteles.
M. Cato.
L. Columella.
Dioscorides.
Palladius.
Aemilius Macer.
Polybius.
Hesiodus.
Q. Serenus
Paulus.
Aetius.
Io. Messue.
Razes.
Constantinus.
Platearius.
Nicolaus Leonicenus.
Pandulphus Collinutius.
Hermolaus Barbarus.
Platina.
Baptista pius.
Iacobus constantinus fauen̄.
N. Pomponius.
Ioannes Vigonius.

ἄδηλον

πολυκαρπεῖς, πολυπλανεῖς, πολυσχίστους,
πολύποδας, πολυρρίζους μὲν οὖν ῥίζας.
γενναίους, εὐφυεῖς, ὄρθους, παχεῖς, πρέμνους,
εὐφύλλους, εὐκόμους, δασεῖς, βαθεῖς, κλάδους,
φλεβώδη, κολπώδη, πολύπτυχα φύλλα,
πολύμορφον, πολυειδῆ, πολυγήθη,
ἐνανθῆ, εὔοδμον, εὐχροῦντε λειμῶνα,
δεῖ ὃν θαυμάζειν ἐς, αὐτὰρ δεῖ ὃν μᾶλλον
πολυΐδριν τεκτήναντος θεοῦ χεῖρα.

IOANN. SAPIDVS Lectori S.

Qui cupis ingenitas Herbarum noſcere uires,
Sciregue diuerſis nomina nota plagis,
Quæque ſit unius facies cuiuſque doceri,
Hoc lecto uoti codice compos eris.
Nulla quidem retro uiderunt ſæcula tradi
Id ſcripti tanta commoditate genus.
Quando Ottho uelut in quendã Brunfelſius hortum,
Huc culta ex uario ſemina rure tulit.
Quorum uim, pariterque docet medicaminis uſum,
Tam bene, ut haud melius facta pericla queant,
Sic rerum præcepta modo breuitate coarctat,
Ne ſint inuiſæ prodiga uerba moræ.
Rurſum ambage modo licita ſermonis abundat,
Ne careat ſenſu dictio parca ſuo.
Nunc & Iōannes pictor Guidictius ille
Clarus Apellę non minus ingenio,
Reddidit adfabras acri ſic arte figuras,
Vt non nemo Herbas dixerit eſſe meras.
Quantus Iōannis SCHOTTI ſumptuſque, laborque,
Et ſtudium, & fuerit cura, uidere licet,
Dum, calamis æreis, inuento fretus Auito,
Hoc magna dignum laude parauit opus.
Ergo age te, quiſquis medico uerſaris in Albo,
Hoc operæprecium eſt nolle carere libro.

OTHONIS BRVNNFELSII DE VTILITATE & præstantia Herbarum, & simplicis Medicinæ

PRAEFATIO.

ALEXANDER Philippi deuicto in Arbellis Dario, a satrapis suis compendium sciscitatus, qua ex Persia in Aegyptum iretur tuto, Mercator quidam, homo quidem multarũ rerum peritus, sed obscurior, Sidonius natione, illi allatus est (nomen Lucianus historiæ author, non meminit) Ego, Rex, inquit ille, uiam haud longe ex Persis in Aegyptũ me tibi ostensurum polliceor. Etenim si quis montana hæc superauerit (transgredietur autem triduo) confestim in Aegypto erit. Et sane ita res habebat. Verũ Alexander locorum imperitus, & mercatorem impostorem ratus, boni uiri salubre consiliũ pertinaciter aspernabatur: nimirum cæco illo amore sui demẽtatus. Id uitij Plato quondam malorum omnium fontem existimauit. Necꝫ iniuria, mea quidem sententia. Facit enim interdũ personæ uel exilitas, uel contẽptus, deinde φιλαυτία illa, qua nemo non sibi placet ipsi, ut quãtumuis etiam sana & recta consilia non admittamus, amplectamur uero quæ pessima sunt.

Vereor itaqꝫ, ne quod Mercatori cum Alexandro, idem mihi cum Seplasiarijs, Agyrtis, & Pharmacopolis eueniat: uidelicet, si ego Methodum aliquã præmonstrauero, qua non mo-

C do præſentius, uerum minori quoq; ualetudinis cum diſpendio, adeoq; impenſis etiã exilioribus, morbis conſulatur, ſolis inquã ſimplicibus, & herbis, illi me ſuſpicentur neſcio quid monſtri alere, et eorum μεμιγμένα ἀλεξι φάρμακα, amuletaq;, & ἀντιβαλλόμενα damnaturũ. Ita enim fere fit, ὡς πᾶς ὑπαίτιος ὢν αὐτοῦ περὶ πάντα ὑφαρᾶται, degeneresq; animos, ut inquit Poëta, timor arguit.

Atqui nihil tale molior, ita me omnes Muſæ bene ament: perq; illud ſacroſanctũ iuſiurandum Hippocratis, neq; alienius unq; crimen aliquod a me fuit. Sed ne tanti quoq; me facio, qui tot doctiſsimorũ Medicorum placita, compoſitionesq; magiſtrales ſubuertere queam: nec ſi queam, debeam. Sed quando Herbariũ librum molimur, ſemelq; id in animũ induximus, Herbas rurſum in uſum & cognitionẽ reuocare: ne tanquam Megarenſium, tam nulla earũdem ratio haberetur, anteq; ad has quidem explicandas pergeremus, obiter ſaltem, quantas haberent illæ utilitates, q̃q; cõmendatæ ueteribus olim ſeculi hominibus fuerint, nouitijs Medicinæ candidatis oſtendere placuit: id quod & faciemus pro uirili, ſi tñ prius id ab myropolis impetrauerimus, ut omnẽ ipſi de nobis malignam ſuſpicionem amoliantur. Et ut ipſi quoq; Compoſitiones ſuas magniſaciunt, ornantq; ſubinde magnis titulis, obauratis, & picturatis: ita Herbis & Simplicibus, ne ſuam etiã gloriam inuideant: & ſi quidem conſentanea dixerimus, ſalubribus monitis bene obtemperent, deſtomachari in nos deſinant. Sin uero τὰ οὐδὲν πρὸς ἔπος, uiciſsim nos admoneant, noſtra me-

D lioribus argumentis confutent. quod erit nobis tam gratum, ut omnium maxime: tantum abeſt, ut nouatores uelimus haberi, uel alicuius mercem damnare, quã non antea uel æquitas ipſa, uel ipſa ſe, & primi illi artis ſummates non reprobauerint atq; damnauerint. Quod ſi acerbius etiam quædam dixerimus, bonos omneis obteſtamur, in malos dictum accipiant, non in ſuam contumeliam: meminerintq;, multos eſſe ſubinde, qui ſub eo quæſtu etiam orbi imponunt, multaq; hominum milia nedum compilant, uerum conficiunt etiam, atq; interimunt.

Ne id quoq; uelim expectet a me aliquis, q uniuerſas Herbarum utilitates adſcripturus ſim. id eñ operoſum foret, & negocij infiniti: & quod ſi contendam, non aliud plane molirer, q̃ longam Iliados fabulam poſt Homerum. Cæterum quando hodie meras impoſturas faciunt myropolæ quidam (de malis loquor) horum fucos tantũ detegemus: ut in ordinem cogantur tandem illi, quod boni omnes optabunt mecũ, Præſtigiatoribus & impoſtoribus, etiamſi diſpliceant noſtra, tamẽ pro ueritate audendum eſt. Et quæſo audiant me illi pauliſper uel hallucinantem: mox etiam intelligent, uel holitorem opportuna dixiſſe.

Dij Herbarũ demonſtratores.

Multã olim Herbis laudem apud Veteres fuiſſe, tametſi multis ſubinde demonſtrari atq; conuinci queat, tamen id non poſtremũ eſt, q Dijs etiam inuentoribus ſunt adſignatæ. Sic enim laudatiſsimam herbam Moly, Mercurio tribuit Homerus, diuina quadã clementia mortalibus demonſtratam, Odyſs. κ.

ῥίζα μὲν μελὰν ἔσκε γάλακτοι δ' εἴκελον ἄνθος
μῶλυ δ' μιν καλέουσι θεοὶ ἀνδράσιγε θνητοῖσι
θεοὶ δ' πάντα δύνανται.

Quam & Vlyssi adsignauit aduersus illectamenta Circes. Nascitur illud (ut inquit Plinius) circa Phenæū, & in Cyllene Arcadiæ, specie illa Homerica, radice rotunda, nigraq;, magnitudine cepæ, folio Scyllæ, difficiliq; fossu. A

Deinde sancta illa Panace, ipso nomine omnium morborum remedia promittens: & ipsa quoq; Dijs inuentoribus adscribitur, nimirum Chironi, Herculi, atq; Aesculapio.

Herculi quoq; uindicatur quæ Apollinaris, apud Arabas Altercum, siue Altercamgenum, apud Græcos uero ὑοσκύαμος appellatur. Vt illud quoq; Heraclion Siderion, oīa uulnera ferro illata, efficacissime sanans.

Mercurialis herbæ qui primus author fuerit, uel nomē ipsum indicat, quod usq; hodie retinet. Achilleon & ipsa quoq; notissima herba est. At illam demonstrauit primus Achilles, non ille quidem in bello Troiano, ut opinor, sed discipulus Chironis, uulnerariā herbam. Quæ ob id Achilles uocatur. Hac sanasse Telephum dicitur.

Facit ad id, quod in hanc usq; diem, ijsdem adhuc nominibus appellamus, scilicet Labrum Veneris, Barbam Iouis, sanguinem Herculis, herbam solarem, Lunariam. Qua superstitione factum, ut & apud Christianos in eam æstimationē uenerint herbæ, ut Diuis inscriberentur: uidelicet. D. Iacobo, Petro, Ioanni, Magdalenæ, Mariæ. Sic enim hodie quasdam uocant. Cardum Mariæ, herbam S. Petri, herbam S. Iacobi, herbam S. Christophori, & sexcenta huiusmodi. Non ob aliam rationem, q̃ quod diuinum aliquid habere in se, uel ab magnis uiris demonstratæ, uulgo creditæ sunt. B

Arborum quoq; genera fuisse numinibus suis dicata, ut Ioui Esculū, Apollini Laurū, Mineruæ Oleam, Vitem Iacho, Veneri Myrtum, Herculi Populum, Pani Arcadiæ Deo Lilia, non tam Poëtarum libri, q̃ herbarum quoq; scriptores testantur. Verū cum hæc pueri etiam in phrontisterijs legant, in re tam protrita ac manifestaria, obiter saltem meminisse, ne ignorasse uideamur, satis superq; fuerit. Quæ arbores quibus Dijs sint cōsecratæ

Venio ad inuentores Herbarum, qui nihilominus clari quoq; homines fuere: quippe, aut Reges, aut Reginæ, aut certe quidem alterius cuiusdam conditionis eminentioris. Sic Gencius quidam Rex Illyriorum fuit. Fertur ille etiam inter media arma tam studiosus fuisse Herbarum cognitioni, ut Gencianę uires primus deprehenderit, atq; monstrauerit. Haud dubium, multo maiorem inde gloriam se consecuturum sperans, q̃ si centū urbes subegisset, quanto etiam honestius est, tot homines seruare ab infirmitatibus noxijs, id quod apprime præstat radix illa, passim etiam nota mulomedicis & ueterinarijs. Feliciores etiam tum herbæ eius seculi, quę Reges & Principes habuerunt inuentores & excultores, eorumq; dignitate & pręstantia, suam & ipsæ gloriam auxerunt, Huius De inuentoribus herbarū.

C modi fuerunt etiam apud Arabes Auicenna, Razes, Hali, Messuas, Abraham, Principes quidem uiri, sed tam pertinaces disciplinæ cultores, ut omissa regni & principatus gloria, medicinæ potius antesignani & summates habiti sint. Clymenes, & Lysimachia, Plinio olim notissimæ herbæ fuerunt, at hæ ab Regibus sui nominis appellatæ: & qui, cum Imperio fortasse & nomẽ perdidissent, quod herbis studiosi fuerũt, posteritati sunt reseruati.

Scordion nobilis herba, Dioscoridi celebratur, non inter postremas etiam, sed Mithridati regi adscripta, primũq; demonstratori, deinde per Crateiam herbarium, ex manu depicta herba ab Rege, nouissime tandẽ Dioscor. quoq; exhibita. Iubæ regis Euphorbia, quam ab medici sui nomine, & fratris Musæ eius, a quo ferũt conseruatum Cæs. Augustũ, sic inscripsit: notior fortasse existit apud Pliniũ, q̃ ut in præsentiaꝝ adducat.

Pro Reginis (affectauere eñ & mulieres hanc gloriã) uel una Mausoli uxor satis fuerit, quæ adoptauit herbã, quæ nobis Artemisia dicitur: & de Nymphęa similiter, quæ ab Nympha nomen inuenit, zelotypia erga Herculem mortua. Quorũ alioqui ne nomina quidem superessent, si herbæ non fuissent.

Inuenerũt herbas & uniuersæ gentes. Scythia enim, quę Scythicę dicitur, circa Beötiam nascentem, dedit. Ischneumonem Thracia, qua ferunt sanguinem sisti, non aperta modo uena, uerumetiam præcisa. Vetones in Hispanijs eam repprerunt, quę Betonica dicitur in Gallijs, in Italia autem Serratula, ab Græcis Cestron, aut Psychotrophon.

D

Aniãlia quas herbas inuenerũt, atq; demonstrauerũt

Quod etiã animalia inuenerunt, uel potius demonstrauerunt herbas, haud dubiũ, quin benignitate Dei optimi max. uel ob hoc mihi ad herbarũ laudem facit: quod ea cũ non nouerũt myropolia & confectiones, & ijsdem quoq; morbis laborant quibus homines, tamẽ si quid accidat noxium, suopte marte auxiliantur sibi, idq; herbis tantũmodo. Nec pigebit super hoc miraculo, Plinij etiã uerba adscribere, quæ sunt apud illum histo. natu. lib. 8. cap. 28. Hippotamus inquit, in quadam medendi parte magister extitit. assidua namq; satietate obesus, exit in littus, recentes harundinũ cæsuras perspeculatus: atq; ubi acutissimũ uidet stipitem, imprimens corpus, uenam quandã in crure uulnerat: atq; ita profluuio sanguinis morbidũ alias corpus exonerat, & plagam limo rursum obducit.

Simile quiddã & uolucris in eadẽ Aegypto monstrauit, quæ uocatur Ibis, rostri aduncitate per eam partẽ se proluens, qua reddi ciboꝝ onera salubre est. Nec hæc sola multis aĩalib. repta sunt, usui futura & homini.

Dictamum herbam, extrahendis sagittis, cerui monstrauere percussi, eo telo pastuq; eius herbæ eiecto. Iidem percussi a phalangio (id est aranei genus) aut aliquo simili, cancros edendo sibi medentur. Est & ad serpentum ictus præcipua, qua se lacerti, quoties cum his conseruere pugnam, uulnerati refouent.

Chelidoniam uisui saluberrimam hyrundines monstrauere, uexatis pullorũ oculis illa medentes. Testudo Cunilæ, quam Bibulam uocant,

paſtu uires contra ſerpentes refouet. Muſtela Ruta in murium uenatu cum ijs dimicatione conſerta, Ciconia Origano, Edera Apri in morbis ſibi medentur, & cancros ueſcendo, maxime mari eiectos, Anguis hyberno ſitu, membra corporis obducta, Feniculi ſucco impedimentum illud exuit, nitidiuſq; uernat. Idem hyberna latebra uiſu obſcurato, Marathro herba ſe affricans, oculos inungit, ac refouet: ſi uero ſquammæ obtorpuere, ſpinis Iuniperi ſe ſcabit. A

Draco uernam nauſeam, ſylueſtris Lactucæ ſucco reſtringit. Pantheras per carnes fricatas aconito (uenenum id eſt) barbari uenantur: occupat ilico fauces eorum angor, quare Pardalianches id uenenum appellauere quidam. At fera hæc contra, excrementis hominis ſibi medetur: & alias tam auida eorum, ut a paſtoribus de induſtria in aliquo uaſe ſuſpenſa, altius q̄ ut queat ſaltu contingere, iaculando ea, petendoq; defatigata, poſtremo expiret: alioqui uiuacitatis adeo lentæ, ut eiectis interaneis diu pugnet.

Elephas Chamæleonte concolori fronde deuorato, occurrit Oleaſtro huic ueneno ſuo. Vrſi cū Mandragoræ mala deguſtauere, formicas lambunt. Ceruus herba Cinnare, uenenatis pabulis reſiſtit. Palumbes, graculæ, merulæ perdices, Lauri folio annuum faſtidium purgant: Columbæ, turtures, & gallinacei, herba quæ uocatur Helxine. Anates, anſeres, cæteræq; aquaticę, herba Siderite. Grues, & ſimiles, Iunco paluſtri. Coruus occiſo Chamæleonte, qui etiam uictori nocet, Lauro infeſtum uirus extinguit. Atq; hactenus Plini. Cui ſubſcribens Helianus, Paſtu inquit, Hyoſcyami herbæ, reſoluuntur & conuelluntur Apri: ſed remedium nouerunt. aquas enim ſtatim adeunt, uel cancros uenantur: palam indicantes, ne homini quoq; ſalutarem herbam exiſtere. B Helianus.

Reſtat, ut ſcriptores adſignemus, ne res uſqueadeo nihili putetur eſſe herbaria, ab tā inſignib. ijſq; adeo doctiſſimis & uetuſtiſſimis celebrata. Inprimis Iubæ uolumē extitit olim de herba Euphorbia. Themiſon Plātaginē extulit herbā, non ita uulgarē, quin innumeris utilitatib. præditā. Polion Muſęus, et Heſiodus, Pythagoras Scyllā, Braſſicam Chryſippus. Eandē iterum Dieuches, & Cato, itemq; uniuerſa adeo Ionia, ut per eandem etiā palam iurauerit. Zeno Stoicæ familiæ, Capparim, Antinomachus Athenienſis Cytiſum, Morchion græcus Raphanū, Apuleius Betonicam. Vergilius Ebenū, Eraſiſtratus Lyſimachiam. Ex Oliua Amurcā Cato. Homerus Crocon, Loton, & Hyacynthū. Heſiodus Maluā, & Albucū. Archigenes Caſtoriū, Euchronius Hiceſius, Coniades, & Ariſtomachus uina & uites. Aſclepiades Anthemin, quę & Leucanthemis, & Chamęmilon: quorꝝ tametſi interciderūt hodie multa, tn̄ argumētum eſt longe melius, de herbis fuiſſe meritos ueteres Philoſophos, q̄ nos hodie ſumus, qui uix noſſe dignamur: tantumq; ineſſe illis uirium putauerunt, ut uix paucisſimis ad deſcribendum ſufficerent. Recenſet & Plinius plæroſq; hiſtoriæ ſuæ lib. 25. capi. 2. quos, ne longiores ſimus, omit-

C timus: ut obiter interim etiã prętereamus Crateiam, Bithynũ, Iollam, Heraclidem, Andream Chium, Niceratũ, Petronium nigrũ & Diodotum, quorꝫ meminit Dioscorides, qui etiã Myriades scripserunt herbarum.

Iam si ad gloriam etiam uetustas aliquid facit, facit autem plurimum, nihil herbaria medicina antiquius, nihil apud antiquos authores celebratius, cum μιμιγμένα uix secũdo loco apud eos habeãtur, suntq; recẽs quodam curiosorum hominum inuentum. Quod ne fabula esse prorsus putetur, primum exemplis, mox authoritate comprobabimus.

Chiron Centaurus, cum Herculem recæpisset (ut inquit Plinius) hospitio, casuq; arma eius petractãti, sagitta illi excidisset in pedẽ, nullo alio pharmaco medicatus est uulneri, q̃ herba Centaurea: quæ tam præsens remedium illi fuit, ut in hanc diem etiam nomen inde retineat.

Sic Machaon uocatus ad Agamemnonem, qualia tandem putabimus medicamenta adhibuisse in tanto exercitu, in tam uasto loco, tanta strage, tantis tumultibus, q̃ fortasse simplicia pharmaca. Sic enim dereliquit Homerus Iliad. δ.

αὐτὰρ ἐπεὶ ἴδεν ἕλκος ὅθ' ἔμπεσε πικρὸς ὀϊστός
αἷμ' ἐκμυζήσας, ἐπ' ἄρ' ἤπια φάρμακα εἰδὼς
πάσσε, τά, οἵ ποτε πατρὶ φίλα φρονέων πόρε Χείρων.

Similiter & Pęonem quoq;, qui ὀδυνήφατα φάρμακα Plutoni dicitur imposuisse. Sed & Helena Telemacho tristiciæ suæ obliuionem inducere uolens, nihil aliud commemoratur a Poëta adhibuisse, quã nobilem illam

D Nepenthes. Ea herba est Aegyptia (ut inquit Plinius) nulla mixtura. Verba Poëtæ sunt Iliad. ι.

αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον ἔνθεν ἔπινον
νηπενθές τ' ἄχολόν τε κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων
ὃς τὸ καταβρόξειεν ἐπὴν κρητῆρι μιγείη.

Voco autẽ simplicia pharmaca, aut simplices herbas, radices, semina, flores, cortices: & eas uino, oleo, aqua, melle, aceto, sacharoq; excoctas atque maceratas compositiones, in quibus non una & altera, non tria aut quinq; in unũ confundũtur, uerũ sine discrimine, sine iudicio interdum 80. cõmiscentur. Quod genus pharmcecorum priscis illis ignotum fuisse existimo, aut alio certe simplicium delectu coãluisse.

Sed redeo ad herbarꝫ miracula. Loto tantã inesse uim idem Homerus poëta testat̃, ut obliuisci etiã patriæ & liberorꝫ faciat: quæ tamẽ iuxta alium poëtam tam dulcis est, ut neminẽ sinat immemorem esse sui.

ἀλλά σφι δόσαν λωτοῖο πάσασθαι
τῶν δ' ὅστις λωτοῖο φάγοι μελιηδέα καρπόν
οὐκ ἔτι ἀπαγγεῖλαι πάλιν ἤθελεν οὐδὲ νέεσθαι
ἀλλ' αὐτοῦ βούλοντο μετ' ἀνδράσι λωτοφάγοισι
λωτὸν ἐρεπτόμενοι νόστου λαθέσθαι.

Sed & olim a draconis catulo occisum, atq; subinde Bali herba reuocatum ad uitam, idq; a parente ipso, Plinius ex Xantho historiarum authore pro re omnino certissima affirmat. Eadem quoq; Tillonem quendam, quem Draco occiderat, restitutum.

Facit ad hoc & Iubæ illud, apud eundem Plinium, apud quem est, in

Arabia hominem simpliciter reuocatum ad uitam. A

Dixit Theophrastus, & credidit Democritus, esse herbam, cuius applicatione exilierit aliquando cuneus a pastoribus arbori addactus. Quãquam quid hoc tam portẽtosum suspicimus, cum sint hodie qui Picum martiam auem aiunt, si quando dolo illi nidus in arbore occludit, herba quadam, sed sibi tantũmodo nota, foramen sine omni prorsus negocio rursum aperire: quæ si casu inuenta atque collecta sit, etiam quaslibet feras ferreas recludat. Quod si uerum est, tanto minus Betonicę uirtutes mirabimur, cui tanta perhibetur uis inesse, ut inclusi circulo eius serpentes, ipsi interimant sese flagellando.

Incredibile etiam fortasse uidebitur, quod de Scythice atque Spartanica herba tradunt: sed tamen suos autores habet, Scythas uidelicet. Duodecim dies durare fame & siti, gustata saltem, uel in ore tenta eadem.

Ethopide herba amnes & stagna siccari, tametsi ridiculum est fortasse quod dicã, tamẽ uulgo olim creditum est: attactu uero eius, clausa omnia aperiri. Quanquam nõ minus quoque ἄπιστον, quod de Achimenide affirmãt, scilicet, si in hostium aciem conijciatur, trepidare agmina, ac terga uertere. Subinde Latacem dari solitam a Persarum rege legatis, ut quocunque locorum uenissent, omnium rerum copia abundarent, memoriæ proditum est.

Et quando in herbarum miracula incidimus, fortasse & non inepte pro miraculis censeri debent, quarundam herbarum mirabiles, atque adeo insolentes naturæ. Siquidem oleum oderũt Cucumeres in tantum, ut etiã in hamos curuentur, ne attingant. Ozimon capræ sic aspernantur, ut nihil ducãt pestilẽtius: quippe quæ & μανίαν etiam illis excitat. B

Origanum tam pertinaci cum Brassica dissentit odio, ut alternatim sese conficiant. Eringij caulem, si ex grege ouis, capellaue aliqua morsu desectum ore sustulerit, totus statim subsistit, relictoque pascendi studio, nouo ueluti spectaculo attonitus, non prius admirari rem desinit, quàm accedens pastor caulem illum abstulerit, abiectoque longius, inutile gregis sui ocium ea ratione castigauerit. Autores huius rei Aristophanes, deinde Plutarchus.

Veniamus ad lapides quoque, quos non tam demirabitur fortasse quispiam, ueluti quæ præter colorem & duriciem nihil aliud habeant. Sic enim & gallus gallinaceus, granum hordei unum maluit, quàm sexcẽtos Smaragdos: at hij tam multis præditi dotibus sunt, ut multis parasangis herbis etiã prępolleant: quod uno tantũ & altero exemplo palã faciemus. neque enĩ nunc decretũ est, totum Albertũ, Pliniũ, & Dioscoridẽ adscribere.

Ferarum unicum asylum Lippares, lapillus, ut inquiunt, alioqui tam contemptus, ut ne teruncij quidem reputetur, & tamen si ad hunc confugerint feræ, adeoque in fuga ipsum deprehendãt, inuisibiles, aut etiam tutas a uenatoribus reddit. Quod si in animantibus permittimus, in homine similiter posse fieri, cur non ęque crederemus?

C Epistrites lapis, in feruentissimam aquam coniectus, tam contemperat illius furorem, ut ilico etiam in frigus concidat.

Smaragdi & Magnetis uirtutes notiores sunt, q̃ ut pluribus a me prosequantur. Reliquorum uires ipse ex authoribus petito, tum in primis Plinio, Dioscoride, & Alberto. Quæ omnia tametsi apud quosdam fide carent, tamen admirationem Dei omnipotẽtis, & artis etiam medicæ tanto magis implent, quanto magis supra fidem sunt ueri, & inmensum esse fateri cogunt, quod uero supersit. Quanq̃ apud me certe fide non carẽt. nam quum alia, & similia nobis comperta, meditataq; sunt, cur hæc sola nugas esse ducimus & inficiamur? & solos in nos culpa recidit, quod aut periculum nullum facimus, aut si maxime facere cupiamus, tamen herbas non agnoscimus. Et quod Thaleti quondam accidit sidera contemplanti, ut incideret in foueam, id nobis egregie contigit in medicinis, qui dum abstrusissima quæq; scrutamur in ultra marinis, fit ut ne contemptissimas etiam herbas agnoscamus, quas quotidie pedibus calcamus. Nihil igitur nunc de Panace memorabo, nihil de Dodecatheo, quibus uere solis antiqui illi omnibus morbis medicabant. Nihil item de metallis, quæ & ipsa latentes suas ἐνέργειας habent: quas si studeam recitare, et mihi fortasse non sufficient γλῶσσαι δέκα δὲ στόματα δέκα. Quare ad alia properabimus.

Venio autem ad authorum axiomata & gnomas, quas de abusu pharmacorum reliquerunt: & præstat fortasse adscribere, ut maior uerbis nostris fides habeatur. Nec dubito, quin quam nos sacris literis fidem habemus, & pythagoristæ suo primati. quorum illud est αὐτὸς ἔφα, eandem reuerentiã suo Plinio, Theophrasto, Hippocrati, Dioscoridi, & Galeno habituri sint medici. Quod si donauerint, salua omnis res est. Igit̃ a Plinio, quoniam ille omnis antiquitatis parens est, & omnium ante se grauiter & scite dicta in ἐπιτομὴν contraxit, auspicia sumemus. Eius uerba sunt libro 22. capite. 1. Hæc sola naturæ placuit esse remedia parata, uulgo inuentu facilia, ac sine impendio, ex quibus uiuimus. Postea fraudes hominum, & ingeniorum capturæ, inuenere officinas istas, in quibus sua cuiq; promittitur uita: statim mixturæ & compositiones inexplicabiles decantantur. Arabia atq; India in medio æstimantur, ulceriq; paruo, medicina a rubro mari importatur: cũ remedia uera, quotidie pauperrimus quisq; cœnet. Nam si ex horto aut petatur herba, uel frutex quæratur, nulla artium utilior fiet. Ita est profecto. Magnitudo porro perdidit ritus, uincendoq; uicti sumus. Paremus externis, & una artium Imperatoribus quoque imperat.

D (margin)

Plinius. (margin)

Rursum lib. 32. cap. 11. Atq; hæc omnia medici (quod pace eorum dixisse liceat) ignorant. Pars maior & nomina intantum a conficiendis his medicaminibus absunt, quod esse proprium medicinæ solebat. Nunc quoties incidere in libellos, cõponere ex his uolẽtes aliqua, hoc est, in impendio miserorum experiri cõmentaria, credunt Seplasiæ, ea omnibus quidem fraudibus corrumpẽti, factaq; iampridem emplastra et collyria

mercantur, talisq; mercium fraus seplasiæ sic exteritur. Hęc si ipse dicerē, A
iam pendendum mihi esset. Sed pergamus citare plura.

Idē li.13.in p̄fatiōe. Hactenus in odoribus habent precia sylue, erātq; p se mira singula, iuuitq; luxuriē, singula miscere, & cunctis unū odorē facere. Ita reperta sunt unguenta. Quis primus inuenerit, nō tradit. Iliacis certe temporibus nō erant, nec thure supplicabat: Cedri tantum, & Citri suorum fruticum in sacris fumo conuolutum, nidorem uerius q̄ odorem nouerunt, iam Rosæ succo reperto.

Libro.26.cap.2. Hippocrates certe, qui primus medendi pręcepta clarissime cōdidit, herbarum referta inuenimus uolumina. Nec minus Dyoclis Carystij, qui secundus ætate, famaq; extitit. Itē Praxagoræ, & Chrysippi, ac deinde Erasistrati, Hierophilo quidem, quanq; subtilioris sectæ conditori, ante omnes celebratam rationē eam, paulatim usu, efficacissimo rerum omnium magistro, peculiariter utiq; medicinæ, ad uerba, garrulitatēq; descēdēte. Sedere nāq; in scholis, auditiōibusq; occupatū gratius erat, q̄ ire p solitudines, et quęrere herbas, alij etiā alijs diebus anni.

Libro.12.cap.17. Hæc sunt peculiaria Arabiæ, & pauca præterea alia genera dicenda. quoniam in his uincit, peregrinosq; ipsa myrrhæ odores, & ab exteris petit. Tanta mortalibus rerum suarum satietas est, alienarumq; fastidium.

Cap.18. Verum Arabiæ etiamnū felicius mare est. Ex illo nanq; mar- B
garitas mittit, minimaq; computatione milies centena milia sestertiū annis omnibus India, & Seres, Peninsulaq; illa imperio nostro adimunt. Tantæ nobis deliciæ, & fœminæ constant.

Libro.13, cap.3. Hæc est materia luxus e cunctis maxime supernacui. Margaritæ enim, gemmæq; ad hęredem tamen transeunt, uestes pręlongant tempus, unguenta uero suis moriuntur horis, & ilico expirant. Sūma cōmendatio eorum, ut transeuntem fœminam, odor inuitet etiam aliud agentem, exceduntq; quadragenos denarios libræ: tanti emitur uoluptas aliena. Etenim odorem qui gerit, ipse non sentit. Sed et hęc aliqua differentia signanda sunt. In M. Ciceronis monumentis inuenitur, unguenta gratiora esse, quæ terram, q̄ quæ crocum sapiāt. Quando etiam corruptissimo in genere magis tamen iuuat quædam ipsius uicij seueritas. Sed quosdam crassitudo maxime delectat, idipsum approbantes, liniq; iam, non solum perfundi unguentis gaudent. Vidimus etiam uestigia pedum tingi: quod M. Othonem monstrasse Neroni principi ferebant. Quęso, ut sentiretur iuuari ab ea parte corporis? Nec aliquem ex priuatis audiuimus, iussisse spargi parietes balnearū unguento, atq; Caiū principem solia temperari, lauariq; solitum: ac ne principale uideatur hoc bonum, & postea quendam ex seruis Neronis. Maxime tamen mirum est, hanc gratiam penetrasse in castra. Aquilæ certe, ac signa puluerulenta illa, & custodijs horrida, inunguntur festis diebus. Vtinam dicere possemus, quis primus instituisset ista. Nimirum hac mercede orbem terrarū

C corruptæ deuicere aquilæ. Ista patrocinia quęrimus uitijs, ut per hoc ius; sumantur sub casside unguenta. Quando id primum ad Romanos penetrauerit, non facile dixerim: certum est, Antiocho rege, Asiaq; deuictis, urbis año quingentesimo sexagesimo quinto, P. Licinium Crassum, L. Iulium cæsarem censores edixisse, ne quis uenderet unguēta exotica. Sic enim appellauere. At hercle iam quidam etiam in potu addunt: tantaq; amaritudo est, ut odore prodigo fruantur, ex utraq; parte corporis. L. Plotium, L. Plotij bis consulis censorisq; fratrem proscriptum a Triumuiris, in Salernitana latebra, unguenti odore, constat, quo dedecore tota absoluta proscriptio est. Quis enim non merito iudicet perijsse tales?

Lib. 15. cap. 26. Quæ cura & Cornis atq; Lentisco adhibetur: ne quid non hominis uentri natum esse uideatur. Miscentur sapores, & alio alius placere cogitur. Miscentur uero & terræ cœliq; tractus, inq; alio cibi genere India aduocatur. In alio Aegyptus, Creta, Cyrene, singulæq; terræ. Nec cessatur in ueneficijs, uita dummodo omnia deuoret. Planius hoc fiet in herbarum natura.

Lib. 9. cap. 20. Nec habent finem uitia, iuuatq; ludere impēdio, & lusus geminare, miscendo iterum, & ipsa adulterare adulteria naturæ.

Cap. 21. eodem. Non satis est abstulisse gemæ nomen, Ametystus rursus absolutus inebriatur Tyrio: ut sit ex utroq; nomen improbum Tyriametystus, simulq; luxuria duplex.

D Lib. 9. Nullus iam prope mortalis æstimatur pluris, q̃ qui peritissime censum domini mergit.

Lib. 12. in procemio. Diu fuere occulta terræ beneficia, sum̃umq; munus homini datum, arboresq;, syluæq; intelligebantur. Hinc primum alimentum, harum fronde mollior specus, libro uestis: etiamnum gētes sic degunt. Quo magis ac magis admirari subit ab ijs principijs, cędi montes in marmora, uestes a Seribus peti. unionem in rubro maris profundo, Smaragdum in ima tellure quęri. Atq; hucusq; Plinij uerba recitauimus: quem cum hodie gram̃aticum uocant potius q̃ medicū, quid alijs quoq; super huiusmodi μεμιγμένοις uideatur, pergere monstrabimus.

In Theriacas adulterinas. Idem de re medica lib. 3. cap. 52. Antidotum Mithridaticum laudant Medici, eiusq; diuersas afferunt compositiones, & ad cōmendanda pigmenta preciosa propter raritatem ingentes pecunias poscunt. Appēdunt nanq; singulas libras uicenis. H. S. et infelicium credulitatē hoc quoque ingenio circũueniunt, ut illis persuadeant emere quæ noceant. Alia nanq; stomachum lędunt, alia caput aggrauant, alia pallorē afferunt, aggrauant & corporis maciem: & ita frequenter accidit, ut hi qui illorum Antidotis usi sunt, miserius morerentur, quasi bibissent uenenum.

Plutarchus. Plutarchus grauis, & fide dignus autor est, nemo bonus & meliores literas edoctus, negat opinor: at is adeo adstipulatur Plinio in decade. 2. τῶν συμποσιακῶν, ut sic palam etiam prodiderit. ἀλλὰ inquit, πολὺ μᾶλλον ὅτι ἂν μιγνύντες τὰς βασιλικὰς καὶ ἀλεξιφαρμάκους ἐκείνας δυνάμεις. ἃς θεῶν χεῖρας ὠνόμαζεν. ἐρασίστρατος δὲ ἐλέγχει

τὴν ἀποπίαν καὶ περιεργίαν ὁμοῦ μεταλλικὰ, καὶ βοτανικὰ, καὶ θηριακὰ, καὶ τὰ ἀπὸ γῆς καὶ θαλάττης, εἰς τὸ αὐτὸ συγκεκρανήντας. καλὸν γὰρ ταῦτα ἐάσαντες ἐν πτισάνῃ καὶ συκίᾳ καὶ ὑδρελαίῳ τὴν ἰατρικὴν ἀπολιπεῖν. ἀλλὰ νὴ Δία τὸ ποικίλον ἐξάγει καὶ γοητεύει τὴν ὄρεξιν. A

Quæ ſi latine audire malis, græce neſciens, ſic habent. Quin multo magis, cum regales illas et efficaces uariorum remediorum mixturas conficiunt, quas Deorum manus appellant. Eraſiſtratus autem cōarguit ab ſurditatem et curioſitatem eorum, qui ſimul & metallica & herbaria & ferina, quęcꝫ terra gignit, quęcꝫ mare in unum cōmiſcuerūt. At bene haberet, ſi his omiſſis in ptiſana, & cucurbita, et hydrelęo medendi artē finiuiſſent. Verum per Iouem, ipſa rerum uarietas imponit nobis, & appetentiam illicit. Atcꝫ hactenus etiam Plutarchus. Varietas mač impoſturæ.

Veniamus ad Celſum. Hic cum aliquas miſturas probet lib. 5. ubi dicit, ſæpe ſimplicia opitulari, aliquando etiam miſta, tamen immodicas miſturas uetat lib. 1. Homini inquit, utiliſſimus cibus eſt ſimplex, aceruatio ſaporum peſtifera. Et condita omnia duabus de cauſsis inutilia ſunt. qm̄ & plus propter dulcedinem adſumitur, quod modo par eſt, tamen ægrius concoquitur. Quod ſi ita habet in cibis, quanto magis in medicinis, ubi grauia leuibus, & ſine pondere habētia pondus, ubi corpore in uno frigida pugnant calidis, humentia ſiccis, mollia cum duris, ſine pondere habentia pondus? Fitcꝫ tandem ille, quem poetæ fabulantur, Chaos rudis, indigeſtacꝫ moles, Celſus.

Nec quicꝗ niſi pondus iners, congeſtacꝫ eodem
Non bene iunctarum diſcordia ſemina rerum.

Galenus tametſi ex Neothericis eſt, tamen adeo non probat ineptas illas compoſitiones, ut ubicuncꝫ datur oportunitas, etiam peſſime explodat. Veluti eſt illud, quod in Methodo non ſemel repetit. B

καὶ μὴν ὦ ἑταῖρε ἐν τῇ συμπλοκῇ τῶν εἰδῶν, οὐ φυλάττονται τῶν οἰκείων οὐσιῶν αἱ ἐνέργειαι, ὡς ἐπὶ ἑνὸς ἑκάστου εἴδους τῶ ὠφελεῖν εἰς νόσον ἥνπερ χρὴ θεραπεύειν, εὐπορεῖ τοῦ προσήκοντος εἰ μὴν γὰρ ἤτοι τὴν φύσιν. & quæ ſequuntur. Quæ latine ſic reddi poterunt fortaſſe. Galenus.

Sed o amice, in mixtis ſpeciebus non ſeruatur actio ſua cuiuſcꝫ ſubſtātiæ, ſic ut in unaquaque ſubſtantiæ ſpecie, non deſit quod morbo curando conueniat. Nam ſi aut corporum naturam inuenire poſſent, aut preſtiti medicamenti uires, non eſſet fortaſſe ipſis tali uarietate opus: ueluti quibus unum medicamentum quod uni corpori conueniret, inuenire in parato eſſet. Nunc cum ignorant, utruncꝫ parum recte, omnia miſcent, unum ſcilicet, quod omnibus naturis quadret, moliri medicamentū ſtudentes. Hanc ergo componendorum medicamentorum rationem primis illis medicis excogitatam arbitror, atcꝫ ut antiquum inuentum recipio. Cæterum tantum ab uera medicinali methodo abeſſe reor, quanto certe ratio nobilior eſt, transfuſis in ſe mutuo cribris.

Dum autem hæc ſcribo, ex Francofordienſi emporio Scribonius Largus mihi affertur, idem bonus & uetus autor, qui tempore Iulij Cæſaris uixit: hic in principio Therapeutice ſuæ ad Iulium Calliſtum ſic præfa-

C tur inter alia. Est hæc pars medicinæ ut maxime necessaria, ita certe antiquissima, & ob hoc primũ celebrata atq; illustrata. Siquidem uerum est, Antiquos herbis & radicibus eorum corporis uitia curasse: quod etiam tunc genus mortalium inter initia non facile se ferro committebat. Et rursum a fine. Dabimus operam, ut simplicia primum ponamus. Interdum enim hæc efficaciora sunt, q̃ ex pluribus composita medicamenta.

Lubens & uolens multa prætereo: ne & tedium pariat oratio, & alios interim omittere cogamur: ex quibus est Hesiodus, & Poëta, & Medicus, cui nihil tam dolet, q̃ quod ignorant homines, quantum boni insit in malua & albuco, dum sic inquit.

Hesiodus.

νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισιν παντὸς
οὐδ' ὅσον μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ
κύψαντες γὰρ ἔχουσι θεοὶ βίον ἀνθρώποισι.

Homerus. Homerus præterea, ubi subinde expatiari ad herbas datur, Dij boni, q̃ lepide illas pingit, quantũ philosophatur: uidelicet dum Calipsus hortos describit, hortos Alcinoi, dum Moly suum celebrat, & Nepenthen, Cedrum, Loton, & id genus plantas alias: ut prorsus uera dixerit de illo quidam, nihil non uidisse cæcum illum. Quanq; quid illos tam superstitiose cõminiscor, quos aduersarij nostri naso suspendunt suo, uel potius ut abrogatos, condemnant & naucifaciunt. Quicquid enim illi uel non assequuntur, uel non proxime quæstum olet, illud ipsis abrogatum est, uel grãmaticum, medicum autẽ minime. Audiant igitur suũ Arnoldum, hominem quidem barbarum, sed plane sui seculi minime obscurę notæ. Huius etiam aphorismus est, & artis quoddam principium, ubi in promptu habentur simplicia dolum esse, si quis compositis nitatur.

Arnoldus.

D

Auicenna. Et Auicenna lib. 2. cap. 2. Medicinæ inquit, simplices, habent operationes uniuersales, & operationes particulares. Nolo multis hæc persequi. Equidem nolui a testibus pendere iudicium solum: nam id oratorũ est potius, q̃ hominis apud quẽ in precio sit ipsa ueritas. Cęterũ quando illi confugiunt ad testiũ multitudinẽ, ad suos uidelicet Auicennas, & Razes, & Serapiones, ut hinc roborent institutũ suum, coacti sumus & nos obijcere testes eorum ueteres, & eos aliquando in summo precio habitos: ne hic quidem se esse nobis putent superiores.

Iam ad institutum redeamus, & quod simplex atq; herbaria medicina salubrior sit, etiam rationibus aliquot confirmare nitemur. Hæ cum multæ assignari possent, tamẽ illa uel præcipua est, quod domi nobis nascuntur & (ut Plinius inquit) optimus quisq; cœnat: q̃q̃ pedibus has ignotas calcamus. Contra exotica quantis cum periculis aduehuntur, per maria uasta, ratibus atq; nauigijs, in quibus omnium instar ibi sunt homo tantum & audacia, & ea tamen interdum adulterata, antiquata, obsoleta, reiecticia, nothaq;. Sunt enim infinita adulteria quibus ea gens Barbarorum imponit nobis: nisi non uera sunt quæ multis retro seculis Plinius & Dioscorides de ijs prodiderunt.

Deinde, quod nec cognoscimus etiam, probata sint ne, uel adulterata quæ eminus aduehuntur. Quod inde maxime palam fit. Quotus enim quisque est nostratium, qui unquam crescere uidit folium Indum, Nucem Indicam, Iuncum odoratum, Cypirum, Cardamomũ, Cinnamomum, Calamum odoratum, Balsamũ, Agollochum, Canchamon, Cyphi, Helenium? Denique omnia illa, quæ hodie præcipua in officinis habẽtur. Præsertim, si in ea re iudices constituãtur & speculatores homines, qui in simplicibus uestigandis nullam unquam bonam horam collocauerunt: qui interdum adeo sine literis sunt, ut conuinci ualeant, nunquam decem paginas in Plinio, uel Dioscoride legisse, immo quorum id aliqui palam fatentur. Qui si mihi Messuen suũ citabunt, qui huiusmodi suis notis pingat, Turbith uidelicet album, gummosum. etc. sic enim illi loquũtur, Perinde id mihi facit, quemadmodum Plinius, uel Strabo Indiam mihi spectatam proponunt: quam cum nunquam oculis contuitus sum, interim tamen ex Ptolomęo per spacia & miliaria demetior, quantũ sit illo miliũ, idque per gradus, usque ad minutissima minuta, quam tamen si casu contingat uidere, non agnosceremus. Verum id somniare est potius, non rei exactam noticiam tenere. Neminẽ nominatim perstringam, sed noui tamen, qui cum se rerum naturas & formas eexactissime callere gloriarẽtur, ubi allatæ fuerant, nihil cognouisse. Sunt qui ne Petroselinum probe perspectũ habeant: cum id tamen nouerint omnes ex popina coci, & coquinariæ epularum structrices. Experti autẽ medici est, non ex nomine tantum tenere herbam, uel quod libet tãdem est illud simplex, uerumetiam contrectasse, uidisse, gustasse, olfecisseque oportuit. Hinc enim est, quod etiam Dioscorides, non ex aliorum narratione, scripsisse se historiam suam iactat, sed omnia suis locis uidisse, tetigisseque, & tentasse. A B

Postremo, quod est omniũ maximum, magno redimuntur quæ transmarina sunt. At nos Crœsi, uel Midæ non sumus. Proinde stultum fuerit, illic impẽsas facere, in rebus longe petitis, ubi domi habeas, quod non solum minoris redimas, interdum etiam gratis, uerumetiam quod naturæ & temperamento conueniat plus. Ad hæc magna pars, & omnis ordinis homines exotica illa pharmaca abhorrẽt, & quo quisque salutis suæ studiosior est, immo quo quisque sanior incorruptiorque uiuit, eo amplius nauseat ac detestatur. Vidi qui cum maximis ęgretudinibus laborassent, pharmaca omnia deprecabantur. Vidi qui citius etiam perierunt, quam pilulas, aut electuarium uellent glutire. Quibus si herbam aliquam, uel radicẽ propinasses, non detrectassent. Quod dico, notius est, quam ut demonstratione egeat: cum sint hodie eorum multa milia qui mecum sentiant. Contra simplices herbæ, radices, semina, flores, arborum fructus, & folia, & si quæ sunt alia nostræ terræ, cocta, assa, frixa, macerata, insolata, tusa, expressa, idque melle, quod in terra Germanica copiosum prouenit: sacharo, quod ipsum quoque non tã magno cõstat, & ex proxima Hispania petitur: aceto, mulso, aqua, non tã homini sunt cibus, quam salutaris medicina.

C Et ut maxime donemus, acriores uires habere, quis eñ id inficiatur? tamen suas cuiq; terræ herbas, ad hominum naturas contemperauit Deus Opt. Max. Nec minus spica illa, quam nos Nardinam uocamus operabitur, si probe adhibeatur, q̃ Sticas illas remotissime ex Arabia allata. Possem enim huiusmodi multa, quæ ἀντιϐαλλόμενα illi uocant, coaceruare. Proinde maiores uires habent, sed in sui climatis hominibus, quibus sunt creata.

Quod autem obijciũt, nihil nos proferre posse ex nostris terris, quod Gariophilis, Cinnamomo, Piperi, Galangio, Nuci muscatæ æqualiter confortet ac calefaciat. Id respondemus nostra culpa fieri, qui hoc ignoramus. Deinde contemptam aliquam herbam, uel non adeo odoriferam, idem ualere atq; præstare, si non tam delicati essemus. Verũ id palatũ nostrum non fert: quia non titillat, quod non ex Calococijs asportatur.

Ergo damnas tu, fortasse obijciet ex illis aliquis, magistrales illas compositiones, Messuæ, Auicennę, Serapionis. Item duo illa Luminaria apothecariorum, maius & minus. Subinde illud Copiæcornu, quod Thesaurum uocant, ex quo ad omnes morbos promuntur medicamina? Bona uerba. Scriptores non damno, nisi quantum inepte latine nobis redditi sunt: & periculum est ob hanc rem, quod in multis cum periculo eos imitemur. Sed neq; ullius quoq; mercem damno, id quod initio præoccupaui, sed aio, suis seculis scripsisse, suæ etiam genti, Arabes Arabibus, Barbaros Barbaris, idq; in suo etiam cœli climate. Cum enim illi

D mihi idem in Dioscoride & Plinio opprobrent, & propterea eo minus etiam probant, cur mihi quoq; non simile liceat caussari, si ad locorum distantias tantopere esset respiciendũ. Quanq; aliud longe res cum Dioscoride habet, qui Simplicibus tantum agit: quæ tametsi locis aliquibus acriores uires habent, in quolibet tamen climate pro suo temperamento idem operãtur. Nec minus Vrtica urit, siccat, ac pellit in nostro climate, q̃ apud Sabeos, et remotissimos Asianos. Sileo quod alia secula sunt. Deinde quod in Germania agimus, non in Asia, non in India, quas nationes constat aliã temperiem, aliud cœlum, aliam item influentiã habere.

Postremo uel ob hoc non necessaria, quod succidanea multa habemus. Quis enim neget, & nostris herbis esse uim, ut prędixi? nisi quis plane detrahere ausit opifici, præsertim, cum id pleno consensu confirment magni etiam scriptores & emperici.

Præterea, ut mea non magnope interest, q̃ sumptuose quisq; cœnet, si uel totam etiam Arabiã (ut Heliogabalus) heluetur & abliguriat: ita nihil moramur, mõ nobis permittant ac donent, idem præstare posse no

E stræ terræ Simplicia, quæ illorũ ultromarina. Habeant qui ditiores sunt sua aromata, suũ Moschũ, Sandalos, Been, Rhaponticũ, & Rhabarbarũ, quin si uolent, uniones etiã uorent & gemas ut Cleopatra, quę multis aureorũ milibus constent, mõ non inuideant pauperibus suã uindemiã, id est, Marrubiũ, Scolopendriã, Inulã, Hysopum, Elelisphacon, Buglosson,

Plantaginem, & uel Quercum etiam, & uilissima camporũ gramina. A

Atqui inquiunt illi rursum, talia scribunt doctores medici, atq; illi in primis, qui antesignani habentur. Tum cõmunis quoq; Praxis (quam sic uocant) ita habet. Belle prorsus. Et hos optarim aliud didicisse, & uel sero sapere, cum id suæ etiam ipsorum conscientiæ testentur. Id sic pulchre efficient, si non tantum ad seplasiarios, uerum ad se quoque herbarum cognitionem spectare putauerint. Denique si in compositis & simplicibus immodice miscendis, non toti sint, atq; adeo consenescant, sed herbarum quoq; uires, quid ualeant, & in quibus gradibus, ueluti in æquilibrio præponderauerint. Quod Dioscor. docebit comprimis. Inde Plinius, & Theophrastus. Auicennam & Serapionem quoq; si quis accersiat, nihil repugno, modo ad fontes semper adspiret. Comperi enim dum sedulo in Dioscoride & Plinio uersor, nihil aliud habere Auicennam, q̃ quod in ueterum quoq; libris scriptum habetur: habeamq; mihi male propitios omnes Musas & Medicos, ni singula simplicium Auicennæ ex uno Plinio & Dioscoride demonstrem, si quis curiose a me requirat. Alioqui quale, ac quantum est illud artificium scribere myropolę. Recipe pilularum aurearum, cochiarum, ana scrup. 1 5. et acuant̃ cũ diagridij gr. ℞. fiant pilulæ. 7. cum syropo de sticade. Vel sic. Recipe Electuarij de succo Rosarum drach. 3. diaphiniconis, Electua. Indi ana drach. 1. sachari quantum sufficit, & fiat bolus. &c. Quæ omnia rudissimus quisq; barbitonsor in uno & altero mense facile perdiscet, quando sic omnia etiã acupicta habentur, & constituta, ut nisi quis plane Thessalius asinus sit, nõ possit aberrare. Pollicebatur olim Thessalus quidã (ut inquit Gale.) huiusmodi quandã θεραπευτικὴν nimirũ sex mensiũ spacio, atq; ob id ab omni medicorũ schola explodebatur. Atqui dispereã, si ad triuialem illã medicinã spectes, ni ita habeat, & oĩno uerum dixerit Thessalus. B

Sed quando ita in aromata incidimus, libet obiter referre, quod sæpe ex ore nobilissimi ac doctissimi equitis Hutteni audiuimus, & quod ille etiam Guaiaco suo inseruit. Aui mei, inquit, Laurẽtij Hutteni frugalitas magno nobis ad gloriæ ambitum incitamento esse debet. Is cum locuplete esset censu, ac in magnis etiam Principum nostrorum negocijs domi pariter ac militiæ uersaretur, in suam domum, piper, crocum, zinziber, et id genus peregrina condimenta nunquam admisit: nec alio ipse, q̃ ex nostra lana uestimento uti solitus est, cum ob bene gestam rem preciosæ illi quandoq; uestes donarentur. Idq; non tantum faciebat ipse, sed magno etiam apud æquales suos conuicio mores hominum insectabatur. Quasi non apud nos inquiens, nascatur, quo si gulæ oblectamentis oblectari opus sit, condiri nostra possint. Atq; hactenus quidem ille. Vlr.Hutten9

Quanq; quid hunc tantum cõminiscor? cum id prisci etiã testentur historiarũ scriptores, non nisi tenuissimo uictu, & paucissimis pharmacis uictitasse maiores nostros: & tamen cum sic uiuerent frugaliter, bene firmatis corporibus fuisse, contra famem, sitim, frigus, plane duratos & ada

C mãtinos, raro ægrotaſſe, ſenes effectos: cũ nos ad primas pruinas ſtatĩ manus ac pedes cõtrahamus, et quo plurib. alienis pharmacis utimur, eo magis ac uehementius ab morbis urgemur. Quotus enim quiſq; eſt, ex delicatulis illis, qui cum ſtatim ad retentum bombum, uel crepitum, haurit potionem, non ſtomacho, hepate, podagra, hydrope, morbo regio, uel gallico crucietur? Quos inq; magis diuexant hæc mala, q̃ qui ex myropolijs uiuunt, qui omnẽ ſimplicem uictũ contemnunt? Rurſum, quos magis incolumes cernimus, q̃ qui ſimplici contenti uictu, & procul ab officinis, pultẽ miſcẽt caſeo & ouo, quemadmodũ de Catone dicit. Non erat quidem noſtrũ inſtitutũ, eo uſq; progredi: ſed quãdo cum bonis, æquiſq; hæc agimus, libertate noſtra confiſi, ſimulatq; de animis illorũ erga nos æquis, magis ignauiã noſtrã & lubricitatẽ lamẽtari, q̃ alicuius damnare mercẽ, ſi nõ dolo & uſura nimia hãc diſpẽſauerint. Neq; ſic quoq; contẽnimus tranſmarina, ut nõ eadem etiã in magno precio habeamus, ſi pro tempore adhibeantur cum delectu, & qui hæc redimere ualeant. Deinde ſi frequenti lectione, & ſedulo ſcrutinio, herbarũ noſtratium eo promouerint Doctores, ne primo loco haberent exotica: cũ tot, tantaq; ſuppeditent etiã domi noſtræ domeſtica et inquilina. Alioqui niſi id plurimum referret, male cum Hippocrate actum fuiſſet, & cum alijs, qui illi ſucceſſerunt ueteribus medicis, qui tanto diſpendio bonorũ & corpuſculi, in ſyluis & montibus oberrarũt, herbis inueſtigandis & quæritandis:
D male illi tot ſolitudines, exteraſq; nationes peragraſſent, idq; alijs & alijs diebus & temporibus anni, id quod de ſe teſtatur Dioſcorides præſtitiſſe, niſi diuinum plane eſſe duxiſſent, cum herbis philoſophari: ſed ut hodie noſtrates faciunt in ſcholis, ſediſſent, & potius de rebus nullius ad uitam momenti diſputaſſent, fataq; hominũ, non ſua, ſed aliena fiducia gubernaſſent. At quanto prudentius quondam egerunt Aegyptij, quibus tanta cura fuit in adhibendis medicis (ut inquit Herodotus) ut ſingulis etiã morbis ſingulos medicos pręfecerint. Alij em̃ ſunt apud eos ocularij medici, alij dentibus, alij alui partibus & interaneis medicantur: adeo, ut medicis referta ſint omnia. Rati impoſsibile eſſe, ut quis omnium morborum, & cauſſas & remedia quæat in promptu habere.

Cæterum unde irrepſerit talis ille, tantuſq; herbarum neglectus: deinde tam craſſa & ſupina illarum cognitio, nemo diſertius tradidit Plinio, Huius hæc fere uerba ſunt natura. hiſto. lib. 25. in præfatione. Illud ſatis mirari non queo, interiſſe quarundam herbarum memoriam, atq; etiam nominũ quæ authores prodidere noticiam. Quis enim non cõmunicato orbe terrarum, maieſtate Roma. Imperij profeciſſe uitam putet cõmercio rerũ ac ſocietate feſtæ pacis, omniaq; etiam quæ occulta ante fuerant, in promiſcuo uſu facta? At Hercle, non reperiuntur qui norint multa ab antiquis prodita: tantum priſcorum cura fertilior, aut induſtria felicior fuit, ante milia annorum, inter principia literarum Heſiodo præcepta agricolis pandere orſo, ſubſecutiſq; nõ paucis hanc curam eius. Vn-

de nobis creuit labor. Quippe cum inquirenda sint, non solum postea in uenta, uerumetiam ea quæ inuenerant prisci, desidia internitione rerum, memoriæ inducta. Cuius somni caussas quis alias, quam publicas mundi in uenerit? Nimirum alij subiere ritus, circaque alia mentes hominum detinẽtur, & auariciæ tantum artes coluntur, antea inclusis gentium imperijs intra ipsas. Ideoque & ingenijs quadam sterilitate fortunæ, necesse erat ani mi bona exercere. Reges innumeri honore artium colebãtur, & in ostẽtatione has præferebant, opem & im̃ortalitatem sibi per illas prorogari arbitrãtes. Quare abundabãt, & pręmia & opa uitæ: posteris laxitas mũdi, & rerum amplitudo damno fuit, postquam senator censu legi cęptus, iudex fieri censu, Magistratum, Ducemque nihil magis exornare quam census, postquam cœpere orbitas in autoritate sum̃a & potẽtia esse, captatio in quęstu fertilissimo, ac sola gaudia in possidendo, pessum iere uitę pcia, omnesque a maximo bono liberales dictæ artes in contrariũ cecidere, ac seruitute sola profici cęptũ. Alius hanc alio mõ, & in alijs adorare, eodẽ tñ habẽdi quo eat spes hoĩm, tendente uoto. A

In eandem sententiam Gale. in Therapeu. lib. 1. Nemo nostra ætate ueritatis inquisitioni est deditus, sed pecuniam, & ciuilem potentiam, & inexplebiles uoluptatum delicias omnes eousque suspiciunt, ut si quis sapientiæ quoduis studium sectetur, pro insano hunc habeant. Et cętera, quę require eodem loco citato. B

CONCLVSIO.

Sed hæc omnia tam longo repetita ptincipio, quorsum nam spectant, aut quo tandẽ consilio a nobis dicta sunt? Nimirum, ut obsoletis hactenus atque obscuratis diuinis herbis, & omnis generis plantis, denique quicquid uel cãpi uel syluę gignũt, rursum in usum reuocemus, antiquitatẽ & sarta tecta, quod dicitur, instauremus, collapsæque herbarię medicinę manũ ut porrigamus. Deinde, ne inter paucos esset illarũ peritia & cognitio, sed totus mũdus agnosceret magnalia Dei, quę nusquam pcliuius est uidere, quam in ipsis herbis, tã festiuiter, tot & tam uarijs coloribus pictis, cũ tot floribus, seminibus ornatis, & quod est oĩm maximũ, tot etiã uiribus pditis. Postremo, q̃d me uidẽt urgere, posterioris seculi & neoterici Medici, id ipsi multo uehemẽtius, maiorique opera psequant̃. Quod si me quoque cõsultorem audiant Medici, cũ uideant illi hodie alia secula inolescere, memores illius quoque Comici, hęc res aliam uitã, aliã etiam dietam postulat, relictis tot ueteribus ambagibus, & barbarorum nenijs, tot incertis tradimentis, immo nugacissimis nugis, pro his genuinæ ac puræ illæ Medicinæ se mancipent. Puram uoco, quæ ex Hypocrate, Galeno. Theophrasto, Plinio, Dioscoride, Oribasio, & id genus priscis rei Medicæ scriptoribus, & artis ipsius primis principibus petitur, agnoscetque quam δὶς διαπασῶν discedant ab his, quos hactenus, & quasi diuos admirati sunt, & in precio habuerunt: discent inde salubrius ac præsentius mederi, minus alioqui grauatam satis miseram plebeculam exigere & compilare, minori

C quocꝫ compendio, & maiori cum oblectamento, ueterum subinde ingeniorum elegantiam, splendorem, rerum cognitionem admirabūtur, barbaros detestabunt, dum uidebunt quicquid usquā est in Auicenna, in Raze, in Serapione et Messue, idem quocꝫ in Hippocrate, Galeno, Celsoqꝫ, & alijs multo luculentius haberi: planeqꝫ æsopicę corniculę pennas esse, quicquid in uniuersum iactant hodie omnes barbarorum scholæ: quæ præterq̄ꝫ quod asciticia & alienum furtum sunt, pristinum etiam splendorem suum amiserunt, insulsaqꝫ uerborum stribiligine conspurcata: ut interim omittam, quod multo laudatius est, fontibus potari, q̄ꝫ turbidis lacunis, & ex magistris artis sapere, q̄ꝫ ex ineptis & obstreperis corniculis. Accedunt linguæ, quas nullo unq̄ꝫ tempore licuit discere felicius. Accedunt secula, quæ reuelato fuco, detectaqꝫ impostura, meliorem institutionem requirunt & moliuntur. Postremo & optimi libri, quos nunq̄ꝫ licuit parare promptius, minoriqꝫ pro pecunia. Nec tam facile parabiles unq̄ꝫ fuere Germanis, Bertrucij, Sillani, Gordonij, Auicennæ, & id genus alij, q̄ꝫ nunc sunt integri Galeni, Græci et Latini, Celsi, Oribasij, Hippocrates & Plinij. Simul bonos quocꝫ & studiosos medicos, itemqꝫ myropolas mihi uelim ignoscere, quos neqꝫ docere uolui, neqꝫ pstringere. Dicam enim & illud Christi, qui pro nobis est, nobiscum sentit. Verum de stolidis, ineptis, et impostoribus nobis sermo fuit. Absit autem, quod hominū uicium, in artis calumniam uoluerimus detorquere. Cum nulla
D tam sancta professio sit, quæ non alat monstra sua.

INVOCATIO DIVINI AVXILII.

VETERIBVS Medicis hunc fuiſſe morẽ uideo, ut ſcripturi de Re Medica, ante omnia ſũmi Dei, aut alicuius numinis auxilium implorarent. Fecerunt idem & Poetæ quõdam Homerus, & Vergilius: quod ut celebre habitum, ita pium iuxta, ac ſacroſanctum. Quo magis miror, quomodo abolita lõge religioſiſsima conſuetudine, illa tandem recepta eſt, fucata & adſentatoria rhetorum beneuolentiæ captatio: quam ut minime improbo, ita miſeret me plane ineptiarum & ingratitudinis noſtræ. Cum enim in omnibus humanis rebus diuina ope & clementia plurimũ indigeamus, tũ maxime in pharmacis porrigendis, morbis quoq; ſubinde perueſtigãdis & curandis numine inprimis eſt opus: uel maximo etiam, & uere diuino Hippocrate conſentiẽte, qui in libro de Medici nouitij inſtitutiõe ſic inquit. Quamplurima præter res, Medicum habere certum eſt. Siquidem Deorum cognitio, cogitatioq; & metus, in eius mente uerſatur. Quando in pleriſq; morbis, ſiue ſymptomatis, Medicina plurimum etiam Dijs concedit, Deoſq; colere reperitur. Medici namq; plurimum Dijs concedunt. qm̃ Medicina, poſſe omnia, ſibi non arrogat: neq; hoc in ea exiſtit. Proinde & Meſue in hunc modum Canones exorditur ſuos. In nomine Dei, miſericordis, cuius nutu ſermo recipit gratiam. Et item libro ſuo Cura-

tionum. Sanat solus languores Deus, & de frugalitatis solio produxit in largitate sua Medicinam benedictus, gloriosus, & excelsus. In quo solo latissime ab Galeno dissentio, qui ab sola corporis & humorum temperie morborũ causas trahens, nullos a Deo infligi, uel curari impie fabulatur. Quando igitur et ipsi similem operã meditamur, & magnifica opera Dei, quæ in PLANTIS ille quotidie, & mirabiliter operatur, conspicua facere intẽdimus, Christianum esse arbitramur, si ante, quam ad descriptionem accingamur, prius factorẽ quocꝫ ipsum DEVM opt. max. ductorẽ operis nobis constituamus, auspicijs nostris ut benigne faueat, susceptocꝫ semel negocio longe operosissimo, patrocinari dignetur. Subinde munera nostra, quæ in templum conferimus suum, boni consulere. Vt nostra hæc legentes, consimiles quocꝫ rerũ effectus, quos primi illi Medicinæ scriptores obseruarunt, partim etiam nostra experientia didicimus, et ipsi aliquando experiantur et consequantur. Clamemus igitur & nos quocꝫ cum religiosissimo Pöeta,

O DEVS,

Da facilẽ cursum, atcꝫ audacibus añue cœptis,
Ignaros uiæ, mecum miseratus agrestes,
Ingredere, & uotis iam nunc adsuesce uocari.

¶ A Plantagine igitur exordia sumpsimus, nõ solũ quia uulgaris, & notissima hæc herbula est, uerũetiã ꝙ nulla æque diuinitatem DEI referat in se, excitetcꝫ subinde et animet, ad sui ipsius agnitionem, & operum suorum, qui semper operatur mirabilia in minimis, negligit uero ꝗcquid hominibus altũ, et suspiciẽdũ uidet.

A

Plantago Maior.

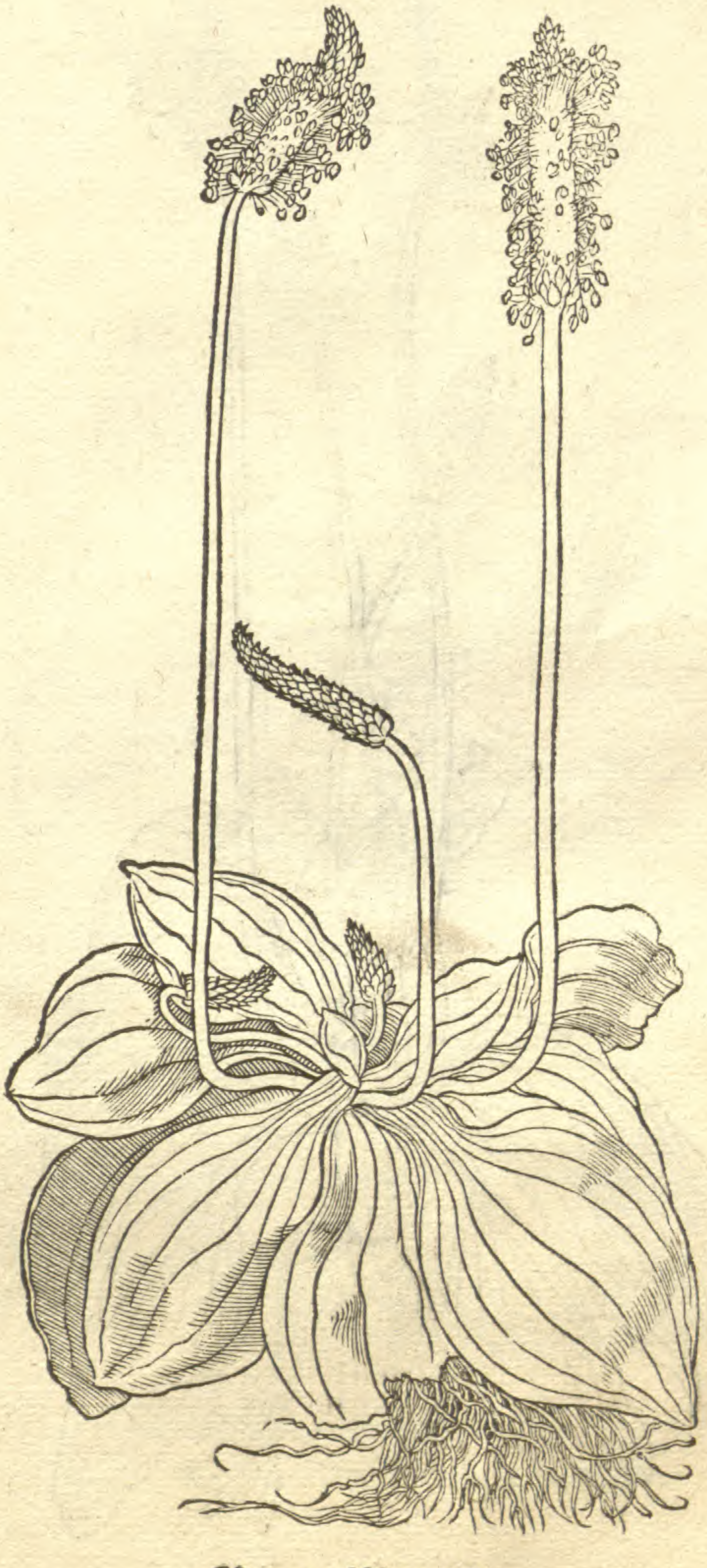

B

Breyter Wegrich.

1537. 22

C

Plantago Minor.

D

Spitzer Wegrich.

1537.23

Plantago Rubea.

A

B

Rot Wegerich.

DE PLANTAGINE

Rhapſodia Prima.

¶ Nomenclaturæ Maioris

GRAECAE,

ἀρνόγλωσσος. πολύνευρος. προβάτειος. ἑπτάπλευρος.

LATINA,

Arnogloſſa. Ortigia. Cynogloſſa. Coturnix. Heptapleura. Gelapyros. Polyneuros. Lingua agni. Septineruia. Stelaphuros.

GERMANICAE,

Wegerich. Schoffzung.

¶ Nomina Minoris

LATINA,

Lanciolata. Plantago minor.

GERMANICA,

Klein Wegerich. Spitz Wegerich.

C

PLACITA AUTHORUM

Sententia DIOSCOR. de Plantagine lib. 2.

De duplici Plantagine.

PLANTAGO DUPLEX EST, Maior, & Minor. Habet minor Plantago, angustiora, minora, molliora, tenuiora, & maioris leuoris folia, coliculos angulosos in terram inclinatos, flores pallescentes, & in summis caulibus semen.

Maior contra, crassior, speciosiorque est, latiore folio, & oleris figura. Angulosus etiam Plantaginis huius caulis est, modice rubens, altitudine cubitali, ex medio usque ad summũ cacumen, paruo semine uestitus.

Radices illi sunt teneræ, pilosæ, colore candido, crassitudine digitali.

Plantago ubi nascitur.

Nascitur Plantago humentibus locis, prope lacus, sepes, & uliginosa loca. Efficaciorem, melioremque usum Maior habet.

Sententia PLINII lib. 25. cap. 8. de Plantagine.

PLANTAGINIS duo sunt genera, Maior, & Minor. Minor angustioribus folijs & nigrioribus, linguæ pecorum simillimis, caule anguloso, interdum inclinato, in pratis nascens.

Altera Maior, folijs laterum modo inclusa: quæ quia septena sunt, quidam eam Heptapleuron uocauere.

D

Huius & caulis cubitalis est, & Napi similis. Nascitur in humidis, multo efficacior. Vis mira, in siccando, densandoque corpore cauterij uicem obtinens.

Sententia APULEI de Plantagine, cap. 1.

GRAECI ἀρνὸν agnum uocant, γλῶσσαν uero linguam. Rursum quod sæpe adnata habeat germina, in longitudine septem lateribus similia, Græci ἑπτάπλευρον uocauerunt. Cæterum sunt eius species duæ. Nam quæ Heptapleuros nominatur, est maior forma, folijs ornatioribus, & latioribus, & neruosis. Nascitur in uallibus atque hortis, necnon & paludibus plurimum, et in pratis, estque magis cõstrictiua. Alia uero minor, atque nigrior, leuior, & tenuior. Nascitur in chartarijs locis, sed in usum uarie adhibetur.

Eadem fere Serapion.

Sententia HERMOLAI BARBARI de Plantagine.

PLANTAGO quandoque Septineruia. Quanque Heptaneruia alia uidetur herba quam Plantago. Id quod exemplario quodam aduersus collectiones, cui nomẽ est, Botanicon, aperte liquet. Quippe in quod tres quæruntur herbæ. Plantago ternis uncijs, Septineuron senis, Leoneuron quoque ternis. Neque quæ sit Leoneuron, intelligo. Flosculus ei Lanugineus, ut frumento, particulatim erumpens, ut Aphaca, & Intybum. Inter spicatas est Plantago, sed Minor, nigrioribus folijs, & linguæ pecorũ

ſimillimis, unde nomen apud Græcos Arnogloſſo. A

Hieronymus Herbarius de Plantagine.

PLANTAGO triplex perhibetur. Maior, quæ Septineruia, & Arnogloſſa. Minor, quæ Lancea lata, q̊d lanceæ ſimilis ſit. Et Aquatica, cui ranę inſident frequenter. Vnde & Germanis **fröſch leffel krut**, dicitur.

TEMPERAMENTVM.

Refrigerat, & areſacit in ſecūdo ordine. Habet autem auſteri aliquid. Ideo aduerſum ulcera maligna, & fluxus, & putredines congruit. Arefacit autem citra uellicationem, particepſq; eſt acerbitatis. Et tam fructus, q̃ ipſius radix poteſtatis ſunt propemodū eiuſdem, niſi quod aridioris & minus frigidæ. At fructus tenuiſſimarum partium eſt: radices autem partium craſſiorum. Folia porro ipſius herbæ arefacientia, tenuiorum partium, & poteſtatis minus frigidæ.

VIRES & Iuuamenta eius ex Dioſcoride.

Vim habent folia exiccatoriā, cōſtringentē. Quare omnibus malignis ulceribus et fluctioni oportunis, atq; elephanticis, ſordidiſq; illita ꝓſunt.

Profluuia ſanguinis, ulcera quæ ſerpunt, epinictidas, carbunculos, nomaſq; cohibent.

Vetera ulcera, & inæqualia cicatrice obducunt.

Chironia ſanant. B

Sinus conglutinant.

Morſibus canis, ambuſtis, igni inflāmationibus, panis, parotidibus, ſtrumis, ægylopijs illita cum ſale proſunt.

Coctū cū aceto & ſale olus, dyſentericis, cœliaciſq; ſumptū ſubuenit.

Datur & in locum Betæ, cum lenticula coctum.

In leucophlegmatia, inter aridas epulas herba decocta datur,

Comitialibus, et ſuſpirioſis data, proficit foliorum ſuccus. Colluta ſubinde oris ulcera purgat.

Cum cimolia, aut ceruſa, igni ſacro medetur.

Fiſtulis infuſus prodeſt.

Lippitudinibus, & aurium doloribus, idem ſuccus inſtillatur.

Additur quoq; in oculorum collyria.

Gingiuis cruore ſuffuſis, & ſanguinis reiectionibus pota confert.

Clyſtere dyſentericis.

Contra tabem datur in potu.

Aduerſus ſtrangulationes uuluæ in uellere ſubijcitur, etiamſi uulua fluctione laboret.

Semen ex uino potum, alui fluctiones, & ſanguinis exſcreatiões ſiſtit.

Decocta radix, & manducatu, & collutione dentium dolores ſedat.

Eadem cum folijs, ulceribus renum, & ueſicæ in paſſu datur.

Ferunt tres radices, cum tribus uini cyathis, & pari aquæ modo tertianis auxiliari, & quatuor quaternis.

Sunt qui radicis geſtamine diſcutiendis ſtrumis utantur.

C Syri ius Plantaginis & calamynthæ cũ melle produnt ijs mederi, quos uires defecerunt, datũ die secunda, & quarta, & parasceue. i. ueneris die. Hoc autem ueluti arcanũ accipito, quod ueraci experiẽtia compertũ est.

EX APVLEIO.

Herbę Plãtaginis radix in collo suspensa, capitis dolorẽ mirifice tollit.

Succus quoq; tepefactus, fomentando uentris dolorem adimit: et si tumores fuerint, tusa herba & imposita, tollit tumorem.

Potui datus idem succus, et interiora sanat, & thoracẽ purgat mirifice,

His qui purulentum cum sanguine exscreant, herbę Plantaginis succũ dato bibere, sanabuntur.

Semen tusum, et subinde in uulnus sparsum, uulnera cito sanat.

Et ipsa herba tusa & imposita, refrigerat ea loca quæ nimio calore urgentur, & persanat.

Ad uentrem sistendum, & aceto cocta in mero bibitur mensura unius cyathi.

Serpentium morsibus trita, & ex uino sumpta prodest.

Lumbricis purgandis herbam Plantaginẽ contundes, & succi eius de cochleario dabis bibere, ipsam q̃tidie herbã tusam umbilico imponito.

Pistata cum axungia, sine sale, instar malagmatis facta, et imposita, duriciam discutit.

In febre quartana, succus in aqua mulsa ante duas horas accessiõis potui dato, & miraberis effectum. D

Idem facito in tertiana, & radices tres conterito, & sub accessione cum uino, aut ex aqua ieiunus bibat.

Podagræ, & omnium neruorum dolori et tumori folia contusa, uel pisata cum salis modico, & imposita, optime facere certum est.

Secundæ doloribus, semen contritum prodesse creditur.

Vulneribus recentibus contusa folia cum axungia uetere, sine sale imponuntur, et laborans sanus efficietur.

Si cui pedes tumuerint ex itinere, Plantago contusa, & cum aceto imposita tumorem tollit.

Si cui ulcus secus oculum, siue nares natum fuerit, herbæ Plantaginis expressæ et contusæ succo, lana molli madefacta, et imposita, per dies nouem curat.

Cum axungia ueteri parotidas sanat, ulcera oris omnia, et alcolam mirifice, persanat.

Tusa, & imposita, morsum canis rabiosi sanat.

Contra omnes uesicæ difficultates herbæ Plantaginis folia, uel radices ex passo fortiter medentur.

EX PLINIO.

Nulla res æque sistit fluxiones, quas Græci ῥευματισμοὺς uocant.

Vis mira in siccando, densandoq; corpore, cauterij uicem obtinens.

Febres frigidas leuiores facit Plãtago ex aqua mulsa, duabus horis an

te accesſionem pota binis drachmis, uel A

Succus radicis madefactæ, uel tuſæ, uel

Ipſa radix trita, in aqua ferro calefacta.

Pituitas, eruptionesq́ emendat Plantago, panosq́ ſanat cum ſale.

EX ORIBASIO

Deſiccat absq́ aliqua mordicatione Plantago, ea quæ necdum ſtupida ſunt. Nam & ſemen, & radix ſimili ſunt uirtute. Quanquam ſemen amplius extenuat.

EX MACRO HERBARIO

Maiorem uim tamen eſſe
Dicunt Maiori,
Qui cum lachryma medicatur aduſtis,
Et ſtrophas ſpargit, ſuperaddita cum ſale trita.
Hydropicis ut olus decocta prodeſt.
Sic iuuat aſthmaticos, ferturq́ iuuare caducos,
Et dolor hac auris ſedabitur.
Pellitur ex oculis tumor hac.

Experimentatores HERBARII.

Arnogloſſa hepar confortat cum aqua Endiuiæ, & ſacharo albo, ſi epithimetur. B

Extinguit ignem ſacrũ, cum ſucco Semperuiui & aceto.

Remouet hæmorroidas, cum puluere radicis Aron.

Et omnem carnem, quæ eſt ex ignis uſtione, refrigerat.

Menſtrua retinet.

Valet etiam hemopthoicis, & ulceratione pulmonis laborantibus.

Radix cocta cũ aqua & piretro, ualet dolori dentiũ, ſi tepida indatur.

Succus cum aceto ualet ad maculas & lentigines detergendas.

Ad quartanam eſt eius uſus cum theriaca ante acceſsionem.

Et ſemen & radix aperiunt meatus hepatis, & renum obſtructus.

Iuuamenta Minoris, Ex MACRO.

Cuncta poteſt Plantago minor prædicta iuuare,
Quamuis non tantas uires uideatur habere.

DESCRIPTORES PLANTAGINIS.

Dioſcorides lib. 2. Theophraſt. lib. 7. cap. 9.
Plinius lib. 25. cap. 8. lib. 26. cap. 8. 9. 11.
Apuleius cap. 1. Oribaſius
Serapion cap. Liſen alhamel. 233.
Herm. Barb. in Corollario ſuo.
Macer dict. Plantago.
Galenus. 6. Simpli. cap. 56. Ad Paternianum cap. 215.
Idem de morbis curandis lib. 5.
Platearius cap. 29. lib. de ſimplici Medicina.
Hieronymus herbarius dict. Plantago.

C

Helleborus Niger.

1537.30

H. viridis L. Els. Sm. fl. 3.57

D

Chriſtwurtz.

DE VTROQVE HELLEBORO, ALBO, ET NIGRO,

Rhapſodia Secunda.

¶ Nomenclaturæ Albi

Grecæ, ἐλλέβορος λευκός. ἀσκίς. πιγνατόξειρις. γόνος ἡράκλειος. πολύειδος. ἀνάφυτος.

Latinæ, Helleborus albus. Veratrum album.

Teutonicæ, **Weiß Nyeßwurtz.**

¶ Nomenclaturæ Nigri

Græcæ, ἐλλέβορος μέλας. μελαμπόδιον. πολύῤῥιζον. μελανόῤῥιζον.

Latinæ, Helleborus niger. Prætion. Veratrum nigrum.

Teutonicæ, **Chriſtwurtz.**

PLACITA Authorum de HELLEBORO. A

Albi Vetratri, secundum DIOSCOR. descriptio.

FOLIA FERT BETAE, aut Plantaginis similia, sed breuiora & nigriora, rubescentia. Caulem cauum, quadrantalem, tunicis conuolutum, cum arescere cœpit. Radicibus nititur multis tenuibus, ab oblongo capite exeuntibus, ceparũ modo fibratis. Nascitur in montibus & asperis. Radices messibus colligendi. Optimũ habet candidũ, friabile, carnosum, modice extentũ, nec tamẽ Iunci modo mucronatũ, quod frangẽdo puluerẽ emittit, & tenuẽ habet medullã, gustu non admodũ feruens, neq; saliuam subinde ciens. Huiuscemodi autem strangulat.

Nigri.

Folia ei uiridia, Platani similia, minora, folijs Sphondylij proxima, subaspera, pluribus diuisuris incisa. Caulis asper, flores purpurei, racematim cohęrẽtes. Semen Cnici, quod in Anticyra Gesamoides uocant, quo deiectiones moliũtur. Radicibus cohæret nigris, tenuibus, a capitulo cepæ simili confibratis, quarum est usus.

In collibus, asperis, & sitientibus locis nascitur. Locus.

Optimum quod ex Anticyra petitur. Eligi debet corpulentum & plenum, in quo tenuis sit medulla, acre gustu, feruensq;. Electio.

De inuentore & monstratore ex PLINIO.

MELAMPODES fama diuinationis artibus nota est. Ab hoc appellatũ ferunt eum, qui niger Helleborus dicitur. Alij pastorem eodem nomine inuenisse tradunt, capras purgari eodem pastu animaduertentem, datoq; lacte coram sanasse Prœtidas furentes. B

Tempus Collectionis ALBI.

Tempestiuum esse tradunt messibus Album. Sed non facile colligitur. Nempe caput aggrauans, nisi præsumatur allium, & subinde uinum sorbeatur, celeriterq; fodiatur.

Supersticiosa Collectio Nigri ex THEOPHRASTO.

Cum præparatione solenni, & religione quadã, colligitur Niger, ut inquit Theophrastus. Siquidẽ gladio circũscribebatur primũ. Deinde qui succisurus est, ortũ spectat, precaturq;, bono omine ut id sibi liceat, Dijs sibi concedentibus, Apolline scilicet & Aesculapio. Ad postremũ aquilæ uolatus obseruat. Fere enim secantibus ille intererat: atq; si propius ille aduolasset, moriturum illo anno qui succidisset, auguriũ erat. Tandem eximebatur, quemadmodum & ex Albo interior medulla.

DIFFERENTIA VTRIVSQVE.

Purgat aũt Niger humorẽ melancholicum, per uentrẽ in primis inferiorẽ. Albus uero per superiorẽ, crassos & glutinosos humores expellit.

Subinde Nigrum, equi, boues, suesq; cauent, cum impune Candido uescantur. Tametsi Nigro uiolentius Album dicatur.

Vtriusq; quoq; semen, coturnicibus gratissimũ est, ut scribit Aristot.

C quam ob caussam ueteres eas damnauerunt mensis: nunc quæruntur.

Durantia ALBI.

Durare uim Albi. xxx. annis ferunt.

Temperamentum utriusq;.

Abstergendi, calefaciendiq; potentiæ est, unde ponitur tertio ordine calefacientium & arefacientium.

Præparatio & administratio.

Antiqui corticem carnosissimum, & radicem eligebant, quo tenuior eximeretur medulla. Hanc humidis spongijs opertam, turgescentemq; in longitudinem findebant. Deinde fila in umbra siccabant, his utentes. Nunc ramulos ipsos ab radice sua grauissimi corticis ita dantes. Pani etiam compinsitur & torretur. Quidam porrigunt in sorbitione pultis, aut alicæ. Quidam cum modicum antea dederint cibum.

Mesue sic corrigendum censet, uidelicet ut maceretur prius in melle et passulis, uel in iure gallinarum & aliarum carniũ, abiecta deinde radice.

Sũt qui cauata radice raphani, indũt de Helleboro per diem, inde rursum extrahunt: feruntq; tum raphanum soluendi uim habere.

Alij infundũt in oximelle, uel uino dulci, aut syropis, uel robob, ut uocãt, atq; subinde ministrãt. Adhibito fortasse & ordei modico, uel rizo.

Vigorant eius operationem sal Indus, Epithymus, Polypodium. Emendant quoq; Daucus, Petrosilenon, Piper longum, Hysopus, Ca-

D lamentum, & Origanum.

Vires & Iuuamenta ALBI ex DIOSCORIDE.

Purgat uomitionibus, diuersa & multiplicia trahens.

Miscetur collyrijs, quæ claritati oculorum officientia repurgare possunt.

Ducit idem menses.

Fœtus in utero necat.

Sternutamenta cit.

Quinetiam melle cum polenta maceratum, mures enecat.

Carnibus concoctum eas minuit.

Datur ieiunis, per se, & cum Sesamo, aut Tapsiæ succo, aut alica, aut mulsa aqua, aut pulte, aut lenticula, aut sorbitione aliqua alia.

Pani etiam conpinsitur, & torretur.

Mensura, dispensatioq; eius, ab ijs tradita est, quibus præcipuum fuit studium de ea docere. Dant siquidem aliqui Veratrum album in sorbitione pultis, aut alicæ. Quidam cum modicum ante cibum dederint, præsertim in ijs, in quibus suspecta, timendaue strangulatio, aut corporis imbecillitas impediet. Tanto enim sic ea purgatio perficit. propterea, quod importuna corpori non aduenit.

Sedi etiã, ex Veratro albo appositæ balani cũ aceto, uomitiões faciũt.

Item suppurationi ueteri.

Eodem phthiriasis emendatur.

Item scabies, impetigo, fistula callosa.

Decocto eius in aceto, & collutione dentium, dolor sedatur. A

Muscæ quoque in eo enecantur, si cum lacte maceretur.

Medetur quoque morbis comitialibus, uertigini, melancholicis, insanientibus, limphaticis, podagricis, hydropicis incipientibus, tympaniticis, stomachicis, spasticis, clinicis, Ischiadicis, elephantiæ albæ, lepris, tetano, tremulis, quartanis, quæ aliter non desinant, tussi ueteri cum inflamationibus, torminibus redeuntibus.

Galli, ut inquit Plinius, sagittas, in uenatu Helleboro tingunt, circumcisoque uulnere, teneriorem sentiri carnem affirmant.

RAZES

Helleborus niger choleram nigram curat.

Albus uomitum facit.

Ipsum tamen bibere non est securum.

Iuuamenta NIGRI ex Plinio & Dioscoride.

Prodest comitialibus, melancholicis, insanientibus, articulorum doloribus, & resolutis.

Educit choleras uarias, & phlegma per aluum.

Elixaturæ potu, caligo fugatur.

Duricias suppuratas concoquit & purgat, facto inde cataplasmate.

Auditum reddit, si surdis auribus indatur, atque post biduum, triduum ue repellatur. B

Cataplasmata ex eo tollũt maculas, lepras, scabies, omnem denique impetiginem.

Sanat scabies etiam: in quem usum cum thure ceraue, piceque & cedrino liquore inungitur.

Ex aceto per se emplastri modo impositum, uitiligines, impetiginesque, & lepras emendat.

Purgat superiorem uentriculum, pituitam trahens & bilem: daturque per se, & cum scamonio saleque, drachmæ, aut trium obolorum pondere.

Ore diu tentum acetum, in quo coctus sit Helleborus, dolorem sedat.

Miscetur omnibus emplastris, quæ exedendo sunt.

Contra cutem subeũtes aquas, cum farina ordeacea, uinoque emplastri modo utiliter imponitur.

Seritur ad radices uitium, fitque ex eis uinum, quod purgando est.

Trahit menses, idem appositum.

Fœtus in utero enecat.

Fistulas purgat inditum, & post tertium diem exemptum.

Iuuamenta Nigri ex MESVE.

Diximus uitari Album, quia præfocatiuus est, Nigrum autem debere sumi, sicut concordant omnes, & proprie rectificatum secundum artem: et non conuenit nisi animosis corporibus, idque ueris tantũmodo tẽpore.

Datus itaque quando, & cui conuenit, facit reuiuiscere, et constitutionẽ temperatam. Hæc enim est proprietas eius secundum Hippocratem. Et

C ipse quidem mundificat totum corpus, & singula membra, & solutione educit cũ facilitate cholerã permixtã phlegmate. Et mũdificat sanguinẽ.

Et trahit a uenis superfluitates mixtas sanguini, immo a toto corpore, a concauitatibus membrorum, & quibuslibet partibus remotis.

Est ex rebus solenibus in mundificando cerebrum & caput totum, & instrumenta sensuum, neruosq; & uiscera, una cum uesica, & matrice.

Et confert iuuamẽtum manifestum ægritudinibus eorum, sicut sedę, hemocraneæ, maniæ, melancholiæ, uertigini, epilepsiæ, & paralysi.

Item apostematibus membrorum, scrophulis, cancro, & herpeti.

Destillatur acetum decocto eius in aurem, & confert tinnitui, & sibilis, & corroborat auditum.

Confert ægritudinibus splenis, & febribus antiquis, longis, quartanę, cholericæ, & melancholiæ difficilis eradicationis.

Prouocat quoq; urinam, & menstrua.

Frequens etiam usus eius colorem inducit corpori bonum, cutem repurgat, & quamlibet scabiem abstergit.

De VERATRI purgatione, seu Helleborismo, Hippocrates ad Democritum philosophum.

QVI non facile per superna purgantur, ante potionem corpora multo cibo, quieteq; madefaciant. Cum autẽ Veratrum potauerint, corpora magis commoueant, nec dormiant. Quod autem agitatio, & motus corpora conturbet & moueat, nauigatio demonstrat. Cum aũt Veratrũ magis agere, & purgare uolueris, corpora magis cõmoueto. Veratrũ aũt ijs periculosum est, qui sanas carnes habent. Pręterea qui post potiõis purgationem non sitiunt. Spasmusue post Veratrũ lœtalis est. Si in magna purgatione superueniat, malum est. Si in uentris motionibus, & purgationibus, & uomitionibus sponte factis, quemadmodum oportet, purgẽtur, confert, & facilem ferunt: si minus, cõtra. Quemadmodum pręterea in præscito, prognosticoue diximus, sũpna purgatio his cõmoda est, qui cibos sine febre auersantur, coruellicantur, caligãt, os amorore uexatur: & ut in sũma & in uniuersum dicamus, doloribus cunctis, qui supra pręcordia sunt, confert. Per inferna uero, cum sine febre tormina uexãt, lumborũ dolor, genuum grauedo, cum menses non facile decurrunt, cũ dolores sub septo trãsuerso sunt. Cum uero sic potionabis, urbanos, ociosos, pigros corpore plurimũ caueto & obseruato: maxime uero fuscos, carnes humidas habentes, et subsiccas, balbos et blæsos. Qui uero p morbi principia, pituitosa per potionem discutere & dissoluere nitunt̃, pituita crescẽte nihil prosunt: quemadmodũ in libello de ptisana diximus. Crudus enim morbus cũ est, nihil cedit. Quæ eñ morbo repugnant & salutifera sunt, cõtabescũt. Debilitato siquidẽ corpore, morbus sũpat, languẽtesq; nõ medicabiles facit. Veratro aũt, Helleborisatoue eos, quibus de capite destillat rheuma, purulentisue dato, maliue coloris, nec raucescentibus, nec lienosis, nec ex anguibus, nec uentositate laborantibus, nec

tuſsi ſicca, nec ſiticuloſis, nec uētris dolore uexatis, nec diſtēto uētriculo, A
nec pcordijs, & ilibus, & ſcapulis diſtētis, laterūq; dolore uexatis, nec tor
pidis, nec hebetius cernentibus, nec auriū tīnitu laborātibus, nec lotium
nō continētibus, nec arcuatis, nec uentriculo, ſtomachoue nō ualentib9,
nec ficoſis, nec furūculoſis. Sin aūt Veratro purgare uideat̃, per ſuperna
tutius purgabis, per inferna uero minime: q̊s cibis ualide nutricabis & re
plebis. Quemadmodum aūt in pdictorio dixeramus, nec cibaria auerſan
tes, & nigra ſupuomentes, & delyros potionato. Prę dolore parū dormi
entes, lumina, & oculos audaces & patentes, uel reclinatos, tortuoſoſue
habentes, turgidos, caligantes, mali coloris, & diſcolores, nec febre æſtuā
tes & præfractos: quemadmodū in libello de ptiſana dixeramus, ſeſamo
miſtū, et ſeſamoides cōmode per ſuperna purgat. Potio aūt eſt drachma,
uel eius dimidiū cū aceto mulſo, tertiā aūt huius partem cū Veratro miſ-
ceto, & minus præfocat, ſtrangulatue. Quod & longas quartanas pur-
gat, & eos qui longa & moleſta febre uexātur, & eos qui non ſitiunt, nec
exſcreant, hosq; non ante tria trinūdina, quandoq; & laterum morbo la
borantes, conuoluuloq;. Sicuti autem in libris de fœminarum morbis di
xeramus, ſi locelli purgationis egeant, purgato.

NOCVMENTA.

Nigro uiolentior Albus eſt. Proinde hodie in uſu non habet̃. Sed & B
olim ſenibus, pueris, fœminis, imbecillibus, inuidis, et quibus exulcerata
præcordia fuiſſent. Item ſanguinem exſcreātibus, cauſarijs uel latere, uel
faucibus, negabatur.

Niger interficit, canes, mures, & porcos,
Et ſtercus ipſum bibentes perimit gallinas.

COMMVTATIO

Loco eius hodie uſurpant Scammonium.

DOSIS

Themiſon binas, non amplius drachmas dabat. Sequētes, & quater-
nas dedere, claro Herophili præconio, qui Helleborū fortiſſimi ducis ſi-
militudini æquabat. Concitatis em̃ intus omnibus, ipſum primū exire.
Mihi uidet̃, inquit Macer, ſignificare Plinius, Albi dimidiū pondus tan
tōmodo dandum, id eſt, quia Nigri eſt drachma una, aut. ℞. ſcrupuli, Al-
bi ſit dimidiū. Secus Meſue. Doſis eius eſt, inquit, a charitis ſex, uſq; ad
tertiam. ʒ i. uel uſq; ad. ʒ i.

AVTHORES & deſcriptores Hellebori.

Plinius lib. 25. cap. 5. Dioſcorides lib. ℞. de Helleboro.
Galenus. 6. ſimplicium pharma. cap. 125.
Meſue in canonibus uniuerſalibus.
Theophraſtus lib. 9. cap. 10. 11.
Auicēna lib. 2. De Helleboro. Macer dict. Helleborus.
Serapion. cap. 333. Raſes.
Hippocrates in epiſtola ad Democritum philoſophum.

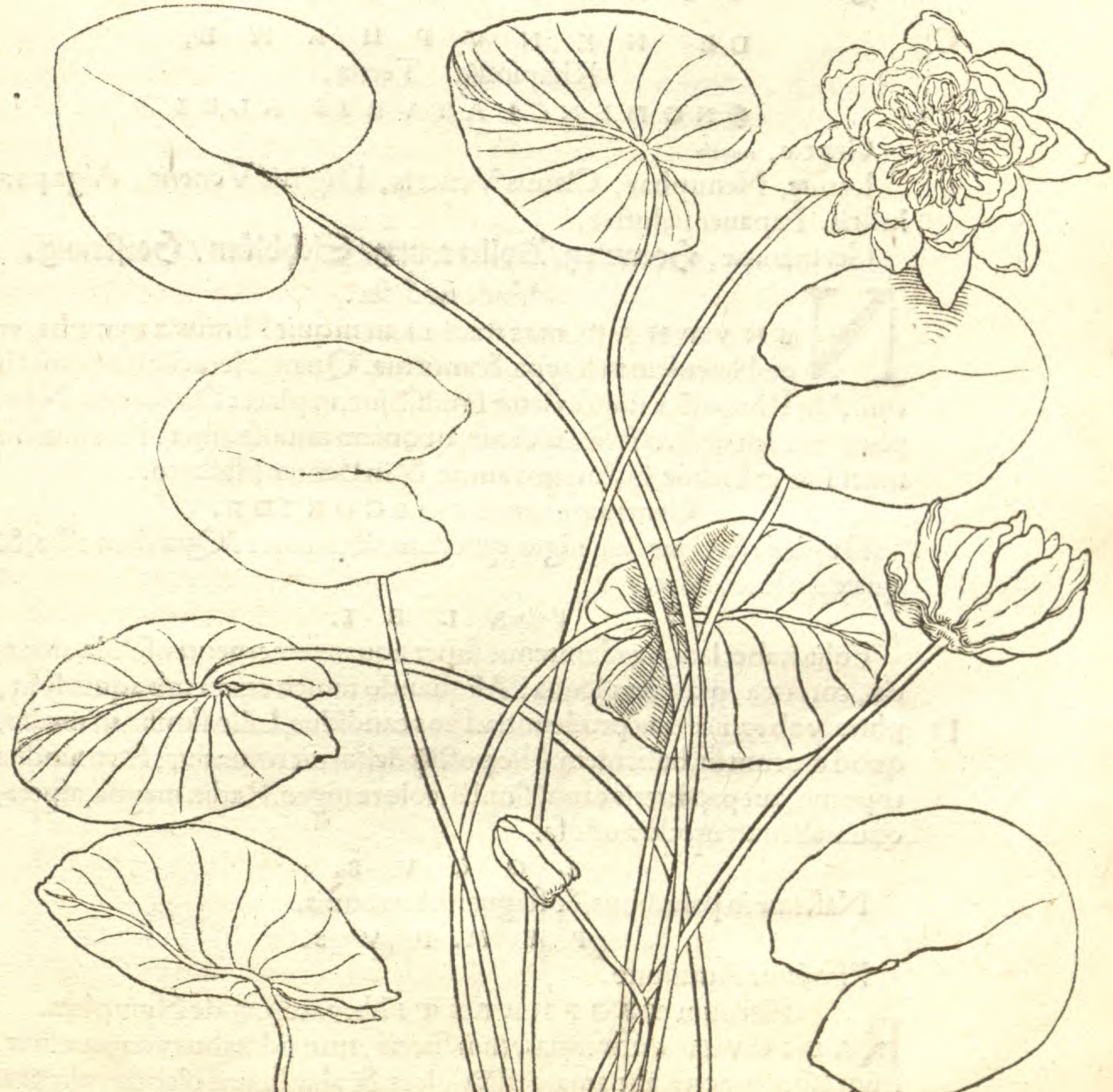

C

DE NENVPHARE, Rhapsodia Tertia.

¶NOMENCLATVRAE ALBI

Græcæ, νυμφαία

Latinę, Nenuphar, Clauus Veneris, Digitus Veneris, Alga palustris. Papauer palustre.

Germanicæ, Horwurtz/Kollerwurtz/ Sehblům / Horstrang.

Vnde sic dicta.

NENVPHAR, nata traditur, ut inquit Plinius, a nympha, erga Herculem zelotypa, & mortua. Quare Heraclion uocant aliqui. Alij Rhopalõ, a radice clauæ simili. Siue, ut placet Dioscoridi, Nympheæ nomen uēdicasse sibi uidetur, quoniam aquosa amet. Plurima em̃ inuenitur in Helide, in Anygro amne, & in Beõtiæ Haliarto.

Genera eius ex DIOSCORIDE.

Duplex est. Quædam nigra, quædam alba radice. Quædam albo, & quædam luteo flore.

Εἰκὼν ALBI.

Folia habet lata, quadamtenus super aquam emergentia, solida. tenacia, coriacea, grauiter olentia. Aliquando tamen etiam sub aquis sunt, D pluraq; ab radice una prodeuntia. Flos candidus, Lilio similis, in medio, quod crocum sit, habentem. Hic postq̃ defloruit rotundus, & rotunditate pomo, aut papaueris capiti similis, colore nigro. Radix magna, aspera, clauæ alicuius modo nodosa.

LOCVS.

Nascitur in paludibus, & stagnantibus aquis.

TEMPVS.

Effoditur Autumno.

Placitum TEOPHRASTI lib. 9. cap. 13. de Nymphęa.

RADICVM differentias, tum succis, tum odoribus accipere licet. Sunt em̃ aliæ acres, alię amarę, alię dulces, & aliæ suauis olentiæ, alię grauis: dulcis Nymphęæ uocatæ, quæ nasci in lacustribus solet, ut in Orminiensi agro, & Marathone, & in Creta insula Beõti, Madonaim hanc appellãt, fructumq; mandunt. Gerit folia, super aquam ampla.

PLINIVS de Nymphæa.

Nascitur in aquosis Nymphęa, folijs magnis in sum̃a aqua, et alijs ex radice prodeuntibus, flore Lilio simili: et cum defloruerit capite Papaueris. In caule secatur autumno. Radix nigra in sole siccatur, aduersaturq; aluinis. Est et alia Nymphęa in Thessalia, amne Penęo, radice alba, capite luteo, Rosæ magnitudine.

Sententia APVLEI de Nymphæa cap. 68.

Νυμφαῖα Gręce Cacabon, Lothonietram, Rhopalon: alij Androgomos, alij Hydrogogos, alij Heracleos, Latini matrem Herculianã, Algam palustrem, Papauer palustre, Clauũ Veneris, & digitum Veneris dixere.

Nascitur in aquis stantibus. Ita denique nomen sumpsit. Thyrso nigro, lenis folijs, similibus herbæ Cicoreæ, aqua ex parte superantibus, flore pallido, fructu siue semine lato, denso, atque gustu argilloso: radice stipidiosa, nigra & acerrima. Præterea nascens in Ompenio tenus flumine: cuius flos niger est, radix alba, & aspera. A

TEMPERAMENTVM.

Et radix, & semen uim citra uellicationẽ habent arefaciendi. Alioqui tamen frigidæ & humidæ complexionis in secundo.

VIRES & Iuuamenta ex DIOSCORIDE.

Cœliacis utiliter in uino bibitur, & intestinorum torminibus.

Lienem minuit.

Stomachi & uesicæ doloribus, emplastri modo imponitur.

Vitiligines ex aqua exterit.

Capilli defluuia, quas ἀλωπεκίας, dicunt, cum pice imposita, explet.

Bibitur etiam contra nocturnas Veneris, & somniorum imaginationes, quas compescit atque restinguit.

Semen cum uino potum, uentrem sistit,

Trita plagis imponitur.

Cocta in oleo, cum rosa, uiola, & pauxillo uini granatorum, usque ad uini consumptionem, erisypelam extinguit.

Succus cum uino tritus, datur dysenteriæ compescendæ.

Idem facit radicis succus.

Testium tumori superimponitur. B

Illinitur non ualentibus dormire.

EX THEOPHRASTO.

Plagæ, trita & imposita, sanguinem sistere traditur.

Vtilis & ad difficultatem intestinorum pota.

EX PLINIO.

Venerem in totum adimit (ut diximus) Nymphæa Heraclia, eadem semel pota in .xl. dies.

Insomnia quoque Veneris, a ieiuno pota, & in cibo sumpta.

Illita quoque radix genitalibus, inhibet non solum Venerem, sed effluentiam genituræ: ob id corpus alere, uocemque dicitur.

EX APVLEIO.

Radices eius rades, & dabis manducare dysenterico diebus decem, & sanabitur.

Idem efficies, si cum uino austero propinaueris, aut certe eius succum uino intritum, mistumque.

EX SERAPIONE, RASE, Albasare, Isaaco, et Mesue.

Dixit Aben Mesua. Vinum quod fit ex Nenusare, est bonũ tussi, & pleurisi, & mollit uentrem, & est fortioris operationis quam uiola.

Dixit Alchantzi. Radix Nenufaris, in die uirtutẽ habet mãdragoræ.

Dixit Isaac Eben Amram. Nenusar nominatur interfector apum, &

C est similis floribus uiolarum, sed est frigidior & humidior eis, confertq; sodæ calidæ, & inducit somnum, imprimisq; oleum ipsius. Et quando ponitur super apostemata calida, confert.

EX PLATEARIO.

In Septembri collectũ, per duos annos, in multa efficacia seruat. Et melior flos est, qui in calidis regionibus reperitur, q̃ ille qui in frigidis.

Fit ex floribus eius syropus, cuius usus est in febribus acutis, & ad hepatis calefactionem.

Contra dolores capitis ex calore, imponũt Saraceni flores in aqua per noctem, & mane bibunt talem aquã, & flores, uel naribus applicant.

EX IOANNE VIGONIO.

Nenufar frigidæ est, & humidæ complexionis in secundo. Ideo flos eius bullitus in oleo, uiola, & oleo omphacino, parumq; uini granatorũ usq; ad consummationem uini, erysipelam extinguit.

EX AVICENNA de uiribus cordis.

Nenufar appropinquat Camphoræ in iudicio, nisi quia est humidior ea. Et eius quidem humiditas, caussat in substantia spiritus, qui existit in cerebro, pigriciã & torporem, nisi egeat humectatione, ut temperet. Spiritus aũt in corde, non uidet pati ab eo hoc nocumentũ, quod patitur cerebrũ, immo præbet forte iuuamentũ. Nam proprietas suæ aromaticitatis confortat spiritũ qui est in corde. Nocumentũ uero frigiditatis, & hu-

D miditatis ipsius, est secundũ quid. Et temperat croco, & Cinnamomo.

NOCVMENTA.

Plinius autor est, eos qui biberint, intra duodecim dies, coitu, genituraq; priuari, & ob id corpus alere, uocemq; dicitur. Quanq; ab Auicenna inter ea quoq; scribitur, quæ cor quoq; confortant.

AVTORES, ET DESCRIPTORES.

Theophrastus lib. 9. cap. 13. Dioscorides dict. Nymphæa.
Plinius lib. 25. cap. 7. Libro item. 26. cap. 7. 8. 10.
Georg. Valla. dict. Nymphæa. Apuleius cap. 68.
Auicenna lib. de uiribus cordis. Symon Ianuẽ. dict. Nymphæa.
Serapion ca. 122. Ioan. Vigonius. Rases.
Hieronymus Herbarius.

NYMPHAEA ALTERA.

NYMPHAEAM alterã, sunt qui Nymphonã uocant. Nascit priori similis, radice tamẽ candidiore, & aspera. Florem luteũ gestans, splendentem, rosæ similem. Item a radice uelut glirium caudas trahens.

VIRES, ET IVVAMENTA.

Bibit et semẽ & radix in nigro uino cocta, cõtra muliebres fluctiões.

AVTORES.

Plinius lib. 25. cap. 7.
Dioscorides lib. 3. cap. Nymphæa altera.
Et cæteri quos supra citauimus.

Tussilago farfara, L.
C. B. 197

Sm. fl. 3. 425

1537. 41

C

DE VNGVLA CABALLINA, Rhapsodia Quarta.

NOMENCLATVRAE

Græcæ, ἄρκιον.
Latinæ, Personatia, Lappa, Vngula caballina.
Germanicæ, Rosszhůb.

PLACITA AVTHORVM

Sententia DIOSCORIDIS, de Personata.

FOLIA HABET maiora etiam cucurbitis, & hirsutiora, & nigriora, & crassiora, caulem albicantem. Quanquã & interdum uidua caule reperiatur, radice intus candida, foris nigra.

Sententia PLINII de Personata.

Error Plinij in Personata. Quidam Arcion Personatam uocant, cuius folio nullum est latius, grandes Lappas ferentem.

DECRETVM HERMOLAI BARB. in Corollario de Personata.

Arcion, siue Prosopites, Personatam quidem in latino sonat, sed pro Petasite tamen capitur a Plinio, dicente, folio Personatæ nullum esse latius, grandes lappas ferentis, quos nos non in Arctio, sed in Petasite cernimus. Petasiten interpretor, quã uulgo Bardanã, & Lappam maiorẽ interpretant: Arction quæ Vngula caballina dicit. Plinius differentiã in noĩe tenuem constituit, Petasiten Personatam, Arction Persolatam appellando. Persolatam inquit, quam nemo ignorat, Græci Arction uocant, folia habet maiora etiam cucurbitis, & hirsutiora, nigrioraq; & crassiora, radicem albam & grandẽ. Quæ oĩa fere cum Dioscoridis Arctio conueniũt. Nominat & Persoluta, siue Persolyton a Plinio, herbæ genus Aegyptiæ in hortis seri coronamentis solitum, duobus generibus, mas, & fœmina, inhiberi subdita ea Venerem uirorum maxime prodendo. Illud commonuerim, maiora esse Personatæ, hoc est, Petasitæ ac Bardanæ, q̃ Persolatæ, hoc est, Arctij, & Vngulæ caballinæ folia. Radicem Personatæ candidam, digitali crassitudine, fastidiendi odoris: Persolatæ brachiali, & odoratam, flore in spica purpureo. Galenus & hanc, & superiorem, eodem Arctij nomine appellat. Quod autem Personata sit, quam Lu. Columella Personam uocari scribit, ne dubitem, facit, quod utilem pecori, quod uipera momorderit, scarificationi superpositam cõmemorat, quod & Plinius probat: & propterea a nonnullis Echion, quasi Viperariam tradit appellari.

D — Petasite Bardana. — Lib. 25. cap. 9. — Persolata. — Persoluta. — Persolyton. — Persona.

ἐπιγραφὴ Marcelli Vergilij de Personata.

Personata hac utebantur quondam, ad personas totã Græcia & Italia, quoties in Theatris alijsue locis, qui cognosci a populo nollent, egisse quippiam uolebant, facili, sed non toto anno ad eam rem, ex incultis & pinguibus locis apparatis. Maio, Iunioq; mensibus frequentem fuisse

palilibus & floralibus uerisimile est, tribus decerptis folijs, quorum uno frontem, duobus alijs utrinque malas uestiret, relictis inter eorum spacia liberis, uidendi, spirandi, loquendique meatibus. Est enim foliorum Personatæ tanta amplitudo, ut longe maius, quam humana facies est, tribus uestiri spacium posit. Neque immerito hic cucurbitarum folijs comparauit: figura enim illis respondet. Et si pinguiore loco nascantur, magnitudine etiam superant. Caussaque hæc est, cur Græci etiam, ab eodem personarum usu, Prosopida, & Prosopion uocauerunt. Lappa dicta est, quoniam illi congener est. Nascitur ubique Personata, & quoniam desierunt uti Christiani ad personas, ob eam quam diximus caussam, nec alios habet in sanitate usus, & parum hoc nomine nunc cognoscitur. A

Personacia, quare Lappa dicta.

CALVMNIA SENTENTIAE PLINIAnæ, circa Personatam, Nicolai Leoniceni lib. de erroribus Medicorum.

Sed non est nunc nobis cum Auicēna, sed cum Plinio negociū, quare ad ipsum reuertamur. Hic lib. 25. de Arctio, quamuis Echion errore codicis, ut arbitror, legatur, ita scribit. Arction quidam Personaciam uocant, non multos infra uersus, Plinius ita scribit, Personacia, quā nemo ignorat. Licet ante, & hic, pro Persolacia, Persolata, uiciose scribat, tamen q̄d sequitur, probat Personaciā esse legendā. ita enim subiungit. Græci uero Arction uocant: folia habet maiora etiā cucurbitis, & hirsutiora, nigrioraque, et crassiora, radicem albā & grandē. Hęc ex uino bibitur, denariorū duorū pondere. Videtur profecto duo Arctij genera putauisse, quorum utrūque Personata diceret, alterūque biberetur contra serpentes ex aceto, alterū ex uino. Attamen & Dioscorides, & Galenus, ac Paulus de uno tantūmodo Arctio, Prosopite, Personacia scripserūt. Esse uero idē Arction, siue eandē Personatam, quā primo & secūdo loco describit Plinius, eiusdem Plinij uerba apertissime ostendūt. Nam de prima ita scribit. Quidā Arction, Personaciā uocant, cuius folio nullū est latius, grandes lappas ferentē. Hic aūt proculdubio Plinius innuit illā, quæ a nostris tum Bardana, tum Lappa maior uocatur. Quā ideo ueteres, Personatā dixerunt, quoniā hac propter amplitudinē foliorum, ad Personatos faciendos utebantur. Hanc uero eandē, eadem ratione Dioscorides, Galenus & Paulus Prosopitem, id est, Personaciam, nuncuparunt, ac folijs cucurbitæ, nigrioribus tamen, atque hirsutioribus, constare tradiderunt. B

APOLOGIA PANDVLPHI COLlinucij pro Plinio, contra Leonicenum.

Vis & aliud uidere, indiligentis hominis argumentum de Personata. Plinium taxat, quod duplicem illam esse crediderit. Tamen ut id uerum esse comprobet, ne quid integri ad defensionem Plinio relinquatur, nulla ratione Echion, pro Arctio, codicis uicio positū dicit. Sed ne sic quoque Plinium, aut seipsum intelligit: quod uerum esse mox agnosces. Post A-

C garici descriptionem, Echion herbam. 25. uolumine continuo subiecit Plinius, Quæ quoniam capitula habeat, uiperis similia, ideo Echios, quasi uipera cognominatur. Duo huius genera, Pulegio similia, floribus coronata. Tertium lanugine spinosa, distinctum pingit, Addit præterea. Quidam Echion Personatam dicunt (non Arction, ut praue inserere Nicolaus uoluit) quorum opinionem, quoniam longa foliorum & floris differentia improbaret: subijcit. Cuius scilicet Personatæ folio nullum est latius, grandes lappas ferentem. Ac si dicat. Tria Echij genera diximus Pulegio similia, cui parua sunt folia, & quæ floribus coronantur. Falluntur qui Echion dicunt esse Personatam, grandes lappas ferentem, cuius folio nullum est latius: quæ omnia a Pulegij similitudine maxime discrepant. Non intellexit in morsum præceps Leonicenus Plinij uerba, illorum sentētiam apposite improbantis, qui Echion Personatam esse dicebant. Nam ea parte, qua Plinius scripsit, Cuius folio nullum est latius: Leonicenus, cuius illud, ad Echion retulit: non ad Personatam, ut Plinius, & grāmatica ratio postulabat. Neq; enim ideo duplicem Personatam esse credidit Plinius, quia quosdam Echion Personatam dicere, & ex aceto radicem dare scripsit. Nam hic de Personata non agebat, sed de Echio: de qua ut quæcūq; ab auctoribus scripta compererat aperiret, ideo quosdam Echion dicere Personatam scripsit, & ex aceto dare potui. Non enim probe claudit (quod sæpe diximus) Quidam dicunt, ergo Plinius credidit: ac præsertim cum Echion triplicem pinxerit, & ex foliorum &

Echion uerū quod sit.

D floris differentia non esse Echion personatam aperte senserit: atq; ideo post paucos uersus, non iam de Echio, sed de Personata notissima herba speciatim uerba facit: eamq; Arction & personatam Græca & Latina appellatione nuncupauit: neminemq; illam ignorare dixit: ut eos etiam uidelicet distringeret, qui supra Echion paruis folijs herbam personatā latissimis constantem putauerūt. Bene ergo omnia quadrant. Sciatq; deinceps Nicolaus hoc in loco bellissime significasse Pliniū, atq; ita credidisse, aliud Echion esse pulegio similem: aliud personatam folijs maioribus cucurbitæ: quas unam herbam esse quidam putauerunt.

Sed quoniā de Arctio sermo incidit, quando & pro Plinio & studiosis scribimus: ut hæc nostra legentes (quantulacūq; illa sint) aliquid semper arripiant, quod in cōmunem utilitatem conferre possint (quod tota defensione, quātum potuimus obiter curauimus, Leonicenus uero uitauit) hoc subnectere uisum est: q; Arction Græci duplicem esse tradiderunt. Vnā quidem, quę et Arcturion diceretur: cuius folia Phlomo (quā latine Verbascum dicimus) similia, crassiora tamē & rotundiora esse dixerunt: semen uero minuto Cymino simile: quod tam ipsum q; radix Ischiadicis & dysuriam patientibus efficaciter daretur. Alterū, quam Arction, & Prosopiten, & Prosopion, & Aparinem dicerent: nos Personatam & Lappam. de qua egimus: ambas quarto Dioscorides pinxit, Plinius Primam septimo & uigesimo: Alteram, quo diximus libro tradidit.

Arction duplex.

Verbascum altera species Personatæ.

Sed Aparines nomen a Dioscoride positum, non probauit: quando aliam esse a Personata Aparinem, & figurę, & uiriū diuersitate monstrauit. A Aparine quę.

Sententia SIMONIS IANVENSIS de Vngula Caballina.

Vngula Caballina, Farfara, ut quidam dicunt, Dardana, duas habet species. Minor, quę campis et locis siccis nascitur, & in uineis. Altera Maior, quæ in marginibus aquarum semper inuenitur, maiore folio, nec an gulis sic manifestis, & parua radix eius, odorifera, quam quidam Cassulā cordis uocant. Suspicor legēdū, Bardana.

Idem de PERSONATIA.

Personatia inquit, in cōfectione Mithridati minoris, exponitur in antiquis Synonymis, quod est Bardana, Lappa maior, Dronega. Quod etiā Plinius uidet dicere. Personata inquit, a quibusdā Echion uocat, cuius folia nullum latius, grandes lappas ferens. Sed alia est Echios. Dronega.

Sententia AVTORIS PANDECTARVM

Personatia in Antidotario, in confectione Mithridati minoris exponitur in antiquis Synonymis, quod est Lappa maior, Bardana, Dronega, Persolita.

De Vngula Caballina sic Galenus. 6. simplicium, cap. de Tussilagine. Et est Vngula Caballina, uel Nenuphar terrenum, uel Farsana. Nominatur autem Tussilago, quod tussientibus, & orthopnoicis conferre creditur. Tussilago species Vngulæ Caballinę Matheo Siluatico.

Et rursum. Tussaligo, Chamęleuce, Vngula Caballina, est species Tapsi barbati. B Tapsus barbatus Chamæleuce.

IVDICIVM nostrum.

Videtur plane uterq;, & Ianuensis, & Pandectarum scriptor ignorasse Vngulam Caballinam, et impositum illis a Plinio: quoniam alicubi Lappam uocat Personatiam. Nec legisse opinor, quæ esset Arction apud Dioscoridem. Mihi apparet in re tam manifestaria, immerito nos torquere, quando ad unguem prorsus quadrat in Caballinā Vngulā Dioscoridis Arctij descriptio. Facit nobiscum Barbarus, & ipse acerrimi homo iudicij. De Plinio certe Collinucius uiderit.

Iuuamenta ex DIOSCORIDE.

Drachmæ unius pondere pota, cum pineis nucibus, purulentis extussientibus auxiliatur.

Trita, dolores in artubus, astrictius uinctis illitu sedat.

Folia utiliter antiquis ulceribus illinuntur.

EX APVLEIO.

Personatiæ herbæ succus, cum uino ueteri in potionem datus, omnes morsus serpentium, uel colubri, mirifice sanat.

Item si ijsdem folijs cingas febricitantem, febrim fugat.

At uulnus, etiam si cancer erit, herbæ Personatiæ aqua foueto. Deinde ipsam cum nitro & axungia, & picula cum aceto tere, & in panno in-

C ducito, & imponito.

Ad intestinorum dolorem, herbæ Personatiæ succi cyathum unũ, ex melle cyathis duobus ieiunus bibat.

Radix cum sale marino trita, morsui canis rabidi imponitur. Sic & ad ambusta, succi eius cyathum, ex melle cyathis duobus da bibere.

DESCRIPTORES Personatæ.

Dioscorides lib. 4. cap. Arcion.
Plinius lib. 25. cap. 7.
Hermolaus Barbarus in Corollarijs.
Vergilius Marcellus.
Symon Ianuensis,
Nicolaus Leonicenus.
Apuleius, cap. 36.
Scriptor Pandectarum
Pandulphus Collinutius.

Fumaria bulbosa, L.
C.B. 143

1537.47

Compare
Delphinium intermedium, Ait.
Misc. ii. 119.

A

DE ARISTOLOCHIIS Rhapsodia Quinta.

NOMENCLATVRAE Rotundæ.

Græcæ, ἀριστολοχία στρογγύλη.
Latinę, Aristolochia.
Germanicæ, Holwurtz / Biberwurtz / Hinschkrut.

Nomenclatura Longæ, uel Maioris.

Græcę, μακρὰ ἀριστολοχία. δακτυλῖτις. μηλόκαρπον. πύξινον.
Latinę, Aristolochia longa.
Germanicę, Holwurtz die lang.

PLACITA AVTORVM DE ARISTOLOCHIIS.

Sententia DIOSCORIDIS de Aristolochia Rotunda.

ARISTOLOCHIA Rotunda, nomē ex eo sibi adoptauit, q̄d existimetur optime puerperis opitulari. Tria eius genera tradūtur. Vna quę fœmina uocatur, folijs hederaceis, pręstanti odore, cum acrimonia, mollibus, subrotundis, multis ab una radice germinibus, pręlongisq; palmitibus, flore candido, tanq; pileolo rubro, grauiter olente.

EIVSDEM de Aristolochia Longa.

B Aristolochia longa, mascula, appellat̃ a nonnullis Dactylitis, lōgiore q̄ rotundo folio, tenuibus ramulis, dodrantalibus, flore purpureo, grauiter olente, q marcescens in pyri similitudinem conformatur: tuberibus radicū rotundis, ut rapum. Longę uero radix digiti crassitudinē, et palmi longitudinē implet. Nonnunq; paulo grandius adolescit. Ambę colore intus buxeo, gustu amaro & graui. Est etiamnū tertia Longa, quæ Clematitis uocatur, ramulos habens tenues, refertos folijs subrotundis, minori Semperuiuo similibus, flores Rutę pleniores, radices longiores, tenues, crasso cortice odoratoq; uestitas, odoramentorū spissamētis cōuemētes. *(Aristolochia Clematitis.)*

Sententia PLINII de Aristolochijs, ex lib. 25. cap. 8.

Inter nobilissimas Aristolochiæ nomen dedisse grauidę uident̃. Q̄m esset ἀρίστη λεχούσαις. Nostri Malum terræ uocant. Quatuor gn̄a eius seruant. Vnū tuberibus radicū rotūdis, folijs inter maluā et hederā nigrioribus, pinguioribusq;. Alterū masculæ, radice longa, quatuor digitorū longitudine, baculi crassitudine. Tertium longissimę tenuitatis, uitis nouellę, cui sit pręcipua uis: quę Clematis uocatur, ab alijs Cretica. Omnes colore buxeo, caulibus paruis, flore purpureo, ferūt bacculas paruas uelut Capparis. Valent radice tm̄. Est & quæ Pistolochia uocat̃, quarti gn̄is, tenuior q̄ proxime dicta, densis radicis capillamētis, Iunci plenioris crassitudine. Hanc qdam Polyrrhizon cognominãt. Odor omniū medicatus, sed oblonga radice, tenuiorīq; gratior. Carnosi em̄ est corticis. Vnguentis quoq; nardinis conueniens. Nascuntur pinguibus locis, & campestribus. Effodere eas messibus tēpestiuū, ita desquamato terreno seruant̃. Maxime tn̄ laudat̃ Pontica, & in quocūq; pōderosissima, quæq; medicinis aptior. *(Pistolochia.)*

Mo. Bot. Garden, 1893

C Rotunda contra serpentes. Oblonga in sum̃a gloria est, etiam modo.

Sententia APVLEI cap. 19.

Aristolochiã gręci Ararezam uocãt, alij Ephasion, seu Hephasiã, alij Lestitin, alij Pixionicẽ, alij Melacarpon, alij Teuxinõ, alij Dardanõ, alij Iontitim, alij Chamęmilon, alij Opetin, Itali Malũ terrae, Daci Absinthium rusticum, Scardian. Nascitur locis mõtuosis, solidis, calidis, & cultis.

CONTROVORSVM Nicolai, de errore Plinij in Cyclamine, & Aristolochia.

Plinium etiam non tantum nominum, sed rerum quoq; ipsarum similitudo aliquãdo decepit. Nam Cyclamini radicẽ, quę Rapum terrę, propter rotunditatem dicitur, Aristolochię Rotundę, quę et ipsa a radicis rotunditate nomen accępit, radicem esse existimasse uidetur. Nam lib. 25. quo in loco Aristolochiam quatuor distinguit generibus, eius quę Rotũda dicitur radicem scribit a piscatoribus Campaniae Venenum terrae uocari, ac coram se contusam im̃ixta calce, atq; in mari sparsam, cõtinuo aduolasse pisces mira cupiditate, statimq; exanimatos fluitasse. Hoc idem, ut a uiris grauissimis accępi, nostro fit aeuo ab eisdem piscatoribus, non Aristolochiae Rotundę, sed Cyclamini potius radice, pisces alliciẽdi atq; exanimandi caussa. Ipse quoq; Plinius eosdem effectus nõ Aristolochię

D Rotundę, sed cuiusdam Cyclamini radici lib. 25. rribuit. Aut igitur fatendum, duas esse radices, quae eosdem praestent effectus: quarum tamen alteram esse Aristolochiae Rotundę radicem, neq; ab aliquo autore scriptũ reperitur, neq; experientia comprobatum. Aut illud dicendum erit, Cyclaminum, qui radicem habet rotundam, quartum esse Aristolochiae genus, quo nihil dici posset rerum naturae repugnantius. Siquidem uidetũ apud Graecos Aristolochiae nomẽ, ut Dioscorides ac Plinius ipse testatũ, quoniam sit optima praegnantibus. Radix uero Cyclamini adeo est aduersa praegnantibus, ut si eam mulier grauida transcenderit, abortum faciat: ueluti Dioscorides, pluresq; alij medici insignes retulerunt, ac Plinius ipse confirmat.

DEFENSIO COLLINVCII.

Cyclamini hęrbae, quã nunc porcinum Panem uulgus, mediciq; uocant, tria genera, Aristolochiae uero quatuor aptissime scribit, pingitque Plinius: at hic noster accusator, Cyclamini radicem dicit ideo existimasse Plinium, uideri Aristolochiae Rotundae radicem esse, quoniam radici Aristolochiae uim necandi pisces adscripsit. Huius rei argumentum hoc affert, quod ipse (inquit) a uiris grauissimis accępi, idem nostro aeuo fieri, non Aristolochiae radice, sed Cyclamini. Nonne praeclaro usus uidetur aduersus Pliniũ Leonicenus, uel testimonio, uel syllogismo? Quia audiui inqt Nicolaus Leonicenus, Cyclamini radice pisces necari, fallitũ Plinius etiã cũ uidisse se dicat, q Aristolochię radice pisces necari tradidit. O inexcusabilẽ calumniã: quia Cyclamini radix hoc facit, Aristolochię nõ facit. Quia de Cyclamini radice ab ignotis Nicolaus accępit, Plinius p-

prio testimonio de Aristolochia mentit. En pclari Dialectici argumẽta: A
qm̃ Tubere terrę (id est, primę Cyclamini radice) fit ut pisces necent, Malo terre, hoc est, Aristolochię rotũdę radice fieri nõ potest. Fallit Plinius, qui id uidisse se scribit: non fallitur Nicolaus, qui audisse se dicit? At Plinius inquit, radicem Cyclamini id etiam efficere scribit. Verũ id quidem Leonicene: sed tertiæ Cyclamini, cognomine Chamæcissi, cuius non rotunda, sed sparsa sit radix: ut tandem agnoscas sine mẽte te debere, quod de Rapo terrę te persuadere conaris. An cęcum, uel mẽdacem fuisse Pliniũ putas Nicolae, cum Campanos piscatores Malo terræ calcem miscere, piscesq; necare uidisse se scribit? Num impossibile quiddã, aut supra fidẽ dixisse tibi uisus est Plinius? Sed & Tithymalũ cognomine Corymbiten lib. 6. & 20. et Lactucam caprinã lib. 20. eosdẽ præstare in necandis piscibus effectus, idẽ ipse Plinius tradit. Verbasco herba tam fluuiales q̃ lacustres pisces interimi. Et marinos etiã a Phœnicibus hoc modo cap. 7 historiæ animaliũ Aristoteles scribit. Nos quoq; experimento, uisuq; didicimus, & Cucumerẽ asininum, & uiridia nucũ putamina cõtusa idem efficere posse. Quoniã ergo & Cyclamino, et Corymbite, et Lactuca caprina, & uerbasco, & cucumere asinino, & iuglandiũ corticib9 pisces necantur, errat Plinius, qui Aristolochiæ radicẽ necari dixit. Num tibi carnędea ista uident, Aristotelicęue demonstrationes, quibus inexpugnabile uerum necessario sequatur? Tũ concludens pergis, atq; in hunc modũ dicis. Aut igitur fatendũ est, duas esse radices, quæ eosdem præstent effectus, aut illud dicendũ erit, Cyclaminũ rotundę radicis, quartũ esse Aristolochiæ genus. Vnde ista obsecro fatendi, dicendiq; necessitas Nicolae? B
Primũ quidem non duas modo herbas, quæ pisces necent, sed sex adduximus: multasq; idẽ efficere posse, non dubitamus. Num grande, aut mirandũ quiddam putes, si duę pluresue herbę idem possint? Deinde quia Cyclaminus pisces necat, Aristolochię genus erit quartum? At quintum dixisses. Aristolochiæ enim genera quatuor Plinius enumerat. Pari ergo ratione Corymbites, Tithymalus, & lactuca caprina, & uerbascum, & cucumer asininus, & iuglandium cortices, quia pisces necant, inter Aristolochiæ genera reponentur: quasi unum effectum, non nisi unius herbæ genus præstare posit? Quod nec Aniculæ quidem dicerent, aut empiricorũ quisquam. At de Aristolochia quod pisces necet, a nullo inquis autore scriptũ reperitur. Legisti ne omnes autores Leonicene? Nonne ego te in tripolio monui, oportere eũ, qui ita arguit, legisse, intellexisse, et memoria tenuisse oẽs, qui unq; scripsere autores: quo argumenti huius formula & ratio constare possit? Sed nõne omnibus autoribus rei ipsius euidentia potior? Hanc radicẽ etiamnũ Campani melum terragnum, hoc est, Malũ terrę uulgo dicunt: & in piscatu passim adhibent. Quod uir illustris, acerrimiq; iudicij Sigismundus Estensis frater tuus dux inclyte (cum hæc proderemus) nobis retulit. At quæ nam ista peruicacia? quæ frontis duricies? quæ impudentia est? a nullo autore scri

C ptum inquis, cum Plinius scribat? Et quia nullum id scribentem repperisti, quoniã paucos legisti, ideo Plinio, qui se uidisse affirmat, credendum non est? qui tibi te audiuisse dicenti credi putas. Cui ego in his quidem, quãuis iurato, metuam concedere testi? O infelicem Plinium, O cassa literarũ studia, O uanos integerrimi uiri labores, lucubrationesq; miseras. En post annos mille & quadringentos, sophistes unus, in hoc tandẽ uæsaniæ genus prorupit, ut non errasse modo, rerum, uel nominum similitudine deceptum (quod & hominis erat) sed & mentitum quoq; Plinium insinuet, quia id uidisse se affirmat, quod Nicolaus Leonicenus a nullo scriptum repperit. Non ergo de Plinij doctrina, sed fide nunc agitur. Prçclare me hercle cum studijs actum: piget, pudetq; aduersus hunc hominem uerbis agere, qui iam non uerbis (ut Aristoteles inquit) sed pœna indiget. Iam uel hoc solo hominẽ intelligere possumus: qui etiam græcissans addidit (ut obiter & sua quoq; pensemus) Cyclamini radicem, rapum terræ uocari. Ex Dioscoridis magis sententia, q̃ Plinij auctoritate Latini hominis, & tuber terræ uocantis: quasi & hortense rapum, non terræ olus sit, sed aquæ, sola uero Cyclaminus rapum terræ uocari debeat. Tum non Cyclaminum (ut Celsus, Pliniusq; Latini homines, & a Græcis ducta ratio postulat) sed Cyclamen, præclarus literator enunciat. Sed minutias istas persequi, operepreciũ fortasse non est: nũc ad reliqua pergemus: deq; Intibo & Heliotropo disseramus.

D Sententia THEOPHRASTI, lib. 9. cap. 13.

Malum terræ, olfactu odoratum, gustatu uehementer amarum est, colore nigrum. Nascitur in montibus optimum, quodq; folio constat muris auriculæ simili, tum rotundiori.

SERAPION DE ARISTOLOCHIA.

Sunt Aristolochiæ duæ species, mas, & fœmina, Longa mas est, Rotunda fœmina: & quod magis est iuuatiuũ in medicinis, est radix earũ.

SENTENTIA MACRI.

Aristolochiæ species tres dicimus esse.
Longa prior, radix est cuius longa, uocatur.
Dicta Rotunda sequens, quod sit radice rotunda.
Tertia Clematis, Græco sermone uocatur.

SENTENTIA AVICENNAE lib. 2. cap. 50. Et autoris Pandectarum, & Messue.

Aristolochię tres sunt species, scilicet Longa, & Rotunda, & alia cuius radix currit secundum semitam palmitum uitis.

NEOTERICORVM.

Hermolai Barbari Sententia.

Aristolochiæ color ater, folium Alsinæ, ut Theophrastus inquit, rotundius. Nascitur in montibus præcipue. Cætera Plinius loco quo citauimus. Addit tandem. Est quarta Pistolochię nomine, tenuior q̃ tertia, Hanc quidam Polyrrhizon cognominant, & Satyrion esse dicunt. Satyrion.

TEMPERAMENTVM EIVS EX
Mesue & Galeni Method. 3.

Omnes calidę sunt in principio tertij, siccę in secundo: quanquam Longa appareat rotundior, non obstante quod uiget in ea de terrea qualitate. Rotunda subtilior, penetrantiorque. Omnes quoque apertiuæ opilationum, resolutiuæ, attractiuæ. Siquidem extrahunt spinas, ossa piscium, ligna, & quicquid infixum carni fuerit.

VIRES ET IVVAMENTA
Longioris, ex Dioscoride.

Longa aduersus angues & uenena, drachmæ pondere in uino bibitur, & illinitur.

Pota cum pipere & myrrha, menses, partus, & omnia uulnerum onera eijcit.

Eadem efficit, subdita pesso.

IVVAMENTA ROTVNDAE.

Rotunda ad eadem pollet.

Insuper singultibus, suspirijs, rigoribus, lieni, conuulsis laterum doloribus, pota cum aqua singulariter auxiliatur.

Aculeos & spicula extrahit.

Omnes squamas illitu adimit

Vlcera putrida exest.

Sordida expurgat.

Caua cum iri & melle explet.

Gingiuas & dentes extergit.

IVVAMENTA CLEMATITIS.

Ad grauem febrem efficax est.

Si nidore, subditis carbonibus, febricitans suffiatur, febris leuatur.

Vulnera impositu sanat.

Carcinomatis narium cum Cypiro, & Dracunculi semine & melle prodest.

Rigoribus medetur, cocta in oleo, aut adipe suillo, illitaque.

EX THEOPHRASTO.

Malum terræ perutile ad caput, & ad reliqua ulcera, & ad serpentes, et ad somnum, & ad alia.

Vlceribus in aqua subactum adhibere præcipiunt: cæteris rasum, in melle, uino, tritum in oleo, uel bibitum acido uino, & morsui inspersum; ad somnum in uino nigro austero pertritum.

Si uulua prociderit, decocto abluisse iuuabit.

EX APVLEIO.

Aristolochiæ radix fistulis inserta, celeriter expurgat, & ad sanitatem perducet, Medici quoque sine ea, nihil feliciter procurare possunt.

FRIGORE EXVSTIS.

Herba Aristolochia ex oleo, calefactoriam quoque uim habet, cum

C axungia porcina.

Si infans contristatus fuerit.

Herba Aristolochia suffumigabis eum, & hilariorem eum facies.

EX GALENO 6. simpli. cap. 53.

Si opus habeas medicina mundificatiua, aut incarnatiua, præstat applicare Aristolochiã Rotũdam. Vsus est eius ad ulcera matricis, ad extenuationem humorum crassorum, & pororum apertionem. Confert etiam asthmaticis, podagricis, singultientibus, epilepticis, pota, & contusionibus cataplasmata.

EX MESVE.

Solutione educit humiditates phlegmaticas. Et dixerunt aliqui, quod etiam cholericas.

Et est ex rebus maxime mundificantibus pulmonẽ, & pectus a phlegmate, & putredinibus.

Est conforme iuuamentum manifestum asthmati, & tussi secundum omnem modum administrationis eius.

Et etiam suffumigatio eius per embotum.

Cum hydromelle, curat ulcera aurium, & corroborat auditum.

Acetum coctionis ipsius stringit gingiuas, & remouet putredines ab eis. Et si confricentur dentes cum eo, abstergit eos.

D Et est medicina bona rigori febriũ. Dosis eius a. ʒ 1. usq; ad aureum. 1.

EX PLINIO.

Oblonga a conceptu admota uuluis, in carne bubula, mares figurat, ut traditur.

Piscatores Campaniæ, radicem eam, quæ Rotunda est, Venenũ terræ uocant, coramq; nobis contusam, immixta calce in mare sparsere: aduolant pisces cupiditate mira, statimq; exanimati fluitant. Quæ Polyrrhizos cognominatur, conuulsis, contusis, & ex alto præcipitatis, radice pota ex aqua, utilissimũ esse traditur. Semine pleuriticos, & neruos confirmare, excalefacere. Vide infra in Satyrio.

EX AVICENNA.

Aristolochia quando administratur cum pipere, mundificat superfluitates cerebri, præcipue Rotunda.

Confert pleuritidi, bibita cum aqua.

Prouocat menstrua, & educit fœtum.

EX MACRO.

Ventris nimium mitigat illa dolorem.
Sic quoq; fit sumpta leuior paralyticus illa.
Dæmonium fumus depellere dicitur eius.
Longa tamen uires habet illa debiliores.
Vnde quidem si defuerit quandoq; Rotunda,
Par pondus Longæ ponatur, dimidiumq;.
Fomento longe prodest decoctio mire.

Matricum morbis humores extenuando, A

Pingues & purgat eadem, si sumitur illas.

NOBILIS EXPERIMENTAtor & Herbarius Hieronymus.

Aristolochia germanice sic dicta, **Hynschkraut**, quod equorum strangulationi, & sanguinis ebullitione suffocatis, præsentissimo auxilio sit. Morbo nomen, **die Hynsch**. Quanquam est & alia herba huius nominis, quam uulgato nomine appellant, **Bitter/oder/ ye lenger ye lieber.** Tempus collectionis eius est in fine Maij.

Vsus eius est in ulceratione Colis, & Pudendarum.

Aqua eius, uel decoctum, laterum puncturas, & tormina sedat. Eadem & ad tumores uentris, & ani egressionem efficax est, si intincta in ea spongia, crebro fermentetur.

Rheumatismos capitis, & fluxiones sistit.

Et uomicas paruas erumpentes, interdum in muliebribus pudendis, extinguit & sanat.

DESCRIPTORES ARISTOLOCHIAE.

Dioscorides lib.3. de Aristolochijs.
Plinius lib.25.cap.8.
Apuleius cap.19. B
Oribasius lib.2.& quinto.
Theophrastus lib.9.cap.13.
Macer lib.de uirtutibus herbarum.
Galenus 6.simpli.cap.53.
Mesue in descrip.simpli.soluentium aluum.
Auicenna lib.2.cap.50.
Hermola.Barb.in Corollarijs.
Georgius Valla, dict. Aristolochia.
Symon Ianuensis.
Ioannes Vigonius.
Serapion cap.171.cap.Zaraund.
Platearius cap.22.
Hieronymus Herbarius.
Nicolaus Leonicenus de errorib. Medicorum.
Pandulphus Collinucius in Plinianana defensione.

A R O N A.

C

D

Aron.

DE ARO. RHAPSODIA SEXTA.

Nomenclaturæ

Græcæ, ἄρον. ἄλιμον. κολλοκάσιον. θύμον.
Latinæ, Aros, Serpentaria minor, Luff minor, Iarus,
Barba Aaron.
Germanicæ, Aron. Pfaffen pint.

PLACITA AVTORVM DE ARO.

Sententia DIOSCORIDIS de ARO.

ARON FOLIA Dracunculi habet, minora tantum, nec adeo maculosa. Caulem dodrantalem, purpurascentem, pastilli figura, in quo rutilo colore croci semẽ est. Candida illa radix, ad Dracunculi radicem accedens, quæ, quod minore acrimonia est, elixa comeditur.

Pronunciatum TEOPHRASTI de Aro, lib. 7. Plantarum cap. 11. A

Ari radix, ut incrementum capiat, cum folijs luxuriatur, quæ admodum ampla sparguntur: folia deflectentes ipsam, circumobruere solent, quo planta non in germina excrescat, sed totum alimentum in suum attrahat caput. Quod uel in bulbis nonnulli componendo facere solent.

Opinio PLINII de Aro, lib. 24. cap. 16.

Est Aron magnæ cum Dracontio litis. Quidā enim esse dixerunt eandem. Glaucias satu discreuit, Dracontion syluestrem Aron pronunciando. Aliqui radicem Aron appellauerunt, caulem uero Dracontion, in totum alium, si modo hic est, qui uocatur apud nos Dracunculus. Namque Aros radicem nigram, in latitudinem rotundam habet, multo quoque maiorem, & qua manus impleatur: Dracunculus subrutilam, & draconis conuoluti modo, unde ei & nomen. Quin & ipsi Græci immensam posuere differentiam, semen Dracunculi feruens, mordaxque tradendo, tantumque inesse ei uirus, ut olfactum, grauidis abortum faciat.

Controuersia inter Dracōtiō, Aron, & Arisarum.

Cento HERMOLAI BARBARI de Aro.

Arorum Theophrastus inquit radices, inhibita germinatione fiunt altiles, folijs uidelicet terra obrutis. Prægrandia hæc sunt. Item caua, cucumeracia. Radix nuda cortice, quæ mandi posit. Nam & folia inquit, in aceto decocta eduntur, nec insuauis cibus est, caulem ei nullum reddēdo. Differt a Dracunculo, si Plinium sequamur: quia radicem habet nigram, in latitudine rotundam, multo maiorem, et qua manus impleatur: B Dracunculus subrutilam, & intortam. Semen ei feruens, ac mordax, Aro lenius. Quod & Galenus confirmat. In cibis Aros fœmina præfertur: quoniam mare sit dulcior, & in coquendo lentior. Folijs Ari caseum ne computrescat, seruari affirmant: quod quidem a Dioscoride maiori, aut minori Dracunculo tribuitur.

Aridæ species.

Annotatio VERGILII in Arum.

Confundit Plinius cum Dracontio, Aron. Lib. 19. capite, quarto numerat Aron inter Aegypti hortensia, his uerbis. Est inter genera bulborum, quod in Aegypto Aron uocant, Scyllæ proximum, amplitudine folij Lapathi, quæ Rumex est, caule recto, duum cubitorū, baculi crassitudine, radice mollioris naturæ, quæ edatur & cruda. Folia enim Lapathi, caulis rectus, duum cubitorum altitudo, & baculi crassitudo. Ex maioris Dracunculi historia cuncta sunt, nec Aro congruunt, cuius caulis semipedalis pastilli figura est. Quam formā in nostri orbis Aro quotidie licet cernere. Confundendique diuersa genera, nulla maior, ut credimus, caussa fuit, quam similitudo primum, mox antiquorum historia: in qua totum hoc genus Aron aliquando, nunc priuatim, illud Dracūculus, hoc Aron dictum est. Discreuit tamen alterum ab altero natura, & illud procerius, hoc breuius fecit. In illo figura est, qualem superiore capite tradidimus: in hoc ubique cognosci potest.

Doctissime et uerissime de Aro Vergilius

C Reliquit in hoc etiam Dioscorides inuolucrum illud, & cucullũ, quo inuolutum semen clauditur, pallido magis ꝙ herbaceo colore, nõ ut in Dracunculo purpureum. Numerabatur quondam, serebaturq; inter olera Aron, quod uix credibile sit: tantam habet radix, quæ in ciborum usu erat, acrimoniam. Cogitandumque alterum est, aut aliunde inuectum mitius fuisse, aut culturę genere aliquo, & humano artificio melior escere nunc etiam posse.

GEORGIVS VALLA, de Aro.

Aron quam Serpentariam quidam uocant, cuius radix primi ordinis calefacientium est, estq; potestatis abstergẽdi, uerum non ualide ut Dracontion. Quibus uerbis quid sibi uelit, non plane intelligo.

SIMON IANVENSIS de Aro.

Aron a Dioscoride sic describitur. Et est Iarus, quæ dicitur Serpentaria minor.

Et rursum. Iarus, Barba Aaron uocatur, quæ & Pes uituli dicitur, & Serpentaria minor, & Dracontia minor.

Autor PANDECTARVM de Aro.

Aron est herba, habens folia Dracontiæ similia, sed minora, & plana, non uaria, habens uirgam duarum palmarum, & colorem purpureum. Cuius semen coloris est crocei, & habet radicem albam, habentem bulbi D rotunditatem, similem Dragonteæ: quæ cruda, & cocta manducari potest, quia non est ualde amara. Folia eius posita in sale manducantur.

IVDICIVM NOSTRVM.

Vides lector, ꝙ non conueniat autoribus, & medicis, alioqui magni nominis, idq; in re etiam nota, & uetulis herbarijs cognitissima. Nec aliter de notissimis hærbis pronunciant, ꝙ in tenebris, quod dicitur, Andabatę conpugnant: ut interdum hallucinari, suspicio esse possit, aut exemplaria corrupta, aut (quod libenter crediderim) longe alias prouenire, alia statura, alio colore, gustu interdum etiam alio, in alienis terris, ꝙ in nostra Germania. In tanta igitur dissensione doctissimorum Medicorum, quid ipse discernam, non habeo: cur damnare debeam, non uideo. Adpinximus igitur, quę a nostris herbarijs nobis demõstrata est Aron: quæ licet in quibusdam non respondet, ueluti quod hodie edendo non est, tamen in plurimis conuenit. Idem fecimus in Dracontijs quę sequentur: libenter concessuri, si quis certiora, & fidedigniora demonstrauerit.

TEMPERAMENTVM.

Est calidi & sicci temperamenti in primo ordine, dissoluitq;, relaxat, & extenuat.

Vires & Iuuamenta eius ex DIOSCORIDE.

Folia ad esum condiuntur, & arida per se decocta manduntur.

Radix, semen, & folia, Dracunculi uires habent.

Priuatim radix, ex fimo bubulo podagris illinitur, et Dracunculi more reponitur.

In totum ob mitiorem eius acrimoniam, in cibum expetitur. A

EX THEOPHRASTO

Ari radix cibo idonea est, & folia eiusdem decocta in aceto mandi possunt.

Ad fracta etiam utilis est.

EX PLINIO.

Aron miris laudibus extulere. Primum in cibis fœminarum expetentes: quoniam mas dulcior esset, & in coquendo lentior, pectorisq; uicia purgaret.

Aridum in potione inspersum, aut eclegmate, urinam & menses ciret.

Sic & in oxymelite potum, stomacho, interaneis exulceratis, ex lacte ouillo bibendum: ad tussim in cinere coctum ex oleo dedere.

Alij coxere ex lacte, ut decoctum biberetur.

Epiphoris elixum imposuere.

Ex oleo hæmorroidum uicio infudere: lentigines ex melle illinentes.

Laudauit Cleophantus, et pro antidoto contra uenena, pleuriticis, peripneumonicis quoq;, & tussientibus.

Semen intritum cum oleo, aut rosaceo, infundens aurium dolori Dieuthes.

Cleophantus tussientibus, aut suspiriosis, & orthopnoicis, & purulenta exscreantibus, farina permixtum in pane cocto dedit. B

Diodotus phthisiacis e melle eclegmate, & pulmonis uitijs, ossibus etiam fractis imposuit.

Partus omnium animalium extrahit, naturæ circumlitum.

Succus radicis cum melle attico, oculorum caligines, ac stomachi uitia discutit.

Tussim, decocti ius cum melle,

Vlcera omnium generum, siue phagedenæ sint, siue carcinomata, siue serpant, siue polypi in naribus, mire sanat.

Folia ambustis prosunt, ex uino et oleo cocta.

Aluum inaniunt ex sale & aceto sumpta.

Etiam luxatis cocta cum melle prosunt.

Item articulis podagricis cum sale, recentia, uel sicca.

Hippocrates quaslibet ad collectiones cum melle imposuit.

Ad menses trahẽdos, seminis, uel radicis drachmę duę in uini cyathis duobus sufficiunt.

Eadem potio, si a partu non purgantur, & secundas trahit.

Hippocrates & radicem ipsam apposuit.

Dicunt & in pestilentia salutarem esse in cibis.

Ebrietatem discutit.

Serpentes nidore cũ crematur, priuatimq; aspides fugat, aut inebriat, ita ut torpentes inueniant̃, perunctos q̃q; Aro, aut Laureo oleo, fugiũt.

In folijs Ari caseus optime seruatur.

EX PLATEARIO Cap.32.

C Iari folia, id est, Aronis, mixta fimo bubalino, & cataplasmata, podagram iuuant.

Radix extenuat mediocriter, unde ad exspuendum pectoris humores utilissima.

Quartanam curat.

Ex autore PANDECTARVM, & GALENO.

Ad prouocanda menstrua succus eius per pessarium inijcitur.

Tumores aurium resoluit, cocta radix in uino & oleo, per modum encatismatis, resoluitque eosdem.

Sic adhibita, persanat etiam hæmorroides.

Omnia frigida apostemata, cum axungia ueteri intrita, digerit.

Schrophulas resoluit, cum squilla, & axungia ursina.

Puluis eius infusus in aqua rosacea, simulatque maceratus, purificat faciem, & tubera exterit in ea.

Ex HIERONYMO herbario.

Omnium præsentius ruptis medetur, ipsius aqua pota.

Si quid etiam crassioris phlegmatis, aut cæterarum sordium uentriculi interioribus cohæreat, quod nauseam ciet, & edendi appetentiam diminuat, pulchre medetur, uel herba, uel radix trita, & in uino cocta, & in D ieiunio pota.

DESCRIPTORES ARONIS.

Dioscorides lib.2.

Plinius lib.24.cap.16.

Theophrastus lib.7.cap.11.

Galenus.2.alimentorum, cap.60.

Paulus Aegineta, cap. Aaron.

Galenus.6.simplicium.cap.56.

Hermolaus Barbarus, in Corollario.

Vergilius in commentario super Dioscoridem.

Auicenna, lib.2.cap.442.

Simon Ianuensis.

Autor Pandectarum.

Serapion, cap.43.

Platearius, cap.32.

Georgius, Valla, dictione Aaron.

Polygonum bistorta
Sm. fl. 2. 236

1537. 61

COLVBRINA.

Noterwurtz männlin

Polygonum bistorta L. β
ELS.
Sm. Fl. 2. 236

1537. 62

Gůt Heinrich.

Chenopodium bonus henricus, L.
Engl. 317

Sm. fl. 2:10

Sam fig. p. 260

C

DE COLVBRINA, Rhapsodia Septima.

¶ NOMENCLATVRAE Maioris

Græcæ, δρακοντία μεγάλη. ἴαρος. ἱεράκιος. ἄρος. ἴσαρος.
Latinæ, Colubra. Colubrina, Serpentaria. Viperina, Dracunculus maior. Dracontiũ magnum. Collum draconis.
Germanicæ, Natterwurtz. Schlangenkraut.

¶ Nomenclaturæ minoris.

Græcæ, δρακοντία μικρά.
Latinæ, Dracunculus Minor, Draconția.
Germanicæ, Klein Natterwurtz.

PLACITA AVTORVM de Dracontio.

¶ Sententia DIOSCORIDIS de Dracontio Maiore.

Locus Draconții. ὑικῶν.

NASCITVR Dracunculus Maior umbrosis locis circa sepes. Caulem habet erectum, bicubitalẽ, baculi crassitudine, uersicoloremq́, innato leuore, ut angui similis uideatur. Abundant & euincũt in eo purpureæ maculæ. Folia fert Rumicis subinuicem implicita: sementem in summo caule racemosum, cinereo a principio colore: cum maturuit deinde, capillamentorum croci colore, puniceumq́. Radix Maiori Dracunculo est grandis, rotunda, candida, tenui libro uestita. Carpitur herba, maturescente iam semine, succusq́ ex ea exprimitur, siccaturq́ in umbra. Effoditur per messem radix, lotaq́ in taleolas secatur, quæ funiculo traiectæ, in umbra siccantur.

D

Eiusdem descriptio MINORIS.

Habet Dracunculus alter Hederæ folia, grandia, & in folijs albescentes maculas: caulem rectum, bicubitalem, uario colore, anguium modo maculosum, intercurrentibus purpureis lituris, baculi crassitudine. Semen in summo racemosum, herbaceo primum: cum maturuerit autem, capillamentorum croci rutilo colore, gustumq́ erodens. Radix illi est rotunda, bulbosa, Raphano similis, tenui libro uestita. Nascitur in umbrosis circa sepes insepta.

Sententia Plinij de Aro.

Eadem fere Plinius, ut in Aro citauimus.

DRACONTII pictura ex APVLEIO.

A Græcis dicitur Dracontęa, alijs Asclepias, alijs Phytonion, alijs Anchomanes, alijs Sancromacon, quibusdam Aphrysson, aliquibus Thercon. Nonnullis Sceon. Item Dorcadion. Prophetæ Triphonem uocant, alij Crocodryllon. Ostanes, Zorocustes, Theriophonon. Aegyptij Eminion. Itali herbam Dracontæam, et Colubrinam. Nascitur montib. sumis, ubi sunt laci, maxime locis sanctis. Terra Apulia super saxis, gustu dulci, tanq́ castanea uiridis: saporẽ radix ima, caput draconis hẽt.

BARBARVS in Corollario de Drancontio.

Dracunculus a caule uario, draconis more dicitur: siue a cauda quæ il-

li subrutila est, & draconis intorti modo conuoluta. Dissonant aliquantum in hoc genere autores. Aliis Dracunculum ab Aro separantibus, aliis idem existimantibus. Glaucias Dracunculũ syluestrem Arum uocabat. Phænis Aron, & Aroniam. Alij radicem Aron appellauere, caulem Dracontion. Theophrastus Aron putauit genus esse, sub quo species quasi multæ continerentur. Dioscorides quatuor uidetur fecisse genera, Dracunculum maiorem, Dracunculum minorem, Aron, & Arisaron. Quanquam in describendo Aro, discrepat a Plinio. De Dracunculo quoq; parum conuenit inter eos. Dracunculus hordeo maturescente foditur, luna crescente. Serpentariam sunt qui uocent. Inuenio apud Hippocratem, & Ophim herbam, semine muliebribus medicinis utilem probari. Nec an eadem sit cum Dracontio, satis constat, etiamsi a serpente nomen habeat. Idem Hippocrates, candidam radicem cum nominat, Dracontij radicem, ut Galenus uult, intelligit.

A

Lib. 9. cap. 22.

Quatuor genera Colubrinæ secundum Dioscoridem.

Serpentaria quæ.

Et rursum. Dracunculi duo sunt Dioscoridi, Maior, & Minor, ut prædiximus. Plinio tres. Vnus folijs Betæ non sine thyrso, flore purpureo, similis Aro. Alter radice longa, ueluti signata, articulosaq;, tribus omnino cauliculis. Tertius folio maiore quã Cornus, radice arundinea, totidem, ut aiunt, geniculata nodis, quot habet annos, totidem etiam folijs. Aetius Dracunculi semen, occultari terra, & piperi simile describit. Olitores & Draconem uocatum ferunt, huic toto genere dissimile: quam mirabili quodam modo nasci prædicant, ex lini semine incluso, raphanis, aut scyllæ bulbis, atq; in terra obruto. Pusilla herba, nigro & minimo semine, folio tenui, & oblongo, acri, & utranq; originem prodente, linguam & folio, & radice amburens, & aceti & salis gustu, Pyrethrum sunt qui a ueteribus appellatam falso putent hanc, inter olera acetaria grauissimam.

B

Pyrethrum.

Genuina explicatio Dracunculorum omnium, per MARCELLVM VERGILIVM.

Miscuerunt adeo ueteres cum Aro Dracunculum, totq; nunc ijsdem, nunc diuersis notis descripta Dracunculi genera ab illis fuerũt, ut nihil in re alioquin satis nota, difficilius, aut ipsi fecerint, aut per se legentibus ostendatur: quodq; anxius nos diu habuit, & adhuc habet, nec aliter in partes trahit uarias, perq; omnia uersat, q̃ qui in amoribus Medeæ ab Apollonio primum descriptus est, solis ex aqua fulgor, summi feriens laquearia tecti, nunquam stabilis, sed continua uersatione in omnes discurrẽs partes, Dioscorides est: & quæ in cunctis Græcis, duo Maioris, Minorisq; Dracunculi capita in eo legũtur, nullibi, quod egregiam diuersitatem faciat, uariata eorum historia, aut medicina: etsi alterum Rumicis, alterum Hederę folia habere hic dixerit. Multiplex enim huic scriptori similitudo est, coloris, figuræ, quantitatis, uirium, aliorumq; huiuscemodi. Fitq; ob eam caussam sæpenumero, ut quod totum diuersum est, in partibus simile dictum, totam similitudinem referre male credatur: & quod undiq; simile est, in partibus differre dictum, totum dissimile falso habeatur. Quod in utroq; scriptoris huius Dracunculo fieri facile potuit: in quorum altero folia Rumici in quantatate & figura, in altero Hederæ in colore comparari potuerunt. Nihil enim nobis, excusso diligenter utroq; capite, inuentum est adeo dissimile, diuersumue, ut alteram oportuerit, præsertim tam longam rei & medicinæ, ijsdem uerbis historiam conficere. Auxitq; suspicionem nostram, quod nec Galenus, nec post Galenum Paulus Aegineta, diligentissimus in Græcis medicinæ autor, & qui scriptoris

Paulus Aegineta

C huius dicta ubiq; bona fide retulit, alterum hunc, & minorem Dracunculum nouerũt: nec post Graecos latini scriptores Apuleius, Ioannes Serapion, & quod multi apud nos est, uetustissimi Latini codices, in quibus unius tantum Dracunculi caput, alterius uestigium nullum ostenditur. Ex eo factum est, ut crediderim, & adhuc credam, unum tantum a Dioscoride Dracunculum hoc loco describi. Neq; enim uerisimile, si alter ille in natura Dracunculus esset, & ab hoc scriptore descriptus fuisset, relinquendum ab illis penitus fuisset. Et nihilominus in cunctis, & antiquissimis Graecorum codicibus, utrumq; hoc caput adhuc legitur. At non est eadem utriusq; historia & medicina. Concedimus id quidem: monemus tamen, uocum magis, q̃ rerum diuersitatem esse: nec ad constituendum rei genus satis id esse. At minori Dracunculo aliquid tribuitur, quod in maiori non legitur, quale est, incorruptum seruari folijs eius inuolutum caseum. Neq; id etiam diuersitatis necessitatem facit. Potuit enim in noua alterius eius capitis descriptione illud addi. Siquidem non Dracunculo Plinius, sed Aro eam uim tribuit: possuntq; eandem habere rationem, quaecunq; alia Minori addita magis q̃ alia inueniuntur. Quod nos obseruauimus: nec leui diligentia collatum cum antiquis scriptoribus in hoc ipso est. Praecipuae utriusq; uires & natura sunt: deprehensaeq; eaedem, facile persuaserunt, duobus capitibus unum Dracunculum describi: nec duplex genus, sed duplicem eius historiam esse. Vterq; enim describitur, radice rotunda, tenui cortice, caule recto, bicubitali, crassitudine baculi, maculoso, angui simili, intercurrentibus purpureis lituris, semine in summo acinoso, colore primum uiridi in pallido: quam ob caussam in altero cinereo, in altero herbaceo legitur: mox cum maturuit, rutilo croci colore. Vterq; circa sepes, demum & in umbrosis nascitur. Quod contra in utriusq; historia discrepet, folia tm̃ sunt, quae in altero Rumicis, in altero Hederae dicuntur: magna diuersitate, nisi qua ratione diximus, id euenerit. Poterunt uolentes, quod in historia factum a nobis est, in medicina etiam facere: collatisq; simul tam multis utriusq; remedijs, ex his etiam non duos, sed unum tm̃ Dioscoridi fuisse Dracunculum quondam existimare. In quam partem inclinat animus nobis, etsi utrunq; caput a nobis uersum fuerit. In tanta enim ueterum scriptorum & codicum uarietate, quaesita diligentius re ipsa, unum tm̃ Dracunculum in orbe hoc nostro nasci deprehendimus: duobusq; locis inuentam eius plantam, toto animo contemplari licuit, Maiori in hoc scriptore penitus & ubiq; similem. Quodq; relinquendum non fuerat, ante concaeptum seminis, sagaci naturae artificio, dignum in summo cacumine inter folia inuolucrum, & ueluti cucullum ex se proferentem, cuius maxima longitudo cubitalis erat. Surgebat a principio paulatim cucullus ille, augebaturq; in dies foris herbaceo colore. Dehiscens deinde seipsum pandebat, colore intus purpureo: languensq; in terram uergebat, relicto purpureo cucullo alio, caprini cornu figura, longitudine & mucrone, qui nunquam dehisceret, sed augente se semine, quod ab eo in inferiore parte claudebatur, particulatim ad incrementum seminis arescens peribat, nec poterat immaturum nisi disrupto hoc cucullo semen uideri: tam diligens in concipiendis & seruandis rerum seminibus natura est. Caetera huius scriptoris picturae egregie respondebant, praesertimq; folia, quae totam acutae Rumicis figuram referebant, & quod hic ait, sibi inuicem implicabantur sex, septemue uno pediculo pendentia. Nec aliter q̃ in hominis manu a brachiali quina diuisione digiti diuiduntur, cum tamen una manus sit, sic in Dracunculo idem folium in tot quot diximus diuisiones, quasi partes diuidebatur, sic inter se dispositas, ut altera alteram scandere & superstare uideretur: pendebantq; folia illa omnia ex uno, eoq; crassissimo, ut in folijs, & longissimo pediculo. Minimi enim humani digiti crassitudo, longitudo autem paulo minus q̃ pedalis erat. Comosaq; haec tot foliorum in summo nudi glabriq; caulis positura, imaginẽ frondis eius ostendebat, qualem pueri Calendis Maijs in gente nostra, ad indicandã noui anni laeticiam, circumferre soliti sunt. Huius Dracunculi oculati testes nos sumus. Minoris uero (modo alius a Maiore sit) nec nos alij sumus, nec nobis alij testes fuerunt: relinquimusq; Minoris huius quaerendam & inueniendam diligentioribus plantam. In quo non pigebit iterum monere omnes, non adeo ueterum historijs deferre, ut res ipsas uidisse & obseruasse utilius fore sibi non existiment. Quis enim alium, diuersumq; ab Aro Dracunculum existimabit, octauo de plantis uolumine, de radicibus quae edendo sint Theophrastum his uerbis agentem audiens, ἡ δ' τοῦ δρακοντίου, καλοῦσι γάρ τι δρακόντιον ἴρον, διὰ τὸ τὸν καυλὸν ἔχειν τινὰ ποικιλίαν, ἄβρωτος καὶ φαρμακώδης. Quod est, Dracunculi autem radix (uocant enim & Dracunculum quendam, quoniam uario caule sit medicaminibus apta) in cibos non uenit. Videturq; his uerbis Theophrastus omnium, ut sic loquamur Dracunculorum genus facere Aron. Quis etiam ex Plinio certam Dracunculorum historiam collegerit: quam ipse non satis noram sibi esse palam testatur, & Aron dicit magnae litis cum Dracuntio esse. Nos, ut paulo ante diximus, unum tantũ Dracunculum nouimus, & qualem, exceptis folijs, Dioscorides in utroq; capite describit. Nouimus & Aron, quemadmodum mox dicemus, facilem cognitu omnibus, tam frequẽs umbro-

Dracunculus unus tm̃.

D

fis locis ea planta & olus nascitur. Plures a Dioscoride Dracunculi enumerantur appellationes, ab Aro, ob similitudinem & cognationem deflexæ: aliquot a draconum, serpentumq; genere factæ etiam sunt. Nam quam hic Romanorum esse ait Luremon, in aliquibus Græcis sic legitur, ut Colubram fuisse ueram lectionem, conijcere facile sit. Cyperis uero, a similitudine radicis odorati, quadrati Iunci, quæ Cyperis appellatur, dictus Dracunculus fuit, cui bulbosa radice similis est. A

IOANNIS SERAPIONIS DE Aro, & Dracontijs Sententia.

Luff, id est, Dragantæa, & est Dracontion.

Duæ sunt species eius. Vna earum dicitur in Græco Aron: & secunda Dragantæa. Sed Aron habet folia similia folijs Aragantea, nisi quia sunt minora eis, sine macula: & habet crus longitudinem quasi unius palmi. Color eius purpureus. Et in ea est similitudo pistilli, cuius color est citrinus, uel croceus. Et habet radicem albam, similem Aragantea: & coquitur, & comeditur, & minus calida est, quam radix Aragantea. Aron.

Secunda Aragantæa, habet folia similia folijs Cussus, magna. Et habet maculas albas, minutas. Et crus eius est æquale, longitudine duorum brachiorum, simile corno serpentis. quoniam color eius est purpureus, maculatus diuersis coloribus. Et est sicut uirga in sua crassitudine. Et habet in summitate linguæ simile racemo uuæ, cuius color in primis, quando apparuerit, est similis colori papaueris: & quando maturatur, est similis colori citri. Et pungit linguam. Et radix eius est rotunda, similis radici bulbi, similis radici herbæ quæ dicitur Luff: & super ipsam est cortex tenuis. Nascitur in locis umbrosis, humidis, & in campis. Et oportet colligere radices eius tempore messis, ablui, incidi, & in umbra siccari. Dragantæa. B Locus, collectio.

SIMONIS IANVENSIS opinio de COLVBRINA.

Viperina, ipsa est Aragontæa, seu Serpentaria, idem secundum quosdam. Verum in libro antiquo aliam uidi depictam, Plantagini similem, auctioribus tamē folijs, quę nascitur iuxta flumina, aut segetes, folijs mollibus, gustu aspero.

DESCRIPTIO Serpentariæ per IOAN. MESVE lib. de simplici. laxatiuis.

Luff, id est, Serpentaria, est planta, quæ dicitur, Collum draconis. Et ex ea, alia est plana habens folia, alia crispa: & radix Planæ ad nigredinem attinens exterius, interius uero alba est, Crispæ uero exterius cinericea, interius uero alba, & ad citrinitatem declinat: & super utriusque radicem eleuantur thyrsi, habentes maculas ad modum serpentis.

ELECTIO eius, & probatio ex eodem MESVE.

Melior pars totius plantæ est radix. Et melior radix est crassa, completa, & orta in locis liberis. Et melius tempus collectionis eius est Ver, & principium Aestatis.

C IVDICIVM NOSTRVM.

Multam gratiam Veteribus debemus, qui Herbarum uires & nomina, primi nobis prodiderunt: multam etiam ignominiam, & perpetuam contumeliam ijs, qui posterioribus seculis, mire & portentose omnia deprauarunt & confuderunt. In primis Pandectario scriptori, & Simoni Ianuen. qui prętercꝫ ꝙ omnia miscuerunt, in hoc tm̄ sudasse uidentur, quo modo ingentia uolumina comportarent, non ꝙutilem operam posteris locarent, uel rerum potius cognitionem indagarent. Quod si eorum opera factum est, præstitisset, nunquã adhibuisse manum. Quando non est cuiusuis, rerum uocabula scribere, sed hominis prorsus in linguis & literis omnibus exercitatissimi. Si & illorum libri corrupti sunt, quod mihi uerisimile non est, cum sint recentissimi, perpetuis tenebris digni essent tam perfidissimi corruptores. Inde etiam hoc malum maximum, ꝙ tam paucas Herbas nouimus. Inde tot myriades barbaroꝝ, obsoletorũ & ineptissimoꝝ nominũ, dum & omnia illi uetera corruperunt, uel neglexerunt: & quælibet hodie Anus noĩa imponit, quilibet q̊cꝫ indoctus seplasiarius, & qui artis Magistri haberi debebant, nihil magis postremũ habent, ꝙ in Herbis, & cognitione rerum philosophari. Sic nuper rumpi poteramus in Serpentaria herba depingenda & delinianda, cuius tam multas species nobis exhibebant herbarij & uetulæ, ut non plura capita habuerit illud quondam Herculis lernæum monstrum. Quare ueniam

D etiam mereri nos puto, sicubi non acu etiam pinxerimus omnia. Duas tm̄modo species subiunximus, quæ passim in hortis & cultis locis habentur conspectiores. Præterea & eam adpinximus quæ uulgo, **Gůt Heinrich** uocatur, uel **Schwerbel**. Ita enim uetulæ nos persuaserunt. De descriptione, & ꝙ omnia respondeant, alij uiderint.

Gut Heinrich

TEMPERAMENTVM EX MESVE.

Crispa calidior est, ut inquit Dioscorides, ꝙ Ruffa. Et dixit, Ruffa plana, calida est in primo gradu, Crispa in secundo. Et dixit Galenus, Plana calida est in principio secundi, Crispa in fine eius: & est quasi uerius. Et est in utracꝫ caliditas & acuitas: quæ si ponatur in superficie, cũ substantia terrea, uincit. Et utracꝫ est abstersiua, incisiua, penetratiua, apertiua, & humorum subtiliatiua. Crispa autem ad hæc omnia fortior.

NOCVMENTA EIVS.

Nocet utracꝫ acuitate sua hepati, & uentriculo, attrahens ad ea membra, quicquid usquam est perniciosorum humorum in toto corpusculo. Odor præterea, teneros concęptus abortu uiciat.

RECTIFICATIO EX MESVE.

Verum hoc quicquid est malicię, emendatur cum Rob, aut melle passularum, aut speciebus alefanginis. Proinde commiscendo ei aliquid ex simplicibus stomachicis, stipticis: cuiusmodi sũt Citonia, et Mastiche: ministrãtur & trochisci Diarhodon, post eius exhibitionem.

Præparatur etiam sic. Munda radicem Crispæ, & laua in uino, dein-

de coque in aqua: uel si id non lubet, & magis expedit, uigorem enim co- A
quendo remittit, tere puluerem eius lib. duas, & rob, lib. vi. uel mellis &
rob, ana lib. iij. piperis, cinamomi, zinziberis, macis, gariophilorum ana
drach. ij.

VIRES & Iuuamenta ex DIOSCORIDE.

Cum diluta potione crudam, coctamue, cũ melle delingi, prodest contra orthopneas, rupta, conuulsa, tussim, & destillationes.

Pota cum uino, Venerem stimulat.

Vlcera quæ cacoëthe uocantur, atque phagedænica expurgat, præsertim cum uite alba.

Ex ea & melle, collyria ad fistulas, & partus euocandos cõponuntur.

Ad uitiligines cum melle, efficaciter illinitur.

Polypos, & carcinomata absumit.

Succus ad oculorum medicamẽta, item contra nubeculas, caliginem, albuginesque effectum præbet.

Herbæ, radicisque odor, teneros conceptus abortu uiciat.

Item si triginta grana eius in pasta bibantur.

Sunt qui eius succum cum oleo, aurium doloribus infudere.

Quinetiam folia, utpote quæ adstringant, uulneribus recentibus imposuere, & cocta in uino pernionibus.

Qui folia manibus affricuerit, aut radicem aperuerit, posse a uipera feriri, inficiantur.

IVVAMENTA Minoris ex eodem DIOSCORIDE. B

Seminis succus cum oleo instillatus, aurium dolorem mitigat.

Naribus ex lana impositus, polypum absumit.

Carcinomata illitu sistit.

Triginta eius grana, si pasta bibantur, abortus inferunt.

Odorem aiunt posteaque flaccidi flores emarcuerint, conceptus adhuc teneros enecare.

Radix exolfacit.

Orthopnoicis, uulsis, ruptis, tussi, destillationibus medicatur.

Humores pectoris exscreatu faciles reddit, siue cocta, tostaque cum melle, aut per sese edatur, siue farina eius ex melle delingatur.

Vrinam pellit.

Venerem excitat, cum uino pota.

Phagedænas ulcerum, & quæ Cacoëthe uocantur, trita cum melle & brionia alba, expurgat, & ad cicatricem perducit.

Collyria ex ipsa, ad fistulas, & eijciendos partus fieri solent.

Qui radice sua manus perfricuerint, a uiperis feriri negantur.

Illita ex aceto, uitiligines emaculat.

Folia recentibus uulneribus concerptorum lintheolorum uice conuenienter imponuntur.

Decoctam in uino, pernionibus imposuisse prodest.

C Caseus folijs inuolutus, a putredine defenditur.

Succus radicis, ad nubeculas, albugines, & oculorũ caligines cõuenit.

Radix cruda, coctaue, ad sanorum usus pro olere recipitur.

Eadem ad uerbum fere Plinius lib. 24. cap. 16.

EX APVLEIO.

Herbæ Draconteæ radix, cum axungia facto malagmate, ossa fracta e corpore extrahit, & lapides quoq;, si insint.

EX PLATEARIO cap. 35.

Ad dealbandam faciem, & mũdandam, puluerem eius tere cum aqua rosacea: inde rursum exiccata in sole aqua, & siccato puluere, adde cerusæ drach. 1. cum aqua rosarum, & line.

Contra Cancrum, accipe partes tres pulueris Colubrinæ, et tertiã calcis uiuæ, atq; cũ aceto distempera. Deinde tereto in testula, in igue, uel in furno. Ad postremum inspergito. corrodit eñ, mundificat, & sanat.

Ad apostemata maturanda & rumpenda, decoquantur folia eius in oleo, & superponantur.

EX MESVE.

Solutione phlegma educit.

Confortat renes, & mundificat.

D Est ex rebus mundificantibus pectus, & pulmonem.

Dixit Democritus. Iuuamentum utriusq; speciei est magnum omnibus doloribus hæmorroidarum, & uentositatibus earum secundum omnem modum administrationis earum: & nos experti sumus.

Et est magni iuuameti super crudum humorem, qui est in stomacho, & renibus.

Dixit Galenus, quod resoluit duriciẽ splenis, & aliorũ membrorum.

DESCRIPTORES COLVBRINAE.

Dioscorides, lib. 2.

Theophrastus, lib. 9. cap. 22.

Plinius, lib. 24. capite decimosexto.

Apuleius, capite decimoquarto.

Barbarus in Corollarijs.

M. Vergilius.

Io. Serapion, cap. quadragesimotertio.

Galenus. 6. simplic. cap. Serpentaria.

Simon Ianuensis.

Autor Pandect. dictione Luff.

Mesue lib. de simplicibus laxatiuis.

Platearius, capite tricesimotertio.

Valla, dictione Dracontion.

Macer, dictione Colubrina.

ASARVM.

Haselwurtz.

DE ASARO Rhapsodia Octaua.

¶NOMENCLATVRAE.

Græcæ, ἄσαρον. νάρδος ἀγρία. αἷμα ἄρεως.

Latine, Perpensa, Asarum, Rustica nardus. Nardus agrestis, Vulgago, Sanguis Martis.

Germanicæ, Haselwurtz.

PLACITA AVTORVM de Asaro.

Gnome DIOSCORIDIS de ASARO.

CORONARIA & odorata herba Asarum est. Hæderæ folia habet, ad radicem purpureos, odoratos uasculos Apollinari herbæ similes: in quibus semen, acinorum nucleis simile, in quo raræ, subasperæq; angulorum figura cuspides sunt. Radicibus nititur numerosis, geniculatis, saporis calidi, & linguam erodentis, tenuibus, obliquis, gramini similibus, sed longe gracilioribus q̃ gramen, & odoratioribus.

ASARI descriptio ex PLINIO lib. 12. cap. 13.

Nardi uim habet & Asarum, quod & ipsum aliqui syluestrem Nardũ appellant. Est autem Hederæ folijs, rotundioribus tantum, mollioribusq́ꝫ, flore purpureo, radice Gallici Nardi. Semen acinosum, saporis calidi & uinosi, montibus in umbrosis bis in anno floret: optimum in Ponto, proximũ in Phrygia, tertium in Illyrico. Foditur cum folium mittere incipit, & in sole siccatur, celeriter situm trahens. Et lib. 21. cap. 6. Quinimo Asarum inuenio uocari, quoniam in coronas non addatur.

Sententia MESVE de Asaro.

Asarum est radix herbæ montanæ, cuius folia sunt angularia sicut folia Hederæ, & flores eius sunt quasi flores hyoscyami, & est tota planta eius aromatica, & mordicans gustum.

Aggregatio HERMOLAI BARBARI de Asaro.

Asaron præter cæteras differentias, molliora quoqꝫ folia continet q̃ Hedera, radice gallici Nardi, semine saporis calidi & uinosi. Bis anno floret, Vere, & Autumno. Error librariorũ est in Plinio, qui alicubi iubere uidetur, siccandum in sole, alicubi in umbra. Nisi quis posteriorem locũ ita legat. Non quod siccandum sit in umbra, sed quod situm celerrime in umbra sentiat. Non ignorandum, Baccarem omnino aliud esse, q̃ Asarum: etiamsi medicinas, quas DIOSCORIDES Asaro adsignauit, Plinius apud nos Baccari magna ex parte accæptas retulit. Nec mirum: cum sit earum natura uiribus & effectu proxima. Cæterum Perpensam, siue Perpresam (nam utrunqꝫ legit, ut in Baccare latius exposui) non Asarũ, ut Dioscorides, sed Baccarẽ intelligi Secundus noster uoluit. Contra quoqꝫ descriptio Asari a Dioscoride facta, congruit Baccari multis partibus. Primũ quod odor ei Cinamomo uicinus reddit, ut Asaro. Deinde, qꝫ gracili, nec humido solo prouenit ut Asarum. Alioqn reprehendunt a Plinio, qui Nardum rusticũ radicẽ Baccaris appellauere: quia Nardum rusticũ proprie sit Asarũ. Quod uero Dioscorides coronamentariam esse dicit herbam Asaron, id Baccari potius q̃ Asaro conuenit: propterea quod Asaron uocari scribunt, quod in coronas, atqꝫ serta non addat. Legebatur in Dioscoride, Romanos Asarum Peritresam uocare, nos Perpensam, aut Perpresam ex Plinio correximus. Autor is eandẽ opinor herbã. 21. lib. Perpensam, lib. 26. Perpresam nominat. Codices etiamnum sunt, in quibus non Perpræsa, sed sparsa legitur, ut existimo corrupte. Legitur & Asarus, non pro Asaro, sed pro Arisaro mendose. Quid enim incolume relinquit Medicorum imperitia?

D

Cõtrouersia de Baccare, & Asaro, similibus & cognatis herbis.

Locus est libro. 21. cap. 6.

ELECTIO eius secundum MESVEN.

Melior pars plantæ est radix: & melior radix est quæ crassior, densior qꝫ extiterit, cuius odor subtilis, sapor acutus, cum modica stipticitate.

TEMPERAMENTVM.

Excalfactoriam uim habet, eandemqꝫ siccitatem in tertio gradu, ut uocant. Sunt qui calidum in secundo constituant, siccum in tertio. Extenu-

atq;, aperit, resoluit, & impellit. A

RECTIFICATIO.

Ad laxandam aluum, corroboratum cum aqua casei, cum spica, & aqua mellis.

Sustinet mediocrem contusionem, & concoctionem.

Quidam musto macerant, seruantq; per trimestre.

Vtunturq; ea potione ad hydropem, & lienem.

Quale autori PANDECTARVM uideatur Asarum.

Asarũ est Vulgago, uel Gariofilata agrestis, Centũneruia, Cenũcerria.

VIRES & Iuuamenta eius ex DIOSCORIDE.

Calefacit, & urinam cit.

Ideoq; subeuntibus cutem aquis accommodatum est.

Vtile & diutinis coxendicis doloribus.

Ducunt menses cum mulsa aqua potę radices eius, pondere drachmarum septem, purgantq; Veratri albi modo.

EX MESVE.

Mouet uomitiones. Elicitq; & choleram, & phlegma.

Reducit humores perniciosos ex remotis membris.

Confert eius decoctum omnibus opilationibus hepatis, lienis, & interaneorum omnium.

Vnde datur hydropicis, ictericis, spleneticis, & febri.

Est ex his quæ sperma, & semen augmentant.

DOSIS.

Eius dosis infusi potio, est ab aureis duobus, usq; ad unc. iiij. & pulueris ab drach. i. usq; ad aureos. ij. B

EX MACRO AEMILIO.

Est Asarum græce Vulgago dicta latine.
Hæc calidæ & siccæ uirtutis dicitur esse,
Tertius est illi gradus, ut dicunt, in utroq;.
Iecoris medicatur sumpta dolori,
Et uuluæ morbo decoctio subuenit eius.
Dicitur Ictericum potata repellere morbum,
Helleboriq; modo uomitu præcordia purgat:
Sed non est huius purgatio tam uiolenta,
Nec metuenda quidem, si fiat taliter illa.
Aetatem, & uires eius circumspice primum
Quem purgare uoles, & tempus quale sit anni,
Et si sit regio feruens, uel frigida ualde,
Aut si temperiem medium tenet inter utranq;.
Nam senibus, puerisq; parum donare licebit:
Aetatis mediæ plus ijs, iuuenesq; requirunt:
Pinguibus & ualidis plus dandum, q̃ macilentis,
Debilibusq; uiris: magis in gelida regione

Regula generalis in ministrandis Simplicibus.

C Dandum, q̃ calida, duris quocunq; labore
Plus illis tribues quos reddunt ocia molles.
Hæc circumspiciens, & cætera talia tractans,
Non solum tutus dabis hanc, sed quaslibet herbas
Quę purgant uomitu, uentrẽ, stomachũq; resoluũt.
Sed est de cunctis dixi, communiter hærbis
Quo sit danda modo proprie Vulgago docebo.
Solutiuũ de Asaro. De folijs eius triginta recentia tollens,
Adde meri tantum, quo possint cuncta recondi:
Tota nocte mero facias macerentur in illo,
Mane terens uino, quo sunt macerata, resolue.
Tunc olus excoctum, cum pingui carne recenti,
Porcina, prius ægroto da sufficienter,
Et sumat uini uult quantum fortis, & albi:
Sic Asari succum, colatum, trade bibendum.
Fortibus & magnis est hic numerus foliorum
Sufficiens, reliquis (ut diximus) est minuendus,
Iuxta quod uires, ætas, & cætera poscunt.

EX IOANNE VIGONIO.

D Radix macerata in lixiuio, & subinde lotum ex eo caput, uehementer cerebrum confortat.

EX SERAPIONE.

Quando miscetur cum uino & oleo, inungiturq; in eo corpus, calefacit ipsum.

Eius quoq; drach. vij. aut aurei. 7. cum aqua mellis, purgant Hellebori modo.

Admiscetur quoq; confectionibus aromaticis.

Mixtum collyrijs, attenuat tuniculam eam, quæ uocatur cornea, & clarificat uisum.

EX PLATEARIO.

Vulnera mundificat.

Et hydropem per urinam purgat.

Pro quo pondus & semis ponatur Acori.

EX AVICENNA.

Aperit & sedat dolores omnes interiores, & proprie eius infusio.

Ex nobili herbario HIERONYMO.

Aqua Asara, uel decoctum eius potum, fœtum pellit, & uiuentem & mortuum: quare prægnantibus propinanda non est.

Eresypelam refrigerat, & Hepar ardens immodice.

AVTORES ET DESCRIPTORES.

Dioscorides lib. 1.
Plinius, lib. 12. cap. 13. lib. 21. cap. 6.
Mesue in simplicibus.
Hermolaus Barbarus.
Serapion, cap. 254.
Aemilius Macer.
Autor Pandectarum.
Platearius, cap. 32.
Ioannes Vigonius.

Symphytum officinale, L.
C.B. 259

Purple flower

Walwurtz männlin.

1637.75

Walwurtz weiblin.

Symphytum officinale L.
GB. 259
white flowers

1537.76

DE OMNIBVS Consolidis. Rhapsodia Nona. A

❡ Nomenclaturæ Consolidæ Petreæ.

Græcanicæ, συμφύτον. πιτραῖον.
Latinæ, Symphyton Petræum. Consolida Minor.
Germanicæ, **Walwurtz. Beinwel.**

❡ NOMENCLATVRAE Consolidæ Maioris.

Græcæ, συμφύτον. πηκτὸν.
Romanæ, Solidago. Consolida maior. Anagallis maior.
Germanicæ, **Walwurtz. Schwartzwurtz.**

❡ PLACITA & pronunciata VETERVM de Consolidis.

DIOSCORIDES lib. 4. de Symphyto Petræo.

SYMPHYTON PETRAEON nascitur in petris. Ramulos habet Origano similes, capitula ut Thymi. Tota est lignosa, et odorata planta, sapore dulci, & saliuã prouocante. Radicem habet longam, subrufam, digitali crassitudine.

DE SYMPHYTO ALTERO.

Alterum uero Symphytoñ duum cubitorum altitudine ex se mittit, leuem, crassum, angulosum, Sonchi modo cauum: circa quem folia sunt non magnis interuallis distantia, hirsuta, angusta, oblonga, ad Linguæ bubulæ, quam Buglossam uocant, foliorum figuram accedentia. Habet & caulis secus angulos illos, exilium, & cauli adiacentium foliorum a singulis alarũ cauis eminentes productiones quasdam, in quibus flores lutei sunt, Rutæ similes, & semen quale Verbascus habet. B

PLINIVS lib. 27. cap. 6.

Alum nos uocamus, Græci Symphytum Petræum, simile Bubulæ folijs paruis, ramis tribus, aut quatuor a radice, cacuminibus Thymi, surculosum, odoratum, gustu dulce, saliuam ciens, longa radice, rutila. Nascitur in petris. Ideoq; Petręum cognominatum.

APVLEIVS.

Symphytum nascitur in petrosis, lignosisq; locis, iucundi odoris, saliuam prouocãs, ramis Origano, aut capitelli Thymi similibus: radice longa, fulua, in robore digitali: & habet thyrsum bicubitalem, geniculatum, inanem: in quo folia hirsuta, angusta, & ueluti longa, cum adnationibus: flore nigro, fructu sine semine floccorum corticis simili, pruritum mouens, radices exterius argillosas, uirtutis densabilis.

AVTOR PANDECTARVM.

Præter Symphytum, est alia Consolida, dicta Rubea, uel Bistorta, uel Tormentilla: habetq; uirtutem consolidandi. Tormentilla species Consolidæ.

HERMOLAVS BARBARVS, de Petræo Symphyto.

Symphyton Petræum, nos Alum Gallice uocamus, folijs paruis, ramis tribus, aut quatuor a radice. Nascitur in petris. Symphyto autẽ Græci nomẽ imposuerunt, quod consolidet. Hanc Veneti Cotoneam appellant, rosæ, ut inquit Plinius, radicis alibi albæ, alibi nigræ. Cotonea.

C

IDEM DE MAIORI SYMPHYTO.

Hoc Galenus Symphyton mega, id eſt, magnum cognominat, nec guſtu dulce, nec odoratu, ut ſuperius. Herbarij recentiores tria genera Symphyti conſtituunt, præter Petræum, quod ne cognoſcunt quidem. Magnum. Minus, ſed radice intus & foris alba, fere bulbi effigie rotunda. Minimum, flore in ſpicam purpureo, nec folio quidem Origani ut Petræum, ſed in humidis genitum, radice lignoſa, ſuperuacua, nec odorata, nec dulci, nec ſaliuam ciente: quæ ſunt in Petræo omnia.

MARCELLVS VERGILIVS.

Iactant ſupra Dioſcoridē noſtræ ætatis herbarij plura etiam alia Conſolidæ genera ſe inueniſſe, quæ medicis, & illis cenſenda relinquimus.

ERROR AVICENNAE CIRCA SYMphytum & Sucutum, quem deprehendit Manardus. Epiſtolarum lib. 6. Epiſtola. 6.

Ad id, quod tertio loco, de Sucuto petis, nemo qui Auicennæ caput. 2. lib. 642. ubi de Sucuto agit, capiti Dioſcoridis de Symphyto comparauerit, ambigere poterit, idem eſſe Auicennæ Sucutum, & Dioſcoridis Symphyton: erroreq; uel interpretis, uel ipſius met Auicennæ contigiſſe, ut Semperuiuū dicatur. Erraſſe autem Auicennam, uel potius neſciſſe quid eſſet, ex eo conſtat: ꝙ uarias de eo opiniones &. 2. &. 3. lib. affert, nec uni præ alijs adhæret. Secundo enim lib. alios exiſtimaſſe, ꝙ eſſet Semperuiuum, alios ꝙ Mandragoræ cuiuſdam ſemen, alios aliam rem. Lib. etiam. 5. cap. de ſputo ſanguinis, duas de ea ſententias affert. Nam poſt q̃ dixerat, ꝙ eſt Semperuiuum, aliam cuiuſdam Aggregatoris ſubdit opinionem. Non enim de alia medicina loquitur, ſicut Iacobus cognomento de Partibus eſt arbitratus, ſed de eodem Sucuto ait, ſcripſiſſe uirum quendam in ſuis aggregationibus, eſſe Calamenti, id eſt, Origani ſpecie, hoc eſt, ſimilitudine. Origanum autem dici ab Auicenna Calamentum. 2. lib. manifeſtatur, cap. 158. ubi ſub Calamenti nomine, de omnibus Origani ſpeciebus pertractat. Deinde ſubdit eundem uirum dixiſſe, ꝙ naſcitur inter lapides: utrumq; autem primæ Symphyti ſpeciei adſcribit Dioſcorides, naſci uidelicet inter petras, & Origani trahere ſimilitudinem, tertiumq; cum his, ſputo ſanguinis prodeſſe. Melius igitur q̃ Auicenna conieciſti, & Sucutum eſſe Symphytum, & utramq; eius ſpeciem uulgo dici Conſolidam. Quarum Maior paſſim apud nos naſcitur, & a ſimilitudine radicis, Lucanicam uocant: Miranduleñ. Alam nominant, Alum uolentes, uel potius debentes dicere. Ita enim primam eius ſpeciem nominat Plinius lib. 26. &. 27. in ſaxis naſcentem, ramis Origani tenuibus, in cacumine thymi capitibus, ſurculoſam, odoratam, guſtu cum dulcedine, ſaliuam ciente, radice longa, rutila, digitum craſſa. Quam ſi (ut ſcribis) conſpicatus es, & apud te habes, rem mihi pergratam facturum ſcias, ſi uidendam miſeris.

Error Auicennæ.

D

Iacobus de Partibus.

Lucanica Ala.

CENSVRA NOSTRA.

Nemini dubium eſt, quin ab effectu nomen inditum Solidagini ſit, Nempe a glutinando, figendoq;, quod præ multis alijs in primis facit. Nihil itaq; uetat, quin et alijs quoq; herbis poſſit competere id nominis, quibus uires pares, & temperamentum æquale. Quod ſi donamus, nihil etiã hallucinari mihi uidetur, qui hodie quatuor, uel quinq; eius ſpecies oſtendunt, ſ. maiorē, minorem, mediã, & regalem. Libenter igitur autori Pandectarū permittimus, ſuã Tormentillam, triuialibus Herbarijs ſuam Conſolidã regalem, uulgo, **Ritterſporen**, alijs ſuã Anagallida. Agnoſcimus quoq; ſub eo nomine, quam D. Theobaldus Fettichius nobis exhibuit, minuſculã, & humi ſe propagantē Solidaginem, quã ille appellat, **Maſlieb**, uel **Zeitloſlin**. Cuius ego indiciū malim, q̃ centū ſomniatorū, qui præter eruditionē & experientiã, de qualibet herba pronunciant.

Theobaldus Fettichius.

TEMPERAMENTVM. A

Ex contrarijs potentijs constat, ut inquit Galenus. Habet namq; uim secandi, qua comprehensum in thorace & pulmone pus purgat. Habet & hoc pariter, ut eductionibus sanguinis opituletur. Ob humiditatē uero mansum, sitim sedat, arteriæq; asperitati medetur. Ideo inflāmatis intestinis imponitur, & ad rupta, & conuulsa cum melle bibitur.

IOANNES VIGONIVS.

Cōsolida est calida et sicca, cū caliditate tēperata, et cū hūiditate uiscosa.

VIRES ET Iuuamenta EX DIOSCORIDE.

Trita, & pota, cruentis exspuitionibus, ruptisq; proficit.

Recentia uulnera conglutinat illita.

Inflammationibus, præsertim sedis, & intestinorꝝ, cum folijs Senetionis utiliter illinitur.

Enterocœlas cohibet.

EX PLINIO.

Si inter duos lapides conterat̃, miraculose antraces extinguit, & dysenterias cōpescit.

EX APVLEIO.

Ad profluuium mulierum, herbæ Consolidæ puluerem mollissime contritum, potui dabis in uino, & restinguet.

Radicis cinerem tepidum coquito, et ex melle ieiuno da, medebiturq; conuulsis, uel intus ruptis, & ex thorace laborantibus.

Ad stomachi dolorē, si cum oxygaro edas, magnū beneficiū senties. B

Cōtra tussim, herbę Consolidæ radices in chaldari decoques cū melle & pipere, & castoreo ad quartas, & in uino ueteri, ieiuno dato in potu.

Hęc herba hoc augmentū habet, ut carne bubula concisa, & in cacabū missa, eius radicis si miseris drachmas. ij. cocta caro in unū cohærebit.

IOANNES VIGONIVS.

Omnes Consolidæ, uirtutē habent consolidandi, & conglutinādi uulnera recentia.

EXPERIMENTA.

Oris ulcera, rimas, & condylomata mirabiliter restituit.

Item uulnera recentia, inspersa cum panno illius aqua, uel succo, pondere unc. 1 5. pota quotidie, sanat uulnera interna, & rupturas.

Conuulsiones suffervescentes cōpescit, siue quascunq; alias etiā ustuͅras, et ardores.

Succus, cum oleo mixtus, sanguinem sistit.

Breuiter, uulneribus omnibus commodissime adhibetur.

DESCRIPTORES SOLIDAGINIS.

Dioscorides lib. 4. dict. συμφύτον.
Galen. lib. 8. simpli. cap. 125. 126.
Ad Paternianum. 153.
Georgius Valla, dict. Symphyton.
Simon Ianuensis.
Hermolaus Barbarus.
Hieronymus nobilis Empiricus.
Plinius lib. 27. cap. 6.
Idem lib. 26. cap. 8.
Apuleius dict. Consolida.
Ioannes Vigonius.
Autor Pandectarum.
Marcellus Vergilius.

Diapensia.

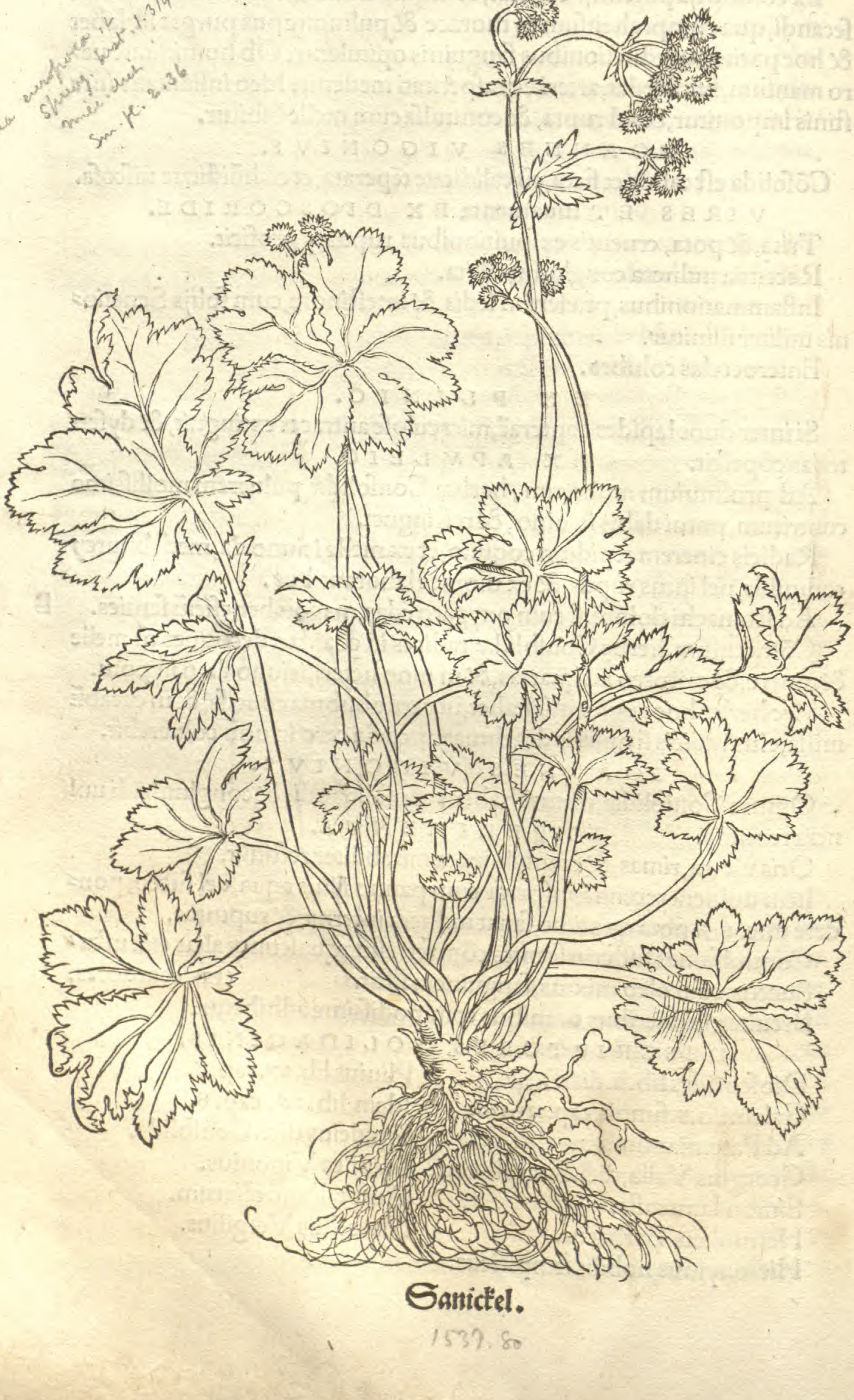

Sanickel.

Sanicula europaea Spreng. hist. 1.314 mill. dict. Sm. fl. 2.36

1539. 80

A

DE SANICVLA, Rhapsodia Decima.

NOMENCLATVRAE.

Latinæ, Diapensia, Sennicula, Sanicula.
Germanicæ, Sanickel.

SCRIPTORVM PLACITA.

Sententenria HERMOLAI BARBARI, de Sanicula lib. 2. DIOSCOR. dictione, Peplis.

SVNT APVD Græcos, qui Peplium pro Senna accipiunt: inter quos est Isacius. Ego diuersum puto genus: cum Senna siliquas, & in his semen ferat, Peplis non: transalpina herba, folio Vitis, aut Apij rubentibus. In fine sectionum, maculis quibusdam, surculis quoque rubris, ad radicem, quæ multis ei fibris subest, capitulis in summo frutice pusillis, subnigrisque. Huius succum in uulneratis in potum commendant.

SENTENTIA PANDVLPHI COLLINVTII, de Sanicula, lib. defensionis Plin. dictione Pentaphyllon.

Est Venetijs, in eo uico, quem Speciarium appellant, seplasiarij cuiusdam non ignobilis taberna, cui pro titulo, insigneque sit, Aethiopis caput. In ea liber est herbarius, tanta arte ac diligentia pictus, ut natas paginis illis suis herbas, non effigiatas, credas. In ea pictam uidimus, ijsdem prorsus, quæ hic diximus, signis herbam, folijs quinque, quæ & ipsa quinque, ut pinximus, porrectiores angulos sinuatosque haberet: sed & fructus, quos fraga dicas: tum ad ipsam herbam, latinum nomen, Sanicula, Germanicum, Sanickel, scriptum est. Citanturque inibi de Sanicula hæc scribentes, in dinamidijs Galenus. Et Petrus Hispanus, is qui postea Pontificatum gessit, & Ioannes uicesimusprimus, nuncupatus est: eum de medicina librum scripsit, qui Pauperum thesaurus inscribitur. Tum Ceruiensis episcopus quidam. Et laudensis Maphæus. Et Gilbertus anglicus, chirurgicus. Ea Sanicula Pentaphyllum ne sit, cur affirmem nõ habeo, cur negem non uideo. B

Ex uulgo Herbariorum sententia.

Diapensia græce, latine, Ferraria maior, siue Consolida minor, siue Sanicula.

Nobilis Herbarius HIERONYMVS.

Sanicula latinis dicta, Ferraria maior, siue Cõsolida minor, herba palmæ altitudine, uel amplius paulo, uulneraria. Est & altera quædã species, agrestis, rariorque & minus perspecta herbarijs, solo Maio & florens, et apparens, flosculis albis, ijsque lepidis admodum: indeque enim paulatim disperit, abditque sese.

C

IVDICIVM NOSTRVM.

Plura de Sanicula apud probatos autores non lego, nec quæ ſit dicta Græce, uel apud Dioſcoridem, a quoq; comperi. Diuinati ſumus ultro, citroq; multa, uerum cum uana ſit ea diuinatio, quam nō firmat certa aliqua ſcriptoris autoritas, nihil temere uoluimus pronunciare. Dij potius malefaciant ignauis & male gratis prioris ſeculi herbarijs, qui in deſcribendo tantopere illam poſthabuerunt, uel nomē potius ipſius genuinū, germanumq;, in barbarum commutauerūt. Interim uehementer probo uulgi herbariorum ſententiam, qui hanc minorem Solidaginem conſtituunt. Dicimuſq; id cum Galeno, faceſſent nomina & uerba, rem teneamus. De re itaq; & eius effectibus, cum iam multa experientia cōſtet, gręcam eius nomenclaturam, & quibus ſub nominibus apud Dioſcoridem & Pliniū legatur, proinde an uera Penthaphyllon ſit, uel potius eius ſpecies, ocioſis, & nobis peritioribus, relinquimus.

TEMPERAMENTVM.

Compertum eſt eſſe calidam & ſiccā, tenelloq; ſucco, eo q; puriſsimo.

VIRES ET IVVAMENTA.

Omnia præſtat, quæ Conſolida.

Adijciunt Experimentatores & herbarij, tumores reprimere, illitum, decoctumue ſuccum, tam in homine ꝙ in pecudibus.

D

Eius quoq; puluerem intritum melle, & glycyrizę ſucco, in ieiunio potum, interanea omnia phlegminantia, & pituitæ obducta, repurgare.

Idem efficere illius decoctū cum melle roſaceo, et ſacharo addito. Præcipuus eſt eius uſus, in potionibus uulnerarijs, cum Solidagine & Peruinca.

COLLECTIO.

Colligitur in menſe Maio, & uel in puluerem teritur, uel in umbra ſiccatur.

Delphinium ambiguum, L.
C.B. 142

Delphinium consolida, L.
Sm. fl. 3.30

1537. 83

C DE CONSOLIDA REGALI, Rhapsodia Vndecima.

NOMENCLATVRAE.

Latinæ, Consolida regalis.
Teutonicæ, Ritterssporen.

VIRES ET IVVAMENTA.

ABSTERGVNT ruborem oculorum flores eius triti, atque in aqua rosacea macerati: adeoque tota ocularia herba est, quæ, quibuscumque facile oculorum malis medicatur, & quæ uel conspecta etiam crebro sanet.

Ab studiosis in precio habetur, una cum Ruta. Siquidem credunt illius crebro intuitu, nunque se ex oculis laboraturos. Quare in musæis suspendunt suis.

Aqua illius, uel decocto florum utuntur experimentatores, contra atram luem, ardores et æstus, tussim, tumores, uenena, uomitiones, & cholericam passionem, aduersus stranguriam, calculos, ischiada, & coxendicen. Item ad deijciendam aluum.

Ei quoque qui iam ex calore in syncopin decidit, si porrexeris Consolidæ regalis unc. 1. aquæ rosaceæ Boraginis, & Buglossæ florū drach. iij.
D & continuo refocillabitur.

TEMPERAMENTVM.

Calidi & sicci temperamenti.

TORMENTILLA. A

Tormentill.

B

De TORMENTILLA, & uero Pentaphyllo.

Rhapsodia Duodecima.

¶ NOMENCLATVRAE.

Græcæ, ἑπτάφυλλον.
Latinæ, Tormentilla, Bistorta.
Germanicæ, **Tormentill. Rotwurtz. Blůtwurtz.**

PLACITA SCRIPTORVM.

Sententia HERMOLAI BARBARI de Tormentilla lib. x. Dioscor. dictione, Sarxiphagon.

ALII TRITICI foliorum figuram Saxifragæ, alij marinæ Bati similem dixere, alij Tormentillæ uulgo dictæ. Est autem, ut uolunt, Tormentilla, Quincp folio herbæ similis, nisi quod septem habet fere folia, non quincp.

C EODEM LIBRO dictione, Pentaphyllon.

Hippocrates duo uidetur nouisse Quinquefolia. Candidum, quod & herbaceum, & procerius est a terra. Nigrum, quod humilius. Et est quæ Tormentilla uulgo dicitur, Quinquefolio simillima, nisi quod septem, nō quinque folia habet. Potest a nobis Heptaphyllon uocari, hoc est, Septem folia, ex cuius radice pastillos theriacos, si Dijs placet, officinæ pro uiperarum carne subijciunt, quoniam uiperæ modo, ut ipsi putant, nonnunque uisitur.

SIMON IANVENSIS de Tormentilla.

Tormentilla, Potentilla, Consolida rubea, species Heptaphyllon, similis Pentaphyllo, nisi quod habet septem folia, sicut illa quinque, radicem rubeam.

Sententia IOANNIS MANARDI de Tormentilla & Pentaphyllo, Epistolarum lib. 6. In Epistola ad Franciscum Graballum.

Tormentilla est uera Pentaphyllon secūdum Manardum.

De Pentaphyllo ego libenter intelligerem, uulgarem ne hanc passim in uijs etiam stratis nascentē accæperitis. Ego non huius radicem accipiendam puto, sed eius quam Tormentillam uocant, quam licet Septifoliam maiore ex parte in Italia uideamus, hic, hoc est, in Pannonia, sæpius uidi Quinquefoliam.

Sententia Autoris PANDECTARVM.

Bistorta, uel Consolida rubea latine, uel Tormentilla, Arabice Buseke. Est herba similis Pentaphyllo, nisi quod habet septem folia, utrinque D pilosa: & ideo uocatur Heptaphyllon. Cuius radix est rubea, et tortuosa, similis Galangæ, sed non habet acumen. Flos eius aurosus.

Sed notandum, quod est species Bistortæ, habens folia similia Lapatho acuto, nisi quia color foliorum ex uno latere est cœlestis, & ex alio uiridis. Flos eius rubeus, & radix rubea: quæ ab aliquibus uocatur Bardana maior, et ab aliquibus Lappa minor. Virtus eius, in omnibus est sicut primæ speciei, sed remissior.

IVDICIVM NOSTRVM.

Nihil habeo quod respondeam. Nisi, si non Heptaphyllon esset Tormentilla, facile me pertrahere sinerem in sententiā Barbari, ut crederem esse congenerem Pentaphyllo: tam quadrant enim in eam Theophrasti & Plinij descriptiōes, ut nullus pictor festiuius ac curiosius potuisset acu pingere. Pentaphyllon inquit Plinius cum effoditur, rubram habet radicē: hæc maturescens, nigrescit, & angulosa fit. Nomen a numero foliorū habet. Et ipsa herba incipit, & desinit cum Vite. Quæ ex Theophrasto Plinius mutuatus est. Siquidem torta est Tormētilla: dein rubea: nec mature prouenit, sed cum uites iam florēt. Vnde fortasse herbarij etiam, Bistortam uocauerunt. Et quia uulneraria quoque est, Consolidæ quoque nomen addiderunt. Quanque quæ de folijs controuersia est, facile etiam elui potest, quod quibusdam in locis, non solum Heptaphyllon, uerumetiā

Pli. lib. 25. ca. 9

quinq; folijs uisitur. Confirmant hoc iudicium nostrum multi etiam alij docti uiri, quibus cum contulimus. A

IVVAMENTA eius ex autore PANDECTARVM.

Habet uirtutem consolidandi, & confortandi concæptum.

Datur & contra dissuriam, cum succo Plantaginis.

Menstrua cohibet ex ea fomentum, cum aqua fluminis, uel pluuiali, & puluere friato.

Idem operantur pulueris partes duæ, Spicæ una, si cum melle interantur, & uentri in modum emplastri imponantur.

Ad concæptum iuuandum fit emplastrum ex puluere, & pulueribus alijs, quæ matricem & fœtum corroborant.

Vulnera sanguinem sudantia stringit, & glutinat.

Cum albumine oui puluis mistus, & in tegula coctus, uomitum cholericum refrænat.

EX HIERONYMO HERBARIO.

Aqua Tormentillæ, uel eius decoctum, omnibus facile uenenis resistit. Vnde & ad præseruandum, & pellendam atram luem, tempore pestifero datur.

Et hominum, & pecorum tumores potenter repellit.

Dysenterias, & omnes sanguinis fluxiones compescit.

Pota singulis diebus aqua unc. ij. pondere, uulnera sanat, absq; omnibus prorsus cataplasmatis.

Eadem iniecta oculis caligantibus, clarificat ea, si sæpius inspergatur, idq; noctu, in somnum concessuro. B

Confortat interanea omnia, cor, hepar, lienem, uentriculum, & cerebrum.

Cancros, fistulas, carcinomata siccat & sanat.

Breuiter, quocunq; modo, & quibuscunq; morbis adhibeas, salubris esse creditur.

Betonica officinalis L. C.b. 235 Em. pl. 3.97

Betonien.

1539.38

DE BETONICA, Rhapſodia Duodecima. A

❡ Nomenclaturæ.

Græcanicæ, κέστρον. ψυχότροφον. θεία ῥίζη.
Latinæ, Vetonica. Betonica. Radix diuina. Chiron. Serratula.
Germanicæ, **Betonien kraut. Brun Betonien.**

PLACITA AVTORVM, de herba Betonica.

Epigraphe DIOSCORIDIS Betonicæ lib. 4.

VETONICA herba eſt, quadrangulum, tenuem, altitudine cubitali, & aliquando minorem caulem habens: folia longa, & mollia, Quernis ſimilia, per ambitum inciſuris diuiſa, & odorata. Inter que maiora ſunt, quæ ad radicem uiuunt. In ſummo caulium ſemen eſt, Satureiæ modo ſpicatum. Carpuntur folia eius, & ſiccantur: quorum frequentior uſus eſt. Radices illi ſunt graciles, quales Veratri, quæ pituitoſas uomitiones cient, in dulci aqua potæ.

Picturatio BETONICAE ex PLINIO.

Vetones in Hiſpania inuenerunt eam, quæ Betonica dicitur in Gallia, in Italia autem Serratula, a Græcis κέστρον, aut ψυχότροφον, ante cunctas laudatiſsima. De inuentoribus Betonicę.

Exit anguloſo caule, cubitorum duum, a radice ſpargens folia fere Lapathi, ſerrata, ſemine purpureo.

REPREHENSIO PLINII per Nicolaum Leonicenum.

B

Betonicam a Romanis dictam, a Græcis Ceſtrum, pingit Plinius, folio Lapathij. Dioſcorides autē, cui magis adſtipulatur ſenſus, folio Quercus. Alteram uero Betonicam, quæ alio nomine Britannica appellatur, folia Lapatij habere idem Dioſcorides tradit: ut uериſimile ſit, Plinium alteram pro altera pinxiſſe. Lapſus Plinij in Betonica.

PLINI DEFENSIO P. COLlinutij contra Leonicenum.

Pari quoq; impudentia fertur, cum erraſſe Plinium uеriſimile ſibi eſſe dicit in deſcribenda Betonica, q̊d folio non quercus (ut Dioſcorides) ſed Lapathi ſimilē Betonicā pinxit: quodq; ea pictura Britannicæ herbæ ex Dioſcoridis ſententia, magis conuenire uideretur. Sed mirum prorſus, ut indiligens accuſator apparuit, homo alioquin haud indoctus, qui Plinij uerba, nec penſet, nec referat. Betonica, inquit Plinius, Serratula a noſtris uocatur, a radice ſpargens folia fere Lapathi ſerrata. Quis Lapathū ipſum, Betonicamq; agnoſcens (nemo enim unus eſt, qui ambas non norit) non graphice deſcriptā a Plinio Betonicā dicat: cum Serratulā uocari, & folia fere Lapathi, & ſerrata habere illam uideat, meliusq; aliquanto q̄ quercus ſimilitudine a Dioſcoride deſignatā? Cum folio quercus, nō ipſa Betonica (a quercu prorſus diſſimilis) ſed Trixago magis, & Hierabotane deſcribātur. Non ergo Lapathi folia ſimpliciter dixit Plinius, ſed ſerrata adiecit, quod ſubticuit, aut diſſimulauit Nicolaus. Cum in Britannicæ deſcriptione notiſſimæ herbæ folia nigra, oblongaq;, eodem libro dixiſſe ſatis eſſe putauerit: nec ſerrata adiecit: quoniā inciſuris illis, quibus Betonica diſtincta non ſint. Quid autē aut frigidius, aut iniquius dici poteſt, q̄ ideo erraſſe Plinium dicere, quia Dioſcoridis uerba, ſimilitudinesq; in pingendis herbis non uſurpauerit, ſed ſigna alia, & quæ aptiora uidebantur, adhibuit?

ADMIRATIO HERMOLAI BARBARI circa Betonicas.

Illud mirum quibuſdam, quod Plinius Betonicæ folia Rumici ſcribit

C similia, hoc Dioscorides Britannicæ adsignat: cum Betonicæ querna potius uisantur. Nec illud minus licet mirari, quamobrem mentiones duas Betonica meruerit. Nisi quis duo quoque genera Betonicæ demonstrata nobis a Dioscoride contenderit: duas & Paulus Aegineta Betonicæ facies intelligit, effectu parili, ut prædiximus.

SENTENTIA APVLEI de Betonica.

Betonicam, siue Britannicam, Græci Cestron, & Prioniten, ijdem Pyrinem, ijdem Alianthon, ijdem Psychotrophon. Item Thyarizon, Seropodion, & Pandiona appellauerunt, Prophetæ Hierathiorine. Romani Betonicam, nonnulli Serratam, & Ruszmarinam. Hæc herba nascitur in pratis, & montuosis locis, & opacis circa frutices. Animas hominum & corpora custodit, & nocturnas ambulationes a maleficijs, periculis, ab iustis etiam, & uisionibus metuendis tuetur ac defendit, & omni rei sancta est. Cestron uocatur, & Psychotrophon: siquidem frigidis reperitur in locis. Radicibus quidem tenuibus, & rubicundis, thyrso tenuiore, ultra cubitum quadrangulo, folijs Quercui similibus, boni odoris, semine in summitate thyrsi spicato, modo Thymbræ.

Superstitiosa nimis Betonicæ uis.

Hæc fere Apuleius, uel Antonius Musa. nam de autore addubitant, qui nuper Apuleio, ex Basiliensi editione, uolumen de laudibus Betonicæ appenderunt. Quanquam non abludit fere Dioscorides, in alterius Vetonitæ descriptione: quod tamen caput omnes adulterinum, nothumque existimant.

D

CONFVTATIO descriptionis Apulieinæ, & capitis in DIOSCOR. DE Betonica, per MARCELLVM VERGILIVM.

Britannicæ caput, in cunctis fere Græcorum codicibus, alterum Betonicæ caput superstitiose, & imprudenter est adiectum. In antiquissimis enim, quos habemus Dioscoridis Græcos & Latinos codices, nullibi legitur. Nec uerisimile est, post tractatam semel totam Vetonicam, intercedente alio capite, de eadem iterum agendū huic scriptori fuisse. Accedit ijs, quod nihil in hoc scriptore maiestate eius indignius, nec cui minus credere oporteat, quam ubi superstitiosum aliquod, & ad religionē nostram pertinens, ab eo docetur. Poterunt legentes, quod dicimus, ex his, quæ alij interpretes reddiderunt, censere. Nobis non placuit, religionem ,, naturæ miscere, & quæ tam longo interuallo distant a scriptore hoc, ea- ,, dem facere. Vana hominū mortalitas, hæc primū infert: mox imprudentia, & salutis studium excipit, exceptaque per manus diu feruntur.

Contra herbarum superstitiones.

Εἰκῶν Betonicæ ex SERAPIONE.

Kastara, id est, Betonica, est herba, quæ nascitur omni anno, habens uirgam subtilem, cuius longitudo est unius brachij, aut plus, & est quadrata: & habet folia longa, mollia, similia in figura sua folijs glandium, & in scissuris suis, habentia bonum odorem: & folia quæ sunt propin-

qua terræ, sunt maiora folijs alijs: & in summitate uirgæ, est semen collectum in se, prope collectionem spicæ frumenti. Et assimilatur Satureiæ, quæ dicitur Thymbra, & habet radices sicut Helleborus. Foliorum usus est tantummodo. A

TEMPERAMENTVM EIVS.

Calida est, & siccans in tertio, ut inquit Platearius. Et uirtus eius est, uulnera mundificare, & incarnare.

VIRES EIVS, & Iuuamenta
EX DIOSCORIDE.

Folia Betonicæ exhiberi debent, ruptis, conuulsis, mulieribus uuluæ malo oportunis, & ad laxandos uteri strangulatus, drachmæ unius pondere, cum hydromelite.

Tres in uini sextario drachmę, contra serpentium morsus ebibuntur.

Herba magna utilitate, illatis a serpente uulneribus illinitur.

Aduersus etiam uenena, drachma ex uino pota, conuenit.

Præsumpta ea, si uenenum hauriatur, nihil nocebit.

Vrinam ciet.

Aluum subducit.

Medetur comicialibus, & insanis, pota ex aqua, & iocineris, lienisque uicijs drachmæ pondere in aceto mulso.

Concoctionem adiuuat, si quis ea fabæ magnitudine secundum coenam, cum melle cocto deuorarit. B

Modo consimili acide ructantibus propinatur.

Stomachicis eam manducare, & succum deuorare proderit, si postea dilutum uino sorbeatur.

Datur sanguinem exscreantibus, tribus obolis, cum diluti uini, aut lactis cyatho.

Ischiadicis, renum & uesicæ doloribus ex aqua.

Aquæ inter cutem binis drachmis ex hydromelite.

Regio morbo laborantes recreat.

Menses pellit, drachmæ pondere cum uino pota.

Aluum purgant drachmæ. iiij. potæ in hydromelitis decem cyathis.

Facit cum melle ad tabem, & purulentam exscreationem.

Folia sicca, tritaque fictili uase reconduntur.

EX PLINIO.

Fit uinum ex Betonica, & acetum, stomacho & claritati oculorum.

Tantumque gloriæ habet, ut domus in qua sata sit, tuta existimetur ab piaculis omnibus.

Tanta uis inesse Betonicæ putatur, ut inclusæ circulo eius serpentes, ipsæ sese interimant flagellando.

EX APVLEIO, FRACTVRIS.
CAPITVM sanandis.

Herba Betonica contusa, & super capitis ictum posita, uulnus mira ce

C leritate conglutinat & sanat. Eoq; efficacius, si ter die refectam, hoc est, recentiorem frequētius imposueris, donec sanescat. Eius potestas tantā fertur habere utilitatem, ut ossa quæ fracta consolidet, & ui sua extrahat.

OCVLORVM doloribus medendis.

Betonicæ herbæ radices ex aqua ad tertias coquito, & ex ea aqua oculos foueto. Ipsam, aut eius folia certa supra frontē, & oculis imponito.

AD OCVLORVM caligines.

Betonicæ drachmam unam, aquæ calidæ cyathos quatuor, ieiunus bibat: deducit ad inferiorem partem eum sanguinem, qui caliginem oculorum fecerat.

AD OCVLOS lachrymosos.

Betonica manducata, aciem oculorum clariorem facit. Item Betonicæ herbæ tritæ, paululum salis adijcito, digitis duobus, & pollice quantum tolli potueris, sublatam, formatam *tormidulam si naribus inserueris, idem efficies.

* alias, torundulam.

AVRIVM doloribus succurrendis.

Herbæ Betonicæ recentis folia, uel per se, aut in aqua madefacta. Deinde adiecta rosa liquida tepefacito, & in aures stillato, lanaq; spissato, mire proficere creditur.

Ad dolorem DENTIVM.

D Herbam Betonicam ex uino ueteri & aceto ad tertias decoctam gargariza, dolorem dentium discutiet.

AD VOMITVS, & suspiriosos.

Herbæ Betonicę drachmam unam, & sumptis ex aqua tepida cyathis duobus, bibendū si dederis, iuuat. Idem suspiriosis prodesse creditur.

PHTHYSICIS, & eis qui purulentū egerunt curandis.

Betonicæ drachmas treis dato cū melle, & glutiat ieiunus, auxiliatur.

SPLENI CVRANDO.

Betonicæ drachmas treis dato manducare per triduum, uel in aqua frigida cyathos dabis bibere.

Betonicæ drachmas quatuor, aqua calidæ cyathos quatuor da, ut bibat per triduum.

Herbam Betonicam ex uino decoctam, & potui datam, lienosis prodesse experti affirmant.

Betonicæ drachmæ binæ ex mulso cyathis duobus, bibentē sanabit.

AD RENES.

Betonicæ drachmas treis ex uini ueteri cyathis tribus, piperis grana xxvij. contrita & calefacta, ieiunus bibat.

VENTRIS DOLORI medendo.

Herbæ Betonicæ drachmam unam in aqua calida cyathis duobus bibendam da. His autem dumtaxat hæc apta erit compositio, quibus non ex cruditate intestina torquebuntur.

AD VENTREM concitandum.

Betonicæ drachmas quatuor, hydromelitos, octo dies bibendum

dato, uentrem mouebit.

Ad LVMBORVM dolorem.

A

Betonicæ drachmas tres ex uini Amynęi cyathis tribus, piperis grana xvij. contrita & calefacta ieiunus bibat, curabitur.

Betonica ex mulso potui data, febrienti ex aqua calida, lumborum dolores sanare creditur.

Ad COLVM.

Herba Betonica, cum uino austero æque proficit.

Ad TVSSIM.

Herbæ Betonicæ uncias duas ex melle accipiat per dies octo.

Ad typum QVOTIDIANAE.

Herbæ Betonicę drachmas. ij. Arnoglossæ unam ex aqua calida cyathis quatuor bibendum sub accessione ministra.

Ad typos TERTIANAE, atque QVARTANAE.

Herbæ Betonicæ drachmas treis, mellis attici unciam, aquæ calidæ cyathos tres in unum miscebis, & ante accessionem potui dabis, mire sanabitur.

Ad VESICAE dolorem.

Betonicæ drachmas quatuor, apij radicis scrupulos treis decoquito: radices uero apij in aquæ sextario ad medium quum decoctę fuerint, tum demum Betonica admiscenda, potuique exhibenda: dolorem ita exterminant, ut postliminio redeat nunquam. B

Ad CALCVLVM.

Betonicæ drachmas treis ex aceto quam optimo, & mellis & aquæ calidæ cyathos octo bibere confert.

HYDROPICIS curandis, mulieribus item, quæ PARTV laborant, necnon & ijs qui FEBRICITANT.

Betonicæ drachma una ex aquæ calidæ cyatho uno pota, medetur.

Betonicæ item drachmæ duæ, aquæ calidę cyathis quatuor, si sine febre fuerit: si cum illa, ex uini cyathis duobus ministra, fert opem.

Ad PARALYSIM.

Betonica trita et imposita, neruos etiam præcisos glutinare, & persanare creditur.

Contra HORRORES.

Betonicę drachmę duę ex uino austero, cyathis duobus: item ex aquæ calidę pari mensura, sub accessione bibere dato.

Pro mulierculis quibus loci frigore uexantur.

Betonicę drach. iij. ex aqua calida, totidē cyathis per triduū bibere dato.

Aduersus EBRIETATEM.

Betonica si prius sumatur, ebrietas uinum non comitatur.

MORBO REGIO curando.

Herbam Betonicam ex uino sępius sumptā proficere piria didicimus.

C CARBVNCVLO sanando.

Betonica in aquæ calidæ cyathis duobus pota, carbunculo medętur.

His qui perfrictionibus laborant.

Betonica cum axungia trita, plagæ imponatur, prodest utiq;.

LASSIS ex itinere.

Betonicæ unciam ex uini cyathis tribus, triduo ex itinere lassus bibat.

Aegris FASTIDIENTIBVS CIBVM.

Betonicę drachmas geminas, ex aquę mulsę cyathis tribus potui dato.

Vt facile quis DECOQVAT.

Betonicæ drachmas treis, mellis decocti unciam sumito, mel quoad in durescat coquito ex aqua calida, cyathos duos potui dato. Pastillos quoq; ex eo facere conuenit, & ex calida deglutire.

Ad SERPENTIVM morsum.

Betonicæ drachmas treis ex uini cyathis tribus diluito, & potui dato. omnium quippe serpentium morsus sanat. Betonicam quoq; uini nigri cyathis tribus conterito, & uulneri inlinito.

VENENIS datis expellendis.

Betonicæ drachmæ tres statim potæ, uenenum discutiunt.

Ad morsus rabidi CANIS.

Betonica contrita, & contusa, morsui imponitur.

Ad FISTVLAS.

D Ex Betonica contusa, & contrita turundulas facito, & pusillum salis in serito, fistulam obligato, expurgat.

PODAGRAE fugandæ.

Betonicę radices, cũ folijs, coctas ad tertias, in aqua potas, ipsam quoq; per se tritam, et applicatam, mire dolorem Podagrę lenire expti affirmãt.

Ad PVRGATIONES.

Betonicæ drachma purgationes hęrentes in uino expellit.

Ex IOANNE VIGONIO.

Betonica inter herbas, quę capiti conferunt, obtinet principatum.

Et folia eius imposita fronti, medentur dolori oculorum, & destillationes retinent.

AVTORES ET DESCRIPTORES.

Dioscorides, principio lib. 2.

Plinius, lib. 25. cap. 8.

Apuleius, lib. de laudibus Betonicę.

Galenus. 7. simplicium.

Serapion, cap. 322. & cap. 20.

Platearius, cap. 7. Betonica.

Hermolaus Barbarus, in Corollario.

Marcellus Vergilius.

Aemilius Macer, dict. Betonica.

Pandulphus Collinutius.

Oribasius, dictione, Betonica.

oannes Vigonius.

Nicolaus, Leonicenus.

Ajuga reptans, C.B. 260 Sm.ft.3.65

DE CONSOLIDA MEDIA, Rhapsodia. XIIII. A

1537.95

NOMENCLATVRA Teutonica, **Guldē Guntzel / Brimel / od Grossz Guntzel.**

SVPRA testati in Solidagine sumus, multas esse Consolidarum species, ex quibus & præsens est, quam Mediam, uel Minorem Consolidam uocant, uulgo, **Gulden Guntzel**, teste HIERonymo herbario. Qui & huius quoq; triplicem differentiam facit. Et Primæ quidem nomen indit germanum, **Brimel**, flore purpureo. Alteri, **Guldē guntzel**, flore ueieto, **blaw**. Et Tertiæ nomen Maiusculę, teutonice, **Grossz guntzel**, sine floribus, figura Betæ, folijs paulo exilioribus. Quo uero nomine sit apud Dioscoridem alio ab Solidagine, ingenue fateor me ignorare. Folio.78.D. B

VIRES ET IVVAMENTA.

Vt superiores Consolidæ, uulnera glutinat.

Sanguinis trombos, ex casu, uel contusionibus coactos in corpore, disijcit, & dissoluit.

Præsens remedium est alcolæ, & oris ulceribus serpentibus.

Decoctum eius, uel aqua tumoribus illita, dissipat tumores omnes.

Datur apopleticis desperatis eius aqua, et ardore linguæ laborãtibus, si subinde ozimi seminis aliquot grana in eo macerentur.

Maiusculæ usus est ad intertrigines, ad ulcera penis, pudendorum, ad mariscas, & ad omnes tumores atq; abscessus.

Sunt qui in dolore neruorum aqua eius se obliniunt, atq; inde melius incipiunt habere.

Vidi qui colicis bibendam propinauerunt, & corrosione intestinorũ laborantibus.

C Herba paralysis.

D

Himelschlüßzel.

DE HERBA PARALYSI,
Rhapsodia XV.

¶ NOMENCLATVRAE.

Latinæ, Herba paralysis, Margarita.
Germanicæ, S. Peters schlüßzel / Himelschlüssel / Schlüßzel blůmen / Weißz Betonien.

MVLTA SVBINDE apud autores de Paralysi herba uestigauimus, plurima cum herbarijs contulimus, uerum necdum quicq; comperimus, quod ad stomachũ fecerit nostrum. Nomen ignotũ ueteribus scriptoribus. Barbari tam inscite, tam inepte, cõfusaneeq; oĩa miscent, ut maius etiam negociũ fecerint. Sic eñ reliqt de ea Pandectarũ rhapsodus.
Pandectarius Herba Paralysis est, cuius folia florere incipiũt tẽpore hyemis, quę se extẽdunt in terra, quasi alba & crispa: ut Alisfagus, florem album profert.

A

1537.97

Quibus quid sibi uelit, non intelligo. Nam aliam longe hodie nobis demonstrarunt herbarij, principio ueris subalbidam & sublucentem, floribus Betonicæ fere folijs erumpentem, cui tam similis est, ut nullum lac lacti sit similius: quod mihi suspicionem facit, Betonicæ quandam speciē esse, albam scilicet: tametsi refragante Hieronymo herbario. Verumtamen id coniectura esto, nulla dialectica dignitas. Plura apud probatos autores non lego, nisi in Barbari Corollario. Qui in syluestri Cucumere de Paralysi quadam herba sic meminit.

Alius quoqꝫ flos habetur, Bellis nomine, pratēsis, & candidus, & quadamtenus rubeus, aduersus strumas efficax, ut Plinio uidetur. Sit autem Bellis idem qui & Bellius, siue Bellio, & ipse flos pratensis, quem Plinius, quinquagenis quinis barbulis pastillicantibus coronatum scribit, animaduertendum puto. Quanqꝫ enim luteus uidetur a Plinio describi Bellio, uolumine primo & secundo, Bellis uero candidus, sexto et uigesimo, non tamē ita in omnibus Plinianis codicibus luteum eum esse legimus. Hermolaus Barbarus de Paralysi.

C Quidam luteum ei semen, non ipsum florem audiũt, & Paralysin dictam uulgo interpretantur: qui & primus ueris flos, & Margarita cognominatur, et hyeme quoq; tota nascit̃, ex Occidẽte, ut qdam existimant, in Italiam conuectus. Quinquagenas tñ ei ternas, non qnas barbulas inuenio. Laudat̃ ad paralysim, a qua & nomen. Itemq; ad Podagras, & Ischiada. Paralysi uocatæ florẽ habet similẽ, paucioribus tñ barbulis. Flos, qui qm̃ a longinquo conspicuus est, Paradelis uulgo dicit̃: folio em̃ non admodũ diuerso, nisi q̃ serratum est huic, non Paralysi. Sunt qui Buphthalmon, & Bouis oculum appellent. Nam qui Antipatrem uulgo dictum rentur eum esse, liquido fallunt̃: cũ sit Antipater surculosus, & flore luteo, quasi Cunilaginis minore. Folia Roris marini, latiora, minusq; lõga. Christophorianã, & oculũ Consulis nonnulli uocant. Huius illa proprietas, quod flores post nascentes, altius tollunt̃, q̃ prius nati. De cuius rei argumento uideri posset aliquibus, hãc herbã esse, quã Plinius Impiam uocari tradit. Herba inquit Impia uocatur incaua, Roris marini aspectu, thyrsi modo uestita, & capitata: inde alij ramuli assurgũt, sua capitula gerẽtes. Ob id Impiam appellauere, qm̃ liberi supra parentẽ extollant̃. Alij potius ita appellatã, quod nullũ animal eam attingat, existimauere. Hæc inquit, inter duos lapides trita feruet, p̃cipuo aduersus anginas succo. Nec tentati unq̃ eo morbo interiere. Sunt et qui in auium nidis inseri aliquid ex ea putent, iamq; ita non strãgulari pullos, auidius deuorãtes. Hæc Plinius. Cęterũ, quanq̃ similitudo in ea proprietate sit, multa sunt inter utrãq; discrimina. Primum, quod Impia incaua est herba, Antipater non est. Alterum, quod trita non feruet. Tertium, quod nec capitula, nec thyrsos gerit, sed flores dumtaxat. Hæc Barbarus.

D

Antipater herba Buphthalmus. Christophoriana. Oculus consulis. Herba Impia.

LOCVS.

Prouenit ultro in pratis uirentibus.

COLLECTIO.

Colligitur, partimq; in alembico exstillatur, partim siccatur in umbra, in principio Maij.

VIRES ET IVVAMENTA.

ex HIERONYMO herbario.

Eius decoctum, uel aqua illita capiti dolenti, dolorem reprimit.

Stomachum calefacit, & hepar, & matricem.

Quamobrẽ conuenit & grauidis laborãtibus, menstruaq; prouocat.

Serpentium quoq; morsus sanat, & uenenatorum omnium.

Tumores capitis sedat, & repercutit, lineo panno in eius aqua intincto, & subinde cataplasmata.

Macerantur flores eius in oleo oliuarum, et fit ex eis unguentrm ad paralysim, & neruos frigore, & humoribus resolutos.

Vitiligines exterit, & in facie & in reliquo corpusculo.

Humores parientes Ischiada resoluit, expellitq;, & per urinam educit.

Fumus terræ. A

Fumaria officinalis, L. C.B. 143
Sm. fl. 3.255
1537.99

B

Daubenkropff.

DE CAPNO, id eſt, Fumaria herba, uel Fumo terræ, Rhapſodia Decimaquarta.

¶ NOMENCLATVRAE

Græcæ, καπνόσ. κορυδάλιον. κόριον. κορυδαλιον ἄγριον. καπνίτησ. μαρμαρίτισ. καπνογόργιον. χελιδόνιον μικρόν. περιστέριον. κασθαρίσ.

Latinæ, Herba Fumaria. Fumus terræ. Capnitis. Apium.

Germanicæ, **Erdrouch. Daubenkropff. Katzenkörbelkraut.**

PLACITA AVTORVM de Fumaria.

¶ Fumariæ herbæ deſcriptio ex DIOSCORIDE.

FRVTICOSA herbula eſt Fumaria, prætenera, Coriandri ſimilis, folijs candidioribus undiq; numeroſis, cineracei coloris, flore purpureo.

Eiuſdem deliniatio ex PLINIO.

Capnus prima, quam Pedes gallinaceos uocăt, naſcens in parietibus, & ſepibus, ramis tenuiſsimis, ſparſiſq;, flore purpureo, uiridis. Succo caliginem diſcutit. Itaq; in medicamenta oculorum additur. Capnus duplex.

C Similis & nomine & effectu est alia Capnos fruticosa, prætenera, folijs Coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Nascitur in hortis, & hordeaceis segetibus.

PARAPHRASIS HERMOLAI
Barbari de Herba Fumaria.

Pes Gallinaceus congener Fumariæ. Cimbalaris herba quæ.

Capnos, siue Capnion, hoc est, Fumus, duplex. Alia hic descripta, nascens in hortis, et segetibus hordeaceis. Alia & nomine & effectu similis, quas Pedes Gallinaceos uocant, in parietibus & sepibus genitam, ramis tenuissimis, sparsisq;, flore purpureo, ut inquit Plinius: quam nonnulli modo Cimbalarem uulgo dictã, nescio q̃ recte interpretant̃, folio Hederæ prętenui: ut in Cotyledone cõmonuimus. Hanc aũt Capnon, quæ nascitur in sepibus, Chelidoniã phragmitem uocare moris est Aetio, ad exinanitiones partiũ in iocinore curuarũ utilem dictã: ut puto, quoniã succo discutit caliginẽ, ut Chelidonia: & ob id in medicamenta oculorũ additur: ut in Collyrium Marciani, eam Chelidoniam Capnitida cognominantis. Quod si eadem probetur esse cum Cimbalari, ut quidã conijciũt, etiã illa similitudo confluet, quod foliũ Hederæ habuerit, quale Chelidonio minori contigit. Propterea consyderari cupio, nunquid non similis, sed eadem omnino sit Capnos hęc, cum Chelidonio minore. Multa certe paria comperio. Cæterum ex eo, q Capnon Plinius a nostris Pedes gallinaceos uocari scribit, magnus plęrosq; inuasit error, existimãtes Capnon a Dioscoride monstratũ, non aliud genus esse, q̃ quæ uulgo Sanguinaria, & galli Crus dicitur. Pudenda & pœnitenda inscitia: nisi frons attrita multis esset. Quandoquidem ea quæ galli Crus uocatur, Gramini est tam similis, ut ab eo forte non admodum seiungi possit: nisi q folio minore cernitur, & fibris potius q̃ radice nititur. Id autem quod in utroque summo frutice Trifarin, gallinacei Pedis imitationem habet, candidius in hac, q̃ in Gramine conspicitur.

D

Vnde dicta est Fumariaex, MARCEL. VERGILIO.

Fumariæ herbæ notissima res fumus, quondam nomen fecit: haud sane, quia tricliniorũ parietibus, eorũq; cameris inducta, nigredine noceat, aut quia, ut Poëta cecinit, suspensam exploret, duretq; ad fabricam materiam, sed quoniã uis illi contra hominis oculos lachrymosa sit, qualis in fumo est. Ob quam caussam Flaccus, lachrymosum in carmine suo fumum appellauit: & Aristophanis seruus, in scænam redisse se dicebat, fumo coactum, nec potuisse domi cum cæteris esse, ὅτι ἔδακνε τὰ βλέφαρ' αὐτοῦ, quod est, quoniam eroderet palpebras eius & oculos. Quod maximum a fumo huic parti tædium est: cui potens idem Fumariæ herbæ succus a fumo indicata in græcis fuit. Nec tantũ Capnon æquali fumo appellatione eam uocauerunt, sed Capnitim etiam, id est, Fumariam dixerunt. Quemadmodum a similitudine Coriandrum: quæ uox in scriptore hoc multifariam creuit, alijs simpliciter Coriandrum, alijs agreste Coriandrum, alijs diminutiua forma Coriandron uocantibus. Nasci hic

in segete hordeacea ait, Plinius tamen adiecit, & hortis: nec male, quoniã frequentior in hortis, quàm in segetibus inueniatur. A

SERAPIONIS ὑπογραφὴ, de Fumaria.

Scehiterig, id est, Fumus terræ, est herba similis Pastinacæ agrestis: nisi quia est magis minuta, & amarior, & habet radicem, cuius color uergit ad albedinem.

Laus Fumarie ex MESVE.

Fumus terræ est ex medicinis benedictis, uerum exuberantia eius, & nimia copia, exemit eam e numero medicinarum preciosarum. Cum hoc enim quod aluum soluit, etiam uehementer confortat cætera membra. Nec est in ea aliquod nocumentum apparens. Est alia eius species, cuius flos est subalbidus, cinericeus: & alius, cuius color est pallens, uiolaceus.

ELECTIO.

Melior est, quæ uiret, folijs teneris, planis, & uiolaceo flore. Crispior ignobilis est.

TEMPVS COLLECTIONIS

Colligenda est, a principio Veris herba, semen a fine.

TEMPERAMENTVM.

Calidæ & siccæ est complexionis in secundo. Acutæ simul & amaræ qualitatis. Nec prorsus ab acrore abest. Subtiliat, & penetrare facit, aperit occlusa, & resoluit.

RECTIFICATIO.

Nihil quidem habet noxij, uerumtamen exacuatione indiget, ut uehementius operetur. Censet igitur Mesue, in laxanda aluo, adijciendam illi aquam casei, mirabolanos, uel senas. Item passulas, & mel. Succus eius æquiparatur succo Absinthij. Et si repleantur ex succo eius uitra angustis orificijs, superinfuso oleo oliuæ, durat integro anno. B

VIRES & iuuamenta eius ex DIOSCORIDE

Huius succus claritatem facit oculis, delachrymationemque: unde nomen traxit.

Illitus cum gummi, euulsas palpebras, renasci prohibet.

Commanducata herba, biliosam urinam cit.

EX MESVE.

Solutionem facit facilem, educitque choleram, & humores adustos.

Et uirtus eius extenditur ad uenas, & mundificat sanguinem.

Est medicina benedicta, iuxta omnem modum administrationis eius, ægritudinibus, & insectionibus choleræ, & humorum adustorum: cuiusmodi sunt, lepra, scabies, & impetigo.

Salubris quoque est medicina opilationum omnium.

Confert stomacho, hepati, & intestinis.

Vsus eius etiam est in febribus cholericis, & opilatis.

DE DOSI, & ministratione eius.

Potio succi ipsius est, ab drachma 5. usque ad. ij. Et decoctionis eius

C ab unc. x. usq; ad. xv. & pulueris eius ab drachm. iij. usq; ad. v.

EX IOANNE VIGONIO.

Succus eius inspissatus succo Lapathi acuti, & modico oxymellis, unamquanq; morpheam curat.

Item decoctio Fumi terræ, maluarum, uiolarum, & Lapathi acuti, cum furfure hordei, & nepita, unamquanq; scabiem potentissime curat, & mundat.

EX AETIO.

Vino subacta Fumaria, mixtaq;, stomachum roborat: datoq;, inquit Aetius, quantumcunq; febricitantibus.

EX PLATEARIO.

Contra hydropisim, & præcipue contra leucophlegma, succus eius addito puluere Esulæ drachm. ij. cum aqua calida. Vel fiat syropus ex succo Fumi terræ, apij, fœniculi decocti, puluere esulæ, addito saccharo.

Contra artethicam dentur drachmæ. ij. hermodactylorum, cum succo Fumiterræ.

Herba autem ipsa in uino cocta, & cataplasmata super locum podagricum, multum ualet.

Ad melancholiam, uel phlegma, & nauseam in ore stomachi, datur succus eius cum aqua calida, addito zucharo.

D Nota quod quidam in mane, quidam sero, quidam simpliciter, quidam cum adiuncto ministrant.

Vesperi semper porrigitur cum aliquo, uentositatem reprimente, & dissoluente: ut semine fœniculi, uel masticæ. humores enim uentris disijcit, & exinde tormina caussat.

EX HIERONYMO Herbario.

Fumariæ potio, medetur pesti, oris ulceribus, reprimit tumores illita, purgat menses, & pulchritudinem inducit.

AVTORES, & DESCRIPTORES Fumariæ.

Dioscorides lib. 2.
Plinius lib. 25. cap. 13.
Hermolaus Barbarus in Corollarijs.
Marcellus Vergilius.
Mesue, de simplicibus.
Serapion cap. 71.
Ioannes Vigonius.
Aetius de simplicibus.
Galenus. 6. simplicium cap. 95.
Platearius cap. 3.
Georgius Valla dictione, Capnon.

Orchis militaris, L. C.B.80
Sm. fl. 4.15

Stendelwurtz.

1537. 103

Satyrion mas.

Orchis mascula, L C.B. 81

Knabenkraut.

1537.104

Orchis mascula, L C.B. 81

Cynosorchis.

Orchis morio, L Sm. fl. 4.11

Ragwurtz.

Ophrys apifera, L.

SATYRION odoriferum.

Neottia spiralis Spreng. hist. 1. 314

Ophrys spiralis, L.

Sm. fl. 4. 35

k

1537. 105

Satyrion fœmina.

1537.106

DE SATYRIIS, Rhapsodia. XVI. A

¶ NOMENCLATVRAE.

Græcæ, ὄρχις, ὄρχις κυνός.

Latinę, Satyrion, Leporium, Testiculus uulpis.

Teutonicæ, Stendelwurtz/Knabēkrut/ Kreützblūmē/Ragwurtz.

PLACITA AVTORVM, de Satyrio.

SENTENTIA THEOPHRASTI de Satyrio lib. 9. cap. 19.

HVMANIS corporibus, ultra illa quę sanitatem, morbos, mortemq; spectant, alia quoq; herbas afferre suis uiribus posse affirmant: utputa, generandi seminis facultatem, atq; sterilitatem: ut quasdam, ex eodem facere utrūq; ualere: sicut qui Testiculus appellatus est. Cū enim gemini sint, alter magnus, alter aūt paruus, magnum, efficacem ad coitū, datum e lacte caprino tradunt: minorem uero obesse ac inhibere. Habet aūt foliū Laseris, uerū leuius, atq; minus, caulem simillimum spinæ, quam pirum uocant. Mirum ergo, ut dictum est, ab una, eademq; natura, diuersitatem tantam uirium proficisci.

Sententia DIOSCORIDIS lib. 3. de Satyrijs.

De primo SATYRIO quod κυνός ὄρχις dicitur, id est, Testiculus canis.

Testiculus canis, quem Gręci Orchin, aut Cynosorchin appellant, folijs circa caulem mollis, Oleæ similibus, in terra stratis, longioribus, angustis, leuibus, caule dodrantali, floribus purpureis, radice bulbosa, oblonga, Oliuę modo angusta, duplici ordine: superiore, quæ plenior est: inferiore, quæ mollior ac rugosior. B

Explicatio HERMOLAI BARBARI.

Cynosorchis inueniri solet fere in uineis, folijs ternis, paruis, semipedalibus, radice ad formam testium hominis, alternis annis intumescente ac residente, atq; hic mas est, & fœmina eiusdem nominis: quæ distinguuntur internodijs, et ramosiore frutice, radice fascini. Nascitur fere iuxta mare, & Satyrion uocatur, minus proprie. Aliud enim genus est, quod proprie Satyrium uocatur.

De altero SATYRIO DIOSCOR.

Testiculus q̃ alio nomine Serapias, Andrea autore, uocat̃, qm̃ inter pauca radix utilis sit, folijs est Porri latioribus, oblōga, pinguibus, ex alarũ sinu inflexis, caule palmeo, floribꝰ pene purpureis, radice testiculis simili.

De Tertio SATYRIO.

Tertium Satyrion trifolium, quod tria fert folia, ad terrā infracta, Rumici, aut Lilio similia, minora tñ, ac rubea: caulem cubitalem, nudū, florē Lilij effigie, candidū: radicē bulbosam, mali magnitudine, fuluam intus ut ouum, candidam, gustanti dulcem, & ori non ingratam.

De Quarto SATYRIO Erythronio.

Satyrion Erythronion, alij Erythranicon, alij Melion aqueum, alij Eu

C taticon, alij Priapicum, aut Satyriscon, aliqui satyri Testiculum appellant. Latini Molorticulum Veneris, semine lini, maiore, duro, leui, splendente, quod fertur non secus atq; Scincus libidinem excitare. Cortice radicis gracili, ruffo. Intus autem album includitur, sapore dulci, non ingrato ori. In montosis & apricis nascitur.

BARBARVS de Quarto hoc SATYRIO in Corollario.

Satyrion hoc notum pastoribus: quoniam arietibus & hyrcis segnioribus in potu dat̃, & in Sarmatia equis, ob asiduũ laborẽ pigrioribus in coitu: quod uicium Prosedamũ uocant. In totum quidem Græci concitationem hanc uolẽtes significare, Satyrion, et Satyrismon, et Satyriasin appellant. Ideo & Aristolochiæ genus unũ, quod Polyrrhizon cognominant, Satyrion ex facto uocari censeo. Herbam quoq; illam Satyrion Indam appellauerim, Theophrasto allatam ex India, cuius contactu libidinem durare septuagesimo coitu meminerit, nec speciem eius, aut nomen aliud reddiderit. Habent hodieq; Syri herbã simili effectu, Bucheidemq; nominant, et Indicam Satyrion: fortasse cum ea, cuius mentionem Theophrastum fecisse diximus, eandem, radice candida & dura, commendatiore, quo crassior, & rugosior, & albior, podagris utili.

APVLEIVS de Satyrio.

D Græcis dicitur Satyrion, alijs Cynosorchis, alijs Eutaceon, Eraten, Panion, Serapion, alijs Orchis. Aegypıij Menem, Galli Vram, Itali Priapistum, alij Torminalem, alij Testiculum leporinum nominant. Nascitur in montibus, locis solidis & cultis, in pratis item, & locis maritimis. Lege eam mense Iulio.

Sententia PLINII de Satyrijs lib. 25. cap. 8.

Comitatricem uim habet Satyriõ. Duo eius genera. Vna longioribus folijs q̃ Oleę, caule quatuor digitorũ, flore purpureo, radice gemina, ad formã hominis testiũ, alternis ãnis intumescẽte, ac residente. Altera Satyrion Orchis cognominat̃, & fœmina esse credit̃: distinguit̃ internodijs, et ramosiore frutice, radice fascinis utili. Nascitur fere iuxta mare.

Græci Satyrion folijs Lilij rubri minoribus, & tribus, non amplius e terra exeuntibus tradũt: caule leui, cubitali, nudo, radice gemina. Cuius inferior pars & maior mares gignat, inferior fœminas. Est et aliud genus Satyrion, Erythroneon appellant, semine uiticis maiore, leui, duræ radicis, cortice rubro, intus album includit̃, sapore subdulci. Fertur in montosis inueniri.

Sententia SERAPIONIS de Satyrio cap. 90. & 91. cap. Chasialehel.

Satyrij duo sunt gña. Vnũ habet radicẽ seu testiculos albos, & uocatur Chasialchel. Primũ genus Satyriõis uocat̃ Testiculus canis, & grece Cynosorchis: & est planta, quæ habet folia extensa super terram, & prope ipsam, & ortus est ex radice unius stipitis: & folia eius sunt similia folijs Oliuę, nisi quia sunt subtiliora eis, & longiora, super terrã extensa: & lon

gitudo eius est fere in lõgitudine unius palmi, & florẽ habet coloris purpurei. Radix eius est similis radici Bulbi, nisi quia est tendens ad longitudinem & subtilitatẽ. Et est duplex, sicut sunt duę Oliuę in figura. Vna inferius, alia supius: una plena, & alia uacua et rugosa. Et comedit̃ radix ei9 elixata sicut Bulbus: et istud est Satyrion quo cõmuniter utunt̃. Secundũ uero genus Satyrionis habet quoq; duas species: una est, quę uocat̃ Arabice Chasiaalhabel, idest, Testiculus uulpis: et nominat̃ hęc in Gręco Trifolium: quia plurimum quod de eo nascitur, est habẽs tria folia declinantia uersus terram: & similantur folijs Acetosę maioris, aut folijs Lilij, nisi quod sunt minora eis: & in testiculo suo est rubedo declinans rubedini sanguinis. Et habet stipitem subtilem, lõgitudine unius brachij. Et habet florem similẽ floribus Lilij albi in figura. Et radix eius similatur cepæ Bulbi in figura. Et est in magnitudine mali, exterius rubei coloris, interius albi sicut ouum: & quod de ipsa administratur, est radix. A Genera Satyrionis.

AVTORIS PANDECTARVM.

Sciendum, quod est alia species Satyrionis, quæ uocat̃ hærba Basilica gręce, arabice, Digiti citrini, uel Bucheidem, Latine uero, Palma Christi, cuius folia sunt folia primæ speciei Satyrionis, sed graciliora, cum nigris punctis. Radix eius brancę manus, uel palmę manus habet similitudinẽ, floris crocei. Cum uino uel aqua tritum, crocatum efficitur. Satyrion fœmina.

TEMPERAMENTVM

Humidum est & calidum temperamento in primo: ideo etiam gustantibus apparet dulce. Redundantem ac sufflantem humiditatem obtinet. Vnde proter suam inflationem libidinem citat. B

VIRES ac iuuamenta primi ex DIOSCORIDE.

Maiorem radicẽ si edant uiri, mares generare dicuntur: si minorem fœminæ, alterum sexum. Eius quæ uocetur Cynosorchis.

Addunt, in Thessalia mollẽ mulieres in lacte caprino bibere, ad stimulandos coitus: aridam uero, ad inhibendos, & alterũ alteri9 potu resolui.

SECVNDI.

Illita tumores discutit.

Vlcera purgat, & serpere eadem non patitur.

Abolet fistulas. Et illitu inflammationes lenit.

Aridę radices nomas inhibent, sanantq; oris putredines, & ulcera Cacõethe.

Aluum sistunt, e uino potæ.

De hac, eadem quæ de Testiculo canis produntur.

TERTII.

Eam in uino nigro, austero, bibere conuenit, contra opisthotomum.

Vtendũ ea dum concumbendi incessit cupiditas.

QVARTI.

Venerem, ut produnt, si omnino manu teneatur radix stimulat: eoq; magis, si bibatur uino.

C EX PLINIO.

Arietibus & hyrcis segnioribus in potu datur a Samartis.

Equis in potu datur, ob assiduum laborem pigrioribus ad coitū: uim eius restinguit aqua mulsa, aut lactuca sumpta.

Ex ORIBASIO.

Radices tritæ, cicatrices nigras tollunt.

Ex APVLEIO.

Vlceribus difficilibus, hærbæ Priapisti radices tusas impone, & repurgat, & cicatrices claudet.

Herbæ Priapisti succo oculos inunges, & lippitudines, & dolores tollet sine mora.

Si quis mulierem subagitare non poterit, hærbæ Priapisti radicem, id est, testiculum dextrum, quia maior est, & piperis albi grana. 27. mellis unc. iij. in uino optimo dissoluat, & de hoc medicamine pondo scropulorum. 9. per triduum sumat.

Ex IOANNE VIGONIO.

Vinum decoctionis eius, uel radix in gallinarum brodio decocta, libidinem plurimum excitat.

Ex AGGREGATORE Herbario.

Mulieres Italiæ, radicem tritam ministrant cum lacte caprino, d excitandam libidinem. Resoluit apostemata inflata.

Cum melle rosaceo mundificat uulnera.

D Curat Herysipilam, quę est defœdatio cutis uitio cholerici sanguinis.

Et in ipsa est parum stipticitatis, ideo retinet uentrem, potum. Satyriō.

Quod habet flores purpureos, cum sale aperit hęmorroides.

Et quando administratur sicca, prohibet dilatationem ulcerum, & abscindit putredinem. Vlcera oris sanat.

Ex HIERONYMO nobili Empirico.

Decoctum, uel aqua Satyrionis masculi, confortat stomachum potum pondere unc. 1 5. Et Ictericiam profligat, & urinam cit.

Sanat omnia & externa. & interanea uulnera potum pondere unc. 15.

DESCRIPTORES Satyrij.

Dioscorides, libro. 3.
Plinius libro. 25. capite. 8.
Theophrastus lib. 9. cap. 19.
Her. Barbarꝰ in Corollarijs.
Serapion, cap. 90. & 91.
Apuleius, capite. 15.
Autor Pandectarum.
Georgius Valla, dictione Satyrion.
Galenus lib. 8. cap. 28. & 29.
Aggregator.
Hieronymus herbarius.
Ad Paternianum cap. 220.
Oribasius, lib. 3.
Ioan. Vigonius dictiōe, Satyrion.

Buglossa syluestris.

Lycopsis arvensis, L.
C.B. 256

Echium vulgare, L.
Sm. fl. 1.268

Wild Ochsen zung.

1537.111

Ochſen zung.

1537.112

Borago.

Burretsch.

C

DE BORAGINE, ET BVGLOSSO, Rhapsodia Decimaseptima.

NOMENCLATVRAE

Græcæ, βούγλωσσος. γόνος αἰλούρου.
Latinæ, Lingua bubula. Euphrosynum.
Germanicæ, Burretsch/ Ochsenzung/ Gegenstraß.

Problemata Marcelli Vergilij, Hermolai Barbari, & Nicolai Leoniceni, de Borragine & Buglosso.

Sententia MARCELLI VERGILII in Capitulo Dioscoridis de Cirsio lib. 4. cap. 120.

CIRSION, grande Buglossum, de quo mox dicendum erit, aliqui uocauerunt, non leui inter hanc, & illam dubitatione, utra uerum Buglossum, & quænam Buglosso congener Cirsion hæc sit. Sunt enim multæ inter se similitudinis Cirsion, et Buglossum: licet illa a boum linguis indicata fuerit, hæc a uaricibus: de quibus paulo ante diximus: notumq; omnibus modo Buglossum est. Quæ si sit qualis in hortis & agris foditur, necessario relinquitur esse Cirsion, quam nostra ætas, Boraginem uocat. Verum, quemadmodum Nicolaus Leonicenus in hac ipsa re cõmentatus iampridem est, non importune dubitauerit aliquis, cõmutatas inuicem duarum herbarum appellationes fuisse: esseq; antiquam Buglossum, nostram Boraginem, Cirsion uero hoc, nouam, & nostram Buglossum. Quæ enim huic & illi notæ, uiresq; tribuuntur, mutatis hac ratione plantis, magis conuenient. Purpurea enim florum cacumina, quæ in Cirsio hic describit, eius potius sunt, quæ Boglossum nunc dicitur, quam Boraginis, quæ cerulæos habet flores. Quodq; Buglosso hic paulo post tribuet, læticiam & hilaritatem facere in uini pocula demissam, Boragini passim tribuitur: iactatq; quotidie gens nostra hilaritatem, multo eius cibo utendum esse. Quinetiam quæ eodem loco describuntur folia aspera & nigriora, Boragini magis quam Buglosso competunt: quæ albicante folio penitus est. Sunt præter hæc alia etiã, quibus significari id poterat; sed in re iam pridẽ tractata, satis hæc sint.

Buglosson & Cirsiõ figura fere non differunt.
Cirsion est Borago.
Permutatio nominum in Boragine & Buglosso.

D

ET RVRSVM cap. 129. de Buglosso, eodem lib. 4. DIOSCORIDES.

Polliciti sumus in Buglosso, addituros nos esse aliqua, quæ nullo modo alia sunt, quam propensiores continue in eam partem fieri, ut credamus, quam ueteres Buglosson dixerunt, nostræ ætatis Boraginem esse. Vtimurq; ad eam rem hac etiam coniectura: quod M. Cato. 40. capite operis sui de re rustica, insitionem arborum docens, cum instituisset quatenus, & quomodo surculos inseruisse & circumligasse oporteat, addidit. Insuper Lingua bubula obtegito si pluat, ne aqua in librum permanet: eam Linguam, insuper librum alligato, ne cadat. &c. Verisimileq; est, in operiendo truncæ & insitæ stirpis rotunda sectione, rotundiore potius quam longiore folio uti præcæpisse. At Boraginis tale est. Eius uero quæ nunc Buglossus habetur, longa folia sunt: ideoq; operiendæ rotundæ stirpi minus apta. Scimus quidem, non posse, nec debere rem certam docentes, tam incertis & ambiguis uestigijs niti: potuisseq; antiquos insitores illa etiam uti: quoniam satis esset insitam stirpem quocunq; operimento a pluuia defendere: & quod primum inserenti se obtulisset, luto, palea, alijsq; huiuscemodi uti. Non tamen negligendum, qualecunq; id fuerit, ignotæ rei uestigium. Nec nos alio consilio id retulimus, quam ut haberent legentes, hanc etiam eruscandæ ueritatis ansam: scirentq;, antiquæ Buglossi, quam Cato, omnesq; alij a boum Linguis, quas imitatur, bubulam Linguam dixerũt, hunc etiam fuisse in rustica re usum. In urbana autem præcipuum, quod in scriptore hoc postremum est, deiecta in uinum Buglossi folia, uoluptates animi, & læticiam augere: neq; ultra hunc usum Boglosso aliud multifaciendum ab antiquis scriptoribus tribui. Plinius. 25. uolumine, cap. 8. sic de ea egit. Iungitur huic Buglossos boum Linguæ similis: cui præcipuum, quod in uinum deiecta, animi uoluptates auget, & uocatur Euphrosynon. Mox. 26. capite. 12. Buglosso inarescente, si quis medullam e caule eximat: dicatq; ad quem liberandum febre id faciat, et alliget ei septem folia ante accessionem, aiunt a febre liberari. Quod amuleti potius quam medicinæ rationẽ habet. Paulus itidem Aegineta in sexto de Buglosso hæc tantum monet. βούγλωσσον ὑγρόν τε καὶ θερμόν ἐστι τῷ κράσει. ὅθεν τοῖς οἴνοις ἐμβαλλόμενον εὐφροσύνην ποιεῖν λέγεται. Quod est. Humidum, calidumq; temperamento Buglossum est. Eamq; ob caussam uino iniectum, læticiam animi facere dicitur. Nec ultra hæc quicquam de Buglosso tradidit. Galenus etiam nihil dictis ab alijs aliud addi-

Vulgata Buglossus, est Borago.
M. Cato.
Præcipua uis Buglossi.
Plinius.
Paulus Aegineta.
Galenus.

dit, quàm tussibus & faucium asperitatibus utilem esse. Nullusque non ex antiquis, lætitiæ & uoluptatis spem in Buglossi usu legentibus proponit: quod in Boragine nunc passim fertur. Verisimileque est, quasi per manus traditam, seu opinionem, seu famam ad nos peruenisse, & adhuc seruari. Non utimur ad hanc rem populari omnino sensu, & iudicio plebis: non tamen negligimus penitus. Quodque nos magis urget, Cirsij historia est, in qua flores ἀκροπόρφυροι, id est, in summo purpurei describuntur: qui color proprius floris eius est quam Buglossum nunc passim uocant. Vrgent longiora folia quæ in Boragine decurtatæ rotunditatis sunt. At dicet aliquis: boum Linguis similior nostræ ætatis Buglossus quàm Borago est. Non negamus id. Verùmtamen illud etiam monemus, nescire modo nos quæ fuerit antiquis Græcis comparationis huius ratio: & quid nam boum Linguæ illi comparauerint: uerbi caussa asperitatem, latitudinem, colorem, longitudinemue. Pro nostræ ætatis Buglosso longitudo præcipue & color est: pro Boragine contra tam multa hactenus numerata indicia, quæ diligentius cæteri etiam excutient. Nos enim pro deprehendenda ueritate, cogitanda alijs hæc tantum proponimus. Nec laboramus pro re (cunctis enim nota est) sed pro medicæ materiæ antiquis nominibus & historia: quæ a posterioribus græcis toto hoc capite male habita est. Credimusque nos, ex obseruatis hactenus, non esse Dioscoridis quæ a principio capitis longius leguntur, usque ad, Verbasco similia habet folia. &c. Quæcunque enim a Serapione, antiqua scriptoris huius interpretatione, & aliquot græcis Buglosso huic tribuuntur, nulla alia sunt, quàm Verbasco similia habere folia. Folio in terram deciduo esse: eodemque aspero, & uigriore boum Linguæ simili: idque in uinum coniectum, lætitiam augere credi. Cætera nulla in antiquioribus græcorum codicibus & latinis scriptoribus sunt. Et Plinius, quæ nunc in scriptore hoc leguntur, dandam esse scilicet Buglossum hanc quæ tres caules protulerit, ad tertianas: quę uero quatuor, ad quartanas, non Buglosso, sed Cynoglosso tribuit. Verba eius sunt lib. 25. capite. 8. Iungitur & Cynoglossos caninas imitans linguas: aiuntque, quæ tres thyrsos seminis emittat, eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodesse: quæ quatuor, ad quartanas. Accedit his etiam carpendi Buglossum hanc Iulio mense præceptum: quem hic scriptor Romana uoce ἰούλιον uocat: quod in græcis antiquis scriptoribus nunquam, aut raro inuenitur. Dico aũt antiquos, nondũ penitus obliterata græcorũ re: quoniam post Cæsares Romanos, latinis mensium appellationibus potius, quàm græcis, suadẽte id fortuna eius gentis & maiestate, usi omnes sunt. Quodque coniunctũ huic est, non consueuisse Dioscori. temporũ notas ex mensibus accipere, sed ex anni tempestatibus: uerbi caussa, solstitijs, uere, autumno, hyemeque, & æstate. Scimus medicinæ hæc nihil, aut parum conferre. Sed nos herbariã tractamus: conamurque in hoc scriptore, minus corruptã saltem latinis eam reddere: quoniã integram, in tanta posteriorũ incuria et imperitia impossibile est. Effugerat pene nos quod ad Buglossum & Boraginem, earũque notas adhuc pertinet. Id huiuscemodi est, Cirsij Buglosso hic similia esse folia dixit, mediocriter hirsuta, longioraque, & albescentia, in extremitatibus aculeata: Buglossi autem φύλλον χαμαιπετὲς, τραχύτι καὶ μελάντερον, quod est, folium in terram deciduũ, asperumque, & nigrius. Conferatur nunc cum naturę exemplaribus utriusque historia, carptasque ex horto Buglossum & Boraginem diligẽtius contemplemur. Mihi sane prior illa Cirsij historia nostræ ætatis Buglosso respondere, posterior autem Boragini undique uidetur. Sunt enim Buglossi folia longiora quàm Boraginis. Albicant illa, hæc contra nigricant. Illa surgunt, & per se stant in altum nitentia: Boraginis in terra iacent. Estque illi proprium quod hic ait χαμαιπετὲς, id est, humi stratum folium.

A

Obiectio tacita.

Plinius.

B

Aliud discrimen Boraginis, & Buglossi.

Opinio Vergilij in ea controuersia.

IVDICIVM NICOLAI Leoniceni de Buglosso, & Boragine lib. de erroribus Medicorum.

De Buglossa aũt, de qua quæris, an ea quæ pro Buglossa utimur, sit uera Buglossa, si tibi quod sentio, respondero, uereor ne sicuti tu admodũ docte dubitasti, ita ego omniũ proterue uidear uniuersam nostri temporis medicinã euertere. Nam si probare contendero, Buglossam, quam medici iuniores ad usum medicinæ adhibent, non esse ueram Buglossam, Cur etiã inquiet aliquis, Lactucã, qua uescimur, uerã esse Lactucam non inficiaris? Non ita tamen sumus animati. absit enim a nobis tanta temeritas, ut omnia iuniorũ medicorum placita uelimus demoliri, sed sicuti multa eorum probanda censemus, ita plura sunt in quibus autores ueteres magis sequendos iudicamus, atque in illis præsertim, in quibus ijdem medici iuniores inuicem uidentur dissentire. De Boragine Simon Genuensis in litera B. ita scribit. Borago herba nota, cibo apta, & medicinæ, & flos, & folia, & semen: Buglossa dicitur species eius syluestris. Non reperio autorem aliquem autenticum, facientem capitulum de utraque: si scribit de una, non scribit de alia. Hæc ille. Pandectarius autem aliter sentit. Nam undecimo capite scribit alterum de Boragine, in quo allegat Dioscoridem: alterũ de Buglossa, in quo citat Serapionẽ ex eiusdem Dio-

Modestia, & iudicium Leoniceni.

Simon Genuensis de Boragine.

Pandectarius.

C

Bartholomæus de Montegnana in consilijs.

De Buglosso plura creduntur, quam sit.

Pugnãtia Neotericorũ in Boragine & Buglosso.

Duæ herbæ Linguæ bouis similes.

scoridis autoritate de Buglossa loquentem. Montagnana uero in quodam consilio scribit hæc uerba. Borago autem non placet, quia planta multum uentosabilis, & uentositiua: quod ostenditur propter multitudinem eructationum quas efficit. Et licet ponatur temperata, quia est species Buglossæ, quę tẽperata est, de ea tñ parum ab autoribus scribitur, et plura de ea creduntur, quam ratione & autoritate uerificari possint. Auicenna tamen de ea nihil dixit. Vide quanta sit istorum autorum discordia. Alter dicit nullum autorem de utraque, scilicet de Boragine, & de Buglossa loqui: alter super ambabus herbis citat Dioscoridem: alter facit Buglossam speciẽ Boraginis syluestris: alter Boraginem Buglossæ tanquam generi subijcit. Auicenna quoque secũdo canone, capite de Lingua bouis, notat sui temporis medicos, qui non uera Buglossa uterentur, sed alia quæ non habet easdem utilitates. Quare in tanta medicorum, tum latinorum, tum etiam Arabum de herba Buglossa controuersia, quid mihi uideatur, aperiam. Primum illud pro confesso habetur, Buglossam græco interpretamento Linguæ bouis assimilari. Duæ autẽ sunt herbæ Linguæ bubulæ, atque ideo etiam inuicem similes: altera a nobis Lingua bouis, altera Borago nominatæ. Sed duæ quoque herbæ itidem Linguæ bubulæ similes celebrantur græcis nominibus apud Græcos, altera Buglossum, altera Crision ab eisdem gręcis nuncupatæ: adeo, ut minime dubitem, duas illas herbas, quarum alteram Linguam bubulam, alteram Boraginem sermone nostro uocitamus, ad duo capita apud Dioscoridem debere referri: quorum alterum est de Buglosso, alterum de Crisio. Nam & hoc propter magnã quam habet cum Buglosso similitudinem, Buglossum magnum pariter a Græcis appellatur. Verum diligentius considerantibus, descriptio Buglossi apud Dioscoridem plus Boragini conuenit: descriptio autẽ Crisij, siue Buglossi magni plus alteri quadrat, quam nos uulgo Buglossam, seu Linguã bubulam nominamus. Siquidem idem Dioscorides inquit folia Crisij esse longiora folijs Buglossi. Quanquam apud Pliniũ, qui Crision lib. 27. cap. 8. fere eodẽ modo quo Dioscorides describit, eandem Crision habere folia non longiora Buglosso, seu ut ipse interpretatur, Lingua bouis, sed potius minora, scribatur. Quem puto errorem ex uocabuli Græci similitudine, & codicis mendo, quem Plinius habuit, contigisse: quoniam pro macrotera, quod uerbum significat longiora, microtera, id est, minora scriptum inuenit. Ego uero in multis codicibus græcis, non solũ impressis,

D

sed etiam manu scriptis, apud Dioscoridem, μακρότερα, id est, longiora, non autem μικρότερα, id est, minora reperi. Liquido autem sensui subijcitur, folia herbæ illius, quæ uulgo Buglossa dicitur, esse folijs Boraginis longiora. Item idem Dioscorides inquit, in summo caule Crisij esse capitula purpurea, quæ soluuntur in lanugines: quod etiam in herba Buglossa a nobis appellata uisu deprehenditur. Contra in Boragine capitula cerulea, non autem purpurea conspiciũtur. In autore autem de simplici medicina leguntur hæc uerba. Buglossam Romani Linguam bubulam, Lucani Corago. Nascitur locis cultis & sabulosis. Forte autem pro borago uerbo, corago uiciose scribitur: aut nomẽ coraginis, una litera uariata, est in Boraginẽ uersum. Quod autem inquit, nasci locis cultis & sabulosis, hoc idem de suo Buglosso Dioscorides tradit. Pandectarius quoque, si qua est huius hominis autoritas, in litera, l, Lisinaltaur, quod nomen apud Arabes significat linguam bouis, ipse Boraginẽ interpretatur. Quare forte melius fuerit, cum Buglossam, de qua Dioscorides, Galenus, & autores Arabes utrumque allegantes, ad usum medicinæ adhibemus, Boraginem potius, quam illam quæ passim Buglossa nuncupatur recipere. Atque ita falsum erit id, qnod Montagnana existimauit, Auicennã nihil de Boragine dixisse. Nam, nisi mea me fallit opinio, caput de Buglossa, seu Lingua bouis apud Auicennam, est caput de Boragine, sicuti etiam apud Serapionem. Falsum etiam erit, id quod Simon scribit, qui putauit neminem autorem de utraque herba simul scripsisse. Siquidem Dioscorides apud Græcos, & Plinius apud nos, tam de Buglossa, quã etiam de Crisio fecere mentionẽ. Negari autem non potest, quin Borago sit alterũ duorum apud Dioscoridem, aut Crision, aut Buglossum, ab his præsertim, qui Boraginem Buglossæ, uel Buglossam Boraginis speciem confitent: quando & Dioscorides ipse Crision habere folia similia Buglosso, & Buglossum magnũ uocari testificatur. Si tamen Borago sit Crisium apud Græcos, uerum erit quod a Montagnano scribitur, tam multa de Boragine a iunioribus medicis temere prædicari. Nam Dioscorides hoc tantum de Crisio retulit: quod si radix eius alligatur super locum dolentem, sedat dolorem. Plinius autem, quod herba aut radix alligata sanat dolores uaricũ. Quare medici iuniores utrum uelint acceptent, aut quod Borago sit uera Buglossa, ut nos opinamur: aut quod eius herbæ usus non sit ad illa utilis, ad quæ ipsi arbitrantur.

Explanatio Dioscoridæ.

Pandectarius notatur.

Error Montagnanæ. Ignauia Simonis.

IOAN. MANARDVS lib. 5. Epistolarum.

Ex herbis congruũt, lactuca, cichorium, portulaca, Buglosson, quam Boraginem uocant. Et sic ubique fere alias.

HERMOLAVS BARB. in Capitulo de Cirsio.

A

Cirsion potius q̃, ut quidam legunt Crision, a uaricibus dicta est, quibus utilis existimatur. Ita enim uarices ab Hippocrate dicunt. Quas Aristoteles Ixias uocauit. Huic herbæ similis est, quæ Hircina lingua uulgo dicitur, sed caule tñ rotundo, nõ anguloso ut Cirsion: nec dissimilis huic uidet, quam Boraginem, siue Porraginem olitores nostri uocant, flore interim purpureo, Cirsion interim ceruleo: quæ si Cirsion non est, mirum, quamobrem sit indicta ueteribus, quæ sit & uulgatissima, & cibo gratissima. Nisi quis Buglossæ generibus contribuat.

Ixiæ. Hircina lingua. Borago.

Verba DIOSCOR. de quibus est Controuersia, Cap. de Buglosso.

Buglossum nascitur in cãpestribus, & uaporosis, Verbasco simile est, folium in terra sparsum, nigrius, asperum, bubulas imitans linguas.

EIVSDEM descriptio Cirsij, quã contendunt Boraginem.

Crision aliqui Buglossum magnum uocant, Romani Spumam mollem. Caulis est tener, duorum cubitorum, triangulo similis, anguli spinosi, per interualla mollis: folia Buglosso similia, maiora, subcãdida, modice hirsuta, hispida, in quo capitula purpurea, quæ soluuntur in lanugines.

IVDICIVM NOSTRVM.

Iam penes te sit, Lector, quicũq; es, iudicium. Nos utramq; tibi adpinximus, & Buglosson, & Boraginem. Habes præterea doctorum hominum iudicia, & Dioscridis uerba tibi subscripta: uerisimileq; mihi uidetur, ut in floribus & hærbis conueniunt, ita quoq; in iuuamentis.

TEMPERAMENTVM.

Vtraq; calida est, & humida in primo.

VIRES ET IVVAMENTA ex DIOSCORIDE.

B

Aiunt eam, quæ tres thyrsos emittit, cũ semine & radice tritam, potãq;, contra tertianos rigores prodesse: quæ quatuor, ad quartanos.

Ea in uino decoquitur. Herbam abscessibus utilem esse uolunt.

Proinde in uinum deiectum, animi uoluptates augere.

Ex AEMILIO MACRO.

Lingua Bouis, græco sermone Buglossa uocatur.
Hæc choleram rubeam, nimio feruore perustam,
Purgat, cum uino fuerit si sumpta frequenter.
Cordiacum, choleræ quem feriat copia nigræ,
Consimili potata modo, curare ualebis.
Humores nocuos pulmonis detrahit hausta,
Mixtus aquæ tepidæ, si succus sumitur eius.
Illi qui patitur schiasim, mire medicatur.
Vim memorem cerebri dicunt seruare periti,
Vinum potatum, quo sit macerata Buglossa.
Lætos conuiuas, decoctio dicitur eius
Reddere, si fuerit inter conuiuia sparsa.

C Ex GALENO.

Congruit ob gutturis asperitatē tussientibus coctū Buglossū in mulsa.

Ex IOANNE VIGONIO.

Buglossū generat sanguinē bonū, & uirtutē habet similem Boragini.

Et eius radix sub prunis decocta, cum panis madefactis pisata, cum æquali portione pulpæ pomorum, & sub prunis decoctorum, et butyri parum, panaricij dolorem mitigat.

Et omnes forunculos maturat.

In ore quoq; detenta, si prius in uino granatorum sit macerata, & infusa, asperitatem, & siccitatem linguæ febricitantium mitigat, & sitim restinguit, nec ingrata etiam infirmo.

Ex APVLEIO.

Herba Buglossa, ex melle et pane pisata, uice malagmatis mirifice rūpit.

Ex SERAPIONE.

Siquando folium eius comburitur, confert fluxibilitati dentiū & gingiuarum, & ad alcolā, & proprie quæ accidit in ore puerorum, & omnibus caliditatibus quæ fiunt in ore.

Proprietas eius est, purgare cholerā: sed sumēda est cū bolo armeno. Et dosis eius est ab drach. iij. usq; ad. v. cū saccharo, et cū drac. i. boli armeni.

Ex HIERONYMO herbario.

Aqua Buglossæ dissipat Ictericiam, mundificat lepram & scabiem, &

D fluxiones capitis mitigat.

Ex IOAN. VIGONIO.

Virtus eius est, sanguinem bonum generare.

Et uniuersaliter uulneratis conceditur in ferculis, cum petrosileno, & mentha, præsertim in iure gallinarum decocta.

Ex PLATEARIO.

Conualescentibus ex ægritudine ualet.

Item syncopizantibus, cardiacis, melancholicis, comesta cū carnibus, uel condita cum sagimine.

Contra syncopim talis est usus. Ex succo Boraginis cum saccharo, fiat syropus, addito osse de corde cerui.

Contra melancholicam passionem, & epilepsiam sic fiat decoctio in succo eius de sene, & in colatura fiat syropus. Si deest herba, semen eius decoquatur in aqua, in cuius colatura fiat syropus. Et nota, quod semina per duos annos possunt seruari in multa efficacia.

Radix competit usui medicinæ. Contra Ictericiam comeditur cocta cum carnibus & succo eius, & scariolæ, utatur in potu.

AVTORES ET DESCRIPTORES Buglossæ & Boraginis.

Dioscorides, lib. 2.	Hermolaus Barbarus.	Mar. Vergilius.
Platearius, cap. 2.	Serap. cap. 83.	Apuleius, cap. 41.
Aemilius Macer.	Manardus.	

A

B

Verbena Mascula. 12

1537.119

C

VERBENA fœmina.

ypenkrut weiblin.

D

DE VERBENA,

Rhapſodia Decimaoctaua.

¶ NOMENCLATVRAE.

Græcæ, ἱερὰ βοτάνη. περιστερεὼν ὕπτιος. ἠριγένιος. σιδηρῖτις. κουρῖτις. περσεφόνιον. διὸς ἠλακάτη. δίχρωμος. κάλλησις. ἱππάρισος. δημητριάς. ἐρυσίσκηπτον.

Latinæ, Verbenaca ſupina. Sacra herba. Verbena. Sideritis. Curitis. Demetrias. Eryſiſceptrum. Cincinnalis herba. Lachryma Iunonis. Herba Sanguinalis. Sanguis Mercurij. Muſtelæ ſanguis. Hierobotane. Licinia. Luſtrago. Columbina. Militaria. Vertipedium. Criſta gallinacea.

Germanicæ, ypenhart. ypenkrut.

AVTORVM PLACITA
de Verbena.

Sententia DIOCORIDIS de Verbena.

CVBITALES hæc Verbenaca profert uirgas, aliquando etiam maiores & anguloſas, circa quas folia ſunt ꝑ interualla, quernis ſimilia, anguſtiora tñ, minoraꝗ, ſed ꝑ ambitũ ſecta, colore quadãtenus glauco. Radicem habet oblongam, gracilemꝗ: flores purpureos, tenueſꝗ.

Præconium Verbenæ ex PLINIO, libro.25.cap.9.

A

Nulla herbarum Romanę nobilitatis plus habet, quam Hierobatane. Aliqui Peristerion, nostri Verbenacam uocant. Hæc est, quam legatos ferre ad hostes indicauimus. Hac Iouis mensa uertitur, domus purgantur, lustranturque.

Superstitiosa herba Verbena.

Genera eius duo sunt. Foliosa, quam fœminam putant. Mas rarioribus folijs. Ramuli utriusque plures, tenues, cubitales, angulosi. Folia minora quam Quercus, angustioraque, diuisuris maioribus. Colos glaucus, radix longa, tenuis. Nascitur ubique in planis, aquosis. Quidam non distinguunt, sed unum omnino genus faciũt, quoniam utraque eosdem effectus habeat. Vtraque sortiuntur Galli, & precinunt responsa. Sed magi circa hanc insaniunt. Hac perunctos impetrare quę uelint, febres abigere, amicitias conciliare, nullique non morbo mederi. Colligi circa Canis ortũ debere, ita ut ne luna, aut sol cõspiciatur, fauis ante & melle terræ in piamentum datis. Circumscriptam ferro, effodi sinistra manu, & in sublime tolli: siccari in umbra, separatim folia, caulem, radicem. Aiuntque, si aqua spargatur triclinium, qua maduerit, lætiores cõuictus fieri. Aduersus serpentes conteritur uino. Est similis Verbasco herba, quę sæpe fallit, pro ea capta, folijs minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abiecta, blactas in se contrahit. Ideoque Romæ Blactariam eam uocant.

Terentius in Andria. Ex ara hinc sume Verbenas tibi.
Verg. eglo. 8. Verbenas adole pingues, et masculathura, Coniugis ut magicis sanos auertere sacris Experiar sensus, nihil hic nisi carmina desunt.

B

Idem lib.22. cap.2. Autores imperij Rom. conditoresque, immensum quiddam & hinc sumpsere: quoniam non aliunde sagmina in remedijs publicis fuere, & in sacris legationibus, quam Verbenæ. Certe utroque nomine idem significatur, hoc est, gramẽ ex arce, cum sua terra euulsum. Hoc semper & legati, cum ad hostes, clarigatumque mitterentur usi, id est, res raptas clare repetitum, unus utique Verbenarius uocabatur.

Picturatio Verbenæ ex APVLEIO.

Nascitur ubique in planis, & aquosis locis Verbena. Folijs subalbis, & uelut incisis, radice simplici atque thyrso, uirtute redarguenti quam Stypticen uocant. Est quæ uulnera conglutinat, atque putredines abstergit. Est autem columbis esca iucunda.

Autor PANDECTARIVS de Verbena.

Species Hierobatanos est Centrum galli, & est supina. Secunda est Verbena, quæ dicitur Gallinacea, & est recta, & ideo uocatur ὀρθὸν

Centrũ Galli. Gallinacea. ὀρθός.

Verbena unde sic dicta est, ex HERMOLAO BARBARO.

Peristereon a Græcis uocata, quod columbæ in ea mansitent. Vnde Columbaris uocatur. Item Lucinia, & Lustrago, & Militaria. Sunt qui Petonomon, a uolucrum pastu nominent, & a colorum uarietate Panchronon. A nostris Verbena, & Verbenaca, siue (ut arbitror) corrupte Verminaca dicitur. Item Ferraria, non feria, etiamsi Dioscorides ita nominasse uideatur. Quandoquidem secundũ huius herbę genus, ab ipso

Columbaris. Petonomon, Panchronos.

Verminaca.

C met Dioſcoride Sideritis appellatur.

TEMPERAMENTVM.

Virtutem habet exiccandi, & uulnera conſolidandi.

VIRES ET IVVAMENTA eius ex DIOSCORIDE.

Folia cum ſuillo adipe recenti, aut roſaceo impoſita, uulneris dolores finire putantur.

Ignem ſacrum, illita ex aceto reprimunt.

Putrida ulcera cohibent.

Vulnera glutinant.

Veteraq; ex melle, ad cicatricem perducunt.

Ex AEMILIO MACRO.

Verbenam, Hierobotanem, Periſtereonq;
Appellant Græci, ſpecies hæc fertur habere
Binas, effectus eſt idem pene duabus.
Vires Verbenæ. Cum uino iuuat ictericos ſi ſæpe bibatur.
Peſtiferos morſus curat, ſuperaddita trita:
Cum uino renouanda quidem per quatuor iſta
Eſt medicina dies: oris bene uulnera purgat,
Illius ſuccus tepidus ſi uoluitur ore.
Hoc quoq; facta recens hęrbæ decoctio pręſtat.
D Hac etiam quæuis putredo repellitur oris,
Si tepefacta diu uoluatur fauce ſonora.
Glutinat herba recẽs uulnus, ſuperaddita trita.
Occurrit cunctis cum uino ſumpta uenenis.
Quæ fuit alternis febris accedendo diebus,
Pellitur hac, tribus ſumptis radicibus eius.
Cum totidem folijs potentur aqua ſoluta,
Iſta prius patiens, ꝙ frigus ſenſerit ullum.
Hocq; modo febribus quartanis illa medetur,
Bis binis folijs, cum tot radicibus hauſtis
Illius in uino ſi ſit decoctio facta.
Conuiuas hilares inter conuiuia ſparſa.
Reddere narratur, ut iam præſcripta Bugloſſa.
Superſtitioſũ Hanc herbam geſtãdo manu, ſi quęris ab ægro,
Dic frater, quid agis? bene, ſi reſponderit æger,
Viuet: ſi uero, male, ſpes eſt nulla ſalutis.
Ex hac compoſitam quidam iuſſere coronam,
Apponi capiti cauſa quacumq; dolenti,
Sic dicunt illam celerem conferre medelam.
Plinius affirmat, hanc omnibus eſſe ſalubrem
Viſceribus, lateris morbis, iecoriſq; quærelis,
Pectoris & uicijs, & præcipue medicari

Pulmonum caussis, hanc asserit ille, phthisicꝗ. A
Parotidas reprimit, adipi commixta uetusto.
Herbam, cui nomen folijs de Mille dedere,
Betonicamꝗ pari Verbenæ pondere iunge,
Hæc mixta potentur aqua, nullum medicamen
Vtilius credunt illis, quos calculus angit.
Non modicum laudare magos hanc asserit herbam
Plinius. hanc cunctis dicunt obsistere morbis:
Et quod quisꝗ petet, hac impetrare perunctum.
Sic & amicitias captari posse potentum,
Et pelli febres, & plurima talia fingunt.
Quæ quamuis natura potens concedere posset,
Vana tamen nobis, & anilia iure uidentur.

EX APVLEIO cap. 3. & 66. Nam duobus capitibus, eandem rem fere agit.

Ad VLCERA, & PAROTIDAS.

Herbæ Verbenacæ radix in collo ligata, summe proficit.

Ad STRVMAS, & Parotidas.

Herba Verbenaca tusa, & imposita, mirifice sanat.

Ad eos qui INDVRATAS VENAS habent, & cibos non recipiunt.

Herbæ Verbenacæ succus datur bibere, sed cocta: postea miscetur B cum uino & melle, & aqua, & statim sanat.

Ad HEPATIS dolorem.

Herba Verbenaca solstitio lecta, in puluerem redacta, robusto dabis cochlearia quinꝗ, ex uino ꝗ optimo cyathis tribus potui sumpta, mire proficere creditur. Cæteris pro cuiusꝗ uiribus sic dabis.

AD CALCVLOSOS.

Verbenacæ radix contusa ex mulso optimo, tepido data, incredibiliter calculosis succurrit: nec solum ipsis calculosis, sed & quicquid esset, quod urinam impediret, celeriter reducet.

Ad CAPITIS dolorem.

Herbæ Verbenacæ corona facta, & capiti imposita, dolorem capitis tollet.

Ad SERPENTIVM morsus.

Herbam Verbenacam cum suis folijs & radicibus, quisquis offultam, cinctamꝗ secum portauerit, ab omnibus serpentibus tutus erit.

AD MORSVM ARANEORVM, quos Græci Phalangios uocant.

Herbæ Verbenacæ ramulos ex uino decoctos & contritos: deinde quod acetauerit, plagæ impones, & adaperiet: postea crudam cum melle contritam in ulcus audaciter insertam, mature ad sanitatem perducere certus autor affirmat.

C

AD MORSVM RABIDI CANIS, & hydrosa hydri.

Herbam Verbenacā in uulnus adponito, tritici quoq; grana integra indita uulneri donec humore remollita expleant: iam tumidas proijcito illas gallinæ: si non appetit, simili modo alia grana conijcito: si sic esse cœperint, periculi sublati signum erit.

AD VVLNERA recentia.

Herba Verbenaca contrita cum butyro uulneri imponitur.

Ad morsum SERPENTIS.

Herbæ Verbenacæ ramuli ex uino decocti & contriti, si cæca erit plaga, cum tumore impositi adaperiunt primū: exulcerant deinde: postea crudi cum melle contriti, & ulceri inserti, donec ad sanitatem (quod celeriter fit) perducunt, imponuntur.

MORBO REGIO LAborantibus, auruginosisue.

Herbæ Verbenacæ drachma una, & nardi obuli tres, baccæ crudæ foliorum expressus succus, & paululum myrrhæ contritæ, ex aqua cyathis tribus potui data, expellere morbum creditur.

D

AVTORES, ET DEscriptores Verbenacæ.

Dioscorides lib. 4.
Plinius lib. 25. cap. 9.
Galenus. 8. simpliciū pharmacorum, cap. 44.
Ad Paternianum cap. . 222.
Apuleius, cap. 3.
Aemilius Macer dict. Verbena.
Autor Pandectarum.
Hermolaus Barbarus.
Paulus, cap. de Peristereo.

Chamędrys. A

Gamenderlin. B

DE GAMANDRAEA,

Rhapſodia Decimanona.

NOMENGLATVRAE

Græcæ, χαμαίδρυς. χαμαίδρωψ. λινόδρυς.
Latinæ, Gamandręa. Trixago minor. Quercula minor.
Germanicæ, **Gamenderlin.**

PLACITA AVTORVM de Trixagine.

Hiſtoria TRIXAGINIS ex DIOSCORIDE lib.3.

NASCITVR aſperis, & petroſis locis, eſtq; breuis frutex, altitudine quantum a ſummo pollice, ad extremum minimum digitum patet explicita hominis manus. Folijs paruis, figura diuiſuriſq; quernis ſimilibus, guſtu amaris, purpureſcente flore, & ipſo etiam exiguo. Carpenda eſt ſuo ſemine prægnans herba.

PLINIANA Trixaginis hiſtoria, lib.24. cap.15.

Chamædrys herba eſt, quæ latine Triſſago dicitur. Aliqui Chamædropen, alij Teucrion appellauere. Folia habet magnitudine Menthæ, colore & diuiſura Quercus. Alij Serratam, et ab ea ſerram inuentam eſſe Serrata.

C dixerunt. Flore pene purpureo. Carpitur prægnans ſucco.

De Nomenclatura Trixaginis MAR. VERGIL.

Trixago. Coactæ breuitatis quercus quædam Trixago eſt, & inde illi a Græcis
Chamædrys. nomen. neq; enim Chamædrys aliud, q̃ humilem & terreſtrẽ quercum
Chamærops. ſignificat. Ab eadem breuitatę aliud Chamæropis nomen illi ab aliqui-
bus factũ eſt. Sic enim ex ueterũ Græcorum & Latinorũ fide legendum
eſſe exiſtimamus, etſi hic Chamædropa uocari tradat. Plinij enim codi-
ces omnes ante Barbari caſtigationẽ, Chamęropen, non Chamædropen
uocari Trixaginẽ dicebant. Eam uocẽ ſcriptoris huius lectione ille emen
dauit. Is etiã quem nos habemus Longobardis literis ſcriptũ latinum ue
terem Dioſcoridẽ, Chamæropa, non Chamædropa Trixaginẽ dici teſta
tur. Nec nos rationẽ, aut cauſſam habemus, cur hoc magis q̃ illud dici
oporteat: etſi excogitanda aliqua ſit, nulla uero ſimilior erit, q̃, quoniam
humi ſerpat, ſic dicta quondã fuerit. Et ſi id recipiatr, tunc Chamærops di
cenda potius erit. Nos in ambiguo plures ueluti teſtes ſecuti, Chamæro-
Teucrion. pem potius diximus. Cur aũt Teucrion hęc etiã diceret, cauſſam hic ipſe
oñdit: ideoq; a nobis relinquẽda eſt, qui multo labore quæſitã Romanæ
appellatiõis originẽ, nondũ inuenimus. Nihil em̃ Plinius aliud inquit, q̃
Trixaginẽ latine dici Chamędryn herbã. Deſcripſit tñ eã: & quę hic, fo
lia parua dixit, ille Menthæ magnitudine: & quæ hic figura & inciſuris
quernis ſimilibus, ille colore & diuiſura quercus. Adiecit prętere a, Serra
tam ab alijs hanc herbã dici: & ab ea, id eſt, ab inciſuris illis quas per am-
D bitũ habet, eodẽ quo nunc modo in ſerra uidentur dentes, inuentã fuiſſe
Theophr. de Trixagine. ſerram. Theophraſtus cum lib. 9. de Plantarũ hiſtoria eius meminiſſet,
de notis, partibusq; eius breuiter egit: ſed quas habet in medicina uires
multas numerauit alias ab hoc ſcriptore, ideoq; repetẽdas hoc loco a no-
Medicinæ Trixaginis. bis: quæ huiuſcemodi ſunt. Trixaginis autem folia ruptis, uulneribusq;
proſunt: in quẽ uſum ex oleo trita imponũtur. Proſunt & depaſcentibus
ulceribus. Purgat ſemen bilem. Confert idem oculis: oportetq; tritũ foli-
um ex oleo illis admouere. Habet Trixago quernis ſimilia folia: totũq;
eius incrementũ dodrãtale eſt: quod a nobis in Dioſcoride expanſæ ma
nus menſura ſignificatũ eſt. Adiecit præterea Theophraſtus, odoratam,
ſuauemq; Trixaginẽ hanc eſſe, facilem inuentu, & ubiq; ex his notis co-
gnoſcẽdam herbam. In cuius menſura, a Barbaro non leuiter nos & alij
diſcrepamus. Ille enim quatuor digitorũ altitudine eam deſcribit: nos, ut
ſolemus, ſemper ubi ſphitame ſit, quantum tota hominis explicata ma-
nus patet. Id enim obſeruauimus eam ſignificare uocem. Quatuor uero
digiti, quos ille in ſphitame numerat, palmi menſura ſunt, quæ longe mi
nor q̃ dodrans eſt: qua uoce priuatim Plinius grę cam ſphitamen in. vij.
manifeſte conuertit. Sic etiam quem ille florem exilem dixit, nos ſimpli-
citer paruum uertimus. μικρὸν enim hic ait. Quod præterea Dioſcorides
ait ἄγειν ἔμβρυα ad abortus pertinens, illę ad partus facilitatem pertinere o-
pinatus, partus ciere dixit.

TEMPERAMENTVM. A

Est illi calefaciendi uis, simul & siccandi, usque in tertium gradum, ut inquit Galenus & Macer. Nam in qualitate eius dissonant scriptores.

VIRES ET IVVAMENTA eius ex Dioscoride.

Decoquitur uiridis in aqua, bibiturque utiliter conuulsis decoctũ eius.

Tussientibus itidem, duratis lienibus, urinæ angustijs, & cutem incipientibus subire aquis,

Menses eadem trahit & foetus.

Lienem minuit cum aceto pota.

Contra uenenata cum uino bibitur.

Potest idem emplastri modo imposita etiam.

Quinetiã concisa, tritaue, contra prędicta in pilulas cõformari potest.

Purgat uetera ulcera ex melle.

Contra oculorum caligines trita inspergitur, & ex oleo inungitur.

Est autem illi calefaciendi uis.

EX PLINIO.

In petrosis aduersus serpentium uenena, pota, illitaque efficacissima.

Item stomacho, tussi ueteri, pituitæ in gula cohærescenti, ruptis, conuulsis, lateris doloribus.

Lienem consumit.

Vrinam & menses cit.

Ob id incipientibus hydropicis efficax, manualibus scopis eius, in tribus seminis aquæ decoctis, usque ad tertias. Faciunt & ex ea pastillos, terentes eam ex aqua supradicta.

Sanat & uomicas, & uetera ulcera, uel sordida, cum melle. Fit & uinum ex ea pectoris uitijs. B

Foliorum succus cum oleo, caliginem oculorum discutit.

Ad splenem ex aceto sumitur.

Excalfacit perunctione.

EX AEMILIO MACRO.

Depellit abortũ, si mixta potetur aqua unc. ij.

Cætera æqualiter cũ Plinio, uel ut inqt Hieronymus, pondere unc. ij.

EX APVLEIO.

Ad Rupturam.

Impendio prodest Chamædrys herba contusa de ligno in lignum, adiecta uino, potui data: cum mira celeritate ruptos sanabit.

AD MORSVM serpentis.

Herba Chamædrys in puluerem mollissimum redacta, in uino ueteri potui data, uenenum uehementer discutit.

AD PODAGRAM.

Herbam Chamædryn perinde dabis ut supra, calidam, mire Porragoriam præstat.

Legenda uero est mense Augusto.

C EX AVERROE Quinto Colliget. 17. cap.

Chamædreos est calida & sicca in secũdo gradu. id significat amaritudo cum acumine. Incidit humores grossos, & exopilat mẽbra interiora.

EX PLATEARIO de Chamędry & Champithy.

Chamædrys calida est, & sicca in quarto gradu, similiter Chamæpithyos. Chamędreos quercula maior, Chamæpitheos quercula minor appellatur. Virtutemq; habet dureticam, & mundificatiuam.

Error Plateārij in Chamædry, & Chamæpithy.

Contra uomitum factum ex anatropha, uel ex aliqua caussa frigida, coquantur herbæ ipsæ diutissime in aqua salmacina, uel naturaliter salsa, & addito oleo, & modico aceti: fiat cataplasma supra pectus. maximum remedium est contra uomitum quemlibet ex frigida caussa.

,, Puluis etiam eius cum melle datus, lumbricos occidit.

,, Contra catarrum ponantur pulueres calidi in sacculo, & capiti superponatur, optimum remedium est.

Ad surfures capitis, uel barbæ, farina lupinorum decoquatur in aqua salsa, addito aceto, & in colatura addito puluere utriusq;, uel alterius, ea postea caput lauetur.

Contra paralysim, in uino herbæ decoctæ, loco dolenti superponant.

Vlcera & uulnera consolidat earum puluis.

Ad matricem mundificandam, & eam infrigidatam ex superfluitatibus phlegmatum calefaciendam, coquantur herbę illæ in aqua diu, & fo- D mentetur inde mulier, & herbæ ipsæ cataplasmentur super pudendis.

Puluis earũ in oleo decoquatur, & bombix intinctus superponatur: uel puluis conficiatur cum succo Mali terræ, & superponatur.

EX HIERONYMO HERBARIO.

Gamãdreæ aqua in ieiunio pota, sanguinẽ purificat, & scabiem pellit. Sanat eadem alcolam, & oris ulcera.

EX AGGREGATORE Herbario.

Huic herbæ cognatum ferunt, ut qui eam gestauerit in sinu, palam omnibus perosus habeatur.

Caliginẽ quoq; oculorum clarificat, inditus oculis illius succus, uel aqua.

AVTORES ET DESCRIPTOES.

Dioscorides lib. 3.
Plinius lib. 22. cap. 15.
Apuleius cap. 22.
Theophrastus lib. 9.
Macer dict. Chamædrys.
Auerrois Quinto Colliget.
Platearius 18. cap.
Serapion cap. 180.
Galenus. 8. simplicium cap. 133. &. 66. Ad Paternianum cap. 72.
Georgius Valla, dict. Chamædris.
Hieronymus Herbarius.

NARCISSVS.

A

De NARCISSO, & Hermodactylo, Rhapsodia Vicesima.

ℂ NOMENCLATVRAE.

Græcæ, νάρκισσος. ἀντογενίς. βόλβος ὁ ἐμετικός. λείριον. ἄνυδρος.
Latinæ, Narcissus, Hermodactylus.
Germanicę, in Marcio, **Hornungs blům.** In Septembri, **Zeytlöflin.**

PLACITA AVTORVM de Narcisso.

Historia Narcissi, secundum DIOSCORIDEM, lib. 4.

NARCISSVS folia Porro simillima habet, tenuia, multo minora, & angustiora: caulis uacuus, & sine folijs, supra dodrantem attollitur: flos albus in medio, intus croceus, in quibusdam purpureus: radix intus alba, rotunda, bulbosa: semen uelut in tunica, nigrum, longum. Probatissimum nascitur in montibus suaui odore. Cætera Porrum imitatur, atq; hærbaceum uirus olet.

C

Hermolai Barbari Iudicium de NARCISSO.

Εἰκὼν Narcissi

Narcisso folium Albuci, terræ proximum, sed latius, ut Lilio pingue, frequens, angustum, caule sine folijs hærbaceo. Flos in cacumine, post Arcturum, & circa æquinoctium, ac uere: item post Lilium, & Violam, Flameã uocatã, membrana inclusus ceu uasculo, ampliusculus, nigricãs, oblõgus: qui defluens, sponte germinet: præsertimq́ defixus in terrã: manu seritur: & radice ampla, rotunda, carnosa. Caulis & cũ eo flos erumpit, ut in croco, anteq́ folium: quod non anteq́ reflorescat, cernitur. Caulis cum flore suo emoritur. Radix Bulbo assimilis, nisi q̃ non est squamata. Narcissus toties florendo, tria sationũ tẽpora demõstrat. In coronamẽta flore ueniens. A Narce, hoc est, torpore dictus: q̃m caput grauet: non ut fabulæ, a puero. Plinius duo genera constituit. Vnum flore candido, calice purpureo. Alteri cętera eadem tribuit, sed calicẽ hęrbaceũ. Omnes inquit serotini. post Arcturum enim florent, ac per æquinoctiũ Autumni. Duo hæc inquit genera medici pręcipiũt, quasi & alia sint, quæ non recipiant, hoc est (ut arbitror) genus illud quod uere, aut æstate nascit: ut ex Theophrasti sententia prædiximus. Sciendum porro est, cum florem eius nigrum a Theophrasto dici legimus, nõ de flore ipso, quem candidũ esse conuenit, intelligi, sed de semine: quod & membrana contegi, & nigrum, ac prælongum esse constat: quo in terram cadente, propagat se, atq́ serit Narcissum. Eumachus cyrenæus in Rhizotomico, etiam Crotalon, & Acacalida Narcissum uocari tradidit. Nam & Crotos in Hippocrate, ad ulcera uetera, & uulnera recentia probata, quid aliud sit q̃ Narcissus, non uideo. Nisi quis Crotum pro Crotone, hoc est, Cici capias in eo. Iulius Pollux autor est, Theophrasti morem fuisse, Lirium pro Narcisso dicere: Homerum uero Lirij appellatione, complecti florum omne genus. Narcissum ab adolescente suimet amore capto, & in eum florem conuerso, natum in Boætia Thespienses garriunt, fontem Donaca monstrantes, ubi se specularetur puer stultissimus: qui umbram suam a se nesciret distinguere. Coarguit hanc fabulam uetustissimus poeta Pamphilus, qui Proserpinam multis annis anteq́ Narcissus esset, captam a Plutone cecinit, carpentem Narcissos.

Narcissus sæpius floret miraculo naturę. Narciss9 quare sic dictus. Duo genera Narcissi secũdum Pliniũ. Hæc oĩa adstipulantur opinioni nostræ. Narcissus quare uocatur niger.

D

Crotalos. Acacalis. Crotos.

Narcissus nomen multorũ. Fabula de Narcisso.

Idem rursus in COROLLARIO LILIORVM.

Quatuor genera Narcissi.

LILII QVADRVPLEX genus in Theophrasto. Primi flos uere cum Viola sæpe alba, pauloue postea erumpit. Hoc ab eo proprie, Crinon, hoc est, Lilium uocatur.

Alterum genus Lirium appellat, uere quidem omnino flores, uerum serius cum Narcisso. Forteq́ hoc sit, quod a Plinio Lilium trans maria nuncupatum est. Tertium æstate floret, & Cerinthum priuatim uocari puto: quanquàm & alias res Cerinthus significat, ut inferius

Lilium trans maria. Cerinthus.

liquebit. Quartum genus, quod item Lirium gręci appellant. Autumno floret: emicatq; primis hymbribus. Est & rubens Lilium, differens (ut arbitror) a Purpureo, uisum a nobis Pataui in Felicis horto. Probatissimũ in Antiochia, & Laodicæa Syriæ: mox Phaselide: quartum locum obtinente, quod in Italia nascitur. Hoc genus proprie Crinon a Græcis uocari, & florem eius Cynorhodon, autor est Plinius. Hoc & Hippocrates acceperit, cum rubentia Cynorhoda fœminarum purgationibus commendat in uino. Lilia purpurea & arte fiunt, maceratis in fæce uini scapis anteq; serãtur, mense Martio, et in scrobe circumfusis eadem fęce: in quem usum scapos arescentes colligunt Iulio mense, Lilia in fumo suspendentes. Caule gemino Purpurea uisuntur aliquando, carniosiore tantum radice, maiorisq; bulbi, calix hærbaceus. Post Arcturum & ęquinoctium Autumni florent Purpurea: quorum genus unũ uocant Narcissum: cui uidelicet in radice sunt folia, calices, ut diximus hęrbacei, cætera eadem quæ candidis. Albo nihil est fœcundius, unã radice quinquagenos sæpe nutriente bulbos.

A

Lilium rubens.

Crinon.

Cynorhodõ.

Iudicium MARCELLI VERGILII de Narcisso.

B

Lilio congenerem Narcissum antiquiores oẽs faciũt, a Lilio statim continuata historia de eo agentes. Omniũq; certissime Theophrastus lib. 6. de plantarũ historia his uerbis inter cætera de eo agens, ὁ δὲ νάρκισσος ἢ τὸ λείριον, οἱ μὲν γὰρ τοῦτο οἱ δ᾽ ἐκεῖνο καλοῦσιν. Quod est. Narcissus autem aut Lirion. Sunt eñ qui hoc, et qui illo nomine appellent. Manifesto argumẽto, congenerẽ, aut similem saltẽ Lilio Narcissum esse. Ex quo Lirion, qua uoce Lilia ueteres appellauerunt, & ipse quondam dici poterat: & si ex antiquis græcis testati aliquot fuerint, Lirion priuatim Narcissũ indicare. Quemadmodũ Crinon solum Lilium. Addiderunt quidã, etiã ab Homero flores oẽs una Lirĳ appellatione indicari. Quod & Aristophanes in Comœdia etiã seruasse creditur. Sed quemadmodũ nos in scriptore hoc, & in alĳs obseruauimus, uaga hæc nomina, similitudo, & pene eadẽ natura fecit. Vocariq; solitũ Lilium a græcis Lirion, manifeste hic scriptor ostendit, cũ ait. Quidã etiã quemadmodũ Liliũ Liriũ Narcissum uocant. Videnturq; Latini una tantum mutata litera, & ut balbutientes solent pueri. pro, r, l, pronunciasse: sicq; ex gręcorũ Lirio suum Liliũ fecisse: eodem mõ quo lepidissimus gręcorũ comicus in equitibus suis blesa lingua in cõcione loquentẽ Alcibiadem finxit, ὁλᾷς Θέωλος κεφαλὴν κόλακος ἔχει. Cum tñ in eo q̃d intelligi uolebat, ubi, l, litera auditur, intelligẽda, r, erat, ὁρᾷς Θέωρος κεφαλὴν κόρακος ἔχει. Sed ut rem nostram agamus, pro comperto sit, cõgenerẽ Lilio, aut illi penitus similẽ Narcissum esse: & qm̃ dolores & torpidas capitis grauitates faciat, a narce, qua uoce gręci torporẽ indicãt, nõ a fabuloso puero, ut poëtæ finxerunt, Narcissum græcis dictũ fuisse. Testes in eo nomine rõnis eius sunt Plinius. 21. uolumine, cap. 19. & Symposĳ sui. 3. cõmẽtario, cap. 1. Plutarchus. Cuius obiter de Narcisso uerba hæc sunt. καὶ τὸν νάρκισσον ὡς ἀμβλύνοντα τὰ νεῦρα, καὶ βαρύτητας ἐμποιοῦντα ναρκώδεις. διὸ καὶ σοφοκλῆς αὐτὸν ἀρχαῖον μεγάλον θεῶν τουτέστι τῶν χθονίων στεφάνωμα προσηγόρευκε. Quod est. Et Narcissum appellauerunt, quasi neruos hebetantẽ, & torpidas facientẽ grauitates. Quapropter & Sophocles magnorũ Deorum, id est, subterraneorũ coronamentũ eum uocauit: q̃ scilicet defuncti & morte torpidi, torpido flore merito coronarent̃. Anydron uocasse quosdam Narcissum etiã in Dioscoride legitur: idq; nos factũ illi nomẽ credimus, q̃ longe ab aquis in montanis floret. Quod etiã illi adiectũ est Autogenes, quæ uox a seipso genitũ, uel per se nascens significat, rationẽ eam habet quã Theophrastus his uerbis indicauit. οὗτος δ᾽ ἐκπίπτων ποιεῖ βλαστάνειν αὐτόματον, de flore & semine dicta ea sunt, significantq;. Hic autẽ decidens sponte sua germinat & nascit̃. Etsi idem scriptor statim testetur, colligi semen eius, seriq; opere humano, nec minus etiã, ut in cæteris Bulbis plantari radicem. Vocari a quibusdam etiã Vomitorium Bulbum in Dioscoride audimus: haud sane, quia idem Vomitorio Bulbo sit, qui. 2. uolumine descriptus est, sed quia bulbosæ radicis, simulq; Vomitorius ut ille est: quẽ in antiqua medicina habet pręcipuũ usum. Serebat̃ quondã in hortis ad coronamẽta Narcissus: nũc montanis locis, in q̃bus nascit̃, quærendus est: non difficilis inuẽtu, si diligentius quęrat̃. Totam eñ, excæpta caulis alti

Narcissus congener Lilio.

Lirion priuatim est Narcissus.

Aristophanes.

Narcissus a Narce.

Plutarchus.

C

Alia pictura Narcissi.

tudine, & calathi ambitu, quæ duo minora, q̃ in Lilio sunt, Lilior. speciem referre eum testati oẽs sunt. Et præter id serotinus flos (post arcturũ enim Augusto mense, & ad Autumni æquinoctiũ floret) inter Lilia floresq; alios, qui fere oẽs tunc defecerũt, latere nõ potest. Habet & alias in scriptore hoc notas, q̃bus deprehendi possit: Folia porracea: quæ Plinius in radice esse illi ait, minora tñ & angustiora: Concauũ caulem, & sine folijs dodrantali altitudine: Postremoq; florem candidum, in medio croceũ: & quod alteri eius generi cõpetat, necesse est, in aliquibus purpureũ. In qua descriptione, nisi in cunctis græcis, q̃s hactenus uidere licuit, uitiũ sit, ratiocinari oportet, duplicem esse Narcissum. Quod Plinius sane manifeste indicat duobus locis.

Plinius in Narcisso cespitat.

Primum .21. uolumine, capite .5. in Liliorum historia, dicens. Narcissum uocant, huius alterũ genus candido flore, calice purpureo. Mox eiusdem libri, cap. 19. Narcissi duo genera in usu medici recipiunt. Vnũ purpureo flore: & alterum herbaceũ. Non leui, ut uidetur in docendis his uarietate. Siquidẽ in priore illa descriptione, alterũ Narcissum flore candido, & calice purpureo: in posteriore alterum purpureo flore, alterum uero herbaceum esse dixit.

Theophrast9.

Theophrastus quod hactenus in eo obseruauerim, cum sæpius Narcissi meminerit, nulla huiuscemodi generũ diuisione usus est: semperq; tanq̃ unus Narcissus sit de eo docet, nunc folia, nunc florendi tẽpus, nunc caulem describens: a quo credimus Plinium alterum genus herbaceum uocasse. Siquidẽ in eius historia inter cætera auditur, τὸν δὲ καυλὸν ἄφυλλον μὲν ποώδη δέ. Quod est. Caulẽ quidẽ sine folijs, uerumtamen herbaceum. Ex quo potuit Plinius non a flore herbaceum alterum id genus appellare. Non ideo tamen non recipiendum duplicem Narcissum esse. Hoc enim a Dioscoride, Plinioq;, & ab alijs traditur. Sed quæ eorum discrimina in flore docentur, non satis & in scriptore hoc, & in Plinio certa sunt. Cætera quidem, ut ex Theophrasto patet, eandem habent historiæ ueritatem. Ille enim .6. de plantarum historia Narcissum his uerbis descripsit. Narcissus uero, aut Lirium (sunt enim qui hoc, & qui illo nomine appellent) folium Asphodeli figura terræ proximum habet: latius tamen q̃ Asphodeli, & quasi liliaceum. Caulem nudum q̃dem folijs, uerumtamen herbaceum: in summo cuius flos est. Semen ueluti in uasculo membrana quadam clausum, grande, nigrum, & figura oblongum. Id decidens sponte sua germinat.

B

Verumtamen id colligentes, etiam in terra depangunt. Serunt & radicem, quã rotundam, carnosam & grandem habet. Serotinus flos est. Post arcturum enim & circa æquinoctium floret.

Narcissum angusto, numeroso et pingui folio esse.

Idem eodem libro in foliorum disciplina ait, Narcissum angusto, numeroso, et pingui folio esse. Nec multo post de caulibus plantarũ agens ait. Mirabile aũt in cũctis quod in Scylla & Narcisso accidit. In alijs enim & quæ a principio conferunt, & per se regerminant, uere folia primũ prodeunt, dein caulis: in his autem, id est, Scylla & Narcisso caulis præcedit, & in Narcisso floris tantum caulis.

D

Post quæ cum longius descripsisset Scyllæ caulis & floris ortum, subiecit. Cũ autem caulis hic consenuerit, tunc post aliquot dies folia prodeunt. Similiterq; & in Narcisso fit, πλὴν οὔτε καυλὸν ἕτερον ἔχει παρὰ τὸν τοῦ ἄνθους ὥσπερ εἴπομεν. οὔτε καρπὸν φανερὸν ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἄνθος ἅμα τῷ καυλῷ καταφθίνει καὶ, ὅταν ἀπανθῇ τότε τὰ φύλλα ἀνατέλλει, idest, Verumtamen nullũ alium caulem prẹterq̃ floris causa prolatum, ut prẹmonstrauimus, Narcissus habet. Manifestum itidem non habet semen. Flos autem ipse una cum caule arescit, & cum aruerit, tunc folia emergunt. Præterea florere prius Scyllã, postea uero Narcissum, idem paulopost testatur scriptor. Nosq; tam multa ex eo collegimus, ut facilius & certius deprehendi possit tanti nominis in antiquorum coronamentis flos. Quæ enim Plinius diuersis locis de eo tradidit, ex Theophrasto quidem deflexa sunt: sed tanta breuitate ab eo tractata, ut obscuriora legẽtibus aliquãdo sint: & ut respondere sibi inuicem Theophrastus & Diosc. uideantur. Cuncta enim de folijs, caulibus, & semine ambobus eadem sunt. Floris color, & coloris discrimen in Theophrasto tantũ desyderatur: idq; obseruasse & discreuisse legentes oportet: prẹsertimq; quod hic croceũ & purpureum in medio describit: quod Plinius florem appellat, non satis certo intellectu, totum ne florem sic uocet, an quę crocata in eo sunt & purpurea, ut hic manifeste docet. Potest enim utraq̃ pars flos dici: quemadmodum in Viola nigra de duplicis floris ex disciplina Theophrasti floribus diximus.

Narcissus qualis uisus Vergilio in Appennino monte.

Nos in Apenninis montibus his nostris, frequentem uidimus florem Augusto & Septembri mensibus florentẽ, figura Lilij, dodrãtali altitudine: folijs qualia in Narcisso hoc describuntur: singulari caule, ijsdemq; alijs omnibus, excepto colore, qui nec candidus, nec purpureus ut Plinius docet sit, sed inter candidum & luteum colorem nullius, aut exigui odoris. Vidimus & in mitioribus collibus natum, sed non tam speciosum, & magis albicantem: diuq; credidimus Narcissum eum esse: neq; ab opinione ea longius adhuc discedimus.

Narcissi nomen uagum, multis comune floribus.

Inclinat enim animus, potuisse antiquis uagum Narcissi nomen esse: & ut in plantarum disciplina sæpe alias testati sumus, congeneribus, similibusq; multis cõmunem eam appellationem fuisse. Tantũq; abest, ut constituamus luteo colore Narcissum esse: ut inueniendum hunc florem legentibus relinquamus, q̃ candido colore sit, croceis intus staminibus, et in aliquibus purpureis: quod unũ in colore eius a Diosc. discrimen tradit. Nobis enim hactenus uidere non licuit candidos Lilio

rum figura flores, capillamentis, aut staminibus intus purpureis. Relinquimus etiam peritioribus cogitandum, probauerit ne hic scriptor Narcissum simpliciter montanis locis nascẽtem, ut a satiuo & hortensi secerneret: an desyderari ultra aliqd possit, quale scilicet Plinius ait probatissimum nasci in Lyciæ montibus: in quam partem propensiores trahimur. Superlatiuum enim illud κάλλιστον, certiores sibi nescio quomodo natales locos exigere uidetur: & præpositiuus ille articulus eodem sensu rem etiam indicare credi potest. Suspicio tamen hæc sit, non decretũ. Qualis etiã est in uerbo πρασίζει, quod statim sequitur, significet ne uirescere, & herbaceo colore esse: an potius a Porro uerbum factum fuerit, significetq; Porri odore sentiri. Quod tamen nullibi inuentum in antiquis a nobis est. Quæ omnia diligentius obseruanda & constituenda alijs relinquuntur. A

In Narcissum IVDICIVM NOSTRVM.

Ab annis fere duobus, uehementer nos torsimus, & omnibus pene nostræ urbis doctis uiris molesti fuimus, proinde & ex uulgo hærbarijs illis, ut nomen saltem huius floris percunctaremur: uerum adeo certi nihil ualuimus expiscari, ut mirari satis non queamus, quomodo herba, alioqui uilissima, tamq; in omnibus pratis, cum hirundine prima conspicua, ex omni hominum noticia disperierit. Flori nomen, Hornungs Bluom. Sic enim in superiori Germania eam appellant. Fuerunt ergo, qui persuadere nobis conabantur, albam Violam esse, quia prima Veris flos est alba Viola. Alij constanter Ligustrum adseruerunt, aut illi certe congenerem: donec in Narcissum Theophrasti & Dioscoridis incidimus, & herbarios aliquot percunctari cœpimus: qui non ex libris sapiebant, sed experientia rerum edocti erant. Sic in Narcissum omnia quadrare animaduertimus, ut nisi plane noctuinis oculis simus, uidemur nobis semel apprehendisse. Quod igitur ex hærbarijs accẽpimus, quodq; partim etiam nos obseruauimus, id est, Duorum, inquiunt illi, generum flos est, Mas.s. & Fœmina, purpureus, luteus, & albus. Bis etiam in año florent, semel in Martio, inde in Septembri. Pentecoste semen fundit. Et initio quidem albo, & luteo, hyeme purpureo flore prodit. Idq; naturæ quodam miraculo se dicunt deprehendisse. Nam si quis fodere pertentauerit in Martio, uno digito facile exscalpit: ab eo autem tempore indies magis atq; magis in terram desidit, idq; usq; ad Septembrem, quo tempore uix absq; negocio effoditur. Interdum altitudine unius cubiti in terra delitescens, mox hyeme rursum succrescit, ut supra terram etiam exiliat, primo flore, & ubi adspirauerit Ver. Quod ita habere, & nos quoq; experti sumus, obseruauimusq;, primo teneram & bulbosam radicem, & Porri, uel Satyrionis folia: mox eandem durari, & pinguiora folia, eaq; sine caule, e radice tantum prodeuntia: in Septembri prorsum et duratam, et profundissime delitescentem, tenello tantummodo & liliaceo flore, palmi altitudine in summa terra se aperiẽte, post alteram pratorum detonsionem. Cui obseruationi quoniã respondere uidimus Dioscoridis & Theophrasti Narcissum, postremo ijs adstipulari doctorum etiam uirorum commentarios, ausi constanter sumus, Narcissi nomen indere, uel Lirij Februarij: ut diuersus quidem flos sit. Cæterum ex una radice bulbosa procedẽs, & qui a Dioscoride Narcissus, & ab Arabibus, & neotericis Hermodactyius uocatur. Quã aũt probe hæc obseruauerimus, & q̃ scite etiam illi nos docuerint, arbitrium aliorum, existimationemq; uolumus esse, quos & ipsos tantę rei periculum aliquando facere monemus atq; obsecramus. B

VIRES ET IVVAMENTA ex Dioscoride.

Radix cocta, siue estur, siue bibitur, uomitoria est.

Ambustis igni prodest, cum exiguo melle trita.

Præcisos neruos illitu glutinat.

Luxatis malleolis, diuturnisq; articulorum doloribus, trita ex melle et imposita subuenit.

Vitia cutis in facie, uitiliginesq; cum semine Vrticę & aceto emaculat.

Cum eruo & melle ulcerum sordes expurgat.

Abscessus rumpit concoctioni repugnantes.

Infixa corpori extrahit, illita cum lolij farina, & melle.

AVTORES ET DESCRIPTORES.

Dioscorides, lib. iiii. | Plinius.
Herm. Barbarus. | M. Vergilius.

Geel Violaten.

DE VIOLIS RHAPSODIA XX.

Nomenclaturæ, Violæ Nigræ.

Græcæ, ἴον μέλαν. λασυπόδιον. ἴον ἄγριον. τιριαπκῖον. κυβίλιον.

Latinæ, Seſſilis. Muraria Viola. Viola nigra. Viola purpurea.

Germanicæ. Blaw Violaten. Gel Violaten. Brun Violaten. Zam̃ Violaten. Wild Violaten.

C

PLACITA autorum de VIOLIS.

Sententia DIOSC. de purpureis Violis.

Viola purpurea.

VIOLAM purpuream, aliqui Dasypodion, alij Priapeion, alij Ion syluestre, alij Cybelion, Romani Violam purpuream uocant. Folium habet Hædera minus, tenuius, ac nigrius, nec multo dissimile. Cauliculus a radice prodit, in quo flosculus suauiter olens, purpureus. Opacis & asperis nascitur.

Paraphrasis HERMOLAI BARBARI super eisdem purpureis Violis.

Viola, quare dicta ἴον. Phrygana.

Violam Græci Ion pro flore, Violariũ Ioniam, pro frutice appellãt. Nicander in Georgicis Ion uocatã credit Violã, quia nymphæ quædã Ioniæ, florẽ eum Ioui primũ dedere muneri. Nascit̃ uitis modo e supernis, quasi e puppi dicas, non prora, ut Ruta, Sisymbriũ, Serpillum: eoq; oẽs Phrygana, hoc est, surculi, siue Cremia Violæ dicunt̃: excepta Nigra, quæ hoc capite describit̃. Viret hæc perpetuo, & ut quidã ferunt, si certo gñe colat̃, anno toto. Serit̃ plantis ut olus. Vere floret, post Leucoion, & ante Flãmeam. Cũ Ion Græci dicũt, Nigrã, seu Purpuream fere intelligũt. Humilis hæc, & latiore folio, statim ab radice multa carnoso exeunte, sine ramis: ob id uulgo Loripedẽ Violã uocamus. Hæ noĩe a cæteris distinguunt̃, solę Ia appellatæ Græcis: ut ab ijs Ianthina uestis, & uiolacea dicerẽt. Alia uiolaꝝ genera in Leucoio reddidimꝰ. Violas Sarranas, a colore, cũ purpureis easdẽ esse apud Columellã arbitror. Purpureas, Vaccinia, & Hiacynthũ dici, Seruius Grãmaticus existimat. Dioscorides quoq; Hiacynthũ, latine Vacciniũ appellari scribit. Admonendi sunt, qui hæc legũt, purpureas Violas duoꝝ generũ haberi. Alias inter Loripedes, siue Sessiles, de quibus hic agit̃: alias inter Leucoia, odoratasq; oẽs esse. Sed & cãdidaꝝ q̃q; gemina hęc discrimina cernunt̃. Alię Loripedes: alię Leucoia. Leucoia intelligo, q̃s Mauritania Chieri appellat: Loripedes, q̃ uulgo Claudę noĩant̃, et Maurice Senephigi.

Loripes Viola. Violæ Sarranæ. Vaccinia. Hiacynthus. Sessiles violę. Leucoia. Chieri. Violę claudæ Senephigi.

Annotatio VERGILII in purpureas Violas.

D

Quę ferrugineos Hiacynthos, & nigra Vaccinia uocari a latinoꝝ poëtis fecit nigricãs purpura, uel ut aptius loquamur, in nigro purpureus color, eadẽ Theophrasto, gręcorũq; alijs scriptoribus caussa fuit, ut Viola, quæ nunc tractanda a nobis est, nigra dicerẽt: tam frequẽti, receptoq; passim in ea coloris discrimine huiuscemodi, ut multis locis Theophrasti in plantarũ historia, nihil certius intelligat̃, ubiq; μέλαν ἴον, dicenti Violã, quæ nigricante purpura, ad murorum radices, hortoꝝ marginibus, et sepibus, florens prima, aut cũ primis aduentũ ueris mortalibus nunciat: nota uulgo, & ubiq; inuẽtu facilis, quæ toto anno uireat, & flores tenui quidem, sed longiore coliculo altius a terra inter folia erigat. Quæ hic merito Hæderę cõparauit: quoniã proxime ad eam figurã accedunt. Murariã Violam a latinis uocari in Dioscoride legit̃. Nescimus tñ, q̃ uetusta ea uox sit: sed quæcunq; ea est, naturæ eius r̃ndet: quoniã, ut diximus, ad muroꝝ radices, umbrosis locis frequẽs & speciosa nascit̃. Eadẽ caussa fuit, cur syluestris Viola itidẽ diceretur: q̃m locis nõ cultis nascit̃: nec uiolaria in hortis, ut cęteræ illi cognoĩes habet. Potuit quondã etiã religione aliqua, & numinis gratia cõmendari, ideoq; Cybelios Viola, ab antiquissima dea Cybele dicta, laudẽ potius q̃ nomen id inuenisse. Sed nobis nulla est eius nois certa ratio, aut coniectura: quẽadmodũ & reliquæ aliæ penitus ignotæ. Nisi Priapeios non dissimili ratione, q̃ Cybelios, ab antiquo ruris & hortorũ numine dicta fuerit. Descripsit eã Theophrastus lib. ϛ. de plãtarũ historia, dixitq;. προσριζόφυλλον καὶ ἀείφυλλον εἶναι, καὶ ὥς τινες φασὶ, δυναμένην φέρειν τὸ ἄνθος, ἐὰν τρόπῳ τινὶ θεραπεύηται. Quod est, Exire & uiuere folia eius in radicis capite tantũ, perpetuaq; uirere fronde. Id enim uoces illæ duæ significant. Facileq; est uidere foliosum Violæ huius cespitem, nullis caulibus, aut ramulis a terra surgentẽ, quod cęteræ habent Violæ: nec æstu anni arescere, aut hyeme, quod aliæ patiuntur, sed post amissos flores, uirentibus folijs, medicinæ toto anno etiã inseruire. Adiecit præterea, testari quosdam, posse hanc Violam continue toto anno florere, si aliqua ratione curetur: quam tamen ille non retulit, nec quibus locis id excogitauerint homines. Adiecit eodẽ libro scriptor, differre hanc a reliquis Violis in reliqua natura: præcipue autem ὅτι πλατύφυλλος, καὶ ἐγγειόφυλλος, καὶ σαρκόφυλλος ἐστιν, quod scilicet latiore folio q̃ reliquæ Violæ sit: intelligitq; reliquas Violas Leucoia ab omnibus appellatas: eodemq; folio sit ἐγγείῳ, id est, terrestri, quod a terra non surgat, & præter id carnoso & pingui. Quæ omnia longius forte dicta aliquibus uidebunt̃. Sed uos rerũ certitudini consulentes, obscuriores breuitate nolumus fieri. Quo consilio, in Violæ huius signãdo colore, a principio statim usi sumus; & contra aliorum interpretũ editiones, Nigram, non purpuream Vio

Muraria Viola. Cybelios Viola. Priapeios.

A

ſam propoſuimus. Ne ſi purpuream diceremus, miſcerentur diuerſi coloris congeneres flores, Sunt enim in Leucoiorum genere purpureæ Violæ, quas Columella Sarranas ab eadem purpura, & Sarrano Oſtro appellat, in cenſu earum & ordine quæ ſurculoſæ ſunt: in parietibusq; & hortis naſcuntur, aliter q̃ hæc, diſpoſitis in Flore folijs, & plures uno pediculo pendentes, quæ proprie & uerius purpureæ uocantur. Et hæc pro notiſsimi floris hiſtoria ſatis ſint. Quibus adijciemus, mutaſſe nos titulum capitis huius, & de nigra Viola inſcripſiſſe: quoniam res id exigebat: & in melioribus græcis, aut nulla coloris nota addita fuerat, ſimpliciterq; de Viola caput inſcribebatur: aut ἴον μέλαν, in aliquibus legebatur.

Sarranæ.

DE ALBIS VIOLIS, SEV CHEiri textus Dioſcoridis.

Leucoion ex Græcis aliqui Baſilion uocãt, Latini Violam albã, aliqui Auguſtiam, nõnulli Violam autũnalem, aut Paſſarinã. Vulgaris eſt noticiæ, ſed in floribus differentia quædam. Namq; aut cærulei, aut albi, aut purpurei, aut lutei inueniuntur. Luteæ uero præcipui in medicina uſus. Huius aridi flores ferueſacti in deſeſsionibus, ualent contra uuluæ inflammationes. Et menſtrua expellunt. Sanant oris ulcera cum melle. Cum cærato rimas ſedis. Semen duum drachmarũ pondere ex uino potum, aut cum melle inditũ, menſes, ſecundas, & partus extrahit. Radices cum aceto illitæ, lienem reprimunt, & podagricos iuuant.

λευκόϊον.

PARAPHRASIS ALTERA HERMOlai Barbari in albas Violas Dioſcoridis.

B

Leucoion, etſi candidam Violam ipſo nomine ſignificat, tamẽ & pro lutea, & cerulea, & purpurea ſæpe capitur. Hinc apud Columellam candida Leucoia, quaſi & nigra quædã ſint. Hippocrates certe, nigra inquit Leucoia quærantur. Paulus, Ioton inquit oleum, hoc eſt, Violaceũ, modo ex purpureis, modo ex candidis, modo ex croceis confici ſolere Violis. Sciendũ & illud eſt, Dioſcoridem hoc loco ſcribere Violam, quę græce Leucoion dicatur, a Romanis Liguſtriam quandoq; nominari, etiam ſi codices ſunt, in quibus non Liguſtria, ſed Auguſtia legatur: ut fortaſſe Columella in horto ſuo intelligat de Viola, cum cecinit,

Liguſtria.

Nigro commiſta Liguſtro.

Nam Liguſtrum candidum, pro Cypri flore capitur. Cæterum de purpurea, ſiue nigra, ſeorſum poſt dicetur. Cerulea quæ ſit, non conſtat, niſi quis Cyanum hanc intelligat. Eſt autem Cyanus flos, roſam accipiens: cuius color honorem, nomenq; dederit ceruleo. Cyanũ Amaranthus excipit. Triuialis, ut quidam exiſtimauere, flos eſt Cyanus, in frumentario naſcens agro, & hortis quoq;, ruſticorum & puellarũ corollis, calice roſarũ, ſed ſquarroſo, atq; triſti, ſine odore. Verum sũma colori gratia, qui & Baptiſecula ruribus dicatur: quoniã ſecantibus & metentibus officiat, retuſa in occurſu eius falce. Nam & ſeculam ueteres dixere falcem. Florum porro prima ſe oſtendit alba Viola, necdum exacta hyeme. Sub idem fere tempus exit & Viola cognomento Flammea, quæ Phlogion uocatur: Syluestris tantum ab aliquibus Phlox: ut errare putem, qui Phlogion eandem eſſe cum lutea Viola ſcripſerunt, quod quidem ex ſe-

Liguſtrum.
Cypri flos.
Cerulea uiola
Cyanos.
Amaranthus
Baptiſecula.
Secula, quid
Phlogion.
Phlox.

C quetibus apertissime liquebit. Theodorus Flammã uocauit, colore commendabili, odore nullo, semine proueniens coronis. Non est hæc autem

Iouis flos. Iouis flamma Diosanthos.

Iouis flos, aut quod idem est, Iouis flãma, hoc est, Diosanthos. Idq; neu dubitem, facit, ꝗ Iouis flos licet sine odore sit, & coronarius, & obseruatur semine, tamen æstate floret, nõ per hyemẽ, ut Flãmea. Plinius quoq;, Iouis inquit flos, colore tm̃ commendatur, odor abest, sicut & illi, qui a

Lychnis.

grçcis inquit Flox uocatur. Diximus & Lychnin uocari quãdoq; Flammeam, sed inter rosas potius ꝗ̃ Violas. Aliud est apud Græcos Phlogis. nam & uestis genus significat, quod nos flammeam, & flammearios opifices in Plauto uocamus, & carnem tostam, ut est apud Stratidem. Violarum ergo alba & flãmea plurimũ durant. Sed satiuis maxima autoritas Luteolis, qui colos in nuptialibus flãmeis quæsitus, ritu antiquissimo, & fœminis totus concessus traditur: ideoq; fortasse non numeratur inter principales, hoc est, cõmunes maribus & fœminis, quoniã coloribus so-

Viola Tusculana. Marina. Calathiana. Caltha. Scopa regia.

cietas principatũ dabat. Genera Lutearũ, Tusculana: & quæ appellatur Marina, folio aliquãto latiore, sed minus odorato, in totũ uero sine odore, ac minuto folio. Calathiana, munus autũni. Cæteræ Veris. Proxima ei Chalta est, concolori amplitudine, uincit numero foliorum Marinam, quinq; folia non excedentẽ: eadem odore superatur. Est eñ grauis Chalta, non leuior ei, quã Scopam regiã appellant. Quanq; folia eius oleant,

D non flores, ut inquit Plinius. Quod autẽ genus ei sit inter Violas Scopa

Napi. Sideritis.

regia, parum liquet. Dioscorides Scopam regiã Naporum generi connumerat. Plinius alio loco Sideritin, quæ latissimo folio sit, Scopam regiam a nostris dici uult. Violæ odor a longinquo suauior, propinquus hebetatur. Vita longissima candidæ, trienniũ. Ab eo tempore degenerat & minuit: floresq; assidue candidiores affert. Minor uis est recentibus. Ideoq; aridis utuntur post annũ. Honor Violis apud antiquos post rosam & li-

Viola quare sic dicta.

lium. Violam iccirco dictam Ion Grçci putant, ꝗ cum Io in uaccã a Ioue conuersa esset, terra florem illũ pabulo bouis eius fuderit. Nostri quoq; Violam, quasi uitulam, imitatione græca, uideri possunt appellasse.

Optima quæq; de Nomenclaturis VIOLARVM ex M. VERGILII Commentario.

Leucoiorũ nomine quę Violæ ueniant. Polyphæræ.

Detulit candori multum in hoc flote antiquitas, nec leuẽ splendoris sui gratiam illi habuit, una ab eo facta appellatione, tres alios colores indicans: qui in toto hoc Violarum genere a scriptore hoc numerãtur, & uno excæpto a cunctis passim quotannis uidentur. Leucoiorum enim nomine in græcis oẽs indicantur Violæ hæ, quę primæ flores suos proferunt, ubi mitior & tepidior aër fuerit ab hyeme statim, ubi asperior & frigidior postea: ubiq; aũt per Ver primę noui anni aduentũ nunciantes, pluresq; non uno ramulo tantum, sed uno pediculo florentes: quæ caussa fuit, ut a quibusdam Polyphęræ inter alias appellationes dicerẽtur. Id enim ea uox significat. Florent hæ passim triplici colore, candido, luteo, & purpureo. Qui quartus deinde ab hoc numeratur, ceruleus in Violarum genere hoc, quod sciam, in Italia nullibi uidetur. Ex eo oborta nobis suspicio est, posse in Græcis abundare eam uocem, et si in cunctis pariter legatur. Is etiam quem nos habemus egregiæ antiquitatis, & fidei Latinum Dioscoridem, Longobardis literis scriptum, tres tantũ colores illos notos omnibus numerat. Quartus hic ceruleus nullus in eo est. Nec nos tantũ illi deferimus, ut unũ uelimus pro cunctis alijs nobis esse, sed accedente rei naturæq; & suspicioni huic nostræ hoc ueluti teste, qualiscunq; ille est, non fore credidimus inutile hoc etiã legentes monere. Præsertim nullibi, ut paulo ante diximus, ostenden-

te in hoc flore eum colorem natura. Alioquin oportebit, quae primo uolumine in Iasme dicta a nobis fuerunt, meminisse: & quae longius illic de Violis docentur, in hunc locum referre: opinariq; in ceruleo colore hoc, aut alijs locis nasci hunc florem. Late enim patet naturae uis, & admirabilis eius maiestas: qua potest multa ubiq; uariare, & quae nobis, & nostro orbi negauit, alijs dedisse. Aut Violarum appellatione alia etiam censeri florum genera, quales Iesiminos omnes tunc esse diximus, modo magnitudine, & forma pares, & similes illis sint: & intellexisse in Dioscoride necesse erit, florem quempiam alium cerulei coloris, qualis uerbi caussa Cyanus est, sic a Graecis a colore dictus, uulgaris flos, omnibus notus inter segetes, Maio & Iunio Mense nascens. Quem rura nostra florem Alysum uocant, triplici & ipsum colore, candido, purpureo, plaerumq; autẽ ceruleo. Nobis tamen in priorem illam sententiã inclinat animus. Credimusq; quartũ illum colorem huic scriptori temere accreuisse. Vtimurq; ea ratione praecipue, q non uerisimile est, miscuisse diuersa simul genera Dioscoridem: & cum de Leucoijs certo scilicet genere priuatim ageret, de cunctis Violis, quae Graeci ἴα, non λευκοία uocant, agere cogitasse. Obseruauimus enim τῶν ἴων, id est, Violarum latius patere appellationẽ, pluresq; complecti flores: Nigram, seu malis ferrugineam Violam, Iesiminos omnes, Calathianam, & quam Graeci Phloga, Plinius flãmeam uocat, pluresq; alios qui figura, quantitate, foliorũ positura, aliaq; huiuscemodi ratione aliqua proprie dictis Violis similes aequalesue sint. λευκοίων autẽ triplex tantũ hoc genus, quod solo colore differt, quodq; nos paulo ante ex Theophrasto descripsimus. Solae enim hae Violae Leucoia dicuntur. Accedit & illud, q si Cyanus in hoc genere intelligendus erit, ex qua uoce nos credimus irrepsisse eum colorem in has Violas, uidebitur temere miscuisse Dioscorides, quae non eodem tempore florent. Cyanus autem prima aestate tantum, ille sponte sua in parietibus, & murorum pinnis aliquando, illi inter segetes passim nascuntur. Possunt quidem ambo in hortis conseri, sed nos simplices naturae natales & notas, non coacta artis opera tractamus hoc loco.

A

Flos Alysus.

Ferruginea Viola.

Phlox.

COROLLARIA HERMOLAI BARB. & Vergilij in Iasminam confectionem.

Vnguentũ hoc & Iasiminũ, & Iasme dicitur. Quae uox admonet me, ut ex ea fere Viola compositũ intelligam, quae uulgo Iesiminũ uocatur, distinctiones, & harundineos parietes in hortis opere topiario conuestiens, Flore candido, pręcipuę suauitatis, folium in uiridi nigricans, oblongum, fastigiatũ, mucrone languido, magnitudine rosacei, sed angustum. Hoc Violae genus Persicum & Particum, & omnino peregrinũ uocauerim, ab alba Viola nostrate longo interuallo distans, ueteribus (ut arbitror) incognitum, saltem Italiae. Recentiores tria Iasmes siue Iesimini genera constituunt, albam colore, ceruleam, & in Aegypto luteam, qualem & in Venetia nasci modo cernimus.

B

ET MARCELLVS VERGILIVS.

Florem quem omnes Iesiminum dicimus, colore candido, Violis figura non dissimilem Violam antiqui uocabant, ignotum diu Italiae, ut uidetur, nunc autem plebaeis hortos etiam grato odore commendantem, tam notum omnibus, ut nulla descriptione nostra indigeat. Credimusq; nos de eo egisse hunc scriptorem, cum communis Violarum historia tertio uolumine ab eo tractaretur. Numeratis enim albis, luteis, seu purpureis Violis, quae cõmunes & notae omnibus sunt, quartum genus colore ceruleo addidit: quae nullae in Violarum genere nunc cognoscuntur, necesseq; est ad Iesimini huius florem referri ceruleum colorem illum. Posteriores enim & inter eos Serapion, tria Iesimini ex colore discrimina, & genera fecerunt. Candidum, luteum, quem ille Citrinum, & Ceruleum, quem coelestis coloris uocat, omnes quondam peregrinos, & Italiae ignotos, nunc omnibus communes: uidetq; Italia, & habet iam non candidos tantum, sed Luteos etiam Iesiminos. Nec in alio Violarum genere Iasme haec, & Iasminum unguentum, intelligendum est. Nam quod PALLADIVS Violaceum docet a Graecis ἰάτων dictum, ex Violis proprie nunc dictis, conficiebantur. VIOLAS q; nos Graecorum more dicimus eas, quae primae Ver nunciantes, plures uno ramulo florent, paucis & exiguis folijs, colore triplici, candido, luteo, & purpureo, praecipui in medicina usus. Quã enim Theophrastus Nigram di-

C cit, in alio genere ab antiquis numerata est, de qua suo loco dicemus. Videntur postremo nobis male sibi inuicem respondere, in Iesimini huius confectione, olei sextarium, & flores unciæ duæ, credimusq; in florum pondere uitium esse, nec tam exiguo flore, tantam olei mensuram satis posse odorari.

ἰοτυπία EX PLINIO lib. 21. cap. 11.

Florum prima uer nunciantium, Viola alba, tepidioribus uero locis etiam hyeme emicat. Postea appellatur purpurea, proxime Flãmea, quæ & Phlox uocatur, syluestris dumtaxat. Et rursum eodem lib. cap. 6. Violis honos proximus. Earũ plurima genera, purpureæ, luteæ, albæ, plantis omnes, ut olus satæ. Ex ijs uero, quę sponte opacis, & macris locis proueniunt, purpureæ, latiore folio, statim ab radice carnoso exeunt, solæq; gręco nomine a cæteris discernuntur, appellata Ia: ab his Ianthina uestis. Sed satiuis maxima autoritas luteis. Genera ijs, Tusculana, & quæ Marina appellantur, folio aliquanto latiore, sed minus odorato, in totum uero sine odore, minutoq; folio. Calathiana, munus autumni, cęteræ ueris. Proxima ei Chalta est, concolori amplitudine. Vincit numero foliorum Marinam, quinq; folia non excedẽte. Eadem odore superatur. Est enim grauis Caltha, non leuior ei quam Scopam regiam appellant. Odor ei cynamomo proximus, gracili solo, nec humido prouenit.

Calathiana.

THEOPHRASTVS DE VIOLACEO genere, ex quo sua mutuatus est Plinius, lib. 6. cap. ultimo historiæ plantarum.

D Florum prima, Viola alba, sese ostendit. Emicat ob cœlum clemẽtius statim etiam non hyeme exacta: ubi uero immitius, postea: uere nõnunq; cum Viola alba, aut paulo post Lilium exit, & quæ Viola flammea uocatur, syluestris dumtaxat. Hæc cæteris omnibus, quibus coronarij utuntur, longe pręcurrũt. Post hæc Narcissus, & Lirium exeunt. Ad hæc bulbi flos. quidam enim coronis hunc etiam inserunt. Sequitur Vitiflora, & Nigra etiam Viola. Et e syluestribus Aurelia, & genus Fremij.

DESCRIPTIO VIOLARVM ex Serapione.

Viola herba est, cuius sunt folia minora folijs Cissos, & nigriora, & non elongantur multum ab eis in figura sua: & habet stipitem egredientem ab una radice, & est super eũ pilus, & in summitatibus eius flos boni odoris, coloris purpurei, & nascitur in umbrosis & asperis.

Aliæ species Violarum, ut inquit Pandectarius, sunt species Cheiri.

PRAESTANTIA omnium, & Electio.

Satiuis maxima autoritas luteis, ut inquit Plinius, sed melior quæ est purpurea, ut contendit Galenus. Subinde, quęcunq; est ex primis, & quam nec solis calor siccauit, nec pluuia nimia tabefecit.

TEMPERAMENTVM.

Frigidæ sunt & humidæ in gradu primo. Quæcũq; tamen siccatæ, & frigidæ, & humidæ sunt, minus infrigidant. Sedant dolores calidos, leniunt, resoluunt, & inflammationes cohibent.

VIRES ET IVVAMENTA A

Purpurearum ex DIOCORIDE.

Folia per se, & ex polenta, illinuntur aptissime stomacho æstuanti, & oculorum inflammationibus, sediq; procidenti.

Aiunt, quod purpureum est in flore, anginis et comicialibus auxiliari, maxime pueris in aqua potum.

IVVAMENTA Albæ & Luteæ.

Huius aridi flores feruefacti in desessionibus, ualent contra uuluæ inflammationes.

Et menstrua expellunt.

Sanant oris ulcera cum melle.

Cum cerato rimas sedis.

Semen duum drachmarum pōdere ex uino potum, aut cum melle inditum, menses, secundas, & partus extrahit.

Radices cum aceto illitæ, lienem reprimunt, & podagricos iuuant.

IVVAMENTA Purpureæ, & Flammeæ ex MESVE.

Solutione educunt Choleram, reprimuntq;.

Conferunt inflammationibus omnibus.

Sedāt Sodā calidā, factā in caliditate uehemēti.

Ciunt somnum, & leniunt pectus, & guttur.

Conferunt uuulæ, & anginæ.

Sedant sitim, & opilationes hepatis aperiunt. B

Dissipant Ictericiam, & febres inflammatas.

Ex SERAPIONE cap.120.

Quando fit emplastrum ex folis folijs, aut cum sauich, infrigidat, & confert inflammationi oris stomachi, & apostematibus calidis oculorū.

Et dicitur, q flos eius a proprietate sua bibitur cum aqua, & confert epilepsiæ, & anginæ puerorum: & illa est, quam uulgares nominant, Matrem puerorum.

Ex PLATEARIO.

Zuccharum Violarum fit ut Rosarum.

Sed Syropus Violarum sic fit. Violæ in aqua coquantur: & ex colatura, & zuccharo fiat colatura. *Syropus Violarum.*

Vel sic. Melius est, ut Violę dimittantur in aqua per noctem, & fiat syropus. Si autem ex succo & zucharo, tanto melius.

Oleum Violarum fiat hoc modo. Violę decoquantur in oleo, & colentur: uel fiat decoctio in duplici uase. Vel etiam sic, quod melius est. Decoquantur, & colentur: & colaturæ recentes addantur: & sic dimittantur per.15. dies ad solem, & coletur: & sic secundo & tertio fiet, atq; erit electissimum. Id oleum contra omnem hepatis calefactionem ualet, est somniferum, & narcoticum. *Oleum Violaceum.*

Nota etiam, q syropus Violarum magis debet concoqui, q̄ Rosarū:

C alioqui corrumperetur, & tabesceret.

DOSIS EX MESVE.

Potio earum est ab unc. iiij. usque ad. viij. Et succi earum ab unc. i. usque ad. ij. Syrop. earum ab unc. ij. usque ad. iiij. Et conditi earum ab unc. i. & drach. usque. iij.

Ex IOANNE VIGONIO.

Viola erysipelæ non exulceratæ, secundum omnem modum administrationis eius, est optima medicina.

De satu VIOLARVM, Columella lib. 13. Et Palladius Mense Februario, cap. 21.

Violam qui facturus est, terram stercoratam, et repastinatam, minimũ alte pedem in puluinos redigat, atque ita plãtas hornotinas, scrobiculis pedalibus factis ante Calendas Martias dispositas habeat. Semẽ autem Violæ sicut olerũ, in areis duobus temporibus seritur, Vere, uel Autumno. Colitur autem eo modo, quo & cætera olera, ut runcetur, ut sarciatur, ut interdum etiam rigetur.

De oleo & uino VIOLACEO faciendo, ex Palladij Mense Maio.

Tot Violæ uncias infundas, quot olei libras miseris, & diebus. 20. sub dio habere debebis, Violæ purgatæ, ut de rore nihil habeant: libras quin

D que uini ueteris. x. sextarijs debebis infundere, & post. xxx. dies. x. mellis ponderibus temperare.

AVTORES ET DESCRIPTORES.

Dioscorides, lib. 2.
Plinius, lib. 21. capite. 6. 11.
Theophrastus lib. 6. capite ultimo.
Herm. Barbarus.
M. Vergilius.
Ioannes Vigonius.
Mesue in simplicibus.
Serapion, cap. 190.
Platearius.
Macer, dictione, Viola.
Galenus ad Paternianum, cap. 2.

A

B

Ranunculus acris, L.
comp. Zag. 91

Sm. fl. 3.52

1537.143

C

D

Gefülter Hanfüß.

C.B.179. n.4
Ranunculus acris, Sm. fl. 3.52
1539.144

Crus Galli. A

Ranunculus bulbosus, L. C.B. 179 Sm. Fl. 3.50

1537.145

Kleiner Hanfuß.

DE PEDE CORVINO,
Rhapsodia XXIII.

¶ NOMENCLATVRAE.

Græcæ, κορωνόπους. ἄστριον.
Latine, Pes corui. Silago. Casiatrix. Sanguinaria.
Germanicæ, **Rappenfuß. Hanenfuß.**

PLACITA AVTORVM de Pede Coruino.

Sententia DIOSCORIDIS de Pede Coruino, lib. 2.

CORONOPVS oblonga herbula est, per terram sternitur, & folia incisuris diuisa habet.

In eandem sententiam & Plinius lib. 22. cap. 19. Coronopus oblonga herba est, cum fissuris. Seritur interim. quoniam radix cœliacis præclare facit, in cinere tosta. Et rursum lib. 21. cap. 16. Aculeatarum caules aliquarum per terram serpunt, ut eius quam Coronopum uocant.

Apuleius de herba GALLI CRVRE cap. XX.

Nasci amat herba Galli crus locis solidis, & circa uias: eius cacumen, instar pedis Galli.

C

IVDICIVM NOSTRVM.

Mira est scriptorum uarietas in Coronopode hac. Alijs Batrachion, alijs Flamulam, nonnullis aculeati generis, rursum alijs sine omnibus prorsum aculeis eam suspicantibus & contendentibus. Vnde preciumopere facturos nos arbitramur, si paulisper figentes hic pedem, Leonicenicam disputationem subscribamus: quod ex omnibus nemo prudentius philosophatus uidetur de ea hærba, mea quidem sententia. Sumq; & ego in ea opinione, ut non aliam credã esse, quam quę hodie Crus Galli uulgo dicitur, uel pueris etiam nota, qui eam legentes mutuo uessicas cient. Neq; una tantum eius species. Est enim syluestris, quæ in cimiterijs, pratis, & circa sepes oritur. Est domestica & hortulana, satiua, foliatis, luteis, & repletis floribus, qua ad coronas utuntur nymphæ. Est quoq; quæ ueneto, & flore & colore Germaniæ matronis in hortis alitur, prorsus galli, uel cornicis pedem referens, trium cubitorum ubi excreuerit: uulgo uocant Isenhyetlin, quam, in quod aliud quoq; genus recenseam, q̃ Coronopodis, non habeo. Nec aliquis mihi demonstrare hactenus ualuit. Verum quam hæc recte conijciamus, aliorum æstimationi permittimus, Oraculum nullum, uel Sibyllæ folium sunto.

Isenhyetlin

NICOLAI LEONICENI iudicium de Herba Coronopode.

De secunda herba, Pede alacohen ab Auicenna uocata, idem expositor scribit, existimare quod sit herba a medicis uocata Pes corui, de qua dicit. 2. huius capite, de pede Coruino, quod radix huius hærbæ cum decoquitur confert solutioni antiquæ: sed radicem huius herbæ, quã nostri herbarij uocant Pedem Corui, esse causticam, ulceratiuam, & de ista non loqui Principẽ. Hic quod deinceps dicit, quod aliqui dixerunt, q; per alacohen Hippocrates intellexit folia ficus: quæ in nullo seruiunt casui præsenti, quia pungunt & excoriant per lacticinium occultatũ in eis. Hęc omnia ad uerbum fere nouus expositor Auicennæ, qui sua expositione non magis hanc, q̃ etiam priorem nobis hęrbam declarauit. Forte autem sit illi minus pudendum, hanc secundam. s. Pedem coruinũ, de quo Auicenna loquitur, ignorasse: quando & ipse Auicẽna, tantus alioquin medicinæ magister, uel dubitauit, uel etiam nesciuit quid esset, ut plane in multis alijs herbis ipsemet suam fatetur inscitiam: ut etiam secundo Canonis de hac ipsa herba, quæ Pes coruinus nominatur, non modo ambigua, sed etiam contraria loquitur. Sunt autem hæc Auicennæ de Pede coruino inibi uerba. Pes coruinus membra expulsionis, radix eius hærbæ confert solutioni antiquæ. Et dixerunt Paulus & alij, quod confert Colicæ, & efficit operationem Hermodactylorum absq; nocumento. Ego autem nescio, quomodo radix Pedis Coruini possit prodesse solutioni antiquæ, & facere operationem Hermodactylorum, qui sunt satis in soluendo potentes. Nisi forte Auicenna uult hoc loco solutionem curare solutione: qui tamen alibi præcipit, non esse faciendam solutionem super solutionem. Fen autem. 21. tertij, cap. de solutione podagræ, & ischiadicorum, Pedem coruinum non colicæ, sed podagræ potius ex eiusdem Pauli autoritate Auicenna prodesse testatur, ita scribens. Et dixerunt quidam, quod Pedi coruino inest operatio Hermodactylorum, & non est eius nocere stomacho. Quæ uerba exponens etiam nouus expositor Auicennæ, in hunc modum scribit. Dicit aliquos asseruisse, quod Pes coruinus operatur, & purgat sicuti Hermodactyli, & nõ nocet stomacho sicuti ipsi. Et pes iste coruinus, est hærba cuius radix ponitur in opere, de qua scribit in secundo huius capite de ea. Dixerunt Paulus & alij, quod confert Colicę, & efficit operationem eorum absq; nocumento. Deinde subiungit. Radix PEDIS CORVINI, quem nos hic habemus, ab extra apposita rodit, & pluries hanc feci super pedem illius quassari, qui habebat in unguine bochium epedemille, & protinus illic surgebat ampulla, qua rupta exibat uirus uenenosum, unde aliqui sanabantur. Sed hanc dare per os, nunquam ausus sum: licet sciam aliqua, quæ foris adhibita uesicant, & ulcerant, & comesta noceant, ut allia, & cæpe. Hæc ille. Qui licet uereatur, ut sane debet uereri, dare per os radicem Pedis coruini, quæ uenenum est, ut postea declarabimus, per uerba tamen postrema uidetur innuere, quod si etiam daretur per os, cum aliqua tamen ratione daretur, et non sine Principis autoritate. Ioannes uero Matthęus de grado, alter nouus Auicennæ expositor, in huius radicis expositione magis audaculus, scribit hæc uerba. Intellige, quod cum autores utuntur Pede coruino, in casu etiam isto semper utuntur radice eius, & non folijs. Ita etiam dominus Auicenna secundo Canonis, iuuamenta radicis eius. Quę uerba expositoris nobis indicant, ipsum huius herbæ timuisse folia, non radicẽ: quia dñs Auicenna eiusdem radicis usum, & non foliorũ secundo canonis præcipue probauisset. Miseret me humanæ uitæ, quã uideo quotidie sub Auicenna non tanq; principe, sicut medici iuniores ap-

D

Auicenna de Pede Coruino.

Auicennæ expositor.

Ioannes Mathæus de grado.

A

pellant, sed tanquam saeuo tyranno periclitari. Nam si radicem uenenatam, uel intra corpus iusserit adhiberi, eam quidam medicorum in aegrotantibus adhiberi non dubitant: contra, si radicem salutarem, & uenenis aduersantem dari uetuerit, tanquam medicinam perniciosam, illam medici etiam celebres non audent dare. Radicem Pedis coruini habentem uim exulcerandi, & tanquam uenenum, praeterquam si extrinsecus apponatur, in usu medicinae fugiendam, alter nouus Auicennae expositor, non ueretur dicere dare, etiam intus assumendam: fretus Auicennae & secundo canonis, &. xvi. Tertij, qui eam Hermodactylis praefert, autoritate. Ego uero, testor Deum, me nouisse medicum, qui ex eadem radice, quibusdam alijs adiunctis, pilulas conficiebat, & eas podagra laborantibus propinabat, non sine magno quorundam, qui eas accepere periculo: donec tandem a me sui erroris admonitus, a tam periculosa abstinuit medicina. Nonne idem Auicenna, si qui tam fatui sint, qui ei uelint in omnibus credere, scribit secundo canonis, Napellum esse uenenum perniciosum. & tamen potari suadet: cum postea subiungit, delet albaras linitum & bibitum. Venenum autem quod nostra aetate Napellum ab herbarijs nominatur, Aconitum a Graecis atque latinis uocatur. de quo Vergilius,

Miscent aconita nouercae.

ut iam appareat Auicennam, non tam tyranni, quam etiam nouercae imitari mores. Contra Galenus Aconitum laudat, si abstergendum sit aliquid ex corpore: sed cauendum esse, inquit, ne aut in potu, aut in cibo sumatur. Idem Auicenna radicem Pentaphylli a Dioscoride commendatam ad uenena mortifera, ipse secundo Canonis scribit, esse medicinam perniciosam: adeo, ut Michael Sauonarola medicus, suo & nostro quoque tempore, propter scripta, & quae de medicina edidit clarus, non ausit eam in quartana dare: non aliam ob caussam, nisi quia damnetur a Principe. Tantam habet ut nuper dicebam, Auicenna apud medicos nostri temporis autoritatem, ut medicinam mortiferam faciat salutarem, sicuti Pedem coruinum salutarem, aut perniciosam, ueluti radicem Pentaphylli, uel eius succum. Nam & Iacobus de Dondis, cognomento Aggregator, huius radicis succum inter uenena perniciosa, ex Auicennae numerat autoritate. Forte autem, quantum ad Pedis coruini attinet radicem, non tam Auicenna, quam medici ipsi non recte Auicennam intelligentes, sunt reprehendendi. Quis enim eos cogit, putare herbam, quam herbarij nostrae aetatis Pedem coruinum nominant, esse illam, quam ueteres medici, Paulus scilicet & Dioscorides, sub eodem nomine celebrarunt? Quasi uero sit necessarium, ut quae nunc sunt nomina herbarum, etiam priori seculo fuerint. Eos autem quos supra notaui Auicennae expositores, illud oportuit didicisse, aliam esse herbam a priscae aetatis hominibus Pedem coruinum nominatam, aliam a nostris. nam si id sciuissent, neque tam multa de Pede coruino dubitassent, neque etiam aliqui eorum unquam in animum induxissent, herbam Pedem coruinum a nostris dictam, posse sine periculo, aut in pilulis, aut alio modo intus assumi. Haec enim est illa, quam Dioscorides, βατράχιον, & Apium syluestre nominat. Vnde & medici iuniores, non solum Pedem coruinum, sed etiam Apium Raninum nominarunt, a gemina scilicet, animalis, & herbae alterius similitudine. Huius herbae Dioscorides quatuor fecit species, & unam ex his inter uenena collocat. Omnium autem folia, & caulem, si apponantur humano corpori, uim ait habere exulcerandi, & escharam faciendi. Quare nullo modo suspicandum est, illos qui dixerunt Pedem coruinum in medicinae capitulis excoriationis intestinorum, quos Auicenna allegat. xvi. tertij, eodem capite, de hac Pede coruino, quam ueteres βατράχιον, a rana, cuius effigiem repraesentat, nominarunt, intellexisse: sed neque Auicenna secundo canonis, cum scribit radicem Pedis coruini conferre solutioni antiquae, de hac potuit intelligere. Ideo quantum ad hoc, forte non est error Auicennae, sed male exponentium Auicennam, & nescientium quid duobus in locis, scilicet & secunda canonis, &. xvi. tertij, per Pedem coruinum Auicenna intellexerit, si modo & ipse quid esset, intellexit. Nam. xvi. tertij, etiam uidetur haesitare. Secundo autem canonis omnino Auicenna aberrat, illam ostendens quam supra tetigi in radice eiusdem herbae contrarietatem, quod conferat & solutioni antiquae, & faciat operationem Hermodactylorum, absque nocumento. Quibus uerbis postremis similia etiam scribit. xxij. tertij, supra etiam a nobis allegata. Verum utrobique male Paulus, & alij super hac medicina, quae facit operationem Hermodactylorum, ab Auicenna citantur. Neque enim Paulus usquam herbam Cornopoda, sic enim Graeci Pedem coruinum nominant, Hermodactylis comparat, in iuuando podagricos, sed compositionem quae nominatur apud Graecos διὰ κορωνοποδίων, id est, per Pedem coruinum, alteri praefert, quae apud eosdem Graecos, διὰ ἑρμοδακτύλων, id est, per Hermodactylos nominatur: quarum utramque describit Paulus lib. 7. in quo de simplicibus & compositis agit medicinis, proprijs ambas inscriptionibus notans.

Auicenna tyrannus medicinae saeuissimus.

De quodam audaci Medico.

Napellum, & Aconitum idem sunt.

Michael Sauonarola.

B

Iacobus de Dondis, Aggregator.

Non necesse est, ut quae nunc sunt herbarum nomina, etiam priori seculo fuerint.

Pes coruinus Batrachium, idem Apium syluestre.

Quatuor species Dioscoridis.

Expositores Auicennae, Auicennam non adsequuntur.

Primae compositionis inscriptio, atque descriptio haec est, PODAGRICA per Hermodactylum.

Hermodactyl o unc. iii. anesi, cymini aethiopici, ameos, corymborum, thymi, pipe-

C ris longi, zinziberis, obolos tres. epithymi unciam mediam, dosis oboli. IIII. aut vi. datur mane cum condito, uel hydromelle.

Secundæ autem compositionis per Pedem coruinum inscriptio, atq; descriptio talis est.

PER PEDEM CORVINVM compositio, quæ facit ad ea ad quæ & altera per Hermodactylon, stomacho utilis.

Zinziberis oboli duo, piperis oboli tres, agarici obolus unus, cnici interioris oboli quatuor, radicis Pedis coruini oboli sex. Dosis oboli octo. His autem quibus uenter non facile solui tur, siliquæ. xxiiij. facit omnino septem, uel octo fere alui deiectiones.

Harum duarum compositionum, Paulus libro sui de medicina uolumine tertio, secundam per Pedem coruinum nominatam, dicit ex Alexandri autoritate prima esse meliorem, ut quæ eandem faciat euacuationem, & æque sedet dolorem: cum hoc, quod nihil obest stomacho. Quorum uerborum sententiam male Auicenna duobus in locis antea allegatis, de solo Pede coruino scribit, ipsum Hermodactylis comparando: quasi radix Pedis coruini, de qua loquitur Paulus, sit par in cienda aluo radici Hermodactylorum, & non habeat potius adstringendi facultatem: quemadmodum de ea sentit Dioscorides, qui ipsam cœliacis prodesse testatur: sicuti & ipse Auicenna primo canonis, eandem dicit radicem prodesse solutioni antiquæ: & etiam. xvi. tertij testatur nonnullos eam nominasse inter medicinas ad ulcera intestinorum facientes. quoniam cœliaca dispositio est morbus similis lienteriæ, quæ prouenit etiam ex ulceribus intestinorum. Quare Auicenna hæc omnia de radice Pedis coruini non male scribit. Illud uero non recte, quod faciat operationem Hermodactylorum. Si quis uero miretur, quomodo tota compositio per Pedem coruinum nominata, eandem possit facere euacuationem, quam altera per Hermodactylos, cum Pes coruinus, uel radix eius uim adstringendi habeat, Hermodactyli autem magis purgandi: sciat, dictam per Pedem coruinum compositionem, non habere uim purgatoriam ex Pede coruino, sed ex agarico, & cnico, quod Cartamum medici recentiores appellant. Purgat autem æque atq; altera compositio per Hermodactylos nominata: quoniam dosis eius est dupla ad dosim alterius, & in durum habentibus uentrem maiorem multo quam duplam habet proportionem: ut ex his quæ antea scripsimus, ex Pauli sententia patere potest. Neq; uero quispiam miretur, compositionem purgatiuam ex medicina „ uentrem astringente suam sortiri appellationem: quoniã in podagricis doloribus, atq; Ischia„ diacis non minus quærimus humorum fluxum ad loca dolentia reprimere, quam eorum qui iam fluxere euacuationem. Vnde & apud Paulum inuenitur alia compositio ad podagras, quæ

D per corallium nominatur, in quam tamen ueniunt rhabarbarum, & aristolochia, medicinæ euacuantes. De eisdem duabus compositionibus, quas supra secũdum Paulum annotauimus, etiam Auicenna Fen. xxij. Tertij, capite de solutione podagricorum & Ischiadicorum. In quibusdam tamen medicinis, sed præcipue in ponderibus medicinarũ, a Paulo euariat: ut quas scribit Auicenna cum his, quas Paulus antea notauerat, conferre uolentibus uideri potest. Hic uero occurrit aliquis, ac mihi obijciet id, quod & ipsi Auicennæ, atq; eius expositoribus antea obiectaui, non haberi ex eorum expositionibus, neq; quid sit herba Tinctorum, siue citrina, neq; quid sit Pes coruinus, de quo Paulus, quantũuis male ab Auicenna allegatus, intellexit. Liquet enim ex ijs quæ antea diximus, esse herbam Pedem coruinum a ueteribus dictam, ex cuius nomine compositio tota suam habuit appellationem: nondum tamen quæ, aut qualis nam sit, fuit declaratum. Cum ergo & quæ nam, aut qualis sit herba Tinctorum ab Auicenna dicta, & quo nomine apud ueteres fuerit insignita, antea docuerimus, quod etiam de herba fecimus, quam nostri herbarij Pedem coruinum numinant, restat, ut quid sit Pes coruinus ueteribus, & Dioscoridi, & Paulo, atq; Auicennæ doceamus. quandoquidem & ipse Auicenna eam scripsit, cuius Pes coruinus est pars: ne qui uolunt totam facere compositionem, in Pede coruino dubitent, ueluti quidam Auicennæ expositores hæsitarunt: aut sicuti alij radicem perniciosam, pro salutari recipiãt. Coronopus, hoc est, Pes coruinus, inquit Dioscorides, herba parua est, oblonga, humi strata, folijs fissis. Hæc quoq; pro olere elixatur. Aliqui amoneos, aliqui astrium, Afri atirsitte, Romani caciatricẽ, nonnulli stillaginẽ, nonnulli sanguinariã uocant. Huius radix in cibo sumpta, facit ad cœliacos. Nascitur in locis incultis, & in dumetis, & in uijs. Omissis in hac herba barbaris appellationibus, de quibus non possumus, sint ne recte, an perperam scriptæ, dijudicare, Romana nomina diligentius inspiciamus: ut si qua eorum sint deprauata, corrigamus, atq; inde ad eius quam quærimus herbæ noticiam perueniamus. Caciatrice sane uidetur dictio corrupta. neq; enim est græca, neq; latina: quare puto gallitricem esse legendum: uel quod magis græcæ appellationi respondeat, Galli crus: ut sicuti ideo apud Grecos hæc herba Coronopus est nominata, quoniã coruini pedis effigiem representat, simili ratione apud Romanos Galli crus fuerit nuncupata. Est enim herba apud autorẽ de simplici medicina, quẽ aliqui putant fuisse Apuleium, Galli crus, atq; etiã Sanguinaria nominata.

Cœlica.

Dioscorid. de Coronopode

Coronopus est Pes Galli.

Apuleius.

Quod etiã nomen uitiatum est, seu decurtatũ apud Dioscoridem. nam sanguinari, pro sanguinaria in multis codicibus legitur. De hac autẽ herba idem autor de simplici medicina, quicunq; sit, refert eadem, quæ de Cornopode Dioscorides, quod uidelicet in locis asperis, & circa uias nascatur: addit aũt & rationẽ, cur tam Galli crus, q̃ etiam Sanguinaria nominetur; eõ q; scilicet naribus imposita, sanguinem fluere facit, & habet (ut inquit) in summitate pedem Galli. Hæc autẽ herba ipsa, si quam sit uulgo nota, & simul eius nomen uulgare manifestauero, uereor ne Auicennæ, atq; eius expositoribus magnã pariam ignominiã, qui in re notissima pueris, hæsitarint. Verum ista celare, non est tam parcere antiquis, q̃ uitam negligere, quæ ut antea diximus, sub Auicennæ atq; eius expositorũ autoritate periclitatur. Hæc proculdubio illa est, quã partim Sanguinariã ab effectu iam dicto, partim Capriolã uulgo appellamus. Plinius unã speciem Graminis facit, et Gramen uocat aculeatũ, quoniã ei in acumine aculei sint plurimi, quos ut idem Plinius inquit, cõuolutos naribus inserunt, extrahuntq; ciendi sanguinis gratia. Quæ licet uerba scribat Plinius lib. 25. de secunda Graminis, ut diximus, specie, ipsam nihilominus lib. 21. inter herbas aculeatas, sub græca appellatione Coronopodis numerauit: nesciens, ut arbitror, eandem esse herbam, quẽ Græci Coronopoda, & Romani Gramen uocant aculeatum: quoniã ut in æra, & lolio, ægylope, & auena, aparine & lappa, nuperrime autẽ in lysimachio, & lutea manifestauimus, plurimarũ herbarum, quas latinis nominibus nouerat Plinius, græcas nomenclaturas ignorauit: quam Plinij inscitiam etiam in isatide & glasto, elxine & conuoluolo, oxymirsine & rusco, nardo gallica, & saliunca, in altero nostro libello, de Plinij atq; aliorum erroribus edito, demonstrauimus. Coronopus Sanguinaria. Capriola. Gramen aculeatum.

HERMOLAI BARBARI
Corollarium de Coronopo.

Coronopus, hoc est, Pes cornicis, inter aculeatas a Theophrasto ponitur, sponteq; nascentes. Interim & seritur, medicinæ ad usum, Silago, aut Stillago dicitur a nostris, a Græcis etiam Coronopodion: ut Galeno. Sunt Arabes, qui hanc Coruinum uocent. Nec prohibeo, dum res constet, quibus cuiq; libet uocibus utatur. Illud monendi sunt, herbam, quæ modo Pes coruinus ab officinis & hærbicidis appellatur, non tam Coronopoda uideri, q̃ Ranunculi genus, quod Polyanthemon cognominatũ: quandoquidem aculeata, & oblonga esse Coronopus herba traditur, & aluinis prodesse: Coruinus autẽ pes, auis eius, & Ranunculi similitudine conspicitur: plurimis foliorum diuisuris, cuius uel tactu solo pustulæ, ambusti modo corporibus attolluntur, flore aureo, copiosoq;: quibus notis, Ranunculum Polyanthemon uocatum conijciunt. Silago. Stillago. B ἐλκῶν Coronopodis.

M. VERGILII Annotatio in Coronopo.

Scripsit de Coronopode hac iampridem multa Leonicenus, uir nostra ætate dignus, cui multum deferant bonarum literarum cupidi, in commentariolo eo, quod de Plinij erratis aliquot edidit. Conatusq; inter cætera est, quã hic Romana appellatione Coronopodis Caciatricem esse dicit, ostendere, ab Apuleio Galli crus dictam fuisse: & ex Galli crure ab imperitis Græcorum librarijs, Caciatricem in hoc scriptore factam esse. Quod si confirmare ego ausim, uaticinari magis, quam censere me credam. Nulla enim eius uocis uestigia in hac supersunt: nec coniectura aliqua in ea se offert, qua quod ignoratur & latet in lucem trahi possit. Illud potius admittendum, quoniam Græci a cornicis Pede eam uocauerunt, uerisimile esse, Latinos a Galli crure, congruentibus alijs notis, ob similitudinem, nomen illi fecisse: quemadmudum ab aliquibus etiam, non cornicis, sed coruinus Pes hæc ipsa nominatur. Idem præterea, eandem a Plinio ait, lib. 24. Gramen aculeatum appellari. De quo dubitandum nulli esset, si hic aut aculeatam dixisset Coronopodem, aut quod aculeos indicaret aliquid illi adiecisset. Quam ob caussam, non sine ratione subsistet in Plinio aliquis, audiens inter aculeatas lib. 21. & secundo Coronopoda ab eo numerari. Nec nos Plinium arguimus, sed uarietatem historiæ demiramur, posse eam notam Dioscoridi deesse. Theophrastus lib. 8. de ea tradidit, humi caulescere, quod hic ait per terram sterni: numeratq; inter aculeatas, & sponte nascentes. Vulgaris & ubiq; fere nascens herba hæc est. Laus Nicolai Leoniceni. Galli crus. Theophrasto.

C

HERMOLAI BARBARI opinio alia de Coronopode.

Botrachion. Batrachion, siue Ranũculus, siue Strumea: quoniã medetur Strumis.
Ranunculus. Strumea. Solanus. Nam Strumus Solani genus est. Dicitur & Apiastrum Ranũculus, hoc
Apiastrum. Apium syluestre. est, Apium syluestre, uenenatũ in Sardinia: manifesto Nigidij doctissimi uiri errato: qui Apiastrum pro Mellissophyllo appellat: quanquam hunc & Varro sequitur & Dioscorides. Opacis gaudet. Primũ genus, cui & color liuidus, ad latitudinẽ Maluæ accedentibus folijs. Secũdo generi, caules, ut Plinius inquit, alti, ut Dioscorides, minores quam priori: nisi librariorum culpa fuerit μικροκαυλώτερον, pro μακροκαυλώτερον scribentiũ. Genus ab his di-
Polyanthemos. uersum in totum uidetur, Batrachion, cognomine Polyanthemos, caustica ui exulcerans cicatrices, & ad colorem eas reducens, & uitiligines concorporans. Neque aliter indicatur a Plinio quale sit. Nisi quis & hoc in unam quatuor specierum contribuat, ac reponat, illam uidelicet, quã plurimis foliorum diuisuris, & Plinius, & Dioscorides deliniant, uulgo dictam Pes coruinus, alteram omnino, quam Coronopus, de qua superius habita mentio est. De Venenato Salustius, In Sardinia inquit quædam her-
Sardæa herba ba nascitur, quæ Sardæa dicitur, Apiastri similis. Hæc ora hominum &
" rictus dolore contrahit, & quasi ridentes interimit. In ea Insula, ut Pausa-
" niæ ac Solino placet, locis riguis prouenit iusto largior, nec tamen aquas inficit. Strabo ex hac ipsa herba Hispanos toxici genus cõficere ait, quod

D

urgente ui maiore haustum, citra dolorem humanis rebus exigat. A qua σαρδώνιος uulgo γέλος, quod & Dioscorides in Venenis meminit. Homerus
Risus Sardanius. Sardanion risum uocauit illo uersu,

μείδησε δὲ θυμῷ σαρδάνιον μάλα τοῖον.

Meminit & Plato in Republi. Timæus aliam originem prouerbio huic
Vide Erasmi Chiliades. reddidit, aliam Clitarchus, aliam Sophocles & Simonides poetæ: nos id in annotationes Plinianas distulimus.

VIRES ET IVVAMENTA ex Dioscoride.

Coquitur in olere.

Radicem habet tenuem, adstringentem, quæ in cibo cœliacis facit.

AVTORES ET DESCRIPTORES.

Dioscorides, lib. 2.

Plinius, lib. 22. cap. 19.

Lib. 21. cap. 16.

Apuleius, cap. 22.

Nicolaus Leonicenus.

Hermolaus Barbarus.

Marcellus Vergilius.

Hexter Nesszeln.

Urtica dioica, L
CB. 151
Sm. fl. 4. 135

1537. 151

Urtica urens, L. mult. dict. no! = Lamium doubtless album. C.E.

Taub Nesszeln weissz.

1537.152

Daub Nesszel/ Männlin.

C DE VRTICIS, Rhapſodia XXIIII.

¶ NOMENCLATVRAE

Græcæ, ἀκαλύφη. κνίδη. ἀδίκη.
Latinæ, Vrtica.
Germanicæ, Neſſelen.

PLACITA AVTORVM de Vrticis.

DIOSCORIDES De Vrticis.

DVO VRTICAE genera, ſcilicet, Sylueſtris aſperior, latioribus nigrioribuſq; folijs, ſemine Lini, ſed minore. Altera non ęque aſpa, minuto ſemine.

Periocha HERM. BARBARI de omnibus Vrticis.

D Vrtica ex omnibus aculeatis generibus notiſſima eſt. Acetabulis in flore purpuream lanuginem fundentibus. Sępe altior binis cubitis. Mitior fœmina eſt, inter ſylueſtres, quę dicitur Cania, acrior, caule q̃ꝗ mordaci, fimbriatis folijs. Quæ uero etiam odorem mittit, Herculanea uocat. Seme omnibus copioſum, nigrum. Mirum, ſine uillis ſpinarum, aculeis lanuginem ipſam noxiam, & tactu tantum leui, pruritum, puſtulaſq; aduſto ſimiles exiſtere. Notum eſt remedium olei. Sed mordacitas nō protinus cum ipſa hærba gignitur, nec niſi ſolibus roborata. Incipiens quidem ipſa naſci Vere, non ingrato, multis etiam religioſo in cibo eſt, ad pellendos totius animi morbos. Sylueſtrium quoq; radix, omnem carnem teneriorem facit ſimul cocta. Quę uero ex ijs mitiſſima, & folijs non mordētibus, Lamiū, ſiue Aononiū uocat, a quibuſdā Vrtica iners, & mortua. Albū hęc habet in medio folio, ſacris ignib9 utile. Quidā e noſtris diſcreuere gnā tēporib9, Autūnale appellādo, & reliqs ad eandē rationē. Cele-

Vrtica Cania

Herculeana.

Vrtica iners.

Urtica urens, L.

brat & Marinam cognomine Plinius ad uesicæ uicia. Condit laudes Vrticæ Phanias physicus, utilissimã cibis coctam, inueteratamq; professus. Si quadrupedes fœtum non admittant, Vrtica naturalia earum fricanda monstrãt. Ex Vrtica in Aegypto fit oleum. Semen colligi messibus oportet. Alexandrinum maxime laudatnr ad omnia. Vrticam Hippocrates Nidam uidetur appellasse, cum alij Cnidam uocent. Est ubi Clidam legas corrupte, ut censeo, nisi aliud genus sit. Grana inquit Clidę sexaginta, clystera uuluis inijciantur, quas bilis infestauerit.

A
Vrticarũ laus
Vrtica Nida, Cnida Clida.

De eadem quoq; VERGILIVS.

Vrtica nihil in censu olerum inuisius nascitur, igneo pruritu urens: & inde facto nomine. Vescebantur nihilominus ea antiqui. Suntq; eius in cibo usus, testes antiqui in latinis Poetæ: quibus iocundum erat Ocimo se & Vrtica recreare. Vbiq;, & omnibus tam nota hærba est, ut nihil monere in ea opus sit. Prætetq; a Græcis Cniden, ab eorum uerbo κνίζον dictam fuisse: significat id cum dolore pungi, uexariq;. Vocauit Acalyphas etiam Aristoteles in mari Vrticas, tactu eadem in urendo ui. Medetur ea multis in humano corpore morbis, plurimisq; scatet remedijs. Eamq; ob caussam non minus ad medicinam, q̃ ad cibos medicis & olitoribus curanda.

Vrticarũ usus
Acalyphæ.

De GALIOPSI simili Vrticis herba, DIOSCORIDES.

B
Vrtica labeo.

Galiopsis latinis Vrtica labeo dicitur. Frutex in totum caulem & folia habet Vrticæ, lęuiora, & quæ grauem odorem trita reddãt. Flore purpureo, tenui. Nascitur circa sæpes, ædificia, ac semitas ubiq;.

Vrticarum ex PLINIO diuisio.

Vrticarum sexus.

Vrticarum plures differentiæ. Syluestris, quam fœminam uocant, mitior. Et in syluestri, quæ dicitur Cania, acrior, caule quoq; mordaci, fimbriatis folijs. Quæ uero etiam odorem fundit, Herculanea uocatur. Semen omnibus copiosum, nigrum. Mirum, sine ullis spinarum aculeis, lanuginem ipsam esse noxiam, & tactu tm̃ leui pruritum, pustulasq; confestim adusto similes existere. Notum est remedium olei. Sed mordacitas non protinus cum ipsa hærba gignitur, nec nisi solibus roborata. Incipiens quidem ipsa nasci Vere, non ingrato, multis etiam religioso in cibo est, ad pellendos totius anni morbos. Syluestrium quoq; radix, omnem carnem teneriorem facit simul cocta. Quæ uero innoxia est, morsu carẽs, Lamium uocatur.

TEMPERAMENTVM.

Calidæ sunt & siccæ Vrticæ in tertio gradu, secundum Serapionem.

VIRES ET IVVAMENTA ex Dioscoride.

Folia utriusq; illita, canis morsibus, addito sale, medentur.
Gangrenas, carcinomata, sordidida ulcera, & quę cacoëthe uocantur.
Item luxata, panos, tubercula, parotidas, suppurationesq; sanant.

C Lienosis cum cærato imponuntur.

Faciunt ad profluuia narium, cum succo trita, & naribus indita.

Menses ciunt, eadem recentia detrita cum myrrha, & imposita.

Procidentes uuluas, contactu resilire cogunt.

Semen potum ex passo, Venerem stimulat, uuluam aperit.

Cum melle delinctum, orthopnææ, & lateris, & pulmonum inflammationibus prodest.

Thoracem expurgat.

Erodentibus medicamentis ammiscetur.

Cocta cum conchis folia, aluum emolliunt, urinas mouent, inflationes discutiunt: decocta cum ptisana, uitia pectoris extrahunt.

Mulierum menses euocant, cum myrrhæ modico pota.

Inflammatione turgentem uuam, gargarisatus succus reprimit.

Ex SERAPIONE cap. 150.

Oleum Vrticæ est magis laxatiuum, quam oleum carthami.

Mouet coitum, quando comeditur cum cepis, & uitellis ouorum.

Et de proprietate eius est, eijcere phlegma crudum.

Quando excoriatur semen Vrticę, teriturque, & miscetur cum melle, la-
D xat fortiter.

Et cauendum est, ne contingat linguam, & caput meri; ne adurat ea.

Et dosis eius est, a uigniti granis, usque ad. xxx.

Ex AEMILIO MACRO.

Græeus Acalephen, nos Vrticam uocitamus.
Feruida non modice uis illi dicitur esse,
Vnde nec immerito nomen sumpsisse uidetur,
Tacta quod exurat digitos Vrtica tenentis.
Hæc solet Ictericos cum uino sumpta iuuare.
Illius semen colicis cum melle medetur.
Et tussim ueterem curat, si sæpe bibatur.
Frigus pulmonis pellit, uentrisque tumorem.
Omnibus his prodest puluis cum melle iugatus,
Aut succus uiridis cum uino sæpius haustus.
Cum sale de folijs eius factum cataplasma,
Vlceribus prodest, & uulnera sordida purgat,
Et contra morsus ualet hoc cataplasma caninos.
Hoc cancros, & parotidas, luxataque curat,
Hocque reformatur caro quæ discessit ab osse.
Et solet humeros hoc desiccare nocentes.
Acri cum uino radix contrita tumorem
Compescit splenis, podagræ sic subuenit illa,
Omnibus & morbis sic subuenit articulorum.
Omnibus his prodest superaddita, uel sibi iuncto
Si coquis hanc oleo, foueasque hoc unguine membra.

Naribus impoſitus ſuccus, foliumue, cruorem, A
Elicit, innata eſt illi uis tanta caloris.
Quod ſi manantem cupias retinere cruorem,
Vrticæ ſucco frontem line, reprimit illum.
Si ſupponatur cum myrrha, menſtrua pellit:
Si claudit uuluam matrix, humore grauata,
Vrticæ folijs reuocabitur illa fricata.
Cum uino bibitum uenerem ſemen mouet eius,
Et melius tritæ, ſi iungas melq;, piperq;,
Et ſic cum uino prædicto more bibantur.
Pleuriticos, pectus, pulmones, adiuuat eius
Semen, ſi ſumptum fuerit cum melle iugatum,
Cum mulſa bibitum, lotium producit abundans.
Herba recens eius olerum ſi more coquatur,
Detur & illius decoctio, molliet aluum.
Ore diu clauſus ſuccus ſi uoluitur eius,
Vuæ non modicum poterit ſedare tumorem.
Sudorem mouet ex oleo decocta perunctis.
Si quadrupes quæcumq; marem perferre recuſat,
Vrticæ folijs illius uulua fricetur,
Sic naturalem calor excitat ille calorem.
Defluuium capitis, ſi ſucco ſeminis huius B
Vngas ſæpe caput, reprimit, doctore Galeno.
Illius ſemen collectum tempore meſſis,
Et deſiccatum, multis erit utile cauſſis.
Omnibus his prodeſt puluis cum melle iugatus.

AVTORES.

Dioſcorides lib. 2. cap. Acalyphen.
Plinius lib. 21. cap. 15.
Serapio, cap. 150.
Macer æmilius.
Herm. Barbarus.
M. Vergilius.

Leonurus cardiaca L.
ELS
Simpl. 3.104

t.2.1536.158

Marrubium vulgare

Sm. fl. 3.103

C.2 1536.159

o 2

C

DE MARRVBIO RHAPSODIA XXV.

¶ Nomenclaturæ.

Græcæ, πράσιον. ἐυπατώριον. φυλλόφαρις. τριπιλίλον. καμηλοπόδιον. ἅιμα ταύρου, ἄφιδρ. γόνος ὥρου.

Latinæ, Marrubium. Prasium. Eupatorium. Sanguis tauri. Vlceraria.

Germanicæ, Andorn. Gottes vergeſſʒ.

PLACITA AVTORVM de Marrubio.

MARRVBII deſcriptio ſecundum DIOSCORIDEM lib.3.

FRVTEX EST ab una parte ramoſus, hirſutus, albeſcens, quadrangulis caulibus, folijs humano pollici ſimilibus, paulominus quam rotundis, hirſutis, rugoſis, ſapore amaro. Semen per interualla in caulibus illi eſt. Flores aſperi, uerticillorum figura. Naſcitur circa areas domorum, & inter rudera.

Pictura Marrubij ex THEOPHRASTO libro. 6. cap. 2.

D Sunt Marrubij duo genera. Aliud enim folio herbido ſerratiori, inciſuriſque profundioribus, & proinde conſpectioribus diſcreto conſtat: quo unguentarij uti ad nonnulla conſueuerunt. Alterum rotundius, ſqualenſque uehemẽter, ſicut * ſphaceli, inciſuraſque habens obſcuriores, minuſque ſerratum.

* id eſt, ſaluiæ.

PLINIVS de Marrubio lib.20.cap.22.

Caſtor Marrubij duo genera tradit. Nigrum: &, quod magis probat, Candidum.

ERROR PLINII in Marrubio, obſeruatus ab Nicolao Leoniceno libro de erroribus Medicorum.

Multæ herbæ Praſio ſimiles

Multas herbas ac frutices, folijs Marrubio ſimilibus, ſcribunt Dioſcorides, Galenus, ac Paulus, quas omnes Plinius, non Praſio, ſed Praſo, id eſt, Porro folia tradit ſimilia habere. Sic Horminon libro.22. dixit ſemen habere Cymino ſimile, cętera Porro. Sic Balloten, quę alio nomine Marrubium nigrum ſimilitudine ſoliorum appellatur. Plinius libro. 27. ſcripſit alia nuncupatione Porrum nigrum a Græcis uocari, ac folijs quam Porri maioribus conſiſtere. Sic Stachyn Porri habere ſimilitudinem, longioribus folijs, pluribuſque lib.22.notauit.

DILVTIO CALVMNIAE LEONICENICæ per Pandolphum Collinucium.

Praſium græce eſſe, quod nos Marubium, Praſum uero quod Porrum dicimus, primum Leonicenus edocuit. Didicit (ut opinor) & ipſe boni cuiuſdam uiri poëticam medicinam, in qua ita ſcriptum eſt, Folia Marubij ſunt Praſia, Praſaque Porri.

Quæ quoniam Plinius diſtinguere neſciuerit, Horminum, Baloten, Stachyn Porri folijs, non Marubij, ut oportuit, conſtare dixit. Tum tres illos teſtes, qui unus ſunt, quod ſupra do-

cuimus Dioscoridem, Galenum, Paulum, opinioni suæ adstipulantes citat. Vetat Hadrianus Imperator, his testibus fidem adhiberi, qui unum, eundemq; sermonem (ut de compacto) afferunt. Verum ipse neq; errasse Plinium patiar, qui Marrubium græce Prasium dici. 20. lib. & Porrum Prasum. 7. & . 20. aperte monstrauerit: neq; Dioscoridem crediderim, sed hunc ipsum Pliniomastigen: qui ideo Dioscoridem Marrubium intellexisse opinatus est, quia ipse quæ nam illæ herbæ sint nesciat: placetq; hominis inscitiæ potius, uel codicis uitio, quam Dioscoridis adscribere. Ita enim a Leoniceno nostro fieri oportuit, cum Plinium emendaturus uideretur, non quam herbam Plinius pinxisset, negare esse illam, sed quæ, qualisq; illa nunc sit docere: non quid unaquæq; res non sit (quod de Deo dici solet) sed quid ea sit dicere: non destruere, sed adstruere: non ex Dioscoridis sententia, in re non manifesta Plinium euertere. Pariter enim & Dioscorides potest Plinij autoritate superari, sed uel ratione, uel rei ipsius euidentia. Nihil minus philosophi est, ut diximus, quam aliquid sine ratione dicere. In herbis quoq; designandis, non scribentis autoritas, non Leoniceni censura, sed uis & figura, & res ipsa consyderanda sunt, palamq; exhibendum quicquid id est medicamentum, de quo disputatur. Quod si ignoretur (neq; enim scire omnia mortalis est) salua apud nos scribentis autoritas sit, & humanæ potius ignorantiam nostram fateamur, quam errasse alterum impudenter iudicemus. Sic nos quoq; de ijs, quoad fieri poterit, primumq; de Hormino transigemus.

DE HORMINO.

Horminum, quæ & Geminalis latine dicitur, frumenti genus esse, & inter frumenta connumerari, Theophrastus Plantarum. 8. Plinius uero naturalis historiæ. 18. aperte indicant. Nam frumenta ex satis tempore diuidi, Theophrastum secutus Plinius inquit, cum Hyberna facit, ut triticum, far, hordeum: Aestiua uero frumenta, pannicum, milium, horminum. Galenus quoq; alimentorum primo, quando Horminum in pollinem redigi affirmat, inter frumenta posuisse uidetur. Verum frumētacea omnia harundineo folio constare, tam Plinius, quam eodem loco Theophrastus de frumentorū & leguminū differentijs disserens, scribit. Plinius Horminū Porri folijs constare dixit: utrū ergo harūdineis folijs similius habet foliū? Porrū ne, an Marrubium? Iam si ratione certandū est (ubi res ipsa non exhibetur) Horminū inter frumēta est, frumenta harundineo folio constant, Porrum hurundini similius habet foliū. Qui ergo Horminum Porro similia habere folia dixit, ueriora certe enunciauit, quam qui Marrubio, cui nulla prorsus cum Harundine cognatio. Pari similitudine quoq; Plinius (ut est in tradendis herbarū notionibus acutus ac diligens) in Oriza usus est. Oriza etenim & ipsum frumēti genus est, quod Rizum uulgo dicimus, nulli ignotū. Hanc. 18. describens Plinius, Porro similia habere folia dixit: nulla alia ratione, quam qua Horminū quoq; Porri folijs constare scripsit. Porracei enim folij, ad harundinaceum (quo frumenta eisdem censentur autoribus) nulla aptior est proportio. Adde, quod Horminū Plinius, Theophrastusq; Pannico, & Milio æstiuis frumentis adnumerant: at si Milij, Pannici ue folia describenda sint, nullius herbæ magis, quam Porri foliorū pingentur exēplo. Sic Hormini quoq; folia Pannico, Milioq; connumerata, Porri folijs, non Marrubij (quo nihil in frumētaceis figuris ineptius) effigiari oportet. Hæc de Hormino, rationem sequutus, reiq; ipsius euidentiam scripsi, quæ si Nicolaus penitus inspexisset, nec notissimi frumenti Plinio, nec Prasij Græci uocabuli ignorationem obiecisset.

Horminum. Geminalis. Galenus. B Oriza. Rizum.

DE BALOTE.

In Balote uero describenda, quid est quod Prasij, & Prasi uicinitate errasse Plinium credamus, quem quæ uera Balote esset (ut quæ plurima ubiq; nascatur) ignorasse nonnisi ignorantissimus crederet? Qui libro. 20. Marrubium inquit, Græci Prasion uocant: & ex Castoris magistri sui sententia, nigrum etiam Marrubij genus esse scribit: ut sciamus etiam Marrubium nigrum dicere potuisse, sicut Porrum nigrum dixit, cum de Balote ageret. Baloten inquit Plinius, Græci Porrum nigrum uocant, folijs maioribus quam Porri. Addit. Et uestientibus, & graue olentibus, canis morsibus efficacem. In nullo Marrubij genere folij uestiunt: at in Porro, Allio, Harundine uestiunt. Maiora inquit, sunt quam Porri. Magna esse Porri folia, non ignorabat Plinius: ideo maiora, adiecit. Graueolentiam in nullo Marrubij genere (nisi manu teratur) esse, certum est. Ea quoq; genera si terantur, non graueolentiā, sed acrem, neq; iniucundum inter Abrotanum atq; Absinthium odorem reddunt. In Porro nigro recte graueolentiā dixeris: quippe, quod fetidum, grauem, & capiti noxium odorem referat: atq; ideo in medicamentis non estur, sed apponitur: quod contra in Marrubij generibus euenit. Sed quæ sunt oculis cōmissa fidelibus, nonne mouere plus solent? Plena Balote sunt prata, atq; in montium præcipue radicibus ijsdem quibus describitur signis, Porri folijs grandibus, nigris, maculosis. Vnde ego Baloten dictam existimem. Eam latinorū quidam Vlcerariam, rustici Porrum caninum uocant:

Balote. Vlceraria.

C ex eo quod putem, dictam, quod canis morsibus aduersetur, nec tam herbæ similis, quam potestatis nomen referat. Quid autem Dioscorides, quique eum sequuntur crediderint, Nicolaus uiderit. Nos Plinium Romano ista pensantem iudicio, remque ipsam audiamus: quamque & Dioscorides quidem, cum multa Balutes nomina enumeret, inter quæ & Marrubium nigrum est, & magnum Marrubium, et Ifionis sanguis. Alios tamen Cynosprason dicere Baluten affirmat: quod aliud nihil quam caninum Porrum significat, ipsumque nomen ad rusticam simplicitatem manasse iam diximus.

Ifionis sanguis. Cynosprason

DE STACHY.

Stachyn, quæ tandem sit ignorare me fateor: pari quoque, uel certe maiori ignorantia uersari Leonicenum arbitror. quippe qui et Stachyn ipsam ignoret, & unius, utpote momenti, Plinium credat errasse: nec Plinij uerba, mentemque consyderet. Scripserat. 20. uolumine Plinius, Marrubium a Græcis Prasion uocari, & nigrum Marrubij genus inueniri: notiusque illud dixerat, quam ut indicandum esset. At. 4. & . 20. lib. cum Ampeloprasum, hoc est, uitigneum Porrum, quod nos uulgo Porrastellum uocamus, Porri folijs constare dixisset, continuo adnectens subijcit. Ea quoque quæ Stachys dicitur, Porri similitudinem habet, longioribus folijs, pluribusque. Stachys quoque, inquit Plinius, ut Ampeloprasus Porri similitudinem habet, longioribus folijs. Si Græci Prasio, id est, Marrubio similem Stachyn dixissent: cum exploratissimum habuisse se Plinius Marrubium referat, quod folijs paruis, & obrotundis constet, tunc enim errasse Plinium credibile aliquando fuisset: si Stachyn ut Ampeloprasum Porro non comparasset, uel simpliciter Porro similem dixisset. Verum quando porraceæ herbæ Stachyn adnumerat, & longiora illi folia quam Porro facit, quis iam dubitet, non errasse Plinium in herbæ similitudine, quam compertam habuisset? Porro etenim, non Marrubio nulli (ut ipse inquit) ignoto, longa sunt folia. Accedit, quod qui octauum Galeni lib. de simpli. medicamentis latinum fecit, Stachyn Porro similem esse interpretatus est. Magnum ueritatis argumentum. Plinius, & eum, qui Galenum interpretatus est (qualiscunque ille fuerit) in eandem de Stachy conuenisse sententiam.

Ampeloprason. Vitigneũ Porrum Porrastellum.

Iudicium HEMOLAI Barb. de MARRVBIIS.

Marrubium duplex, folio herbaceo, & incisuris altioribus serrato, unguetarijs, ut Theophrastus ait, quæsito ad quædam. Hoc & Candidum appellauerim. Alterum folio rotundiore, uehementer squalido, ut Saluia, & obscurius serrato: quod quidem ego, aut Balloten ipsam, de qua diximus, aut ei ualde similem interpretor. Nam & medicinæ congruunt in Plinio.

Marrubium candidum. Marrubium nigrum. D

Iudicium MAR. VERGILII de Marrubijs.

Fecit Theophrastus lib. 6. de Plantarum historia Marrubij duo genera. Alterum quod magis herbaceum, magisque incisuris diuisum folium haberet: quo qui pharmaca, & morborum remedia tractant, in aliquibus uterentur. Alterum quod rotundiore & squalidiore folio esset: quale in altero Saluiæ genere, quod Sphacelum nominant, uidetur, & in eo tenuioribus incisuris. Videturque diuisio hæc in hoc tantum Marrubij genere facta ab eo fuisse. Quam uero Plinius, autore Castore, in nigrum, & candidum tradidit, Balloten paulo ante descriptam, & hoc manifeste complectitur. Nisi forte, quod hic colore tantum discreuit, Theophrastus incisuris foliorum indicauit, & præter incisuras herbaceo colore & squalore: ut ex his niger color, & candidus intelligeretur. Siquidem nigredo in plantarum folijs, plenior & obscurior uiredo intelligenda est, & in squalore cinereus & albicans color in plantis plærumque uidetur. In quam partem inclinat animus nobis: nec aliud, sed aliter a Theophrasto & Plinio dictũ fuisse de utroque Marrubio existimamus. Fuit hoc olus in multo nominum honore apud ueteres, quemadmodum multus in medicina etiam usus, præsertimque in laxandis liene & iecore, curãdisque tot alijs morbis & uitijs, quæ hoc capite a Dioscoride numerantur.

Sphacelꝰ Saluiæ semus.

Honos Marrubij apud ueteres.

DE BALLOTE HERBA, seu Marrubio nigro DIOSCORIDES lib. 3.

Balloten, nomine alio nigrum Marrubium, aut magnum uocant, aliqui Nophthan, alij Notianoscemin, alij Nosprasson, alij Nothera, alij Nochlin, aut Nostelim, alij Nophrim, alij Gnoturim, Romani Vlcera-

riam, aut Marrubium nigrum, alij Cantherinum, Aegyptij Aſphō, Magi Iſionis ſanguinem. Caules edit quadrangulos, nigros, ſubhirſutos, cōplures ex una radice. Folijs maioribus quam Marrubij, hiſpidis, interceden te ſpacio, ſubrotundis, graue olentibus, Apiaſtro proximis: unde aliqui Apiaſtrum eam uocauerunt. A

Corollarium BARBARI de Ballote.

Ballote fruticoſa eſt hærba. Nec uideo, qui poſſim tueri Plinium, qui aii, Græci Porrum nigrum uocant. Et infra, Ballote inquit, folijs eſt Porri maioribus, nigrioribuſque. At Græci non Porrum nigrum, ſed Marrubium nigrum Ballotem, ſine ulla controuerſia cognominant. Nec folia ei ſunt porracea, ſed Marrubij & Citraginis. Deceptū affinitate nominum cōſtat, Praſon melan, pro Praſion legentem. Eſt autem Praſon Porrum, Praſion Marrubium. Idem error a Plinio committitur in herba Stachye. Barbarus con ſentit cum Le oniceno. Praſon. Praſion.

Iudicium M. VERGILII de eadem.

Deprehenderunt iampridem & alij turpem Plinij in Ballote lapſum lib. 27. cap. 8. Porrum nigrum eam appellantis. Diuque iactatus contra eū ſcriptorem hic error eſt, qui nulla ratione excuſari in homine poteſt, tam apertam culpam, & ex culpa facilem criminationem habet: id nos relinquimus, quod ſemel in iudicium delatum fuerit, ad nouam reuocare cen ſuram aſperius exiſtimantes. Nec aliud bonarum artium, præſertimque græcarum literarum cupidos monemus, quam nullam fore unque ſatis in earum profeſſione illis diligentiam: exquo in unius tm̄ literæ mutatione, adiectione, detractioneue, tantum uerſatur periculum, ut pro Marrubio, Porrū aliquis alios doceat. Nota omnibus modo etiam Ballote eſt, a foliorum ſimilitudine Marrubium, a coloris diuerſitate nigrum dicta: ſiquidē candidus Marrubio, Balloti uero niger caulis eſt, reliqua omnia ſimilia et ęqualia habentibus: ut ex utriuſque hiſtoria cognouiſſe facile eſt. Hanc Marrubium, alterum Marrubium, id eſt, ſecundum, aliqui manifeſta indicatione dixerunt: quoniam illud prius, hoc poſterius ſit: non naturæ ordine, ſed hominum honore & appellatione. Habet & Vlceraria appellatio alia, certā ex uſu & uiribus cauſſam: quemadmodum & Marrubium Cantherinum a Romanis dici potuit, quod eo paſcerentur cātherij. Vergilius in Plinium. B Ballote, Marrubium. Vlceraria. Cantherinū.

TEMPERAMENTVM Praſſij ex Ioanne Serapione cap. Faraſio. 198.

Virtus eius prima eſt calida in ſecundo gradu, ſicca in tertio, in medio eius uerſus finem. Et ſecunda uirtus eſt, quę abſtergit & reſoluit. Tertia, quæ aperit opilationes hepatis & ſplenis, mundificatque pulmonem & pectus. Et quando ab extra abſtergit & reſoluit.

Edulium ex Marrubio ex PLATINAE lib. 3. de honeſta uoluptate.

Marrubiū eſt, quod Græci propter amaritudinē ita uocāt, a quibus & inter primas herbas cōnumerat: cuius ſemina foliaque trita, cōtra ſerpētes proſunt, pectoris, & lateris dolores, tuſſimue ſedāt. Ex utroque Marrubio minutatī cōciſo, & farina ſubacto, fiūt offellę, quibus ex oleo in patella frictis, in prima mēſa ad ſalubritatē ueſcimur: lūbricos fugare credūt, & ob hāc rē pueris apponi ſolēt.

C

VINVM MARRVBII ex Columella libro. 12. capite. 32.

Vinum Marrubij multi utile putant ad omnia intestina uitia, & maxime ad tussim. Cum uindemiam facies, Marrubij caules teneros, maxime de locis incultis & macris legito, eosq; in sole siccato. Deinde fasciculos facito, tomice palmea, aut iuncea ligato, & in seriam mittito, ita ut uinculum extet: in musti dulcis sextarios. 200. Marrubij libras. viij. adijcito, ut simul cum musto deferuescat. Postea eximito Marrubium, & purgatum uinum diligenter oblinito.

Eiusdem uini descriptio per DIOSCORIDEM libro quinto.

Marrubij adulti folia tundito, & sextarios octo in musti metretam demittito, & reliqua consimiliter facito. Conuenit hoc uinum pectoris uitijs, & omnibus quibus Marrubium.

Genuina pictura MARRVBII, ex perito herbario HIERONYMO.

Marrubium quare sic dictum. Marrubium mas & fœmina.

Marrubium Germanis dictum, **Andorn**, quod morbo eius nominis, pueris admodũ procliui ac familiari auxilio sit. Et habetur duplex. Mas, & Fœmina. Mas subniger, similis maiori Vrticæ, nisi quod in uirore obscurior apparet, & minime comburit. Fœmina, folijs rotundis, pallidis, caule rotundo, cubitali.

D

Marrubij nomine, quæ sexus intelligat.

Medicorum obseruantia est, ut in Marrubij appellatione ei nullus adiungatur sexus, & frequenter fœminã intelligant. Interdum marem masculis, femellam fœminis administrant,

De Marrubij præparatione ex SERAPIONE.

Marrubium quando est siccum, decoquitur in aqua cum semine suo: sed quando est humidum, teritur & exprimitur succus eius. Et succus ille quidem, qui accipitur ex folijs eius, postq; est desiccatus in sole, resoluitur in melle, & administratur ad uisum acuendum. Et fit cum eo sternutatorium ictericis, ad mundificandum colorem cutis. Et admiscetur cum medicinis ad dolorem auris antiquum.

VIRES ET IVVAMENTA eius ex DIOSCORIDE.

Huius folia sicca, cum semine decocta in aqua, aut uiridium succus, datur cum melle suspiriosis, tussientibus, & ad tabitudinem redactis.

Crassam e pectore pituitam cum sicca Iri eijcit.

Mulieribus a partu non purgatis datur, ut menstrua & secundas extrahat.

Item in difficili partu, & his qui uenena hauserunt, aut a serpentibus demorsi sunt.

Vesicam, renesq; lædit.

Folia cum melle illinuntur sordidis ulceribus purgandis.

Pterygia, nomasq; sistunt.

Laterum dolores mitigant. A

Succus folijs contusis expressus, & sole coactus, ad eadem pollet.

Cum uino & melle illitus, oculorum claritatem adiuuat.

Naribus, regium morbum expurgat.

Aurium doloribus conuenienter instillatur, per se, aut cum rosaceo.

Ex APVLEIO, ad grauem tussim.

Herbam Marrubium coques ex aqua, et dabis eis bibere, qui grauiter tussiunt, sanabit mirifice.

Ad STOMACHI dolorem.

Herbæ Marrubij succus potus, stomachi dolorem tollet: si febricitat, ex aqua potus, satisq; eleuat se.

Ad LVMBRICOS.

Herbæ Marrubij, Absinthij, & Lupinorum paria pondera, in aqua mulsa cocta cum uino, bis, aut ter in umbilico posita, necat lumbricos.

Ad CONDYLOMATA.

Herbam Marrubium combure, eiusq; cinerem infrica: sanabit.

VENENO accepto pellendo.

Si quis uenenum sumpsit, herbæ Marrubij succum dabis ex uino ueteri: discutit namq; uenenum.

Ad SCABIEM, uel impetigines.

Herbæ Marrubij decocti aqua corpus lauato, scabiem discutit, & impetiginem tollit. B

Ad PVLMONIS extensionem.

Herbam Marrubium ex melle coctam sumat, mire curabitur.

Ad omnem DVRICIEM.

Herba Marrubium tusa cum axungia, & imposita, mire sanat.

Ad lassitudinem, & languorem ab opere contractum.

Si quis ab opere lassus inciderit in languorem, & neruorum habuerit dolorem, herbæ Marrubij succo, cum oleo rosaceo permixto perunges eum: sine mora sanabitur.

Ex PLATEARIO.

Folia Prassij præcipue usui conueniunt medicinæ, & cortices radicis: secundario herba ipsa, & semina collecta, suspensa: quæ possunt seruari per annum in magna efficacia. Habent enim uirtutem dissoluendi, & cõsumendi ex qualitatibus suis. Ex amaritudine sua diuretica sunt, dissoluuntq;, attrahunt, & aperiunt.

Contra lumbricos datur puluis eius cum melle.

Contra uermes succus inijcitur auribus.

Cõtra duriciem splenis cortex radicis cum hærba maceratur per quinq; dies in uino & oleo: postmodum fit decoctio, & colaturæ additur cera, & oleum, fitq; unguentum.

Contra stranguriam & disuriam datur uinum decoctionis eius: uel fit emplastrum ex eo, & imponitur supra pectinem.

G Idem fieri poteſt in colica paſſione ex frigida cauſſa.

Contra hæmorrhoides inflatas, & non fluentes, fiat encatiſma, ex aqua ſalmacina, & uino decoctionis hærbæ. Poſt fiat ſuppoſitum ex puluere eius, cõfecto cum melle. Vel fiat decoctio pulueris eius, uel eius ſuccus in oleo muſtellino, & bombyx intincta ſuperponatur.

Ex IOANNE VIGONIO.

Recipe foliorum Praſſij, florum roriſmarini manip. 5. dulcis radicis ſe. petroſileni, ana. m. 5. liquiritię mundatæ drach. x. paſſularum, prunorũ, iuiubarũ ana unc. 1. ſe. cõmunium drach. v. de duabus radicibus unc. iiij. cum aqua, & parum uini granatorum. Bulliant omnia uſq; ad conſummationem mediæ partis: deinde colentur, & dulcorentur cum zuccharo ſufficienti, & ſumat patiens ad quantitatem medij cyathi, quia mirabiliter ſanat colicam & ſtranguriam.

Ex HIERONYMO Herbario.

Aqua Marrubij confortat fœtum in utero.

Purgat & mundat uulnera.

Pota, pellit phantaſmata, & mala inſomnia.

Sanat omnes tumores illita.

D Et hydropiſi laborantibus ſubuenit, ſi contineãt ſe ab humidis, & alia nimia potione.

Ingenium, & memoriam confortat, & acuit.

AVTORES ET DESCRIPTORES.

Dioſcorides, lib. 3.

Plinius, libro uiceſimo, capite. 22.

APVLEIVS.

Theophraſtus libro ſexto, capite. 2.

Serapion, capite. 198.

PLATEARIVS.

Macer, dictione Marrubium.

Platina de honeſta uoluptate. lib. 3.

Marcellus Vergilius

Hermolaus Barbarus.

Nicolaus Leonicenus.

Pandulphus Collinutius.

Ioannes Vigonius.

Hieronymus herbarius.

A

B

Gundelreb.

De HEDERA TERRESTRI, Rhapſodia XXVI.

HEDERAM terreſtrem, uulgus hodie herbariorum græce uocat, χαμαίκισσον. id eſt, nō attollentē ſe a terra. Item σιλινῖτιν, κίσσον ἄκαρπον, γῆσ σίφανον. Latine terreſtrem Hederam. Hederam pluuiaticam. Sterilem Hederam, & terræ Coronam.

RECENTIORES

Græce, ἐλατίνην.
Latinæ, Hederam terreſtrem.
Vulgariter, **Gundel reb.**

Chamęciſſos deſcriptio apud Dioſcoridem & Plinium ſic habet. Chamęciſſos folio eſt Hederæ, tenuiore, longiuſculo, ramulis quinis, ſeniſue, dodrantalibus, folioſis, flore Violæ albæ ſimili, candidiore, ac tenuiore, guſtu ſupra modū amaro, radice tenui, cādida, inutili. Naſcitur in cultis. Pli.li.24.ca.15

ELATINE hiſtoria.

Elatine folia habet Helxine, minora, rotundiora, piloſa, ſemipedali=

C bus ramulis, quinis, senisue, a radice, foliosis, gustu adstringentibus. Nascitur in segetibus & cultis. Nec alia fere Plinius lib. 27. capite. 9.

Iam utra descriptio uerius respondeat, quęque propius attigerit scopum, barbarorum ne scholæ, an neothericorum hodie priuata iudicia, in tuo esse arbitrio lector uolumus. Nobis sane, ut in iuniorum sententiam inclinat animus, ita cum non habeant, nisi paucissimos, qui eum errorem primi sibi persuadent deprehendisse se, propter unnm inquam & alterũ, ueterum fidem, tot seculis receptam, temere damnare non possumus. Verum de hijs & in Hederis plura.

TEMPERAMENTVM.

Frigidæ & siccæ fertur esse complexionis. Et uirtutem habet mundificandi, exiccandi, incarnandi, & uulnera consolidandi.

IVVAMENTA eius quæ inscribitur Chamæcissos.

Bibunt conuenientissime ischiadici folia, tribus obolis, in aquæ cyathis tribus, tricenis, quadragenisq; diebus. Eodem pota modo senis, aut septenis diebus, regium morbum purgant.

D ELATINES IVVAMENTA.

Oculorum fluctionibus, & inflamationibus auxiliatur, folijs cum polenta tritis, & impositis.

Eadem cocta, sorbitionis usu, dysenteriam sistit.

Vulgatæ Hederæ terrestris iuuamenta ex IOANNE VIGONIO.

Sanguis hirci ex ea diutius nutriti, calculosis potenter medetur.

Et cum Larido, Elleboroq; contusa, unamquamq; tineam capitis depellit.

Ex HIERONYMO herbario.

Aqua, aut decoctio terrestris Hederæ, pondere unc. ij. confert mulieribus, tumore membrorum, aut uentris laborantibus.

Idem præstabit si epithimetur, idq; bis in die.

A

B

DE EVFRAGIA, Rhapſodia XXVII.

NOMENCLATVRAE.

Græcæ, ὀφθαλμικά.
Latinæ, Eufragia.
Germanicæ, Augentroſt.

EVFRAGIAE Hermolaus Barbarus in Sarxifago Dioſcoridis, ſic meminit. Pampinulę ſimilis eſt, folio tantum minore, ac magis ſerrato, et lentiuſculo: quam noſtri hęrbarij Eufragiam appellant, minus fruticoſa, flore luteolo, pręcipuę claritatis ad omnia uitia oculorum. Veteribus incompertam exiſtimant: quemadmodum & illam, quæ Cartofilago dicitur a uulnerarijs. Nos Ceratophylacen uocãdam putamus: quia partem oculorum Ceratoiden, hoc eſt, Corneam defendat, ſalutiqꝫ percuſſam reſtituat: folijs Seriphij, uel potius Roris marini, aut Lini quoqꝫ, capitulis arentibus, cirris ſubluteis. Plura apud receptiores non lego. Eufragia ignota ueteribus.

C

DE LINO.

Rhapsodia XXVIII.

NOMENCLATVRAE

Græcæ, λίνον. λινοκαλαμίς. λίνον ἄγριον.

Latinæ, Linum.

Germanicæ, **Linsomen. Flachß.**

LINVM a græco sumitur, ut inquit Barbarus. Semen eius, Linospermon uocatur. Oleo seminibus expresso, fraces, & retrimenta quoqꝫ ipsa reponuntur: saginando iumẽtorum generi, præcipue bubus, obesitate sola insignibus futuris.

Lini genera. Lini genera Cholorcium, quod tamen Sardonicũ uocant Græci. Est & Aegyptiũ: a quo Xylinæ uestes, quas & Gossampinas dixere. Hoc iurisperiti Laneam ligneam appellant.

Encomion Lini ex PLINII præfatione, libro decimonono.

D Vt a confessis ordiamur utilitatibus, quæqꝫ non solum terras omnes, uerumetiam maria repleuere, seritur, ac dici neqꝫ inter fruges, neqꝫ inter hortensia potest Linum. Sed in qua non occurret uitæ partæ? quodue miraculum maius, hærbam esse quæ admoueat Aegyptum Italiæ, in tantum, ut Galerius a freto Siciliæ Alexandriam septima die peruenerit, Babillius sexta, ambo profecti, æstate uero proxima Valerius Marianus ex prætorijs senatoribus, a Puteolis nono die lenissimo flatu? Hærbam esse, quæ Gadeis Herculis columnas septimo die Ostiam afferat, & citeriorem Hispaniam quarto, prouinciam Narbonensem tertio, Africam altero: quod etiam mollissimo flatu cõtigit C. FLACCO legato Vibij Crispi proconsulis? Audax uita, scelerum plena, aliquid seri, ut uentos procellasque recipiat: & parum esse fluctibus solis uehi. Iam uero nec uela satis esse maiora nauigijs, sed quamuis amplitudini antemnarum singulæ arbores sufficiant, super eas tamen addi uelorum alia uela, præ-

1537.170

Linum usitatissimum, L

C.B. 214

Linum usitatissimum, L. β Sm. fl. 2.118

terq; alia in proris, & alia in puppibus pandi, ac tot modis prouocari mortem. Deniq; tam paruo semine nasci, quod orbem terrarum ultro, citroq; portet: tam gracili auena, tam non alte a terra tolli: neq; id uiribus suis necti, sed passum, tusumq;, & in molliciem lanæ coactum, iniuria naturæ, ac summa audacia, & quo peruenire nulla execratio sufficit, contra inuentorem dictum suo loco a nobis, cui satis non fuit hominem in terra mori, nisi periret & insepultus. At nos priore libro imbres & flatus cauendos, frugum caussa, fructusq;, præmonebamus: Ecce seritur hominis manu: metitur eiusdem hominis ingenio, quod uentos in mari optet. Præterea ut sciamus fauisse pœnas, nihil gignitur facilius: ut sentiamus nolente id fieri natura: urit agrum, deterioremq; ipsum facit. A Miraculum Lini.

De LINI satione, & generibus eius, & quomodo perficiatur, & de Mappis, & Lino non ardente: & quando primum in Theatris Vela.

Seritur sabulosis locis maxime, unoq; sulco, nec magis festinat aliud. Vere satum, æstate uellitur: & hanc quoq; terræ iniuriam facit. Ignoscat tamen aliquis, Aegypto serenti, ut Arabiæ, Indiæq; merces apportet: ita ne & Galliæ censentur hoc reditu? Montesq; mari oppositos esse non est satis, & a latere Oceani obstare ipsum quod uocant inane. Cadurci, Caleti, Ruteni, Bituriges, ultimiq; hominum existimati Morini, imo uero Galliæ uniuersæ uela texunt. Iam quidem & transrhenani hostes, nec pulchriorem aliam uestem eorum fœminæ nouere. Qua admonitione succurrit, quod M. Varro tradit, in Serranorum familia gentilitium esse, fœminas linea ueste non uti. In Germania autem defossi, & sub terra id opus agunt. Similiter in Italia, ratione alia. Nam inter Padum, Ticinumq; amnes subiacent abiterna. In Europa Lino palma secunda. In uicino enim Hallionis capessunt retouina, & in Aemilia uia fauentina candore. Hallionis semper crudis fauentina præferuntur: retouinis tenuitas summa, densitasq;. Candor æque ut fauentinis, sed lanugo nulla. Quod apud alios gratiam, apud alios offensionem habet. Neruositas filo æqualior pene q araneis, tinnitusq; cum dente libeat experiri: ideo duplex quam cæteris precium. Et Hispania citerior habet splendorem Lini præcipuum, torrentis in quo politur natura, qui alluit Tarraconem. Et tenuitas mira, ibi primum carbasis repertis: nam dudum ex eadem Hispania Zoëlicum uenit in Italiam, plagis utilissimum. Ciuitas ea Callæciæ & Oceano propinqua. Est sua gloria & Cumano in Campania, ad piscium & alitum capturam. Eadem & plagis materia. Neq; enim minores cunctis animalibus insidias, q nobismet ipsis Lino tendimus. Sed cumanæ plagæ concidunt apros, & hæ, cassesue asperi ferri aciem uincunt. Vidimusq; iam tantæ tenuitatis, ut anulum hominis cum epidromis transirent, uno portante multitudinem qua saltus cingerentur. Nec id maxime mirum, sed singula earum sta-

B
Germanorũ uestes olim ex Lino.
Textoria apud Germanos.
Quæ olim habita optima lina.
Ex Lino insidiæ auibus, piscibus & feris.

C mina centeno quinquageno filo constare: sicut paulo ante Iulio Lupo, qui in præfectura Aegypti obijt. Mirentur hoc, ignorantes in Aegyptij quondam regis, quem Amasim uocant, thorace in Rhodiorum insula ostendi in templo Mineruæ. cclxv. filis singula fila constare. Quod exemplum per se expertum nuper Romæ prodidit Mutianus tercon-sul, paruasq; iam reliquias eius superesse hac experientium iniuria. Italia ex Pelignis etiamnum Linis honorem habet, sed fullonum tantum in usu. Nullum est candidius, lanæue similius, sicut in culcitris præcipuam gloriam Cadurci obtinent. Galliarum hoc ad tomenta pariter inuentum Italiæ quidem mos etiam nunc durat in appellatione straménti. Aegyptio Lino minimum firmitatis, plurimum lucri. Quatuor ibi genera, Tanicum, ac Pelusiacum, Buticum, Tentyriticum, cum regionum nominibus in quibus nascuntur. Superior pars Aegypti in Arabiam uergens, gignit fruticem, quem aliqui Gossipion uocant, plures Xylon: & ideo Lina inde facta Xylina. Paruulus est, similemq; barbatæ nucis defert fructum, cuius ex interiore bombyce lanugo netur. Nec ulla sunt eis in candore, molliciaue præferenda. Vestes inde sacerdotibus Aegypti gratissimæ. Quartum genus Orchomenium appellant, fit e palustri uelut harundine, dumtaxat panicula eius. Asia e genista facit

Linum Aegyptium.

D Lina, ad retia præcipua, in piscando durantia, frutice madefacto decem diebus. Aethiopes, Indiq; a malis, Arabes cucurbitis, in arboribus, ut diximus, genitis. Apud nos maturitas eius duobus argumentis intelligitur: intumescente semine, aut colore flauescente. Tunc euulsum, & in fasciculos manuales colligatum, siccatur in sole pendens, conuersis superne radicibus uno die: mox quinq; alijs, in contritum inter se uersis fascium cacuminibus, ut semen in medium cadat. Inter medicamina huic uis, & in quodam rustico, ac prædulci Italiæ transpadanæ cibo, sed iam pridem sacrorum tantum gratia. Deinde post messem triticeam uirgæ ipsæ merguntur in aquam, solibus tepefactam, pondere aliquo depressæ. Nulli enim leuitas maior. Maceratas indicio est, membrana laxatior. Iterumq; inuersæ, ut prius, sole siccantur. Mox arefactæ, in saxo tunduntur stupario malleo. Quod proximũ cortici fuit, Stuppa appellatur, deterioris Lini, lucernarum fere luminibus aptior. Et ipsa tamen pectitur ferreis hamis, donec omni membrana decorticetur. Medullæ numerosior distinctio, candore, mollicia. Linumq; nere & uiris decorum est. Cortices quoq; decussi, clibanis & furnis præbent usum. Ars depectendi, digerendiq;, iustum est, e quinquagenis fascium libris quinas denas carminari. Iterum deinde in filo politur, illisum crebro in silice ex aqua: tectumq; rursus tunditur clauis, semper iniuria melius. Inuentum iam est etiam, quod ignibus absumeretur. Viuum id uocant: ardentesq; in focis conuiuiorum ex eo uidimus mappas sordibus exustis, splendescentes igni magis q̃ possent aquis. Regum inde funebres tunicæ, corporis fauillam ab reliquo separant cinere. Nascitur in deser-

Lib. 12. cap. 10.

Maturitas Lini.

Præparatio Lini.

Stuppa.

Nere Linum, & uiris decorum.

Linum uiuũ.

tis, adustisq; sole Indiæ, ubi non cadunt imbres, inter diras serpentes, assuescitq; uiuere ardendo. Rarum inuentu, difficile textu, propter breuitatem. Ruffus de cætero colos splendescit igni. Cum inuentum est, æquat precia excellentium margaritarum. Vocatur autem a Græcis Asbestinum, ex argumento naturæ. Anaxilaus autor est, linteo eo circumdatam arborem, surdis ictibus, & qui non exaudiantur, cædi. Ergo huic Lino principatus in toto orbe. Proximus Byssino, mulierum maxime delitijs circa Elim in Achaia genito, quaternis denarijs stipula eius permutata quondam, ut auri: repertaq; linteorum lanugo, e uelis nauium, maritimarũ maxime, in magno usu medicinæ est, & cinis Spodij uim habet. Est & inter Papauera genus quoddam, quo candorem lintea præcipuum trahunt. Tentatum est tingi Linum quoq;, & uestium insaniam accipere in Alexandri magni primum classibus, Indo amne nauigantis: cum duces eius ac præfecti in certamine quodam uariassent insignia nauium, stupueruntq; littora flatu uersicoloria implente. Velo purpureo ad Actium cum M. Anthonio Cleopatra uenit, eodemq; effugit. Hoc fuit imperatoriæ nauis insigne. Postea in theatris tantum umbram fecere: quod primus omnium inuenit Q. Catulus, cum Capitolium dedicaret. Carbasina deinde Vela primus in theatro duxisse traditur Lentulus spinter Apollinaribus ludis. Mox Cæsar dictator totũ forum Romanum intexit, uiamq; sacram ab domo sua ad cliuum usq; in Capitolium: quod munere ipso gladiatorio mirabilius uisum tradunt. Deinde & sine ludis Marcellus, Octauia sorore Augusti genitus, in ædilitate sua, auunculo. xi. consule, Calendis Augusti, Velis forum umbrauit: ut salubrius litigantes consisterent. Quantũ mutatis moribus Catonis Censorij, qui sternendum quoq; forum moricibus censuerat. Vela nuper colore cœli stellata, per rudentes terræ etiã in amphitheatris principis Neronis rubent, in cauis ædium, & muscum ac solem defendunt. Cætero mansit candori pertinax gratia. Honor etiã & Troiano bello. Cur enim non & prælijs intersit, ut naufragijs? Thoracibus lineis paucos tamen pugnasse, testis est Homerus. Hinc fuisse & nauium armamenta, apud eundem interpretati sunt eruditiores: quoniam cum sparta dixit, significauerit sata.

Margin notes: A; Linum Asbestinum; Byssinum.; Vela linea.; B

DE LINI SATIONE ex Palladij. 11. libro.

Mense Octobri Lini semen seremus, si placet: quod pro malicia sui serendum non est, nam terræ uber exhaurit: sed si uelis, loco pinguissimo & modice humido seretur, in iugero. viij. modijs. Aliqui macro solo spissum serunt: ita adsequuntur, ut Linum subtile nascatur.

TEMPERAMENTVM EIVS.

Semen easdem, quas Fœnogræcum uires habet, Estq; calidum fere in primo ordine. Et humiditate, & ariditate, fere in medio constituitur.

C VIRES EIVS, ET IVVAMENta ex DIOSCORIDE lib. 21.

Discutit & emollit omnem intus forisq; inflammationem, cum melle, oleo, exiguaq; aqua decoctum, aut melle cocto exceptum.

Vicia cutis in facie, uarosq; crudum exterit.

Illitum cum nitro, & ficulneo cinere, parotidas duriciasq; discutit.

Vlcera quæ serpunt, fauosq; cum uino decoctum expurgat.

Vngues scabros eximit, cum pari modo Nasturtij, & mellis.

Vicia pectoris extrahit, si ex melle in eclegmatis uicem substituatur.

Tussim lenit, Venerem stimulat, si farina piperis, & melle exceptum, pro placenta largius adsumatur.

Huius decoctum, interaneorum, uuluæq; erosionibus immittitur.

Alui excrementa euocat.

Ad uuluæ inflammationes, in desessionibus perquam utile.

Ex Miscellaneis SERAPIONIS cap. 21.

Ex Mesue. Proprietas seminis Lini est. Quãdo fit emplastrum ex eo, mixta cera & melle, confert alboribus unguium.

Ex Albugerig. Confert ulceribus uesicæ, & renum, & maturat apostema, quando fit ex eo emplastrum.

Quando bibitur torrefactum, confert tussi calidæ & humidæ.

Ex Mesarugie. Expellit fœtum cito, & aquam.

D Et decoctio seminis Lini miscetur cum oleo, & fit inde clyster ulceribus intestinorum, & confert magnifice.

Ex Rasi. Confert doloribus, & puncturis intestinorum.

Ex Paulo. Linum quãdo comburitur, confert fumus eius subtilis corrizæ, & suffocationi matricis.

Lini NOCVMENTA, ex Galeno lib. 1. de alimentis cap. 27.

Est autem malum stomacho, & difficulter concoquitur: præterea frictum, uentrem uehementer sistit: & urit agrum in quo seritur, deterioremq; ipsum facit.

AVTORES.

Dioscorides, lib. 2.
Plinius, lib. 19. cap. 1.
Palladius, lib. 11.
Serapion, cap. 21.
Galenus. 1. alimentorum, cap. 28.
Septimo simpli. cap. 81.

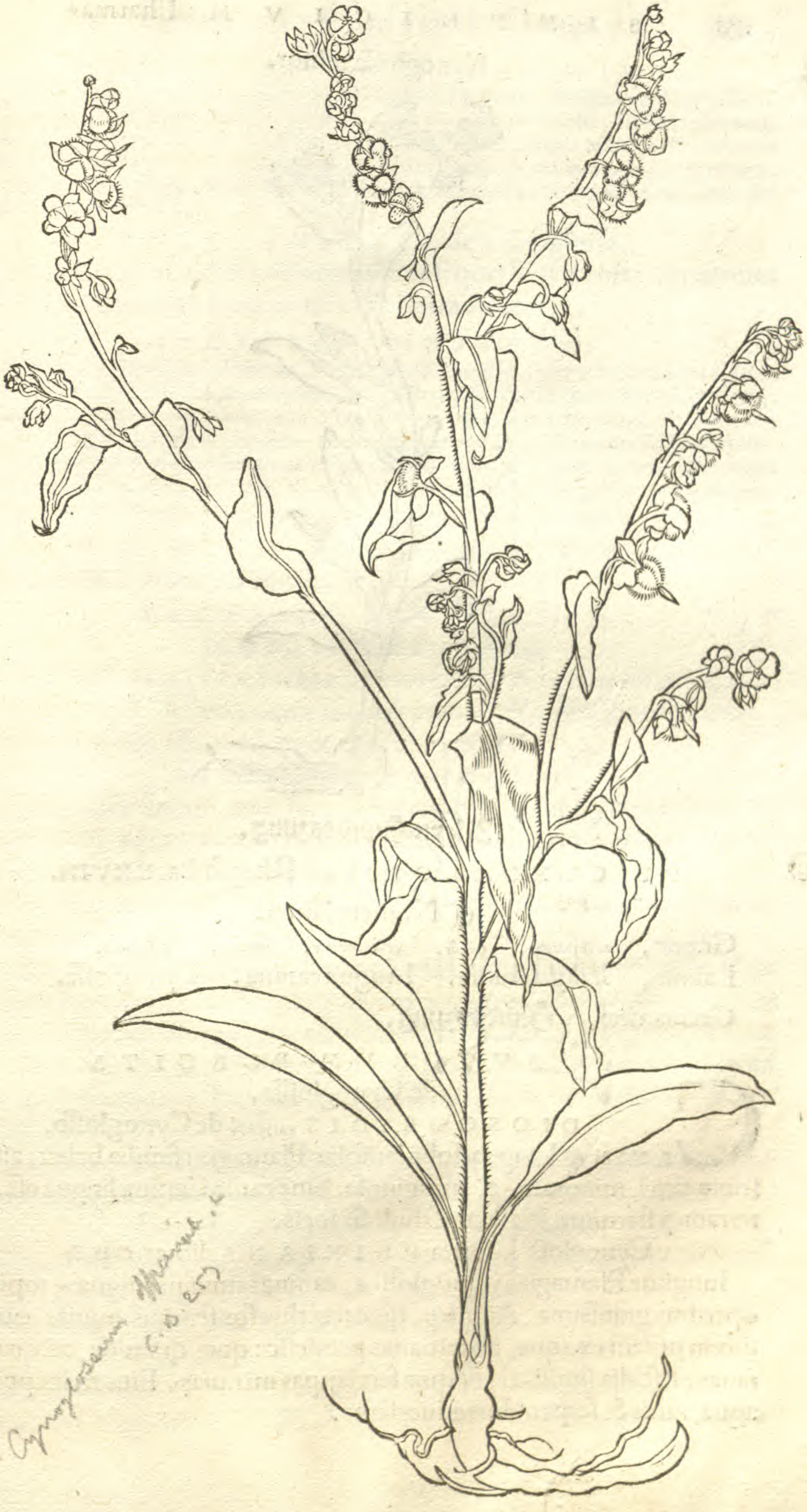

1537.175

C

Cynoglossa minor.

Myosotis palustris, L.
C.B. 254
Gesn. hist. 2.34

1537. 176

Kleyn Hundtszung.

D

DE CYNOGLOSSIS Rhapsodia. XXVIII.

¶ Nomenclatura.

Græcæ, κυνόγλωσσον. φυτόν. καβαλλάτιον. σπλεῖον. σκόλυμον.
Latinæ, Lingua canis. Lingua canina. Cynoglossa.
Germanicæ, Hundtszung.

AVTORVM PLACITA de Cynoglossis.

DIOSCORIDIS συγγραφὴ de Cynoglosso.

CANINA Lingua, folia latifoliæ Plantagini similia habet, angustiora tamē, minoraq́ꝫ, & lanuginosa. Sine caule Canina lingua est, per terramq́ꝫ sternitur. Nascitur sabulosis locis.

Cynoglossi historia PLINIANA lib. 25. cap. 8.

Iungitur Plantagini Cynoglossos, caninas imitans linguas, topiarijs operibus gratissima. Aiuntq́ꝫ, quæ tres thyrsos seminis emittat, eius radicem potam ex aqua, ad tertianas prodesse: quæ quatuor, ad quartanas. Est alia similis ei, & quæ fert lappas minutas. Eius radix pota ex aqua, ranis & serpentibus aduersatur.

Explanatio Cynoglossi, per M. VERGILIVM.

A

Canis linguã herbam, nouit Ethrutia ois: utitur eñ ad ulcera, & minora uulnera, ostenditq; eam sine caule, & paulominus q̃ cunctis ijsdem huic scriptori notis. Nascitur plærumq; inrer uites, uiretq; tota hyeme. Nos eam sæpe uidimns folioso cespite, radice pollicis humani crassitudine, albicante colore, & supercurrente asperitate: quam credimus nominis & comparationis ad caninam linguam caussam fuisse. Est enim cani, qualis plærisq; alijs animalibus, scobinæ modo asperior lingua. *Cynoglossa quare sic dicta.*

PANDECTARIVS de Cynoglosso.

Lingua canis est similis Arnoglosso, nisi quia sunt ei costæ apparentes in folijs eius, sed sunt leuia, & est in eis borra apparens.

IVDICIVM NOSTRVM.

Cynoglossæ duas species dedimus. Vnam, folio Plantaginis, ueram ac genuinam a Dioscoride descriptam. Alteram, quam hodie officinæ Buglosso syluestri (folijs tenuioribus, coreaceis) per omnia fere similem ostendunt. De qua tamen uehementer dubitamus. Iniecit nobis hunc scrupum Michael Herus medicus, & idem amicus noster, qui & montis Pessulani medicos, alteram Buglosson hanc facere constanter affirmat. Et quod id facile credam, facit, quod Dioscoridis descriptioni respondere nõ uideo. Proinde tam similem Buglosso, ut appareat excisa. Quæ uero sit Pliniana altera, quæ lappas minutas fert, necdum comperi. *Michael Her9*

TEMPERAMENTVM.

Frigidi & sicci temperamenti est.

VIRES ET IVVAMENTA ex DIOSCORIDE lib. 4.

Concisa, & cum uetere suillo adipe cocta folia eius, rabidorum canum morsibus, capilli defluuijs, quæ uocant ἀλωπεκίας, & ambustis medentur.

Aluum mollit, elixa eadem, & cum uino pota.

Ex IOANNE VIGONIO.

B

Cynoglossæ succus, cum succo Plantaginis, & uino granatorum, & parum Licij, ad ignem cum prædictis aliquantulum inspissatus, ulceribus oris, & narium, gingiuarum, & genitalium ualet.

Valet quoq; admixtus cum melle rosato, et terebinthina, ulceribus ab humoribus frigidis caussatis.

Igitur ut experientia nobis demonstrauit, aduersus morbi gallici ulcera antiqua potentissime facit, eaq; ab omni trumbositate grossa, & radicata, ad modum fortis ligamenti cum facilitate mollificat, purgat, atq; mundat: maxime si prędictus succus inspissatus fuerit ad ignem aliquantulũ cum syropo rosato, uel oxymelle squillitico: si uelis, ut fortiorem habeat operationem. *Experimentũ*

Item folia prædictæ hærbæ ulceribus frigidis, siue scrophulis imposita, a proprietate medentur.

Ex nobili HIERONYMO hærbario.

Sanat hæmorroides Cynoglossæ aquæ potio, si sint internæ: uel earũ ablutio cum Cynoglossæ aqua, si foris promineant.

Nihil æque uulnera ac ulcera omnia abstergit.

AVTORES ET DESCRIPTORES.

Dioscorides.	Pandectarius.	Plinius, lib. 25. ca. 8.
Ioannes Vigonius.	M. Vergilius.	Hieronymus herbari9.

C

D

Vinca minor 1, C. B. 301

1537. 178

ẏngrẏen.

DE VINCA PERVINCA,
Rhapsodia XXX.

¶ NOMENCLATVRAE.

Græcæ, χαμαιδάφνη. ἀλεξάνδρεια. δαφνίτισ.

Latinę, Chamędaphne. Alexandria. Laureola. Lactago. Vinca peruinca. Daphnitis.

Germanicæ, ẏngrẏen.

PLACITA AVTORVM, de Vinca peruinca.

Historia Chamędaphnes secundum DIOSCORIDEM, lib. 4.

CHAMAEDAPHNE uirgas emittit cubitales, singulari ramo constātes, rectas, tenues, leues. Folia Lauri similitudine, leuiora multo ac

uiridiora. Semen rotundum, rubens, annexum folijs. A

Eadem per PLINIVM descripta, lib. 28. capite decimoquinto.

Chamædaphne unico ramulo est, cubitali fere, folio tenui, Lauri similitudine: semen rubens, annexum folijs.

APVLEIVS uidetur distinguere Chamędaphnē a Vinca peruinca. Nam duabus descriptionibus prosequitur.

Chamędaphnem quidem cap. 27. sic.

Chamædaphne a Græcis quibusdã Daphnites, aliquibus uero Daphne, alijs Hydragogos, seu Caragogos dicit. Itali Mustellaginem dicũt, alij Lactaginem, et Lauraginem, alij Eugubim usuben: quę in puluerem redacta mollissimum, & in aqua calida potui data, aluum concitat.

Peruincã uero sic ca. 58. Eupeplios, Græci Daphnoides, Hippoglossion, Eupetalon, Diglosson, Daphne: Samothracia, Daphne alexandrina, Daphne Minthrios, Danae. Stephane Alexandrõ. Chamędaphne, Carpophyllon, Daphnitis: Latini Peruincam, Victorię folium, Laurum Alexandrinam, Macedonicam, Lauraginem, Mustellaginem terrestrẽ uocant. Frutex eius sæpius cubitalis, folijs ut Muria, paulo maioribus, atq; tenerioribus, & non infractis, remordantibus, & incendiosis. His prędita est uirtutibus. Ad phlegmata incidenda cyathos duos dabis, cum melle bibere ieiuno, mox phlegmata intercidet. B

Victoriæ folium.

IVDICIA NEOTHERICORVM, de Vinca peruinca.

Iudicium HERM. BARBARI de Chamędaphne & Peruinca.

Chamędaphne folio tenui. Eadem quibusdam & Vincaperuinca est. Hærba Topiaria, semper uirens, in modum lineæ folijs geniculatim circumdata, ueteribus inopiam florum supplere solita: cuius & comeduntur asparagi. Porro mihi alia uidetur esse Vinca peruinca, quàm Chamędaphne: quia Vincaperuinca non attollit, sed serpit, ac se in modum lineæ, ut prædixi, porrigit, flore in purpuram ceruleo: Chamędaphne assurgit in cubitalem altitudinem, ut Dioscorides & Plinius confirmant. Potest tamen etiam Chamædaphne dici Vincaperuinca: id quod & Plinio placet: sed ut testatum sit tamen, aliud, non idem omnino genus esse. Alioquin & medicinæ quoq; nonnihil uariant. Hydropicis, & auribus, & aluinis prodesse Vincaperuinca dicitur: Chamędaphne capitis doloribus, urinæ, mensibus ciendis, ardoribus stomachi, torminibus.

Chamędaphne uidetur alia esse a Peruinca.

MARCELLI VERGILII iudicium de eadem.

Humilis & terrestris Laurus Chamædaphne est, sola foliorum similitudine græcorum adoptione in nomen Lauri & honorẽ adscita: topiaria hærba, si Plinio credimus, & a Latinis hærbarijs sua aetate Vincaperuinca appellata. Quæ si ea est quam Ethruria nunc Vincam hęrbam uocat, qua defunctæ uirgines, in gente nostra, ad sepulturam coronatæ efferuntur: & qua familiæ apud nos aliquę, gentili iure suo, primum ingredientem urbem Archiepiscopum, coronatę ad portam excipiunt, stipantq; & per urbem comitantur, cognitu facillima est: in hortis passim nascens, tenuissimis uiticulis, potius per terram serpens, quàm uirgis, ut Dioscorides ait, a terra se

C extollens: folijsq; Oleaginis magis quam Laurinis similibus. Verum a Dioscoridis Chamædaphnes historia lõge ea differt, ob eas quas pauloante numerauimus, & plerasq; alias notas, quas uolentibus obseruasse facillimum erit. Meminit Theophrastus Chamædaphnes ad extremum tertij de plantarum historia uolumen, sed tam breuiter, ut nihil possit ab eo aliud intelligi, quam ferre Chamædaphnem fructum folijs adnatum: quod a nostræ ætatis Vinca longissime abest. Ea etiam in nullo ciborum usu modo est, quod ueteres græcorũ medici in Chamædaphne fuisse quondam testantur. Siquidem Paulus Aegineta in sexto de ea agens ait, καὶ ἐσθίεται. quod est, Hęc etiã cõmedit. Pręterea sub primo, quo capite docet de omniũ olerũ asparagis, cum longius de pluribus egisset, subiecit, παραπλησίως δὲ καὶ ὁ τῆς χαμαιδάφνης ἀσπάραγος, id est, Nutrit similiter etiã & Chamædaphnes asparagus. His nos indicijs, autoribusq; persuademur, nõ esse Chamædaphnẽ Ethrurię Vincã hęrbã. Et nihilominus quæ a Plinio Vincaperuinca. 21. uolnmine, cap. 11. describit. nostrę gentis Vincæ satis rñdet. Siqdem Vincamperuincã ait semp uirere in modũ lineæ, folijs geniculatim circumdatam, topiariam hærbam, & inopiam florum aliquando supplere. Quæ omnia nostræ Chamædaphne sit, folio Lauri, cubitalibus uirgis, fructu rotundo rubenteq;, & folijs adnato, cuius asparagus in ciborum usu esse possit.

Reprehensio Plinij, Thodori Gazę, Herm. Barb. & M. Vergilij, per Nicolaum Leonicenum. lib. de erroribus Medicorũ.

Idem Theodorus Chamædaphnẽ Vincamperuincam apud Theophrastum interpretat, cum tñ Chamędaphne alia sit planta, cuius descriptio a Vincaperuinca apud Dioscoridẽ plurimũ aliena ẽ, cui9 etiã Vincęperuincę naturã, imagineq; accurati9 cõtẽplantib9, illa esse uidebit, quę a Diosc. ac Plinio parit Clematidis, atq; Daphnoidis, et Polygonoidis nominib9 designat.

Quę uera Peruinca apud Dioscoridem

Et idẽ rursum alibi. In Chamædaphne lib. 15. Veterem lectionem distinctiorem putas, si ita scribat. Est & Chamędaphne syluestris frutex, & Alexandrina. ut duo genera intelligantur. Alterum Chamædaphne, quã Latini Laureolã, ut tu inquis appellant: cum tñ ea quæ hodie Laureola latine dicitur, non sit Chamædaphne, sed Daphnoides potius, statim postea a Plinio descripta. Alterum Laurus Alexandrina, ex Plinio, Galeno, Dioscoride. Tu qdem Pliniũ hoc pacto excusas, ne uideatur Chamædaphnẽ uarijs in locis uarie designasse: cum hoc in loco, libro scilicet. 15. Laurum Alexandrinã tantumõ pinxerit, sicuti lib. 24. Chamędaphnẽ. Sed duo remanent in Plinio scrupuli haudquaq; dissimulandi. Cur cũ Plinius cętera Lauri gña eodẽ lib. 15. loco descripserit, solam Chamędaphnẽ indescriptã reliquerit. Cur cũ alterũ genus nõ Alexandrina simpliciter, sed Laurus Alexãdrina a Theophrasto, Dioscõride atq; Galeno, ab omnibus deniq; Græcis autoribus uocitetur, Plinius propria appellatione pretermissa, sumptũ a loco uel persona, cognomen tantummodo posuit: uel cũ postea subiunxit, alij Daphnem uocant, propri-

D um nomen contra naturam postposuit: cum tamen uera huius fruticis appellatio non sit, neq; Daphne seorsim, neq; Alexandrina, sed hoc totum, ut diximus, Daphne Alexandrina.

Et iterum. Plinius lib. 15. Chamędaphnẽ ita describit. Est et Chamędaphne syluestris frutex, & Alexandrina, quã aliq Idæã. aliqui Hypoglotton, alij Daphnen, alij Carpophyllon, alij Hypelaten uocant. Ramos spargit a radice dodrantales, topiarij ac coronarij operis, folio acutiore quã myrti, molliore ac candidiore, maiore semine inter folia rubro: plurima in Ida, & circa Heracleã Ponti, nec nisi in montosis. Eandẽ Chamędaphnẽ postmodũ Plinius in lib. 24. ita describit. Chamędaphne unico ramulo est, cubitali fere folio, tenui, Lauri similitudine. & reliqua. Quis non uideat Pliniũ, eidẽ plantæ differentes descriptiones afferre: Est eñ prior descriptio in Daphne Alexandrina, non autem in Chamædaphne lib. 4. a Dioscoride tradita. Esse uero Chamędaphnem a Daphne Alexandrina differentem, non solum Dioscorides, sed Galenus pariter, & Paulus in suis de simplicibus medicaminibus libris ostendunt.

Apologia Pandolphi Collinutij pro Neothericis & Plinio, contra NICOLAVM LEONICENVM.

Quo plura in Pliniũ cõgerere Nicolaus nitit, eo se plurib9 inscitię notis cõmaculat: ut q nec Plinij uerba, nec scribẽdi ordinẽ, nec rerũ consyderet differẽtias. Itaq; manifestas ineptias iã satius est ridere quam refellere. Eidem plantę Pliniũ, hoc est, Chamędaphne diuersas descriptiões afferre, Leonicenus dicit. Sed quam diuersus sit ipse ab eo quẽ putabamus, ex hac ipsa Chamędaphne cõsyderemus. Plin. 15. in describẽdis Lauri arboris gñibus inquit. Est et Chamędaphne syluestris frutex: neq; ultra de Chamędaphne uerba facit: neq; illã pingit (ut Nicolaus prius arbitratus ẽ) ex nomine ui-

delicet addubitãs, ne hęrba esset, quã frutic͂e nominauit. Hic igit̃ uerborũ Plinij textus pũcto(.) signãdus ẽ. Tũ pergit enumerãdo Plini9 Lauri gña atq; inqt. Et Alexãdrina, quã aliqui Ideã, alij Hippoglottin, alij Daphnẽ uocãt. Hanc uero Alexandrinã Daphnẽ pingit. Hæcq; illa est, quã Dioscor. q̊q;, cęteriq; describũt. At. 2. &. 20. uoluminis. 12. ca. cũ fruticũ, subfruticũq; gña multa descripsisset, His subnectemus inquit, quę Gręci cõmunicatiõe nominũ in ambiguo fecere, an arbores assent. Tũ ꝓximo capite cõtinuo de Chamędry, Chamędaphne, Chamęlea, Chamęsice, Chamęcisso, cęterisq; huiusmodi uerba facit. Atq; inibi Chamędaphnẽ describit: quã uolum. 15. tm̃ attigerat. Hęc igitur ita se habent. Enumerat. 10. Plinius Lauri septem gña: tũ tres Laurei fruticis species, Chamędaphnẽ, Alexandrinã, Daphnoiden: et Alexandrinã quidẽ, & Daphnoidẽ pingit: Chamędaphnẽ uero, qm̃ inter illas relaturus erat quas nominũ cõmunicatio (ut ipse iuquit) dubias fecerat, an arbores essent, an hærbæ. 2. &. 20. libro pulchre descripsit: in quo de similibus hęrbis suo ordine loquebat̃. Vides, ut ob punctũ (quod in iocis quoq; dicit̃) Leonicenus captus est? Si int̃ duo ista nomina, Chamędaphnẽ, & Alexandrinã. 15. illo libro, moræ aliqd, punctiq; interiecisset (qnod uel ipsa gramaticæ ratio per, &, copulæ interuentum postulabat) non in hos laqueos incidisset. Mirũ subit boni huius uiri, & amici quidem Leoniceni naturã consyderanti: quem si ambulantẽ uideas, lentũ magis et tardũ, q̃ citatum uel celerem dicas: in accusando uero Plinio adeo præcipitem currere, ut in eo legendo, percẽsendisq; accusationis capitibus; morã omnẽ, tarditatẽq; oderit: non spm̃ teneat, non animã, nihil interpungat, nullo puncto consistat. In hoc quoq; sagacissimi ingenij uir Politianus, in ea quã de Cisso & Cistho ad hũc ipsum Leonicenũ scripsit epistola, egregie notat, cum. 2. &. 20. uolumine cap. 10. quia nõ interpunxit Nicolaus inter Hypocisthis, &, quam inter hærbas dicemus, parum sapere uisus est: maleq; eo loco sensisse de Cistho: ita ob punctum, ut diximus, sæpe conuincitur.

A

Punctorũ ratio & utilitas.

B

Sed ne Chamędaphnes nomen dubium aliquando legentibus ingerat, duas esse plantas scire oportet: quæ Chamędaphne pariter nuncupẽtur. Hanc ipsam. s. de qua agimus, quę uulgo Laureola dicit̃: & eam quæ Vincaperuinca dicitur, cõiugalibus coronis expetita: folijs q̃ Lauri longe minoribus: humi ad serpilli morem reptans: flore ceruleo, inodoro, rotundo, foliusculis quinq;, sed continuis distincto.

Duæ plantæ Chamędaphne appellantur.

Iuuamenta Vincęperuincę ex PLINII lib. 21. cap. 27.

Vincaperuinca, siue Chamędaphne, arida tusa, hydropicis datur in aqua, cochleari mensura, celerrimeq; reddit aquam. Eadem decocta in cinere, sparsa uino, tumores siccat. Auribus succo medetur. Aluinis imposita multum prodesse dicitur.

AVTORES.

Dioscorides, lib. 4.	Plinius, lib. 24. cap. 15.	Apuleius. ca. 27. &. 58.	Theophrast9, lib. 3.
Hermolaus Barb.	M. Vergilius.	Nicolaus Leonicenus.	Pãdulphus Collinut.

C

Perfoliata mascula.

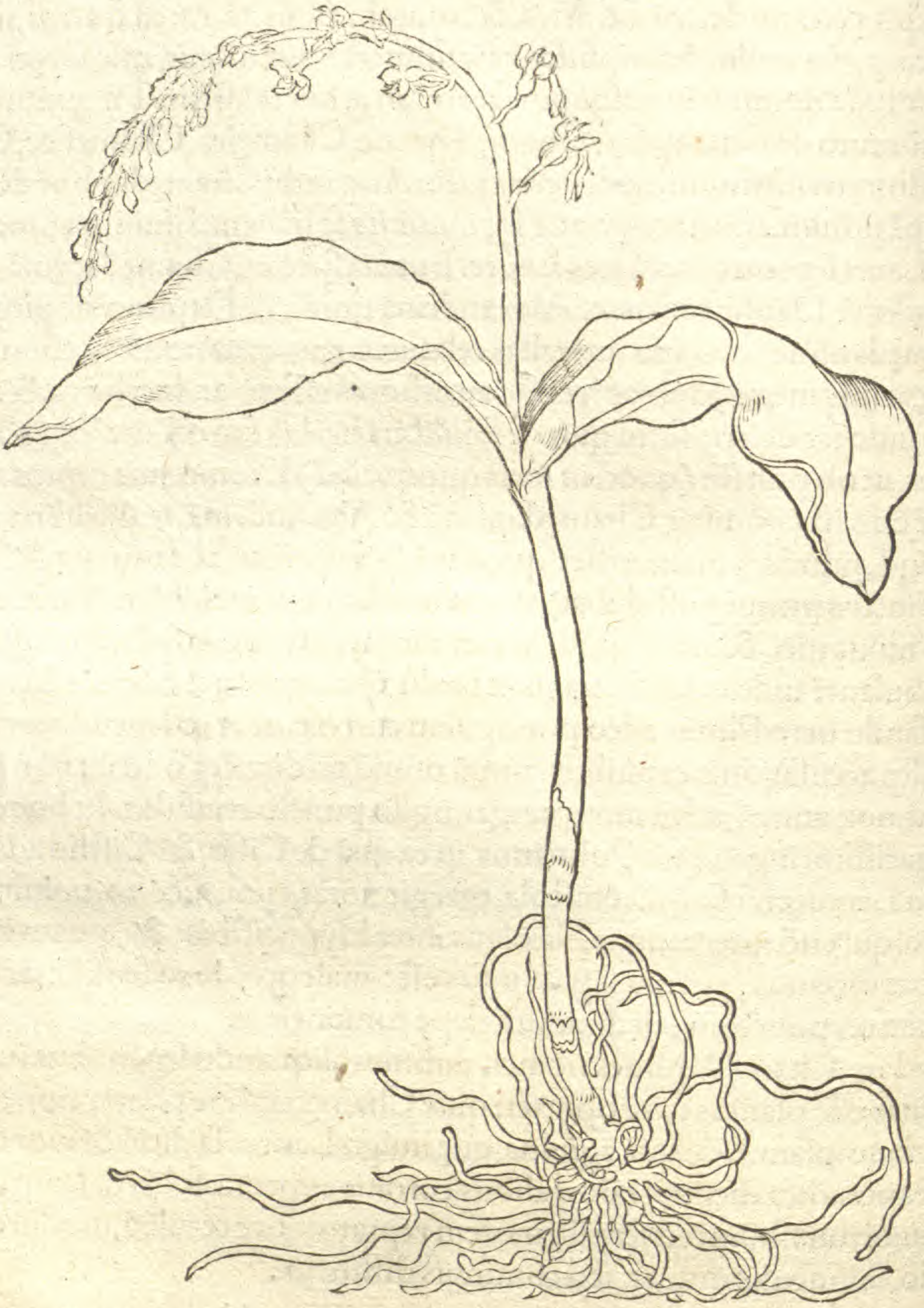

D

Durchwachß männlin.

1539. 183

Ophrys ovata, C.B. 87 Sm.fl. 4.37 Comp. Ing. 488

Perfoliata fœmina. A

Durchwachß Weiblin.

B

DE PERFOLIATA Rhapsodia XXXI.

DVM IN IPSO medio opere hæreremus, atq; nunc illæ, nunc aliæ nobis adferrētur herbæ, citra omnem prorsus & delectum & ordinem (Nam alphabetę seriem obseruare, neq; operis nostri architecti pictores & sculptores obseruare poterant, neq; institutum nostrum hoc ferebat) etiam Perfoliata quædam, inter alias nobis offertur. Sic enim illam appellant officinæ. Circa quam cum multum, ac diu nos torserimus, nihil tamen certi expiscari licuit, neq; ab doctoribus medicis, neq; ab officinis, ne ab uetulis etiam & herbarijs, nisi quod Perfoliata diceretur, nostro idiomate, Durchwaschß. Pharmacopolas igitur secuti, & nos etiam Perfoliatam illam inscripsimus, cæterum adulterinam. Exhibuit enim & aliam nobis Perfoliatam Lucas pharmacopola, longe ab hac diuersam, coliculis scilicet foliola penetrantibus, non admodum absimilem, catapotiarum generis, uel Esulæ maiusculæ, altitudine dodrantali, tam adpropriatæ respondentem nomini Germanico, ut existimem plane falsos herbarios, qui hanc nobis quam dedimus,

C pro genuina & germana obtruserunt. Quæ uero sit apud Dioscoridem, & quis porro eius usus, necdum animaduerti, nisi quod in officinis audio admodum familiarem esse, & in precio habitam D. Nicolao Capitoni medico, idq; ad rupta tantummodo, & uulnera glutinanda. Plura non comperi.

Nic. Capito.

Narcissus Martius.

D

Leucoium vernum, C.B. 55
Scilla bifolia, C.B. Sin. pl. 2. 116

1537.184

Mertzenblůmlin.

DE NARCISSIS MARTIIS.

Supra fol. 129.

RESPONDENT flores, folia, bulbi, deniq; omnia fere cum Narcisso superiore. Vnde suspicio nobis subijt, fortasse aut illi germanam, aut certe quandam eius speciem esse. Non enim habeo, in quod tandem aliud genus referam. Sed, quod sæpius moneo, suspicio tantum sit hoc, nullum ex tripode responsum. Si quid firmius alij compertum fuerit, adeo non recusamus doceri, & moneri, ut nisi id data quadam opera moliremur, magis eruditiores prouocare, quā alios docere, ad illam aut cōniuissemus, aut uelut ouem non signatam, ex reliquarum albo, exculcauissemus, & proscripsissemus.

Saxifragia. A

Saxifraga granulata, L. C. B. 309 Sm. fl. 2.270 Gesn. hist. 1.31. Camp. Dang 525 Spreng. hist. 1. 314

1537. 185

B

Hoher Steynbrech.

De omnibus Saxifragis Rhapsodia XXXIII.

AVTORVM PLACITA.

Descriptio Saxifragæ ex DIOSCORIDE lib. 2.

SARXIFRAGON, aliqui Sarxiphagon, alij Empetron, Romani Saxifragiam uocant. Frutex est surculosus, in petris & asperis locis nascens. σαρξίφαγον. ἔμπετρον.

Idem in Capitulo de EMPETRO, cap. 191.

Empetron aliqui Phacoides uocant. Nascitur in montibus & mariti- ἔμπετρον. φακοειδής.

C mis, salso gustu. Sed quo propius terreno fuerit, amarius sentitur.

Eiusdem EMPETRI historia ex PLINIO lib. 27. cap. 9.

Calcifraga. Empetron, quã nostri Calcifragam uocant, nascitur in montibus maritimis, fere in saxo. Quo propius mari fuerit, minus salsa est. Saxifragiæ porro meminit lib. 22. cap. 21. in partitione Adianthi.

Excussio Historiæ Dioscoridis per HERMOLAVM BARBARVM cap. 2. Sarxiphagon.

Saxifragum, & Saxifraga latine dicitur. Item Calcifraga, si modo hæc est, quam & Plinius & Dioscorides alio loco Empetron appellant, Paulus Sarxiphages. Empetrum, inquit Plinius, fere in saxo nascitur. Recenti uires sunt: uetustate perdit eas. Lapillos qui sufferuefiant, una rumpi affirmant. Habetur & Saxifragi genus alterum, in Adiantho a nobis explicandum. Corrosi & ambusti sunt hac parte Græci codices, nec quale sit huius herbæ folium animaduerti ullo modo potest: & in ipso uerborum textu, spaciolum inane uacat. Porro ueterem in Dioscoride picturam huius herbæ uidi, non plus folijs, quam Cirris minutis, per ramos ex interuallo conditis, nec frequentibus: in cacumine surculorum flocci ceu arentes potius quam flosculi: subrudida radice, non sine fibris. Romæ talis ostenditur in maritimis, ac montosis tantum, non rubida radice, sed candida: flosculis quoque candidis. Recentioribus de hac herba parum conuenit. Alij Tritici foliorum figuram, alij marinæ Bati similem dixere, alij Tormentillæ uulgo dictæ. Est autem (ut uolunt) Tormentilla, Quinquefolio herbæ similis, nisi quod septem fere habet folia, non quinque. Quarti herbam, quæ florem Caryophyllon uocatum, ferat, de quo alibi dictum est. Quinti Saxifragam eandem esse, aut proximam ei quæ Pampinula, Pimpinella, & Bipennula, & Sanguisorba ruri dicitur: quoniam uulneribus iniecta, ferrum & spicula facile ac citra sensum doloris exigat. Folio paruo, orbiculato, & extremitatibus serrato: quod & mandi soleat, paratum oleo, sale, aceto: surculis ab eadem radice plurimis atque densis, rubentibus cum radice, ut ferunt. Quibusdam locis uermiculus eruitur, qui curatus, sericis præcipue tingendis, Purpuram facit incomparabilem, cæteros colores splendore quodam, & hilaritate superans.

Pictura ueræ Saxifragiæ. D Tormentilla. Caryophyllos. Pampinula. Pimpinella. Bipennula. Sanguisorba.

IDEM in Capitulo de EMPETRO.

Prasoides. Empetron hoc Phaconides a Dioscoride, Prasoides a Galeno, & Paulo cognominatur. Fere in saxo nascitur. Recenti uires sunt, uetustate perdit eas. Lapillos qui sufferuefiant, una rumpi affirmant: quod & in Saxifraga quoque diximus ex Plinij sententia, ut qui nihil differre ab ea indicarit: quandoquidem medicinas, quas seorsum in utraque mentione Dioscorides enumerat, ipse uniuersas Empetro huic assignat. Aut igitur ita sentiendum est: aut Plinium errasse confitẽdum. Paulus certe Dioscoridem secutus, mentiones duas habet, quasi duorum generũ. Galenus unicam

Plinij lapsus.

Empetron, Aetius etiam Empetron uocari solitum affirmat. A

IVDICIVM M. VERGILII de utraque & de Saxifragia, & de Empetro.

Nasci in petris Empetron satis indicat nomen. Epipetron eadem significatione ex antiquioribus aliqui etiam uocauerunt. Nec solum, quia lentis figuram & speciem refert Phacoides, sed Marrubio similem Prassoides etiam, Plinius Saxifragam a Latinis uocari ait: miscetque cum ea, quae priuatim & seorsum a Dioscoride Saxifraga hoc ipso uolumine descripta est. Ex quo iterum suspicari cogimur, quod in Saxifraga dictum hoc ipso uolumine a nobis est, non esse aliud in hoc scriptore eo nomine recipiendum: aut si sit, quod uerisimile tamen non est, uariantibus historia & medicina, bis de eadem actum fuisse non multo ante sub titulo Saxifragae, quae latina, & iterum nunc sub Empetri, quae tota uox Graeca est. Paulus quidem Aegineta, qui totum in sexto suae medicinae Dioscoridem multa breuitate exscripsisse uidetur, Empetri manifeste meminit, Saxifragae autem nusquam: quod non relinquendum ab eo fuerat, si tunc in Dioscoride Saxifraga legeretur, aut ipse pro diuersa eam recaepisset. Crederemus nos etiam eandem Saxifragam & Empetron esse, nisi diuersa penitus utriusque historia & medicina esset. Ob eam caussam peritioribus hoc relinquemus, certius de Saxifraga inuenturis, quod recipiendum, constituendumque sit. Epipetron.

Reprehensio Plinij in dijudicanda Saxifragia, & Empetro, per NICOLAVM LEONICENVM.

Empetrum ubi nascatur, et quas habeat uires in trahenda bile ac pituita, scribit Plinius lib. 27. eodem quo Dioscorides modo: alias tamen eidem subiungit facultates, quod urinam cit, & calculos frangit, quae a nullo alio autore de hoc Empetro traduntur. Quin contra Galenus, Empetrum, quod etiã Prassoides appellatur, solis purgationibus. 6. libro utile esse testatur. At quos in altero Empetro, quod etiã Sarxiphages dicitur, Plinius legerat effectus, a Graecis autoribus, ac praesertim Dioscoride traditos, huic Empetro a Sarxiphage diuerso, quod uim purgatoriã habet, nominis aequiuocatione deceptus, asscripsit. B

PETRI COLLINVTII Apologia pro Plinio.

Empetrum a nostris Calcifragum uocari refert Plinius, calculosque frangere: ac non ideo calculos non frangit, quia nullus ex his, quos Nicolaus legit, hoc scripserit. Hanc ei herbae uim esse Plinius dicit magnus autor, atque abunde laudatus: cuius ueram esse sententiam, & experimento compertum est, & hominũ opinione recaeptum. Est enim Empetrum (quod noster Leonicenus ignorauit) ea herba, quae acedarijs gratissima nunc habetur: & quam Venetia omnis, una addita, immutataue litera, Sampetram herbam uocitat: Basichiam multi dicunt: alij Baticulam, Picentes ab herbae ipsius facultate Rumpisaxum uocant, folijs ad Rutam ferme accedentibus, uerum crassioribus, acutioribusque: flore, semineque, quae cum Anisi, tum foeniculi speciem in muscarijs repraesentent: odore iucundo: sapore inter acidum salsumque cibi appetentiam prouocante. Nasciturque (ut Plinius quoque docuit) in montibus maritimis fere in saxis: quod toto illo tractu uidere licet, qui inter phanum Fortunae, Garganumque tenditur promontorium: & in Istrorum cautibus, Liburnorumque scopulis, unde plurima in Venetos defertur: & satiua quoque in Coenobiorum hortis non facili cultura seruatur. Certis quoque rationibus adducimur, ut eam putemus esse, quam Marinam Batin alio in loco Plinius appellauit, aliud Empetri genus quod Saxifragum nostri uocant. Nec Plinium latuit: quippe qui illud libro. 22. inter Adianti genera posuit, ramulis nigro colore uirentibus, folijs filicis, mire calculos pellens, frangensque: unde & nomen: non quod umbrosis petris (ut Graeci forte putauerunt) parietumque asperginibus nasci illam uideamus. Non ergo nominum similitudine deceptus est Plinius, qui utrumque Empetri genus, diuerso nomine Calcifragum, & Saxifragum prodidit, sed Nicolaus noster, qui nec Plinij uerba pensauit, nec herbas ipsas (ut accusatorem decebat) agnouit.

Empetrum. Sampetra. Basichia. Baticula. Rumpisaxũ. Batis marina.

C

Sententiæ NEOTERICORVM.

Descriptio SIMONIS GENVENSIS.

Saxifragię herbam, quidam accipiunt herbam, cuius folia similia sunt folijs Pimpinellæ, maiora tamen, & ramulos super terram expansos habet. Alia tamen ostensa fuit in partibus Romæ, per omnia Cretano marino similis, nisi quod tenuior & macrior: eo quod in montibus apricis nascitur, & de scissuris petrarum exit: & propter hoc uocant eam incolæ Petra findula, eo quod in suo ortu petras scindere uidetur, odore & sapore Cretano appropinquans. Secundum Butanicum, prima est illa. Nam de Pimpinella dicit, quod multi Saxifragum dixerunt, & quod sit similis ei, uelut Saxifragia tyraria ab antiquis dicebatur.

Alia quædam Saxifragia. Petra findula. Pimpinella quibusdam Saxifragia.

PANDECTARII.

Sansifragia, est herba similis Pimpinellæ, non differens, nisi in pilositate, quam habet Pimpinella.

HIERONYMI herbarij.

Saxifragia multorum generum est. Scilicet Maior, floribus albis, caule subrubicundo, radice exili, cui uelut Lentis, uel Pisorum noduli adhærent: quod semen eius esse ferunt. Minor omnibus agnita, humi repens, in petrarum summis, cui uulgo nomen, **Grienkraut**, eo quod Ischiadi pręcipue medetur. Tertia Alba, quę Miliū solis, germanice, **Meerhyrß**, apud Dioscoridem lib. 3. Quarta in Alkakengi, arabico uocabulo nomen fecerunt, Germanice, **Schlutten / Boborellen / Judenkyrßen**. de quo in Solano plura.

Quatuor spēs Saxifragiæ. Alkakengi.

D

TEMPERAMENTVM SAXIfragiæ ex Plateario. 28.

Calida & sicca est in tertio gradu, uirtutem habet dureticam, expulsiuam, & extenuatiuam. Calculos arrodit, & conterit.

Vires & iuuamenta Saxifragiæ ex DISCORIDE.

Cocta in uino, & mox pota, febricitantibus opitulatur.

Stranguriæ prodest.

Singultum sedat.

Calculos uesicæ frangit, & urinam ciet.

Eius, quæ Empetron uocatur, iuuamenta ex eodem DIOSCORIDE.

Trahit bilem, pituitam, & aquam, si bibatur in iure aliquo, aut hydromelle.

EX PLATEARIO.

Contra lapidem in renibus, & in uesica, & contra Iliacam passionem, stranguriam, & dissuriam, ualet uinum decoctionis eius, uel puluis eius, pondere drach. ij. in ouo sorbili: fomentū quoq; ex ea factum, multum confert prædictis.

A

Conditura Saxifragiæ ex PLATINA lib. de Honesta uoluptate. ℞.

Appellatam Saxifragiã Apuleius adserit, quod lapillos in uesica frangat, atq; cõminuat. Eius radix, Petrosileno adsimilis est: quæ ablata, lota, atq; in frusta concisa, cum sale, oleo, & aceto comesta, ob eius caliditatem & siccitatem, lapidem (ut diximus) frangit. Renes & uesicam purgat. Coquitur tarde, propter siccitatem, quæ cõcoctioni contraria est, quam contra, humidum & calidum adiuuat.

De PIMPINELLA, θρύλλις.

Pimpinellam, uel Pampinulam, quintam esse speciem Saxifragię, pauloante ex Hermolao Barbaro testati sumus. Arbitror & hanc ueteribus neglectam, uel incognitam potius. Interpretatus est hanc ex lib. 7. plantarũ Theophrasti cap. 10. Theodorus Gaza his uerbis. Spicosa igitur Oculus caninus, & Cauda uulpina, et Plantago, quę Agnina lingua a quibusdam uocata est, & ab alijs Coturnix. Huic quodammodo similis est, quę Bibinella dicitur. Cæterum quam uelit intelligi, & an de nostra uulgata Pimpinella dictum uelit, necdum satis assequor. Calidi & sicci esse temperamenti, ut Saxifragiam, compertum est, & per omnia ad eadem ualere.

Macer lib. 5. Epistolarum.

Temperamentum.

EMPIRICA quædam de PIMPINELLA.

Quæ priuatim de ea ab empiricis accæpimus, hæc fere sunt.

Quod decoctum eius febrem continuam, & quarta quoq; die recurrentem leuat.

B

Succus tertianam, idq; ante accessionem, potus.

Contra PHTISIM sic utitor.

Recipe Pimpinellæ ℥ tenuissime puluerizatæ unc. ij. aquæ Pimpinellæ recentis, & sacchari quantum satis est, et fiat inde Electuarium: de quo sume quotidie drach. ij.

Conditura Pimpinellæ ex PLATINAE lib. ℞. De Honesta uoluptate.

Pimpinellæ, quæ & Bibinella græce dicitur, uis calida & sicca est: ob hanc rem tarde concoquitur: uoluptatem edentibus adfert. Collecta, ac lota in patinam, ac suomet caule, si tenera est, reponi debet, sale, oleo, et aceto condiri. Si prædura fuerit, folia tantum sumuntur. Aperit hic cibus iecinoris fibras, urinam prouocat, ac lapides, ut Saxifragia: non tamen adeo comminuit.

C

HEPATICA.

D

Edel Leberkraut. Hyrßklee.

DE HEPATICA, Rhapsodia XXXIIII.

NOMENCLATVRA

Græca, λειχὴν.

Latina, Hepatica, Hepataria, Iecoraria.

Germanica, **Leberkraut.**

HEPATARIAM, siue Hepaticam, omnes Lichen interpretantur eam quæ est apud Dioscoridem libro. 4. cap. λειχὴν. Verba Dioscoridis sunt. Lichen, quæ saxis est familiaris, aliquibus Bryon appellatur, asperginosis petris adhæret.

Paraphrasis, BARBARI, super DIOSCORIDEM.

Lichen, siue Lechen, est muscus, ut hic, itemq; hærba alia nascens in petrosis: nomine utriq; inuento, quoniam contra Lichenas, remedijs omnibus anteponuntur. Folium unum ad radicem latum, caule uno paruo, loogis folijs dependentibus. Vtramq; recentiores herbarij Hepaticã appellant. Appuli hærbam, cuius unum ad radicem folium habere diximus, Iecorariam, siue Ficatellam cognominãt, folio succi pleno, & crasso:

Hepatica unifolia.
Ficatella.

IECORARIA. A

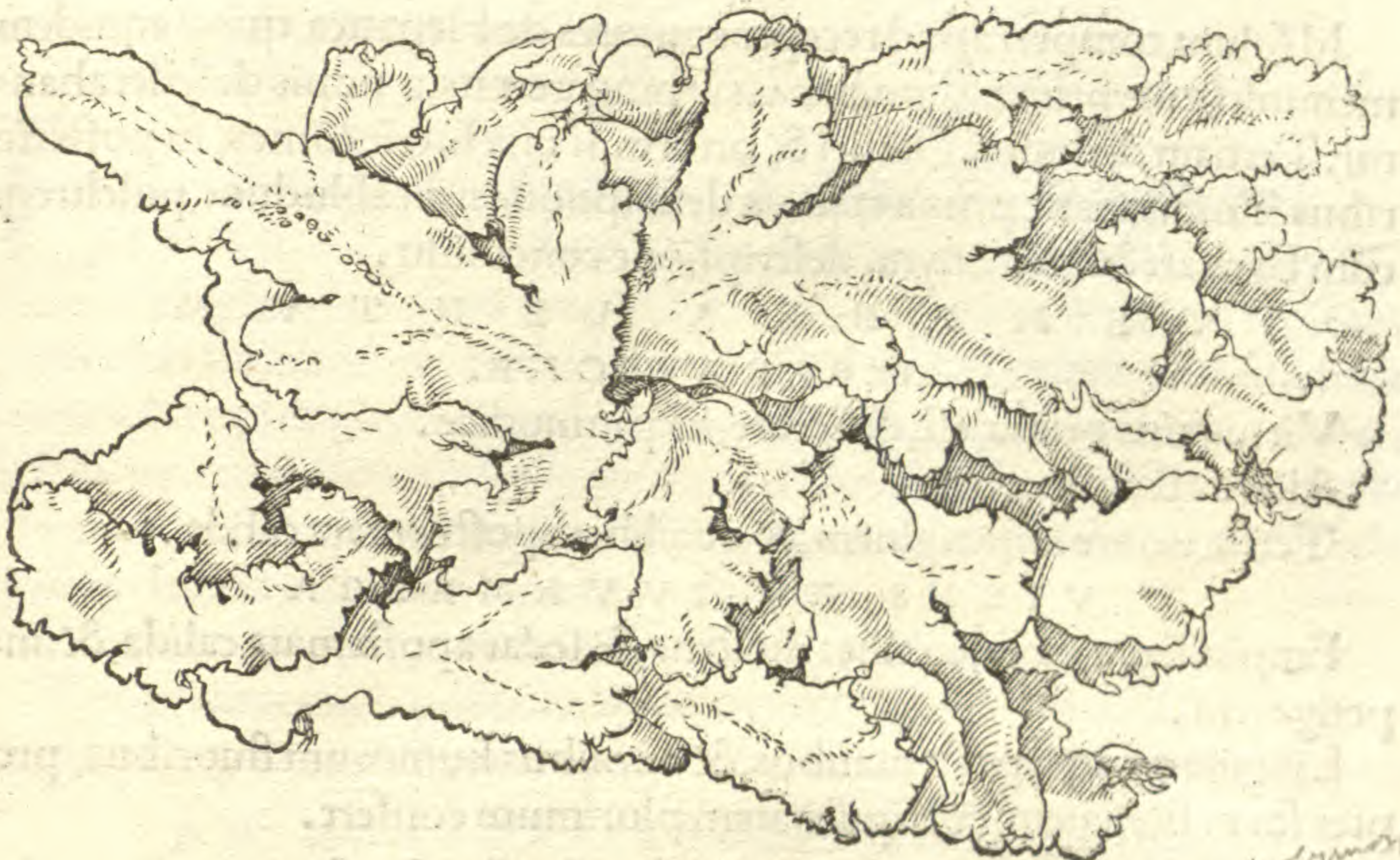

Marchantia polymorpha L. C.B.362

1537.191

Leberkraut.

ita nominatam, quia Iecinoris fibræ similis aſpicitur. Diuerſa eſt eodem nomine apud nos, in litore paſſim naſcens, & olitorio foro, ieiuniorum tempore uenalis, hæderaceo fere folio, flore purpureo, lilij puſilli effigie. Conuoluit herba ſe quibus appropinquat. Soluit aluum cocta, & cruda, olerum modo accæpta.

SERAPION lib. Simplicium, capite. 113. B
de Hepatica.

Hazez alſacher, id eſt, Hepatica, G. Naſcitur in lapidibus humectis, & cadit ſuper eam ros, & ſimilis eſt lenticuli aquæ.

PLATEARIVS, cap. 5.

Hepatica hærba eſt in aquoſis, & præcipue in lapidoſis locis naſcens, minuta habens folia, terræ & lapidibus adhærentia. Quanto autem habet maiora folia, tanto melior eſt, & dicitur Hepatica, quia præcipue eſt hepatis iuuatiua.

HIERONYMVS herbarius,
de Hepatica.

Hepatica in triplici habetur differentia. Prima, quæ in obſoletis & ruinoſis fontibus ſub dio, petroſis quoqꝫ lapidibus adhæret, folijs inuicem pinnatis, ſibi adhærentibus, non admodum abſimilis ei, quæ Pulmonaria uulgo uocatur. Altera, quam nunc paſſim Matrisſyluam, uel Stellarem hærbam uocant, Germanice, **Waltmeyſter**: tametſi Campifolium uulgo etiam Matrem ſyluæ faciunt. Tertia Trifolium aureum, Teutoni

C ce, Gulbener klee, quod ipsum nascitur in syluis, & asperis.

IVDICIVM NOSTRVM.

Id solum comperi apud receptos autores de Hepatica, quod equidem memini. Duæ primæ, dum has εἰκόνας pingeremus, a nobis desyderabantur. Tertiam dedimus. Daturi & priores, si uita fuerit comes, in posterioribus Tomis. Sane prima et tertia descriptione non abludunt, pulchreq; cum Barbari & Hieronymi descriptione concinunt.

TEMPERAMENTVM ex SERAPIONE.

Virtus eius prima, est, desiccare, idq; inmodice.

Altera est abstergere.

Tertia uetare impetiginem, & quælibet aposte-mata calida.

VIRES ET IVVAMENTA

Emplastrum ex ea, cohibet mẽstrua, & sedat apostemata calida, & impetiginem.

Linguæ quoq; apostematibus, & omnibus humorum fluoribus, propter suam siccitatem, & stipticitatem plurimum confert.

Ex PLATEARIO.

Valet contra opilationem hepatis, & splenis, ex calida materia, & hepatis calorem.

D Syropus ex decoctione eius, & rhabarbaro, sanat Ictericiam.

Et aduerte, quod in omnibus syropis contra opilationes hepatis, & calefactionem eius, debet indi Hepatica.

Contra calida apostemata superponitur trita in principio. Operatur enim repercussionem materiæ influentis.

Ex IOANNE VIGONIO.

Hepatica est frigida & sicca in primo. Et eius folia contrita, & cum farina ordei in uino granatorum contrita, & parum sandali albi cum oleo rosaceo, omphacino, hepatis calidum apostema repercutiendo spargunt & resoluunt.

Et decoctio eius facta cum Endiuia domestica et syluestri, et parum Capillorum Veneris, parumq; Cicoreæ, cum aqua & zuccharo confecta, et cum modico uino granatorum, laborãtibus hepatis discrasia calida, optime medetur. Et propterea dicitur Hepatica, quia ægritudinibus hepatis ualde opitulatur.

AVTORES.

Dioscorides.	Hermolaus Barbarus.
M. Vergilius.	Platearius.
Ioan. Vigonius.	Hieronymus herbarius.

A

De Linaria, Rhapsodia XXXV.

NOMENCLATVRAE

Græcæ, περιστερεών. φυλλολίνον.

Latinę, Linaria. Pseudolinum. Esula adulterina. Herba urinalis.

Germanicæ, Lynkraut. Harnkraut. Flachßkraut.

LINARIAM hærbam D. Ioannes Lotzerus medicus, in collectaneis suis pharmacorum simplicium περιστερεών græce, & latine Cristam galli nobis traduxit: tametsi habeant & Verbenæ quædam eius nominis species. Nec plura etiam apud probatiores lego, nisi quod hanc φυλλολίνον, & Esulam quandam adulterinam faciant Pandectarius, et Genuensis ille Simon, interque utramque mediam scilicet quandam speciem: quod Esula quidem lactescit, Linaria uero sine lacte sit. D. Io. Lotzer.

TEMPERAMENTVM eius.

Temperamento frigido & humido deprehendimus in secundo gradu, habereque uires dissipandi, incidendi, extenuandi, & perpellendi.

AB HERBARIIS Vires & Iuuamenta ei nuncupantur huiuscemodi.

Eius, simulatque Pimpinellæ succus erysipelata refrigerant.

Cancro quoque, & Carcinomatis nihil est quod æque medeatur.

Per se indita hærba calciamentis, fertur totius corporis laborantis dolores reprimere & sedare. B

Aqua Linariæ cum media cortice Ebuli pota, quantitate nucis auellanæ, hydropicis mirum immodum eijcit aquam per urinam.

Eadem oculis rubentibus salubris est, sero, & in ieiunio indita modice. Crebro id compertum haud parum multis.

C DE ESVLA, Rhapsodia XXXIX.

NOMENCLATVRAE

Græcæ, πιτύουσα.
Latinæ, Esula.
Germanicæ, Wolffsmilch.

NON consentio cum Simone Genuensi, qui negat hanc inter septem Tithymalorum species conscribi debere. Existimoq; esse, aut Cyparissiam Tithymalum, aut certe Pityusam illam apud Dioscoridem lib. 4. Nec ea suspicio est tãtum, uerum in uetustissimo libro, a Bononiensi quodam medico de simplicibus Diosco. inscripto, quomodo ad nostras officinas respondeãt, ita scriptum inuenimus. Frutex Tithymalus Lactuca marina, seu Caprina, & Lactaria hærba. Eius plura sunt genera: ex quibus unius fructum officinę uomicam Nucem, alteram Esulam minorem uocant: Pityusam uero Maurisebram uocant, officinę quoq; Esulam maiorem, quæ ubiq; crescit.

Quadruplici differentia cernitur. Quędam tenera. Quædam crassiore radice. Quædam maior. Quædam minuscula. Quæ autem uera Esula hodie habetur, Linariæ hęrbæ specimen pręsefert.

Electio eius ex MESVE.

D Magnum est malum, abscindens uiscera: paruum uero est illud, quod eligitur. Et melior pars plantæ, est cortex radicis eius: & lac eius est acutius & fortius. Et melior est radix ipsius, habẽs proprietates quinq; bonas scilicet: cuius cortex est subtilior & leuior: & facile frangitur: & est habẽs de rubedine aliquid, sicut Cassia proprie: et super quã iam pręterijt medium anni. Recens uero mensis sui tantum, est mala. Nigra uero est perniciosa. Et orta in locis thermarum similiter. Et melius tempus collectionis radicis ipsius, est principium ueris, & lactis eius, in fine ipsius.

Complexio & proprietas.

Calidæ complexionis est & siccæ in principio tertij. Et lac eius calidius. Et est compositum ex substantia ignea, acuta, & subtili, & ex substantia terrea stiptica: & est incisiuum, subtiliatiuum, exiccatiuum materiarũ submersarum, liquefactiuum & apertiuum, disruptiuum orificiorum uenarum.

RECTIFICATIO Nocumentorum Esulæ.

NOCET CORDI, hepati & stomacho, & disrumpit uenas, & excoriat uiscera: derelinquit inflammationes, facientes cadere in febres. Et emendatur primum nocumentum quod ex eo timetur, miscẽdo ei aliquas ex medicinis cordialibus & stomaticis, & hepaticis cũ eo. Et secũdũ et tertiũ nocumentũ corrigitur, acqrendo ei bonitatẽ cũ medicinis cõglu-

tinatiuis, & cōadiuuātibus et consolidātibus: sicut est dragagantū, ꝓprie: A
& gumi, & bdelliū, & mucilago psilij, & succus portulacę, & similia. Et quartū nocumentū eius tollit, permiscendo ei ex rebus refrigerantibus, & extinguentib9 aliquas. Et ex hoc facientibus apud me est, ut infundatur in succo Altaraxacon, aut in succo Endiuiæ ex pauco aceto, aut in succo Portulacæ, aut Solatri & aceto. Et si fuerit acetum decoctionis, aut infusionis citoniorum, erit melius. Mirabolani quoque sigillant ei bonitates notas, & absinthium similiter, & aloe. Et dixit Iudæus. Infundatur in lacte dulci, aut aceto, & renouetur in eo lac multotiens, exsiccetur. Reprimitur enim sic a sua malicia. Et dixit Ruffus. Si solutio per ipsum superfluit, aut laboriose fiat, sedeat solutus in aqua frigida. Mihi quoq; uidetur uerbum inconueniens. Circumstans enim frigidum includit, & cōadiuuat uirtutem medicinæ, & corroborat eam. Necnon & medicinas adiuuans, ad uias expulsionum, repellit materias, sicut te scire fecimus. Succurrendum est igitur tunc, sicut in canone diximus. Confectio pilularum de Alsebram conferentium hydropisi. Accipe eius præparati partes quatuor, mirabolanorum citrinorum partes quatuor, aloes partes quinq;, confice cum succo feniculi: aut Endiuiæ. Et est dosis earum a drachma una, & semis, usq; ad tres. Et quidam ex lacte eius, & farina faciunt oblatas, & soluunt cum eis. Et quidam faciunt cum aceto & zuccaro, & lacte ipsius. Et quidam cum carne B
citoniorum, & mastice faciunt solutiuum bonum.

VIRES, ET IVVAMENTA.

Solutione educit flegma uehementer, & aquam citrinam, & humores melancholicos, & materias a iuncturis, & confert doloribus earum. Et est ex medicinis magnis ad hydroposim. Verumtamen nocet hepati, & desiccat corpus utentis ipso. Et consumit sperma, & lac eius hoc uehementius facit. Et facit cadere in febres.

DOSIS EIVS.

Corticis radicis eius a Caractis. ij. usq; ad. vij. Et lactis eius a Caracto uno usq; ad tres.

VSVS ET ADMINISTRATIO Esulæ ex Plateario.

Esula calida & sicca in tertio gradu. Frutex est, cuius radix tantum usui competit medicinæ. Cortex radicis eius si in uere colligitur, per biennium in magna efficacia seruatur. Melius est tamen, ut singulis annis renouetur. Virtutem habet purgandi flegmaticos humores principaliter. Vnde ualet contra ægritudines factas ex flegmate.

Nota, quod Ictericiam suo acumine purgat. Post Scamoneā utilior est Esula, & securius potest dari. non enim est multum abominabilis, ut quasi indignetur inde stomachus quandoq;: sed tunc tegula calida superponatur.

C Contra quotidianam de flegmate naturali, arteticam, podagram, chiragram, paralisim, iliacam passionem, & leucoflegmatiam detur puluis iste Petruncelli. Recipe scrupul. v. Esulæ, & modicum cinnamomi. semen fęniculi, anisi, masticis. Sanis leucoflegmaticis ualet ad præseruationem cum uino calido, uel aqua calida, uel cum ouo sorbili datus in brodio, uel cum iuscello. Benedicta Esulata ualet contra prædictas, & maxime contra passionem colicam: inijciatur per clystere cum aqua salsa, & oleo, & melle: optimum est.

Contra leucoflegmatiam præcipue talis sit usus. Bulliat succus feniculi aliquantulum, & postea resideat: & aquam claram supernatantem accipe, & addito puluere Esulę, & zuccaro, detur. Vel fiat syrupus: multum prodest.

Delicatis uero medicinas abhorrentibus, ponatur puluis eius ad decoquendum cum carnibus. Vel ipsi cortices, & carnes illas comedant, & brodium accipiant.

Contra prædictas passiones ualet, si fiat claretum ex puluere eius, in uino & melle, & alijs speciebus. Non est enim multum abominabile.

Theodoricum anacardinum, uel hieralogodion competenter acuuntur ex Esula prædicta.

D EX IOANNE VIGONIO.

Esulæ uirtus est, purgare Melancholiam & Phlegma. Et eius lac uerrucas, & porros potentissime euellit, eorum radices exiccans.

AVTORES.

Dioscorides, lib. 4. dict. pityusa, & capite de Tithymalis.
Mesue, lib. simpli.
Serapion cap. cclxxi.
Scriptor Pandectarum.

DE OMNIBVS MALVIS. Rhapsodia XXXV. A

ℂ Nomenclaturæ Maluæ hortensis.

Græcæ, μαλάχη. κηπευτή. ἄνθεμα.

Latinæ, Malua hortensis. Lien capræ. Muris urina.

Vulgares, Bappelen.

PLACITA AVTORVM de Maluis.

Historia hortulanæ Maluæ ex PLINIO lib. 20. cap. 21.

IN MAGNIS laudibus Malua est utraq;, & satiua, & syluestris. Duo genera earum, amplitudine folij discernuntur. Maiorem Græci Malopen uocant, in satiuis. Alteram ab emolliendo uentre dictam putant Malachen, e syluestribus, cui grande folium, & radice alba, Althea uocatur. Ab excellentia effectus a quibusdam Aristalthea. Omne solum in quo seruntur, pinguius faciunt.

THEOPHRASTVS DE MALVA, quæ Ibiscus uocatur, lib. 9. cap. 19.

Spinam quandam enarrant, quæ aquam iniecta congelet. Et radicem B Ibisci posse addensare aiunt, si tritam inieceris, sub diuoq; humorem posueris. Constat Ibiscum folio Maluæ, maiori tamen, pilosioriq;, caule molli, flore mellino, fructu Maluæ, caulibus proxima. Vsus eius ad rupta, & tusses, uino dulci, & ad ulcera in oleo.

De eadem APVLEIVS cap. 38.

A Græcis appellatur Althea, alij Ororiza, alij Aeleomolochen, alij Molochen agriã, aut Creticen, alij Anadendramalachen, alij Sycophyllon. Itali Ibiscum uocant. Nascitur locis humidis & campis.

IDEM de Malua Erratica.

Malachin agriam uocant Grçci, alij Aeleomalachen, alij Acopon, alij Malachin, alij Helionstrophon, alij Osyriacam, alij Maluam rusticam, alij Maluam erraticam. Nascitur ubiq; in locis cultis.

ALIA ALTHEAE HISTOria ex Dioscoride lib. 3.

Althea, quam alij Althiocon, alij Ibiscum uocant, in syluestrium Maluarum genere est: cui folia ut Cyclamino rotunda, lanugine crescunt, flore rosaceo, bicubitali caule, radice lenta, intus alba, Althea appellatur: quod inter primas sit utilis, & pluribus polleat remedijs.

De ea, quæ ALCEA dicitur, quam ego puto eam esse, quæ hodie herba Simeonis, uulgo Sigmundts wurtz uocatur. Ex eodem DIOSCO. lib. 3.

Alcea syluestrium Maluarum generi adsignatur. Folia habet diuisa, Verbenacæ proxima: caules tres, aut quatuor, cortice cannabino uestitos: florem Rosæ paruum, radices albas, latas, quinq; aut sex, cum plurimum cubitales.

C Sententiæ NEOTERICORVM, de prædictis ſpeciebus Maluarum, & autorum explicationes. Et primo HERMOLAI BARB. in Corollario.

Malua, inquit, culturæ opera, intra ſextum, ſeptimumq; menſem grandeſcit in arborem, haſtarum, baculorumq; uſu in Arabia, Mauritania quoq; Lixi oppido æſtuario, ad Heſperidum hortos, & iuxta delubrum Herculis. Duo genera earum ſumma: quæ amplitudine folij diſcernuntur. Maiorem Græci Malachen uocant in ſatiuis. Alteram ab emolliendo uentre dictam putant Malachen e ſylueſtribus, cui grande folium, & radices candidæ, Althea nominatur. Eſt & quæ unicaulis naſcitur, Monocaulos ex facto cognominata. Omne ſolum in quo ſeruntur Maluæ, pinguius faciunt. De Althea, quæ item Dendromalache, ſiue Anadendromalache dicitur, & Ibiſcus, uolumine tertio diſſeritur. Eſt & Alcea, huius fere generis ſeorſum indicanda.

Malua Monocaulos.

IDEM rurſum in ALTHEAM.

Medici Altheam uocando, ut Theophraſtus inquit, Maluam ſylueſtrem intelligunt. Ab excellentia effectus, a quibuſdam Ariſtalthea dicitur, Anadendromalache a Galeno. Item Ebiſcus, ſiue Ibiſcus. Quanquã Plinius Altheam ab Ibiſco ſeparauit, in medicinæ uſu. Ibiſcus inquit a Paſtinaca gracilitate tantum diſtat: damnatus in cibis, & medicinæ dumtaxat utilis: quam Græci μαλάχην, inquit ἀγρίαν uocant, & aliqui Piſtolochiam. Altheæ folium Maluæ a Theophraſto redditur, ſed grandius & piloſius, cauliculi molles, flos luteus, radix alba, neruoſaq;, ſemen Maluæ, guſtus quoq; caulium, ut Maluæ.

D

MARCELLI VERGILII
explicatio Altheæ.

Nihil Althea græcis aliud eſt, q̃ ſi a medendo medicam ſimpliciter dicas: quibus ἀλθός in medicina pharmacũ, remediumq;, & ἀλθαίνειν, uerbum, mederi eſt. Nec aliter in Theriacis ſuis Nicander ἀλθήεντα, aliquid ſæpe appellat. Hanc Palladius in Octobri menſe Ibiſcum dici, his uerbis teſtatur. Altheæ, hoc eſt, Ibiſci folia. &c. Vtiturq; ea, ut uerbis eius utamur, ut ex molli forte uinum fiat. Theophraſtus ſylueſtrem eſſe Maluam lib. 9. de Plantarum hiſtoria confirmat his uerbis. Et eam quam hi Altheam, illi uero ſylueſtrem Maluam appellant. Galenus Anadendromalachen uocauit, quaſi arboream, ſiue arboreſcentem Maluam. Plinius diuerſis locis. 19. 20. &. 21. uoluminibus, plura Maluarum genera deſcribens, non ſatis certam earum hiſtoriam tradit. Nos Græcos, & hunc præſertim ſcriptorem ſecuti, præcipua duo Maluarum genera fecimus, alterum ſecundo, alterum tertio hoc uolumine tractatum. Non ignorantes, hæc ipſa a quibuſdam iterum diuidi, & in utroq; genere ſatiuam, & ſponte ſua naſcentem numerari. In priore illa hortenſem, qua in cibis pro olere uterentur, & locis incultis naſcentem: ut tunc in Maluæ commentationibus noſtris longius diximus. In poſteriore hac ſylueſtrem eſſe quæ duabus illis undiq; procerior ſit, altiusq; a terra erigatur, & in hortis conſita arboreſcit, multoq; maiores flores, nec minore ambitu Roſarum profert. Verumtamen quæ artificio & opere humano melioreſcũt, diuerſi generis ob id cenſenda non ſunt. Deſcripſit Altheam hanc Theophraſtus eodem libro. Quodq; in nullo Maluæ flore, quod hactenus ipſe uiderim, aut ab alijs audierim, luteum illi florem dedit. Nec nos ſcimus, quo modo naturæ, & alijs ſcriptoribus in Malua color ille reſpondere poſsit. Oſtendit quotannis in omni Malua natura inter ruborem, & purpuram ſplendentem florem. Hic etiam Rhodoides, quod eſt, Roſæ ſimile dicit eſſe, neq; ad formam magis, q̃ ad colorem referri id oportet. Quo fit, ut peritioribus dirimendam inter Theophraſtum, ſcriptoresq; alios tam grauem litem relinquamus.

Maluæ genera duo.

Explicatio Alceæ per HERMOLAVM BARBARVM. A

Alcea caulibus foliosis. Nascitur in pingui solo, nec sicco: quam & Peristereon cognominãt, a similitudine foliorum, ut conijcio. Ipsam quoq; Leonis caudam, qua multum pollet animal id, Homero, Catullo, & Plinio testibus, appellant Græci Alceam. Differentia in eo, ut quibusdam placet: q; herba diphthongum non habet in penultima. Dicitur, & Cercis cauda eius. Quanquam & herba quædam Cercis est, e qua radij fiant textoribus: unde & nomen.

Leonis cauda.

Cercis.

De eadem rursus MARCELLVS VERGILIVS.

Breuis in antiquis Græcorũ medicis Alceæ huius historia & medicina est. Nec Plinius aliter a Dioscoride lib. 27. cap. 4. de ea agit. Nos etiam, quod illi adijciamus, non habemus. Illud tantum tacuisse nolumus, in antiquissimis Latinis codicibus coniunctam superiori hanc esse, unoq; capite de utraq; agi. Quod fecisse congener earum natura uidetur.

De eius TEMPERAMENTO.

Agrestis quidem distrahendi, & molliendi clementer particeps est potentiæ. Hortensis uero, quadamtenus plus aquosæ humiditatis admittit, eatenus potestate imbecillior est. A barbaris frigida in primo, humida uero in secundo pronunciatur.

DE IVVAMENTIS MALVARVM & uulgatæ Maluæ ex Dioscoride lib. 2.

Satiua esui longe aptior syluestri. Stomacho aduersatur. Aluum iuuat, sed multo magis caules.

Interaneis, & uesicæ utilis. B

Cruda folia cum salis exiguo manducata, ægylopas ex melle sanant. Verum cum cicatricem trahere cœperint, ea demum citra salem utendum est.

Contra aculeatos apium, uesparumq; ictus, illita efficax est.

Eadem cum oleo trita peruncti, non feriuntur.

Vlcera manantia in capite, furfuresq; cum urina sanat.

Sacris ignibus, & ambustis decocta folia, tritaq;, utilissime ex oleo imponuntur.

Eius decoctum uuluas insessione mollit.

Prodest erosionibus uesicæ, & intestinorum, uuluæ, sedisq;, clystere infusum.

Ius decoctæ cum radice sua, contra omnia uenena auxiliatur, si continuo a bibentibus reuomatur.

Contra phalangiorum morsus remedio est.

Lac euocat semen in uino potum: addito Loti syluestris semine, uesicæ cruciatus lenit.

IVVAMENTA eius, quæ Althea dicitur, ex DIOSCORIDE lib. 3.

Decocta in uino, aut aqua mulsa, in potu efficax est contra uulnera,

C parotidas, abſceſſus, mammarum inflammationes, attritus ſedis, inflationes, neruorum rigores. Siquidem diſcutit, & excoquit, rumpit, & ad cicatricem perducit.

Cocta, ut dictum eſt, adiecto ſuillo adipe, aut anſerino, terebinthinaue, ut malagmatis lentor fiat, facit ad uuluæ inflammationes, præcluſionesq; in peſſis ſubdita.

Decoctum eodem fungitur munere.

Onera uuluæ, reliquiasq; a partu extrahit.

Decoctæ ſuccus ex uino potus, ſuccurrit urinæ difficultati, calculoſorum cruditatibus, dyſentericis, iſchiadicis, tremulis, ruptis.

Dentium mulcet dolorem, cum aceto decocta, colluto inde ore.

Viride ſemen, ſiccumq; tritum, uitiligines in ſole perunctas emendat.

Eodem cum oleo peruncti, a uenenatis non feriuntur.

Valet contra dyſenteriam, & ſanguinis reiectiones, aluiq; profluuiū.

In poſca, aut uino decoctum bibitur contra omnes ueſparum, apum, ſimiliumq; aculeatos ictus.

Folia cum olei momento, morſibus & igni ambuſtis illinuntur.

Conſtat, aquam trita radice addita, ſub diuo addenſari.

IVVAMENTA Alceæ ex DIOSCORIDE.

D Cum uino, aut aqua potæ radices, dyſentericis, ruptisq; medentur.

Empirici in uſu habent ad Collyrin: dicuntq;, uel ſuſpenſam eam a pectore, caligantibus oculis prodeſſe.

Maluarum omnium IVVAMENTA ex PLINIO lib. 20. cap. 21.

Huic contra omnes aculeatos ictus efficacior uis, præcipue ſcorpionum, ueſparum, ſimiliūq;, & muris aranei. Quin & trita cum oleo, qualibet earum peruncti ante, uel habentes eas, non feriuntur. Folium impoſitum ſcorpionibus torporem affert. Valent contra uenena. Aculeos omneis extrahunt illitæ crudæ, aut cum anetho potę. Decoctæ uero cum radice ſua, leporis marini uenena reſtringunt: & ut quidam dicunt, ſi uomatur. De eiſdem mira & alia traduntur. Sed maxime, ſi quotidie quis ſucci ex qualibet earum ſorbeat cyathum dimidium, omnibus morbis cariturum. Vlcera manantia in capite ſanant, in urina putrefactæ lichenas, & ulcera oris cum melle. Radix decocta furfures capitis, & dentium mobilitates. Eius quæ unum caulem habet, radice circa dentem, qui doleat punge, donec deſinat dolor. Eadem ſtrumas & parotidas, panosq;, addita hominis ſaliua, purgat citra uulnus. Semen in uino nigro potum, a pituita & nauſeis liberat. Radix mammarum uitijs occurrit, adalligata in lana nigra. Tuſſim in lacte cocta, & ſorbitionis modo ſumpta, quinis diebus emendat. Stomacho inutiles Sextus niger dicit. Olympias Thebana, abortiuas eſſe cum adipe anſeris. Aliqui purgari fœminas, folijs earum manus plenæ menſura, in oleo & uino ſumptis. Vtiq; conſtat, parturientes folijs ſubſtratis celerius ſolui, protinus a partu reuocanda, ne

uulua ſequatur. Dant & ſuccum bibendum parturientibus ieiunis, in uino decocta hemina. Quin & ſemē tritum adalligant brachio, genitale nō continentium. Adeoq́ eæ Veneri naſcuntur, ut ſemen Vnicaulis aſperſum genitali fœminarum, auiditates augeri ad infinitum Xenocrates tradat. Item tres radices iuxta adalligatas, tenaſmo & dyſentericis utiliſſime infundi. Item ſedis uitijs uel ſi foueantur. Melancholicis quoq́ ſuccus datur cyathis ternis tepidus, & inſanientibus quaternis. Decoctæ comitialibus heminæ ſucci. Hic & calculoſis, & inflatione & torminibus, aut opiſthotonico laborantibus, tepidus illinitur. Et ſacris ignibus, & ambuſtis, decocta in oleum folia imponuntur, & ad uulnerum impetus cruda cum pane. Succus decoctæ neruis prodeſt, & ueſicæ, & inteſtinorum roſionibus. Vuluas & cibo & infuſione mollit in oleo: ſuccus decoctæ, pori meatus ſuaues facit. Altheæ in omnibus ſupradictis efficacior radix, præcipue conuulſis ruptiſq́. Cocta in aqua aluum ſiſtit. Ex uino albo ſtrumas & parotidas, & mammarum inflammationes, & panos in uino folia decocta & illita tollunt. Eadem arida in lacte decocta, q̄libet pernicioſæ tuſſi citiſſime medentur. Hippocrates uulneratis, ſitientibuſq́ defectu ſanguinis, radicis decoctę ſuccum bibendum dedit. Et eam uulneribus, cum melle & reſina, item conuulſis, luxatis, tumentibus, et muſculis, neruis, articulis impoſuit. Et aſmaticis, ac dyſentericis in uino bibēdum dedit. Mirum, aquam radice ea addita addēſari ſub dio, atq́ elacteſcere. Efficacior autem, quo recentior. A B

Ex IOANNE VIGONIO.

Malua decocta in brodio gallinarū, uel pulli, cum farina ordeacea, uſq́ ad ſpiſſitudinem ſolidam: deinde piſtata cum duorum ouorū uitellis, & oleo Violarum in quantitate ſufficienti, & parum croci, omnia ſimul miſcendo, apoſtematibus cholericis, & ualde calidis optime medetur, tā in reſoluendo, q̄ in maturando, ſi natura maturationē tentare uoluerit.

Ex PLATEARIO.

Contra calida apoſtemata in principio folia Maluæ terantur, & ſuperponantur. Ad maturandum terantur cum aſſungia porci recenti: & ſuper tegulam calidam ponantur. Hoc autem ualet contra duriciem ſplenis & hepatis.

Fomentum ex aqua decocta, circa pedes ualet.

Ad ſomnum prouocandum in acutis febribus Malua cocta & comeſta ſoluit uentrem.

Valet in febribus, propter uentris conſtipationem.

Ex aqua illius fiat clyſter mollificatiuum competens.

Ad menſtrua prouocanda certum experimentum. Radix ipſius ad modum digiti groſſa & longa, uel etiam longior, radatur aliquantulum, & ſuperſpergatur puluis ſcamo, & ſuperponatur: ungatur tamen prius cum melle, ſi uolueris.

Maluauiſcus plus mollificat & maturat, ſola folia & magis radix trita

C cum assungia, aliquantulum calefacta & superposita, apostemata maturat, duriciem relaxat & mollificat. Hærba etiam cocta cum radice, fere ad consumptionem aquæ, apparebit quasi quædam uiscositas: quę superposita apostema maturat, durum relaxat & remollit

Ex aqua, addita cera & oleo, fit optimum unguentum ad predicta.

Aqua decoctionis seminis ipsius hęrbę, ualet contra tussim siccam.

Confert ethicis.

Semina autem sacellata, & in oleo cocta, duriciem splenis soluunt & mollificant.

De satu Maluæ ex PALLADII lib. 10. de mense Octobri.

Hoc mense Malua serenda est, quæ occursu hyemis ab incrementi longitudine reprimetur. Loco pingui delectatur, & humido gaudet. Letamine transferuntur plantæ eius, cum cœperint folia quatuor habere, uel quinque. Melius comprehendit planta eius, quæ tenera est: maior enim translata, languebit. Sapor illius melior, si non transferantur: sed ne cito erigantur in caulem, in medio earum glebulas conserunt, aut lapillos. Rara ponenda est. Sarculo delectatur assiduo. Sic liberandæ sunt hærbis, ne motum sentiant in radice. Si transferendis plantis nodum facias in radice, sessiles fient.

D

CONDITVRA Maluæ ex PLATINAE lib. 2. de honesta uoluptate.

Mirabuntur fortasse qui naturam Maluæ ignorant, me hanc hærbam inter edulia posuisse. Sed desinant mirari, & quantis laudibus extollenda sit animaduertant. Maluæ duo genera, Satiua, & Syluestris, & utraque laudanda. Quæ Althea dicitur, quod alte surgat. Amplitudine folij discernantur. Satiua minor, hanc Græci a molliendo uentre μαλαχὴν uocauere. Omne solum in quo seritur Malua, pinguescit. Valet hæc hærba contra omnes aculeatos ictus, præcipue uero scorpionum, uesparum, apum, muris arachnei. Quin & trita cum oleo, cutique extensa, hominem ab iniuria talium bestiolarum defendit. Cruda illita uulneri, aculeos omnes extrahit. Ferunt hominem omnibus morbis cariturum, si qualibet die ex succo Maluæ aliquid sorbeat. Valet item hic succus (quanque stomacho aliquantulum inutilis) contra bilem atram, & eam maxime, quę iam ad insaniam ducit. Elixatur tenellæ Maluæ caulis ablata cima, & in patinam more asparagi positus, cum sale, oleo & aceto comeditur. Condiuntur & eodem modo flores. Nec insalubre hoc genus conditurę habetur: cum & calculosis, & inflationi, & torminibus, & sacris ignibus medeatur.

Maluæ genera duo.

Coriandrum.

Coriander.

DE CORIANDRO Rhapsodia XXXIIII.

❨ NOMENCLATVRAE

Græcæ, κόριον. κορίανον.
Latinę, Corium. Corianum. Coriandrum.
Germanicæ, Coriander.

De ratione nominis Coriandri M.

VERGILIVS.

CRediderunt Coriandro aliq in Græcis nomen fecisse Cimices, q̃s folia ei9 & caules
olent. Et qm̃ insectũ id gręci Corin uocẽt, ideo olentẽ eos plantã Corion nominaue-
rint. Sunt contra, qui ꝙ Corian nõ gręci frequenti9 q̃ Coriõ Coriandrũ uocent, nõ a Cimici-
bus, sed quasi Coriamblon. i. hebetãtẽ oculorꝫ pupulas dictũ fuisse uelint. κόρην em̃ oculi pupu
lã, & ἀμϐλύνειν hebetare ĳdẽ gręci dicunt. Qđ q̃ uerũ sit, peritiores intelligent. Ab hoc em̃ nihil
quod ad oculos pertineat priuatim in Coriandro decernit. Omniũ eius appellationũ prior illa
in hoc, & alĳs medicinæ scriptorib9 frequentior est. Alterã illã in cõmuniore sermonis usu fuis-
se, indicat in eq̃tibus suis Aristophanes. Quocũq; aũt nomine uocet, nota omnibus planta est,
semenq; p̃cipue; ideoq; nõ ultra a nobis tractanda. Numerat ab hoc ipso scriptore, 6. uolumine

C niter uenena: odoreq; pŕsertim deprehēdi, q similis uiuenti Coriandro toto corpore sentiat. Meminit & Nicāder in Alexipharmacis suis, quo loco interpres ei9 syluestri Coriādro ueneni maleficiū inesse ait: q̄d ab eo describit latioribus longioribusq; folijs, multis adnatis, & numerosa radice, copiosoq; flore. Quod nescio an uerum sit: testante Plinio. 20. uolumine eiusdem numeri capite, non inueniri inter syluestria Coriandrum. De eo iterum in. 6. agendum nobis erit.

Εἰκὼν CORIANDRI.

Radice breuiuscula hęrba est, admodū fibrata, caulibus, ramisq; multis, nudo semine, ac firmo & diutino. Sub canis ortum salescit.

De satu Coriandri COLVMELLA lib. 12. capite tertio.

Sinape, & Coriandrum, nec minus Eruca & Ozymū ita uti sata sunt, sua sede imota permanent: neq; est eorum cultus alius, q̄ ut stercorata runcētur. Possunt autem, non solum Autumno, sed & Vere conseri.

Eadem fere PALLADIVS Martio mense.

Ab hoc mense, usq; in Octobrem totum Coriandrum seritur. Amat terrā pinguem. Sed & macro solo nascitur. Semen melius putatur, quod uetustius fuerit. Delectatur humore. Satum bene, cum olere quocumq; nascitur. Semen melius putatur quod uetustius fuerit.

De Coriandri TEMPERAMENTO.

Vim refrigeratoriam habet: ut inquit Dioscorides. Galeno & alijs apparet ex contrarijs uirtutibus constare.

D VIRES & iuuamenta eius ex Dioscoride.

Illitum cum pane, aut polenta, ignibus sacris, & ulceribus quę serpunt medetur.

Epinyctidas cum melle, uel uua passa, testium inflammationes, carbunculosq; sanat.

Cum faba fresa, strumas & tubercula discutit.

Tineas interaneorum expellit, semen cum passo potum.

Genituram adauget.

Largius tamen sumptum, mentem non sine periculo mouet. Quare continuo & copiosiore usu abstinendum.

Succus cum cerusa, spumaue argenti, necnon aceto & rosaceo illitus, ardentes summæ cutis inflammationes emendat.

Ex PLINIO lib. 20. capite. 20.

Valet contra serpentium genus unum, quod amphisbænas uocāt, potum, impositumq;.

Sanat & alia uulnera, epinyctidasq;, & pustulas, tritum.

Sic & omnes tumores, collectionesq; cum melle, aut uua passa. Panos uero ex aceto tritum.

Semen ex aqua potum, solutionem uentris stringit.

Seminis grana tria in tertianis deuorari, iubēt aliqui ante accessionem, uel plura illini fronti.

Sunt qui & ante solis ortum ceruicalibus subijci efficaciter putent.

Vis magna ad refrigerandos ardores uiridi.

Vlcera quoq; quæ serpunt, sanat cum melle, uel uua passa. A

Item testes, ambusta, carbunculos, aures, cum lacte mulieris, epiphoras oculorum, uentris & intestinorum fluxiones.

Semen ex aqua potum bibitur in choleris cum Ruta.

Pellit animalia interaneorum, cum mali punici succo, et oleo semē potū.

Xenocrates tradit rē mirā, si uera est: menstrua contineri uno die, si unum granum biberint fœminæ: biduo, si duo: & totidem diebus, quot grana sumpserint. M. Varro, Coriandro subtrito cum aceto, carnem incorruptam æstate seruari putat.

EX MACRO.

Depellere uentre
Lumbricos, tineasq; solet, si trita bibatur
Cum uino: uel si mixta sumatur aceto.

Ex IOANNE VIGONIO.

Coriandrum quidam dicunt esse frigidum & siccum: quidam uero calidum. Ab effectu em̄ cognoscitur calidum esse: quia uētositatem & schrophulas resoluit. Ex alio enim latere ostendunt esse frigidum & siccum. Quia sumptum post cibum, cibi uapores compescit, & uapores ad caput ascendentes, prohibet. Ideo decoctio eius, cum farina fabarū, & oleo rosaceo, & myrtino, ad ignem de omnibus faciendo emplastrum solidum, apostemata testiculorum calida potentissime resoluit, dolorem mitigando.

Et succus eius, cum succo Lactucæ & Plantaginis, & albumine oui, & oleo rosato omphacino, omnibus simul conquassatis, apostematibus calidis & heresypelatis, uehement' opitulat'.

Ex APVLEIO capite. 102.

Mulier ut cito pariat, Coriādri seminis grana. 11. aut. 13. in linteolo mundo de tela alligato, puer, aut puella uirgo, ad femur sinistrū, ꝓpe inguen teneat: et mox ut peractus fuerit partus, pueri remedium cito soluatur, ne intestina sequantur. B

De NOCVMENTIS Coriandri ex Dioscoride libro sexto.

Non potest ob odorem latere Coriandrum. Vocem haustum exasperat, & ebrietati similem cum turpi loquacitate furorem facit. Toto corpore eius qui id hausit, Coriandri etiam odor sentitur.

De eius CORRECTIONE.

Remedio est, cum Irino oleo, quo in alijs pręmōstratum est modo, id eduxeris, cum absinthio meracum uinum: nec itidem per se potum utile est. Bibuntur contra Coriandrum utiliter etiam ouorum putamina in se ipsa confracta, tritaq;, & cum muria diluta. Quinetiam Muria ipsa per se bibitur, salsumq; gallinaceorum, anserisue esculentum ius, & cum lupina passum.

AVTORES.

Dioscorides lib. 3. cap. 62.	Palladius.	Plinius lib. 20. cap. 20.
Apuleius cap. 102.	Macer.	Ioan. Vigonius.
Columella lib. 12. cap. 3.		

C

BASILICVM.

D

Basilien kraut.

DE OZYMO Rhapsodia XXXV.

¶ NOMENCLATVRAE

Græcæ, ὤκιμον.
Latinæ, Ozymum. Basilicum.
Germanicæ, Basilien kraut.

PLACITA AVTORVM de Basilico.

De ratione nominis Ozymi Baptista Pius, commentarijs super horto Columellæ.

NON OCIMA legendum est, sed Ozyma, pro herba odorata & condimentis idonea, quæ deriuatur ab ὄζειν, quod est, redolere. In hortis satorum celerrime nascitur Ozymum: nihil illo fœcundius. Cum maledictis ac probris serendum precipiunt, lætius proueniet. Hæc Pli-

nius libro uicesimoprimo. Columella item libro duodecimo. Circa Idus Maias Ozyma seruntur: quorum cum semen obrutum est, diligenter inculcatur pauicula, uel cylindro. Nam si terram suspensam relinquas, plærumque corrumpitur. De hoc quoque Persius. A

Cum bene discincto cantauerit Ozyma uernæ.

Nunc error eorum corrigendus, qui idem putant Ozymũ esse, quod Ocimum. Nec refert Plinium dicere, Ozyma celeriter prouenire. Non enim omnia quæ prospera eueniunt, Ocima dici debent. Nos Ozymum lingua uernacula dicimus Basilicum: Ocimum uero inter pabularia numeratur: tantum ab Ozymo distans, quantum ab Eridano Hypanis. De Ozymo Plinius meminit lib. 21. inter hortensia: de Ocimo uero libro decimooctauo. Ozymum. Ocimum.

Controuersia de OCIMO ex PLINII lib. 20. cap. 12.

Ocimum Chrysippus grauiter increpuit, inutile esse dicens stomacho, urinæ, oculorum quoque claritati: præterea insaniam facere, & lethargos, & iocinoris uitia: ideoque capras id aspernari. Hominibus quoque fugiendum censet. Adijciunt quidam, tritum si operiatur lapide, scorpionem gignere. Commanducatum, & in sole positum, uermes afferre. Alij uero, si eodem feriatur quispiam scorpione, qui ederit Ocimum, sanari non posse. Quinimo tradunt aliqui, manipulo Ocimi cum cancris decem marinis, uel fluuialibus trito, conuenire ad eum scorpiones a proximo omnes. Diodorus in empiricis etiam pediculos facere Ocimi cibum.

Secuta ætas alacriter defendit. Nam id esse capras, nec minus quam Mentham & Rutam, scorpionum terrestrium ictibus, marinorumque uenenis mederi, cum uino, addito aceto exiguo. Vsu quoque compertum, deficientibus ex aceto odoratum salutarem esse. Item lethargicis, & inflammatis, & refrigerationi. Illitum capitis doloribus, cum rosaceo, aut myrteo, aut aceto. Item oculorum epiphoris impositum ex uino. Stomacho quoque esse utile. Inflationes, & ructum ex aceto dissoluere sumptum. Aluum sistere impositum, urinam ciere, sic & morbo regio, & hydropicis prodesse. Choleras eo & destillationes stomachi inhiberi, Ergo etiam Cœliacis Philistio dedit: & coctum dysentericis, & Colicis Plistonicus. Aliqui & tenasmo, & sanguinem exscreantibus in uino. Extinguit quoque lactis prouentum. Auribus utilissimum infantium, præcipue cum adipe anserino. Semen tritum & haustum naribus, sternutamenta mouet, & destillationes capiti quoque illitum. Vuluas purgat in cibo ex aceto. Verrucas mixto sutorio atramento, tollit. Venerem stimulat: ideoque & equis, asinisque admissuræ tempore ingeritur. B

DE ALIO OCIMO, QVOD est pabuli genus, idem PLINIVS lib. 18. cap. 16.

Apud antiquos erat pabuli genus, quod Cato Ocimum uocat, quo sistebant aluum bubus. Id erat e pabulis, segete uiridi desecta, antequam gelaret. Sura Manilius id aliter interpretatur, & tradit fabæ modios decem, uiciæ duos, tantundem & eruiliæ in iugero autumno misceri, & seri solitos. Melius & auena græca, cui non cadit semen admixta. Hoc uocitatum Ocymum, boumque caussa seri solitum, Varro appellatum a celeritate proueniendi, a græco quod est ὠκύσ dicunt.

IDEM DE OCYMO lib. 19. cap. 7.

Nihil Ocymo fœcundius. Cum maledictis ac probris serendum præ

C cipiunt, lætius proueniet.

De eius satu, COLVMELLA in hortu suo.

Tum quoq; procisso, riguoq; inspersa nouali,
Ozyma comprimito, et grauibus densato cylindris,
Exurat sata ne resoluti pulueris æstu,
Paruulus aut pulex irrepens dente lacessat,
Neu formica rapax, populari semina possit.

De Ozymo scitu quędam dignissima, ex HERMOLAI BARBARI Corollario.

Ocimum prorumpit e terra celerrime, floret particulatim, contra q̃ olus: cæterum, primo parte inferiore, demum superiore: quo fit ut diutius quoq; floreat. Quemadmodum Faba, & Heliotropium. Radix una descendit in altitudinem crassa, & admodum lignosa. Cæteræ a lateribus exiles ac prolixæ. Semini cortex obducitur. Vini Ocimo aqua datur meridie: cum cætera matutinis rigentur. Feruenti quoq; aqua sparsum, maturius prouenire dicitur. Sub canem exalbescit. Differre uidetur Ocymum ab Ocimo, q Ocymum pabuli & farraginis quoddam genus est uocatum: ab ocys uerbo, quod ualet cito, ut Varroni placet: siue ab eo quod citat aluum bubus, & ideo ijs datur, ut purgentur. Pabularium & Catoni erat Ocymum, sed sistebat eo bubus aluum. Id erat e segete uiridi desecta anteq; gelaret. Quã q; manibus carpendum, non falcula secandum, ut renascatur Ocymum, Cato præcipit. Sura Manilius, aliter interpretatur, & tradit Fabæ modios decem, uiciæ duos, tantundem & Eruiliæ in iugerum: melius & auena Græca, cui non cadit semen, addita misceri, & autumno Boum caussa seri solitos: hoc apud antiquos Ocymum uocatum. De Ocimo sunt qui scribant capras id aspernari, & insaniam facere. Tritum si operiatur lapide, Scorpionem gigni. Manipulo eius cum cancris decem marinis, uel fluuiatilibus trito, conuenire ad eum Scorpiones a proximo omnes. In cibo pediculos facere. Capras id esitare, alij uolunt. Habetur & syluestre Ocimum, quod aliud est q̃ Acinos. Q̃q; Acinos, quemadmodum & Ocimoides a Romanis Ocimastrum uocari Dioscorides existimat. Illud monendi sumus, de syluestri Ocimo nihil scripsisse Dioscoridem, de Ocimoide nihil Plinium. Martialis de Ocimo scripsisse rem miram dicitur: q modo purpureos, modo albos, modo roseos flores pariat: & si ex eo semine frequenter satum sit, nunc in Serpyllum, nunc in Sisymbrium abire solitum. Recentiores Græci, qui de Rustica re scripserunt, Basilicon, & Misodulon appellant Ocimum: tantamq; cum eo fœminæ discordiam inesse prædicant, ut si pultario subiectum sit, nec mulier id sciat, futurum, ut nunq; cibo manus admoliatur, priusq; subductum fuerit: ut fortasse huc alluserit Persius poëta illo uersu.

Ocymum.

D

Ocimum syluestre.

Dum ne deterius sapiat Panutia baucis,
Cum bene discincto cantauerit Ocima uernæ.

Pro, excantauerit, hoc est, cantando excluserit. Nam & Varro, Plautusq;, ut ait Nonius, Excantare usurpant pro excludere. Meretriculam quandam Corinthi Ocimum uocatam legimus in comœdijs: sicut aliam Abrotonum: quo & Themistoclis mater fuit nomine. Quanq; sunt qui Euterpem uocatam scribant, & aliam Thryallidem, & aliam Sisymbrium: & aliam Meconidem, & aliam Herpyllidem, & aliam Myrrinem.

Ozymi explicatio per MARCELLVM Vergilium.

Est Ocimo quemadmodum & plærisq; alijs, in ruris & hortorum disciplina, eadem quæ uirtutis humanæ fortuna & ratio. Maleficio enim & iniurijs meliorescit. Vtq; illa infortunio aliquo obruta, aut a Principibus neglecta, maleue habita, nihil ex suo censu amittit, sed quod in ferro, metallisq; alijs fit, longo attritu subinde magis nitet, & speciosior plærunq; emergit: Sic etiam non dissimili ratione Asparagus lætior in census prouenit. Gaudet calcari, & atteri pede crocus, pereundoq; lætior prouenit. Crispum nunquam in hortis fiet Apium, nisi cum est natum incrementum eius, superuoluto cylindro coërceat olitor. Rutam dum conseritur, maledictis prosequuntur qui adsunt: nec aliter maiore bonitate nasci id olus antiquitas credidit. Ex hoc genere Ocimum est: gaudetq; & ipsum cum obrutum terra semen est, pauicula, uel cylindro diligenter inculcari. Nam si terram suspensam reliquerit olitor, facillime totum corrumpitur & perit. Quodq; uix credat aliquis, feruenti aqua conspersum, celerius etiam prouenit.

Pronunciata Barbarorum de Ozymo. A

Iudicium SIMONIS GENVENSIS.

Ozymum, id est, Basilicum, multas habet species. Nam est commune, quod ubiq; inuenitur, latis folijs. Et est Gariofilatum, strictioribus folijs, & minoribus Gariofilis, redolens, & citratum, omnibus folijs latioribus, odorem habens citri: quod Arabice Turungen uocatur. Quidam Fluuiale uocant.

PANDECTARII.

Ozymum quoddam est Gariofilatum, quoddam cōmune, & quoddam latum. Plus alijs, quod Citrarium uocatur. Ozymum Gariofilatum, est illud quod ab autoribus laudatᵗ: Citrarium, & commune uituperatur. Gariofilatum competit medicinæ, & herba, & semen: cum autem simpliciter ponitur in medicina, semen debet intelligi, & potissimum in electuarijs: sed in unguentis & emplastris herba intelligitur. Krusʒ Basilien Grossʒ Basilien.

HISTORIA OZYMI EX Serapione cap. 156.

Ozymum Gariofilatum secundum Isaac Ebenamram, folia habet parua, quorꝫ color est inter uirorem & glaucedinem: & odor huius herbæ est similis odori Gariofilorum: & stipes eius est quadrangulus, cuius color est, sicut color foliorum ipsius: & semen eius est minimū, nigrum, & colligitur in mense Iunio. Krusʒ Basilien C

Ozymum non Gariofilatum, est arbustum paruum, & habet folia coloris nigri, similia folijs Herendarog, maiora & latiora. Cap. 157.

Domesticum Ozymū, habet lata folia, ramulos uirides, quadrangulos: & color floris eius est albus: & semen eius est, sicut semen Ozymi, & est calidum & siccum in secundo. Aperit opilationes cerebri, & confortat in catarro.

De eius TEMPERAMENTO.

Teste Hippocrate lib. de rōne uictus, & lib. 1. de passionibus, quæ accidunt homini extra corpus, siccat, calefacit, & sistit: censetur inter ea quæ confortant cor.

TEMPERAMENTVM, & complexio eius ex AVICENNA lib. de uiribus cordis.

Basilicon est calidum & siccum in primo. Habet aūt aromaticitatem et stipticitatē, cum subtilitate. Præter hæc etiā est in ipso superflua humiditas. Lętificat aūt cum proprietate: quam adiuuat aromaticitas, stipticitati & subtiliationi associata. Finaliter tamen usus eius, non est in lętifitatione laudabilis. Quoniā substantia nutritiua, quę est in ipso, contrariatᵗ ipsius medicinali substantiæ. Etenim substantia medicinalis efficit quæ dicta sunt: nutrimentalis uero sanguinē turbidum atq; melancholicum generat: & illa superfluitas insuper quæ est in ipso, caussat inflationē in uenis.

Vires eius, & iuuamenta ex DIOSCORIDE.

In copiosiore cibo oculorū aciem hebetat.

C Aluum mollit.

Spiritum mouet.

Vrinam pellit.

Lac euocat.

Aegre tamen conficitur.

Illitum cum polline polentæ, aceto & rosaceo, pulmonum inflammationibus auxilio est.

Draconis marini, & scorpionis ictibus per se prodest, & cum uino Chio oculorum doloribus.

Succus uisus caliginem abstergit.

Destillationes exiccat.

Semen potum conuenit insanientibus, difficili urinæ, inflatisq;.

Naribus haustum, subinde mouet sternutamenta.

Quod idem herba efficit.

Sed oculos præmi necessum est: cum sternutamentum urget.

Sunt qui in cibis abdicandum censeant. Quandoquidem manducatum, & in sole positum, uermiculos gignat.

Aphri autem adijciunt, si feriantur a scorpione, qui Ozymon ederit, nullo conflictari dolore.

EX SERAPIONE.

Dixit Isaac. Confert stomacho frigido, & facit digeri cibum grossum, Et confert hepati & cordi.

D Dixit Alenmesuai. Aperit opilationes cerebri, & confert cardiacæ quæ est a phlegmate & melancholia.

Dixit Sindaxar. Auget choleras: & confert hæmorroidibus.

Dixit Alcalamẽ. Et magis temperatum q̃ Maiorona, nec est in eo deficcitate tantum.

EX PLATEARIO.

Contra fluxum uẽtris ex frigiditate factũ ualet, cũ modico puluere Acaciæ, & decoctum in aqua pluuiali, & potum.

Matricem mundificat, & menstrua prouocat decoctio ipsius herbæ in aqua, & si fiat ex ea fomentum circa pudenda.

Idem facit cocta in uino & oleo.

Cataplasmata, ualet contra tenasmonem. *Eadem fere Constãtinus.*

AVTORES, ET DESCRIPTORES.

Dioscorides, lib. 2.
Plinius, lib. 20. cap. 12. lib. 18. cap. 16.
Columella in horto suo.
Simon Ianuensis.
Baptista Pius.
Hermolaus Barbarus.
Marcellus Vergilius.
Platearius.
Scriptor Pandectarum.
Serapion.
Auicenna de uiribus cordis.
Platina lib. de honesta uoluptate.

Lilium Conuallis, uel ſylueſtre Lilium. A

Conuallaria majalis C.B. 304
Sm. fl. 2.154
Sp. hist. 1.314
1537. 211

Meyenblůmlin. B

DE LILIO CONVALLIS, VEL LIlio ſylueſtri. Rhapſodia XXXVI.

¶ NOMENCLATVRA.

Latina, Lilium Conuallium.
Germanica, **Meyblůmen.**

LILII Conuallij nomen apud Barbaros tantummodo lego, apud Dioſcoridem nuſquã, quod equidem obſeruarim. Quamobrem tantiſper hic uulgata Herbaria morati ſumus, donec uel ex lectione noſtra, uel ab doctis herbarijs, fide aliquid dignius ac certius perdiſcere-mus. Maluimus enim ingenue fateri, quod ignoramus, quam temerario auſu, nouare quicquam, uel priuato nomine inſcribere, cuius non ante, aut certas rationes, aut probabiles ſaltem coniectaras haberemus. Vt dicam tamen quod ſentio, mihi unius generis multæ ſpecies eſſe apparent, Narciſſus, Flores Martij, alba illa Liguſtra referentes, & Lilium Conuallis, omnes liliacei generis: quaſdam ſylueſtres, quaſdã quoq; domeſticas, quaſdam odoratas, alias odoris expertes. Licet id conijcere, partim ex

C Theophrasti Liliorum partitione, parum ex Marcelli Vergilij annotationibus, & barbarorum commentarijs. Medicos quos super hac re consuluimus, magis mutos reperimus quam pisces. Mirum, tanta sibi polliceri
" purpuram, experimentaque per mortes agere, & tamen hæc minima, ac
" uulgatissima naturæ ignorare.

De TEMPERAMENTO LILII Conuallis.

Omnes frigidæ ac humidæ complexionis affirmant, refrigerareque, & confortare, ut Violas, Lilia, & Rosas.

VIRES EIVS ET IVVAMENTA.

Corroborat cor, cerebrum, hepar, cæteraque spiritalia membra, ut uocant. Vnde exhibetur cardiacis, uertigine correptis, epilepticis, apoplecticis, phreniticis, & crebro in sincopim procliuibus.

Item his qui patiuntur tremorem cordis, & punctiones præcordiorum, quibus membra quoque tremunt.

Compertum est etiam, incipienti lepræ meatus occludere, ne latius serpat malum, & altius radices mittat.

Scabiem & impetiginem reprimit, illitum: idque si uicibus aliquot facias cum illius aqua.

D Eadem uenenosorum animalium, & aculeatorum ictus retundit, ne extuberent: ueluti sunt uesparum, araneorum, apum, & id genus cæterorum, si subinde illinatur.

Partus accelerat, & menstrua: sed remissius, adeoque sine negocio.

Ocularij etiam medici ad oculorum inflammationes, & caligines eo utuntur.

VINVM LILII CONVALLIS sic parato.

Recipe uini ueteris optimi, atque plenissimi mensuram unam, florum Lilij Conuallis lib. unam, quos cum indideris uitreo uasi, in sole excoquito diebus. 20. Vbi insolaueris, per alembicum extrahito, semel & iterum. Extracto liquore, adde aquæ Lauendulę modicum, piperis triti identidem. Nihil hoc uino preciosius.

" Cerebrum confortat, apoplexiam prohibet, colicum dolorem sedat,
" & uires cordis mirum in modum coadiuuat.

Scrophularia nodosa L.
ELS

Sm Brag. 184.

Sm fl. 3.137

Brunwurtz. t

1537.213

Sedum telephium, c
C.B. 287
Sm. fl. 2. 316

Fotzwein. Fotzzwangk.

1537.214

FICARIA.

A

Fygwartzkraut.

1537.215

Ranunculus ficaria, L.
C.B. 309
Sm. H. 3.47

DE SCHROPHVLARIA,

Rhapsodia XXXVII.

B

¶ NOMENCLATVRAE Maioris,

Latinę, Schrophularia maior. Castrangula. Vrtica mortua.
Germanicæ, Sawwurtz. Fickwartzen kraut.

MINORIS.

Latinæ, Ficaria. Millemorbia.
Germanicæ, Pfaffenhödlin. Fyckwurtz.

MEDIAE.

Latinę, Schrophularia media.
Germanicę, Knabenkraut. S. Johañskraut. Wundtkraut. Fottzwangk. Gauchgeyl. Fotzwein.

IVDICIVM OTHONIS
de Schrophularia.

SROPHVLAREM hærbam, quæ sit apud Dioscoridem, ut pronunciare temere nõ ausim, ita radix palam indicat, inter testiculares, & glandulosas censendam. Nulla tamen testicularium apud Dioscoridem descriptio adhuc mihi satisfecit. Quare Barbaros tantisper morati sumus, donec certiores de nomine eius proprio fieremus, uel alius quispiam certioribus indicijs apud eundem nobis depinxerit. Animaduerto autem trium generum haberi. s. Maiorem, Minorem, & Mediam. De Maiore Simon Ianuensis sic. Schrophularia herba quædam dicitur, uel

Simon Ianuensis.

C ideo, quia circa radicem quasdam tuberositates, uelut schrophulas habeat: uel quia ualet ad schrophulas delendas. Habet folia similia Vrticę, sed maiora, & subnigra. Similiter & tota planta, stipitem unum rectum, duobus cubitis longum, in cacumine grana subnigra. Hæc Millemorbia, a quibusdam Castrangula uocatur. Vocatur & Ficaria, & ut quidam uolunt, Vrtica mortua: eo, quod folia Vrticæ similia habet, non tamen urentia.

Millemorbia Castrangula. Ficaria. Vrtica mortua.

PANDECTARIVS de Minori Schrophularia.

Testiculus sacerdotis, uel Zemac, hęrba est super terram expansa. Cuius folia sunt pinguia, et rotunda. Flos eius croceus. Radix testiculis paruis plena, & albis. A Maio mense disperit, nec amplius cernitur.

De sia cuide infra in Chelidonio minore, cui congener uidetur.

De Media Schrophularia HIERONYMVS herbarius.

Schrophularia media, crescit folijs pinguibus, rotundis, colore glaucis, succulentis, caliculo palmi unius & semis, radice tortuosa, & nodosa. Germanis uulgo uocatur **Knabenkraut**, **oder Wundkraut**, **Gauchheyl**. quanquam est & alia herba eius nominis, **oder s. Johanskraut**: quoniam desinit, et apparet a festo D. Ioannis, abditque rursum in terram se. Id ita habere, emperico illi lubens crediderim. Tametsi me non fallat, alios inter Cōsolidas hanc referre: & item alios inter Portulacas, ex quibus est Theobaldus noster Fettichius.

The. Fettichius.

TEMPPERAMENTVM.

Vires habet resoluendi.

D Minor calida est, & sicca, ut inquit Vigonius.

IVVAMENTA.

Hæmorroides exterunt, & maior, & minuscula, tam illitæ quam potæ.

Maiore etiam, rubedo faciei depellitur ea, quę lepręquendam aspectū habet.

Puluis radicis Maioris, melli intritus, uel pollini farinę triticeę mixtus, cum optimo uino ueteri, simulatque glutitus, si mox in lecto decūbas, primū sudores eliciet, inde schrophulas, quæ in collo apparent, uel in interioribus partibus ani.

REMEDIA Mediæ Schrophulariæ.

Media uulneraria hærba est: nam uulnera recentia præsentissime glutinat & consolidat.

Proinde sanguinem sistit illius succus.

Et coniecta in ollam, in qua carnes deferuent & frixantur, facit concrescere carnium frusta concisa.

Certe emperici ad muliebria pudenda constringenda, quo uirginitatem restaurent corruptis, ea utuntur.

A

B

Kuchenschell. Hackerkraut. 1537. 217

OTHO BRVNNFELSIVS.

CONSTITVERAMVS ab ipso statim operis nostri initio, quicquid esset huiuscemodi herbarum incognitarum, et de quarum nomenclaturis dubitaremus, ad libri calcem appendere, & eas tantum sumere describendas, quæ fuissent plane uulgatissimæ, adeoq; & officinis in usu: uerum longe secus accidit, & rei ipsius periculum nos edocuit, interdum seruiendum esse scenæ καὶ καιρῷ λατρεύειν, quod dicitur. Nam cum formarum deliniatores & sculptores, uehementer nos remorarentur, ne interim ociose agerent & prela, coacti sumus, quamlibet proxime obuiam arripere. Statuimus igitur nudas herbas, quarum tantum nomina germanica nobis cognita sunt, preterea nihil. Nam latina neq; ab medicis, neq; ab herbarijs rimari ualuimus (tantum abest, ut ex Dioscoride, uel aliquo ueterum hanc quiuerimus demonstrare) magis adeo ut locum supplerent, & occasionem preberent doctioribus de ijs deliberandi, q;

C ut catalogum nostrum explerent, quem oportebat esse notissimum.

De prima hac ab empericis id compertum habemus, quod uulneraria sit herba.

Secantur folia eius non sine acore quodam, ita ut oculos quemadmodum allium, aut cepe feriant. Illaqꝫ per alembicum destillata, aquam uulneribus mundificandis, curandisqꝫ utilissimā pręstant, quæ & putridam carnem erodant.

Gauchblům.

D

Cardamine pratensis L. Spreng. hist. 1.314 Sm. fl. 3.189

1537.218

Incognita ueteribus hæc hærba, tametsi passim in Germania nascens.

Pedicularem sunt qui uelint, quod pedibus inimica, illos pellat, dum eius lixiuio caput lauatur.

A

Rhapsodia XXXVIII.

Capillus Veneris Maurrut.

asplenium ruta muraria
Spreng. hist. 1.314
C.B. 356
Em. fl. 4.310

1537.219

DE CAPILLO VENERIS
¶ NOMENCLATVRA

Græca, ἀδίαντον. πολύτριχον. τριχομανὲς.
Latina, Capillus Veneris. Coriandrum putei. Capillus porcinus.
Germanica, Maurruten. Steynruten.

B

·VETERRVM AVTORVM
placita, de Capillo Veneris.

ADSERTIO CAPILLORVM
Veneris, ex Dioscoride lib. 4.

ADIANTON pusilla gerit folia, similia Coriandri, serrata. Cauliculi quibus exoriuntur, nigro colore nitent, prætenues, palmum alti: folijs Filicis, admodum exilibus, radice superuacua. Necq; caulem, necq; fructum, necq; florem profert.

THEOPHRASTI historia de Adianto lib. 7. cap. 13.

Adianti, id est, Capilli Veneris, foliũ in aqua nuncq; madescit, nec quicquã adhæsisse humoris constat: unde & nomen herba accæpit. Genera eius duo, Candidum, atcq; Nigrum. Ambo ad defluuiũ capillorum utilia, oleo trita. Nascuntur maxime locis humidis.

PLINIANA ADIANTI ADsertio lib. 22. cap. 21.

Aliud Adianto miraculum. Aestate uiret, bruma non marcescit. Aquas respuit perfusum, mersumcq; sicco simile est, tanta dissociatio deprehenditur: unde & nomẽ a Græcis, alioquin frutici topiario. Quidam Callitrichon uocant, alij Polytrichon: utrũcq; est ab affectu. Tingit enim capillum, & ad hoc decoquitur in uino, cum semine apij, adiecto oleo copiose, ut crispum densumcq; faciat. Defluere autem prohibet. Duo genera eius, candidius, & nigrum breuiuscq;. Id quod maius est Polytrichon, aliud Trichomanes uocãt. Vtricq; ramuli nigro colore nitent, folijs Fili-

C cis, ex quibus inferiora aspera & fusca sunt, omnia autem contrariis pediculis densa inter se ex aduerso: radix nulla, umbrosas petras, parietumque aspergines, ac fontium maxime specus sequitur, & saxa manantia: quod miremur, cum aquas non sentiat. Calculos e corpore mire pellit, frangitque, utique nigrum. Qua de caussa, potius quam quod in saxis nasceretur, & a nostris Saxifragum appellatum crediderim.

MARCELLI VERGILII Annotatio in Adianto, & de ratione nominis quædam.

Coronat interiores puteorũ parietes, & fontiũ margines Adiantum: & quasi sitiens, quas tamẽ odit & respuit, pronus quærit aquas. Non aliter quam qui opes sedulus continue quærit, & inuentis miser abstinet. Miraculum in eo Plinius id iactat: quasi non multa alia passim uideant, quæ naturali corporũ dissociatione, misceri simul quacunque etiã illata ui nequeunt. Ex eo nominis illi caussa est, quã duobus uersiculis in Theriacis suis Nicander tradidit. Ea est huiusaemodi. ἀχραέος ἐπ᾽ ἀδίαντον ὅν οὐκ ὄμβροιο ῥανέντος, λεπταλέν πίπτουσα νοτὶς πετάλοισιν ἐφίζει. Quod est, Purumque Adiantum, in quo nec descendente imbre, minimũ e cœlo cadens stillicidium foliis insidet. Docuit idem Theophrastus. 8. de Plantarum historia. τό τε ἐπὶ τοῦ ἀδιαντοῦ συμβαῖνον. οὐδὲ γὰρ ὑγραίνεται τὸ φύλλον βρεχόμενον, οὐδ᾽ ἐπίδηλον ἐστὶ, διὰ τὸ πῶ ὅτιαν μὴ ἐπιμένειν ὅθεν καὶ ἡ προσηγορία. Quorum sensus est. Et quod in Adianto accidit. Neque enim madet foliũ eius aqua conspersum, neque humoris aliquod in eo uestigium remanet. Vnde & nomen illi factum est. Plinius etiam. 22. uolumine, ca. 21. Aliud Adianto miraculum. Aestate uiret, Bruma non marcescit, Aquas respuit perfusum: mersumque sicco simile est: tanta dissociatio deprehendit: unde & nomen a Græcis. Omnium græcorum, latinorumque eadem in nominis origine ratio & sententia est. Vox ipsa etiam indicat. Neque enim Adiantum aliud est, quam quod οὐ διαίνεται, id est, non madescit. Testatus idem Plinius est Polytrichon, & Callitrichon Adiantum dici: sed diuersa ratione. Polytrichon quidem, quia capilli defluuia explet. Callitrichon autẽ, quia eos tingit, & speciosiores reddit: utrunque enim effectum habet. Theophrastus nihil ultra, quam χρήσιμα εἶναι ἀμφότερα πρὸς ἔκφυσιν κεφαλῆς τριχῶν ἐν ἐλαίῳ τριβόμενα. Quod est. Vtilia ambo genera eius esse ad explendum capillo caput ex oleo inuncta. Sequitur appellationes has Trichomanes, quæ secundo generi, de quo mox agendum erit, priuatim competit. Succedit illi etiam quæ in cunctis græcis pariter legitur, Ebenotrichon: ex qua nos credimus in latinis factum nomẽ, quod in cõmuni usu est Capillus Veneris. Id in antiquioribus inuentũ hactenus a me non est. Dico autem antiquiores, Theophrastum, hunc ipsum, Plinium, & his æquales alios. Ideoque oborta suspicio est, ex corrupta uoce illa Ebenotrichon, Veneris Capillum factam fuisse. Be enim syllabam, græci, ue pronunciant. Facilisque potuit lapsus esse ab audito Euenotricho, in Veneris trichas, id est, capillum. Suspicionem tamen hanc, non decretum uolumus esse. Alioquin ex Ebeno, quæ nigro colore est, factum id nomen fuit: & ad Adianti Trichomanisque nigros coliculos translatũ. Neque enim aliud Ebenotrichon quam Ebeni capillum, id est, nigtum, & quali colore Ebenus est, significat. Cæteræ Adianti appellationes quæ in Dioscori. legũtur, satis certã habent caussam & originem: ideoque a nobis relinquuntur. Sed non relinquenda quæ Theophrastus eodem libro retulit. γένη δ᾽ αὐτοῦ δύο, τὸ μὲν λευκόν, τὸ δὲ μέλαν. χρήσιμα δ᾽ ἀμφότερα πρὸς ἔκφυσιν κεφαλῆς τρίχων ἐν ἐλαίῳ τριβόμενα. φύεσθαι δὲ μάλιστα πρὸς τὰ ὑδρηλά, ὡς δὲ οἴονταί τινες, καὶ πρὸς στραγγουρίαν τὸ τριχομανὲς ποιεῖν, ἔχειν δὲ τὸν καυλὸν ὅμοιον τῷ ἀδιάντῳ, τῷ μέλανι. φύλλα δὲ μικρὰς, φόδρα καὶ πυκνὰ καὶ πεφυκότα κατ᾽ ἀντικρὺ ἀλλήλων. ῥίζα δὲ οὐχ ὕπεστι. χωρία δὲ φιλεῖ σκιερά. Quorum summa hæc est. Genera autem eius duo. Alterum quidem candidum, alterũ nigrum. Vtrunque tamen explendis in capite capillis utile: in quem usum ex oleo confricatur. Nascuntur aquosis locis, & ut opinantur multi, facit ad uessicæ stillicidia quod Trichomanes uocatur: habetque caulem nigro Adianto similem: folia parua, densaque, contrariis inter se pediculis pendentia. Radix illi nulla est: amatque umbrosa loca. Et hęc pro Adianto & Trichomane Theophrastus: quę a Plinio iisdem fere uerbis reddita sunt quo diximus loco, longe diuersa ab his quæ Diosco. tradit: qui Adiantũ Coriandri folio describit: neque in eo candidum aliquod genus numerat, sed nigris coliculis & hoc & Trichomanes describit. Sed nec Theophrastus etiam in qua parte candidum id genus sit, retulit. Verumtamen ut obseruasse licuit, & ex his quæ Theophrastus indicat, totius generis nomen Adiantum est. Idque statim diuiditur in candidum, & nigrum. Vocaueruntque candidum, quod comparatum alteri albicantibus foliis sit. Quod enim ad coliculos pertinet, totum ge-

Polytrichon.
Callitrichon.

D

Ebenotrichon.

nus nigros habet: in candido tamen augentibus se coliculis continue minus nigrescunt, desinuntq; in summo colore uiridi. Sed certius discrimen in folijs est, quę in nigro minora, pennata, & Filicis modo disposita sunt: in candido qualia in Coriandro, incertis interuallis prodeuntia, & in extremitatibus incisuris diuisa. Longius itidem candidum nigro est. Hancq; rationem secutus Plinius ait. Duo genera eius, candidius, & nigrum breuiusq;. Id quod breuius est, Polytrichon, aliqui Trichomanes uocant. Quae tota est huius scriptoris historia: qui primo candidum hoc Adianti appellatione, mox nigrum Trichomanis indicat. Non est difficile utrũq; inuenisse. Sed quoniam frequentius illud nascitur, habetq; easdem huic uires, ideo notius & in frequentiore usu: idq; tantum Veneris Capillum nunc uocant. Facillime in Dioscor. omnia intelliget, qui oculatus testis, fide sensus ad ea utetur. Neq; enim dubitare poterit, qualia in Adianto Coriandri folia dicant: & quomodo ἐπ' ἄκρου ἐσχισμένα, quę alij interpretes, serrata & cacuminibus diuisa dixerunt. Cum tamen impares foliorum incisurae sint, & aliter sectae q̃ in serra dentes: neq; in cacuminibus tantum, sed undiq; per extremitates diuidantur. Credimusq; nos, quod in Adianti folijs legit, Filici similia abundare, & ex altero genere ad historiã huius translatum esse. ideoq; uitij nota eo loco adiecta est. Nihil enim Filicis folio Adiantũ hoc simile habet: neq; si tota folia, aut earũ segmenta inuicem compares. Fuerat ob eam caussam animus, duas, tresue illas uoces tanq; inutiles relinquere: sed in cunctis graecis latinisq; inuentas seruauimus: praesertim dicente Plinio, Vtriq; ramuli nigro colore nitent folijs Filicis. Verũtamen, ut paulo ante praemonstrauimus, non possunt simul Coriandro & Filici eiusdem plantae folia cõparari. Suspicatiq; sumus, & adhuc suspicamur, non esse integrã primã huius capitis partẽ: perijsseq; uoces aliquas, quae certiorẽ totius Adianti historiã facerent: & quae nunc tam incerta leguntur, reliquias illius esse: quae truncae intellectum miscent, coguntq; legentes, incertis animis inter Adiantum & Trichomanes esse. Sed qualẽ nos diximus paulo ante, ut credimus, utriusq; historia est. Adianti appellatione in toto hoc genere antiqua medicina usa semper est: et q̧ generis ea uox est, et q̧ omnis Adianti eaedem uires ad omnia sunt. Paulusq; Aegineta cum de Adianto egisset, de Trichomane nihil tradidit, praefatus, in Adianto dictum de eo fuisse. A

NEOTERICORVM placita, de Capillis Veneris. B

MESVE de Capillis Veneris.

Capillus Veneris dicitur apud quosdam, Capillus fontium. Et dicitur, Capillus hominis nemoralis. Et ab alijs dicitur Coriandrum putei. Et est herba, cuius folia sunt similia folijs Coriandri, uiridia, & tenuia: cuius stipes est in longitudine, circiter medium: & sunt sicut pili porcini: & sunt in colore intra rubedinem, & nigredinem, sed magis declinant ad nigredinem, & proprie iuxta radicem eorum: & quanto magis procedunt, ad nigredinem declinant: & sunt sine floribus: & eorum ortus est in fontibus & in puteis.

PANDECTARII.

Stephanus de Capillo Veneris. Ab antiquis uocabatur Adiãthon, siue Polytrichon: ut patet per Dioscoridem, et per Alexandrum. Vnde omnia illa, scilicet Capillus Veneris, Adianthõ, & Polytrichon accipiũtur pro eodem: quia omnia haec nomina quae in trichon desinunt, capillum sonant: inde thris graece capillus, thrica capilli: unde Gallithricum, Polythrichon, & Adianthon, omnia illa ab effectu idem sunt. Bellae graecat.

SIMONIS GENVENSIS.

Moderni distinguunt diuersas herbas per haec nomina. Aliam scilicet per Capillum Veneris, aliam per Adianthon, aliam per Adiantum, quamuis tres primae species, proximae uirtutis sunt.

IVDICIVM NOSTRVM.

Vides Lector, ueterum descriptionem non conuenire cum ea quam hodie monstrãt offi-

C cinæ Veneris Capillum, proinde neotericos etiam pugnantia dicere: ut nihil minus etiam hodie cognoscamus, quam uerum Adianthon. Vnde apparet potius Saxifragiæ speciem esse Capillum Venereum hunc, quod & Plinius etiam innuit, quam nos hodie ex muris & parietinis iactamus, quam capillum Veneris: tamen quando alia ad manum non suppetebat, uulgatam adpinximus, donec aliam demonstrauerimus.

ELECTIO ET PROBATIO melioris ex Mesue.

Meliores sunt qui uiridia habent folia, qui uberiores sunt secundum omnes partes plantæ ipsorum. Subtiles uero & generales, & declinantes ad citrinitatem, non habent spiritum.

TEMPERAMENTVM EIVS EX Auerroi, & Galeno.

Galenus. 6. simpli. cap. 7. Custaralber, id est, Capillus Veneris, dicit Galenus, quod temperatus est in suis uirtutibus primis: quamuis habeat multas operationes secundas, & tertias. Quarum quædam sunt confortatiuæ, & repercussiuæ: quædam dissolutiuæ: & quædam faciunt nasci capillos: & quædam dissoluunt schrophulas: & quædam quæ frangunt lapides.

VIRES eius & iuuamenta ex DIOSCORIDE.

Decoctum herbæ potum, prodest spirandi difficultati, suspiriosis, lieni, & felle suffusis, & urinæ difficili.

Calculos frangit.

Aluum sistit.

D Serpentium morsibus auxilio est.

Contra stomachi fluctiones in uino bibitur.

Secundas ciet & menstrua.

Sanguinis reiectiones inhibet.

Contra serpentium morsus crudum illinitur.

Alopecias densat.

Strumas discutit, furfures in facie, & manantia capitis ulcera ex lixiuio emendat.

Defluentes capillos continet, cum ladano & myrtino, & susino, aut hyssopo, uinoque.

Decoctum eius cum lixiuio & uino infusum, idem præstat.

Coturnices, & Gallinaceos pugnaciores facit, in cibos eorū additum.

Seritur gratia utilitatis pecorum.

In speluncis, umbrosis, & palustribus, circa parietum aspergines, & fontium specus enascitur.

EX MESVE.

Solutione educunt choleram & phlegma, & humores grossos & inbibitos. Et mundificant pectus & pulmonem, & educūt materias contentas in eis, & mundificant sanguinem, & pulmonem, & clarificant colorem, et faciunt acquirere bonitatē anhelitus, & mundificant stomachum & uentrem, & hepar, & conferunt dolori eorum. Et sunt medicina bona opilationum hepatis, & splenis, & Ictericæ, & proprie ægritudinum

A

omnium opilationum: & proprie infusio eorum in aqua Apij, & Endiuiæ, aut in aqua Cicerum nigrorum, aut in aqua seminum quatuor, aut in aqua lactis proprie: & delent cum oleo chamomillino schrophulas.

Et ualet syrupus eorum pleurisi, & peripleumoniæ, & sunt prouocatiui urinæ.

Et usus decoctionis eorum frangit lapidem, & purgat matrices foetarum, & hoc de posse eorum, & hoc quod pertinet ad eos de partibus calidis eorum. Sed ex parte caliditatis prohibent cursum materiarum, & abscindunt sanguinem, & confortant stomachum & uentrem. Et prohibent casum capillorum, & confortant radices eorũ. Imo faciunt eos crescere, & multiplicari eos locis ubi oportet, & proprie cum oleo myrtino, aut oleo Laudani, & uino stiptico. Et puluis eorum etiam adustorum, facit similiter. Et abluitur etiam ex decoctione ipsorũ cum uino caput, & abscindit furfures. Et simile fit ex cinere ipsorum. Et cinis ipsorum sanat fistulas lachrymales. Serapion ca. 3

DOSIS.

Potio decoctionis ipsorum, quãdo quęritur per ipsos solutio per uentrem, est circiter libram unam.

Ex IOANNE VICONIO.

Capillus Veneris, est frigidæ & siccæ temperatę naturę. Habet uirtutem diureticam, ualetq; spleneticis & hepaticis. Et succus eius cum succo Abrotani, & Alteæ, & mucillagine Nasturtij, Schrophulas resoluit, & in Alopecia capillos resoluit.

B

RECTIFICATIO ex Mesue.

Non est in eis malicia, debiliter tamen purgant: sed confortant operationem eorum uiolæ. s. cassia fistula, & tereniabin: & infusio eorum in aqua casei uigorat eos in soluẽdo. Decoctionẽ autem modicam sustinet.

AVTORES.

Dioscorides libro. 4.
Plinius lib. 22. cap. 21.
Serapion. Mesue.
Simon Ianuensis.
Pandectarius.
Ioan. Vigonius.
Theophrastus lib. 7. cap. 3.
M. Vergilius.
Herm. Barbarus. Auerois quinto Colliget.

1537. 224

Bylſam kraut.

¶ De Hyoſcyamo, Rhapſodia XXXIX.

¶ NOMENCLATVRAE

Græcæ, ὑοσκύαμος. Δίοσκυαμος. πυθώνιον. ὑπνοτικός.
Latinæ, Hyoſcyamus. Herba Apollinaris. Faba ſuilla.
Teutonicæ, **Bylſam kraut.**

Hyoscyamus niger. C.B. 167

HYOSCYAMON græci uidentur appellasse, hoc est, Fabam suillam, propterea, quod, ut Hęlianus ait, pastu eius herbę, resol uantur & conuellantur apri. Sed remedium nouere. Aquas em̃ statim adeunt, & cancros uenantur, atq; ita protinus saluti restituuntur. A

Εἰκὼν Hyoscyami secundum DIOSCORIDEM libro Quarto.

Frutex est caules emittens crassos, folia lata, oblonga, diuisa, nigra, hirsuta. Flores e latere caulis ordine prodeunt, tanq; punicorum Cytini, scutulis septiseminum plenis, ut Papaueris. Tres eius differentiæ. Vna semine nigro, floribus pene purpureis, smilaceis, folijs cytinis pręduris, & spinosis. Alterius semen subflauum, ut Irionis. Flores lutei, folia & siliquæ simpliciores. Ambo insaniam gignunt, & soporem. Ideo in communi usu damnantur. Tertium genus, ut quod mitissimum esset, medici recepere, pingue, lanuginosum, molle, candldi floris, seminisq;, in maritimis ruderibusq; nascens. In cuius deficientis uicem, ruffum usurpari oportet. Niger ut deterrimus, improbatur.

De COLLECTIONE eius & VSV.

Colligitur ex tenero semine, folijsq; et coliculis succus. In quem usum tunduntur omnia, expressusq; in sole siccatur succus. Verum non nisi anno uno duntaxat durat. facillime enim putrescit. Colligitur etiam priuatim succus, idq; ex semine tm̃ iam sicco, adfusa cũ tunditur calida aqua: deinde contusis omnibus & expressis. Est aũt sic expressus succus priore illo innocentior, et ad arcẽdos somno dolores pręsentior. Ipsa etiam tunduntur folia, inspersaq; ex trimestri tritico farina, in pastillos cõformantur, & conformata, seruantur. B

De eius TEMPERAMENTO.

Et flos, & semen albi, ex tertio sunt ordine refrigerantium, siccantium uero secundo.

VIRES ET IVVAMENTA

Succus ille utilis est, ad arcendos somno dolores.

Vtilis & contra acres, calidasq; in oculis destillationes, dolores auriũ, & muliebrium locorum uitia.

Cum farina autem, polentaue, contra podagras.

Oculorum dolores, emplastri modo impositum lenit.

Facit ad eadem & semen.

Miscetur utiliter & alijs, quæ ad arcendos somno dolores conficiuntur, cataplasmatis.

Recentia autem folia emplastri modo imposita, omnium aliorum remediorum, efficacissime dolores omnes necant.

Radice eius utiliter in dolore dentes colluuntur, decocta, & tenta.

Aurium dolorem mirabiliter mitigat.

Omnes facile tumores pellit, & sedat, pedum, inguinum, testiculorũ, pectinis, & femorum.

C NOCUMENTA eiusdem ex Diosco-
ride libro Sexto.

Pota in cibo, potuue sumpta Apollinarts herba, ebrietati similem a-
mentiam facit.

Ferũt pręterea, si quis ulcus in crassiore intestino, quod uocãt Colon, habuerit, eiq; per clysterem infuderit, eandem fieri insaniam.

REMEDIA.

Succurritur ex ea laborantibus aqua mulsa, & lacte, inprimis uero asinino: sin minus, caprino, buboloue. Prosunt, & pinei nuclei, uel cucumerum semina cum passo sumpta.

Salsum pręterea uinum, cum recenti suillo adipe datur, & passo.

Item Vrticæ semen, Cichorium, Sinapi, Nasturcium, Raphani, Cepę. Allia, singula cum uino sumpta.

Quies quoq; imperanda est ijs, ut potum uinum somno concoquant.

Ex PLATEARIO.

Obserua, cũ in receptione reperit̃ Hyoscyamus, ore recipienda, ponendum est semen: si exterius, herba. Maioris autem efficaciæ sunt semina.

Ad somnum prouocandum in acuta ægritudine, talis sit usus. Fiat fomentum ex aqua decoctionis illius herbæ, circa pedes & frontem, & tempora, & fiat ablutio prius. Postea fiat hoc emplastrum. Subtilis seminis eius cum albumine oui, & lacte muliebris, & cum modico confice aceto, & fronti & temporibus apponatur.

D Ad lachrymas cõstringẽdas, facit idẽ emplastrum cũ modico olibani.

Contra calida apostemata, in principio fiat emplastrũ ex ipsa herba trita, & superposita, uel ex semine eiusdem, & oleo rosarum.

Contra dissuriam fiat emplastrum ex semine eius, & albumine oui, & modico aceto: super pectinem & renes ponatur.

Ad dolorem ex calida materia subitum medicamen. Herba ipsa trita aliquantulum, & superposita, dolorem tollit.

Experimentũ Ad dolorem dentium super carbones ponitur, ut fumum recipiat patiens per os, idq; per cannam: inde aqua abluuntur dentes.

Seruatur semen ipsum ad decennium.

AVTORES.

Dioscorides libro quarto, & sexto.

PLATEARIVS.

A

B

Poley.

De PVLEGIO Rhapsodia XLI.

❨ NOMENCLATVRAE

Græcæ, γλήχων. γαλίσοψις. βλῆχρον.
Latinæ, Pulegium.
Germanicæ, **Poleyen.**

QVOTIDIANVS Pulegiũ olim ueteribus in sanitatis usu cibus: unde in sale seruabatur, aliorum salgamorum modo, ut autor est ultimo operis sui Columella. Nota passim herba.

Corollarium HERMOLAI BARBARI de Pulegio.

PVlegium, ipso brumali die germinat in carnarijs, refloretq;. Ramulis etiam a parente abiunctis ut Scylla. Nascitur hoc etiam non satum. Semel uero satum, diutina ætate durat. Magna cum Nepeta & Mentha Pulegio societas. Fœmina in eo efficacior, florem habet purpureum, Mas candidum. Vtriusq; recens incensus pulices necat: unde nomen Pulegio. Habetur &

C Pulegium sylvestre, Origano simile, folijs minoribus quàm satiuum, & a quibusdam uocatur Dictamnus: occasione hinc orta, Dictamnũ Creticam Pulegium syluestre nominantiũ. Pulegium græci Glecona, & attice Blechon, sed & Blechron quoq; uocāt, ut inquit Dioscorides. Ego Blechron Hippocrati, pro legumine quodam accipi uideo apud Galenum. Pulegium (ut dixi) brumalis herba dici potest, quemadmodum & solstitiales aliquę dicuntur. Plinius, Condurdon inquit, solstitialis herba, flore rubro, suspēsa in collo cōprimit strumas. Plautus quoq; in Pseudulo.
Quasi solstitialis, inquit, herba paulisper fui,
Repente exortus sum, repentino occidi.

Temperamentum PVLEGII.

Calefacit, & attenuat, & decoquit uehementer. Quamobrem ex thorace & pulmone, humida, crassa, glutinosaq; facile facit exspuere.

VIRES eius & iuuamenta ex DIOSCORIDE libro tertio.

Menstrua, secundas, ac partus eijcit.

Pulmonis uitia ex melle & aloe potum extrahit.

Conuulsis auxiliatur.

Nauseas, stomachiq; intercisiones, ex posca permulcet.

Atram bilem per aluum exigit.

Bibitur in uino utilissime contra serpentium morsus.

Defectos animo recreat, cum aceto naribus obiectum.

Gingiuas arefacti cinere corroborat.

Illitum cum polenta, inflammationes omneis sedat.

D Podagris per se subuenit, impositum usq; dum rubescat locus.

Cum cærato uaros extinguit.

Lienosis cum sale utiliter illinitur.

Decoctum eius ablutas prurigines mitigat.

Conuersas uuluas corrigit.

Contra inflatiões duriciasq; uuluę, in desessiões conuenient̃ adijcitur.

Ex PLINIO lib. 20. cap. 14.

Magna societas Pulegio cum Mentha, ad recreandos animo defectus, cum surculis suis in ampullas uitreas aceti utrisq; deiectis.

Qua de caussa dignior e Pulegio corona uertigini, quàm e Rosis, cubiculis nostris pronunciata est.

Nam & capitis dolores imposita dicitur leuare.

Quin & olfactu capita tueri contra frigorũ æstusq; iniuriam, & ab siti traditur: neq; æstuare eos, qui duos e Pulegio surculos impositas auribus in sole habeant.

Illinitur etiam in doloribus cum polenta & aceto.

De Pulegio fœmina. Fœmina efficacior. Est aũt hæc flore purpureo: mas candidum habet.

Nauseas cum sale & polenta in frigida aqua pota inhibet.

Sic & pectoris, & uentris dolorem.

Stomachi aũt ex aqua itē rosiões sistit, et uomitiões cũ aceto, et polēta.

Intestinorum uitia melle decocta, & nitro sanat.

Vrinam pellit ex uino, & si Aminęum sit, et calculos, & interiores omnes dolores.

Ex melle & aceto, ſedat menſtrua, & ſecnndas. Vuluas conuerſas corrigit. Defunctos partus eijcit. A

Semen obmuteſcentibus, olfactu admouetur.

Comicialibus in aceto cyathi menſura datur.

Si aquæ inſalubres bibendæ ſunt, tritum inſpergitur.

Salſitudines corporis, ſi cum uino tradatur, minuit.

Neruorum cauſſa, & in contractione cum ſale, & aceto, & melle confricatur opiſthotono.

Imbibitur ad ſerpentium ictus decoctum, ad ſcorpionũ cum uino tritum, maxime quod in ſiccis naſcitur.

Ad oris exulcerationes, & ad tuſſim efficax habetur.

Flos recentis incenſus, pulices necat odore.

Xenocrates Pulegij ramum lana inuolutum, in tertianis ante acceſſionem olfactandum dari, aut ſtragulis ſubijci, & ita collocari ægrum, inter remedia tradit.

Remedia Pulegij ſylueſtris ex eodem PLINIO.

Sylueſtri eadem uis efficacior eſt: quod ſimile in Origano, minoribus folijs ꝙ̃ ſatiuum: et a quibuſdam Dictamus uocatur. Guſtatũ a pecore, capriſꝗ; balatum concitat. Vnde quidam Græci literas mutantes, Blechon uocauerunt. Natura tam feruẽs eſt, ut illitas partes exulceret. In tuſſi, & perfrictione fricari ante balnea conuenit, & ante acceſſionum horrorem. Conuulſis, & torminibus, podagriſꝗ; mire prodeſt. Hepaticis cum melle & ſale bibendum datur. Pulmonum uitia execrabilia facit. Ad lienem cum ſale utile eſt, & ueſicæ, & ſuſpirijs, & inflationibus decoctum ſucco æqualiter. Et uuluas corrigit. Priuatim ualet contra omnem morſum. Radix contra increſcentia ulcera. Recens potentiſſima. Arida uero cicatricibus decorem affert. Item Pulegio eſt Nepetæ ſocietas. B

EX PLATEARIO.

Pulegium eſt calidum & ſiccum in tertio gradu. In tempore florũ colligitur, & per duos annos ſeruatur. Folia cum floribus abiectis ſtipitibus in medicinis ponuntur.

Valet contra frigidum reuma facta ſacellatione capiti ex Pulegio.

Gargariſmus factus ex aceto decoctionis Pulegij, & ficuum ſiccarum, humiditatem uuæ & gingiuarum deſiccat.

Vinum decoctiõis eius, & ficuum ſiccarꝝ, ualet contra frigidam tuſſim ex glutinoſo humore, uel aquoſo.

Id uinum ualet etiam dolori ſtomachi & inteſtinorum, ex cauſſa frigida. Similiter & emplaſtrum ex eo in uino decoctum.

Fomentum factum ex aqua decoctiõis eius, humiditatem matricis deſiccat, & uuluam mirabiliter coarctat. Hoc fomento utuntur mulieres ſalernitanæ.

C

DE CATAPVCIA, Rhapsodia XLI.

NOMENCLATVRAE

Græcæ, λαθυρίς.
Latinæ, Catapucia. Lathyris. Granum regis. Sponsa solis.
Germanicæ, Sprinckkörner. Scheyßkörner.

P. COLLINVCIVS de Catapucia.

CATAPVCIA est herba, quam uulgus per hæc tempora nũc Cazzapuzolam, nunc Guardalhortum uocant. Proprium uero eius nomen Lathyris, cuius quarto uolumine Dioscorides, & 27. Plinius & uires & figuram scripserunt.

Historia Catapuciæ ex Dioscoride libro quarto.

D LATHYRIS, quam aliqui Tithymalum appellant, eamq́ Tithymalorum numero adscribunt, caulem emittit cubiti altitudine, & digitali crassitudine, inanem. Gignuntur in cacumine alæ, & folia in caule oblonga, amygdalinis proxima, latiora, & læuiora. Quæ autem in summis ramulis exierunt, minora conspiciuntur, Aristolochiæ, aut oblongæ Hederæ figura. In cacumine fructum summis surculis gerit, triplici concæptaculo insignem; rotundum, ceu Capparin, in quo grana intercursantibus membranis distincta continentur, Eruis maiora, rotunda, quæ dum corticibus exuuntur, candida sunt, & gustu dulcia. Nullus radicis usus. Totus frutex lacteo succo turget, uti Tithymalus. Grana sex, aut septem in catapotio, aut cum ficis, aut palmulis deuorata, aluum purgant. Sed aqua frigida postea sorbenda. Trahunt autem bilem, pituitam & aquas. Succus Tithymali modo excæptus, eundem effectum præbet. In gallinaceo iure, aut oleribus folia decoquuntur ad eosdem effectus.

Sententia SIMONIS IANVENSIS, & Autoris Pandectarum de CATAPVCIA.

Catapucia duplex.

Catapuciæ duæ sunt species. Nam est maior, & minor. Maior est sicut arbor ficus, licet minora folia eius, similia folijs Platani. Semina eius stant in arbore, sicut uuæ. Minor habet hastam duorum palmorum &

inanem: folia similia amygdalis, sed longiora: semina eius in cacumine uirgæ rotundum, deforis nigrum, deintus album. Sunt enim ambæ quasi eiusdem complexionis & uirtutis, scilicet calidæ in tertio, & humidæ in primo: uirtutemq; habent, purgandi Phlegma principaliter, deinde Choleram & Melancholiam. A

DE PENTAPHYLLO Rhapsodia XLII.

NOMENCLATVRAE

Græcæ, πεντάφυλλον.

Latinæ, Quinquefolium. Pentaphyllon. Mercurij Herba. Pentadactylus.

Teutonicæ, Fünffingerkraut.

PLACITA AVTORVM, de Quinquefolio. B

HISTORIA DIOSCORIdis, de Quinquefolio.

RAMOS FERT surculaceos, tenues, palmi magnitudine, in quibus semen: folia Menthæ, quina, singulis pediculis, raro plura, in ambitu serrata: florem in luteo pallescentem, interdum auri æmulum. Nascitur in riguis, & aquarijs ductibus. Subrubram habet radicem, oblongam, Veratro nigro crassiorem.

THEOPHRASTI historia, de Quinquefolio, libro nono, capite decimoquarto.

Quinquefoliæ, siue Quinquepetæ radix, nam etiã hoc nomine appellatur, cum effoditur rubra est, inarescens uero nigrescit, atq; quadratur. Habet folium Vitis, sed pusillum, & colore simile uitigineo, & augetur, & desinit cum Vite. Folia omnia quinq;, unde & nomen. Caules prætenues mittit, & crebris internodijs constat.

Vide supra fol. 96. quomodo hæc omnia Tormentillæ respondent.

C PLINIVS DE QVINQVEFOLIO lib. 25. cap. nono.

Quinquefolium nulli ignotum est, cum etiam fraga gignendo commendetur. Græci uocant Pentapetes, Chamæzeleon, siue Pentaphyllon. Cum effoditur, rubram habet radicem: hæc inarescens, nigrescit, & angulosa fit. Nomen a numero foliorum habet, & ipsa herba incipit & desinit cum Vite.

Historia APVLEII de eadem.

Græci Pentaphyllon uocant, alij Pentapetes, Itali Quinquefolium. Nascitur locis pratensibus cultis, & mundis, gustatu aspero, lacte molli. Folia Mentham referunt, singulis sæpius quina. Flore pallido, radice longa, atque subrubra.

IVDICIVM NOSTRVM.

Vides sibi pugnare Theophrastum, Piniũ, & Apuleium, proinde & officinas hodie dissentire ab singulis, ut necesse sit aliquos hic labi: illi uero qui sint, ex controuersia inter Leonicenũ, & P. Collinuciũ, facile licebit dijudicare, quas subiecimus. Tu cui palma debeatur, ipse conijcito.

NICOLAI LEONICENI iudicium, de eo loco Plinij, quo describit Pentaphyllon.

D Simili errore Plinius Pentaphyllon, atque herbam fraga ferentẽ, pro eadem accæpit, ac Pentaphylli notas, simul ac uires, eidẽ herbæ, præter Pentaphylli nomen, censuit adscribendas. Sic eñ lib. 25. de Pentaphyllo retulit. Pentaphyllũ nulli ignotũ est: cum fraga quoque gignendo cõmendet. Existimarem tamen in re tam nota, esse codicis potius, quam Plinij errorem, ac pro Pentaphyllo, Trifolium legi oportere: quoniam etiam herba quæ fraga gignendo cõmendatur, & quæ nulli ignota est, non quinis, sed trinis constat folijs. Nisi Plinius postea alia nomina gręca subiungeret, atque alia inferret indicia, quę non sunt alterius herbæ, quam Pentaphylli propria.

PLINII defensio per P. COLLINVCIVM.

Egregie defensum a nobis in Heliotropio Plinium, negabit nemo, quod unius omnia interturbantis uerbi uitium, non Plinio, sed codici, ut par erat, tribuimus. Nam & eodem argumento in Quinquefolio, ut ipse inquit, excusare Pliniũ, paratus fuerat Nicolaus, nisi delicatus nimiũ exactor, quod omnia ad numerũ opinioni, quã de Pentaphyllo exceperat, non responderent, satisfactum sibi non putauit. Sed tam in Plinio excusando nunc primus ipse, quam in accusando (ut semper) errare uisus est. Quod in hoc de quo agimus Quinquefolio perspicuũ faciam. In hoc maxime errasse Pliniũ Leonicenus credidit, quod Quinquefolium herbam, etiam fraga ferre dixerit. nam quæ fraga fert herba, inquit, non quinis, sed trinis constat folijs. Verum triplici in errore uersari Leonicenum, ante omnia scire oportet. Primum quidem, quod Quinquefoliũ illam esse arbitratur, quæ & in hortis, & agrorum limitibus, tum semitis, ubique passim conspicitur, quæ quidem uulgo, & Quinquefoliũ, & Pes Coruinus dicitur. Hanc enim Quinquefoliũ esse, de qua ueteres medici loquerentur, affirmasse illũ plærisque constat: cum de nostra hac defensione, deque sua accusatione sermo forte incidisset. Auulsumque terra ramusculum (nam & in horto res agebatur) ostendisse, dixisseque illam Quinquefoliũ esse, in qua Plinius tam euidẽter errauerit. Deinde, quod per imperitiã herbam fraga ferre posse nullã credidit, nisi eam, quæ trina folia habet, quamque melius Trifoliũ dici adseuerat, & quã docti, uulgusque Fragariam herbã noscunt, pariter & appellant. Tertio, quod foliũ quid sit, quoue modo accipi oporteat, in saluberrimæ herbæ descriptiõe parũ intellexisse uisus est. Adde si placet & quartũ (quam

Pes Coruinus Leoniceno est Pentaphyllon.

do & ipse minutissima queq; in Plinio carpat) quod fructus hos, siue Quinquefolij siue Trifolij, nō fraga (ut semper Vergilius, & in suo Palemone noster Maro) sed inscite fragra Leonicenus appellat. Nos cum Theophrasti, mox Dioscoridis, postremo Plinij, de Quinquefolio dicta excusserimus, & uerum esse autorem Pliniū, & calūniatorem esse Leonicenū ostendemus. A

Quinquefolij, siue Quinquepennæ radix (lib. 9. Theoph. inquit) cum effoditur, rubra est: inarescens uero nigrescit, atq; quadrat. Habet foliū Vitis, sed pusillū, & colore simile uitigineo est, & auget, & desinit cum Vite: folia oīa quinq;, unde & nomē. At quarto Dioscor. cū multa Pentaphylli noīa enumeret, inter quę & Pentadactylon, et Pseudoselinon, et Quinq;foliū sunt, Ramos inquit fert tenues, unius palmi, in quibus fructus: folia habet Menthæ similia, quolibet in surculo quinq;, raro uero plura, in circulū sinuatim diuisa, Florem habet cum pallore subalbidum (ita enim ochroleucon interpretari posse uideo) radicem subruffam, oblongam, Helleboro nigro crassiorem, quæ plurimum in usu est.

Plinius uero quinto & uigesimo, Quinquefolium inquit, nulli ignotum. Cum etiam fraga gignendo, cōmendetur. Græci uocant Pentapeton, siue Chamæselinon, siue Pentaphyllon. Cum effoditur, rubrā habet radicem. Hęc arescens nigrescit, et angulosa fit. Nomen a numero foliorum habet. Et ipsa herba incipit & desinit cum Vite. De Pentaphyllo igitur, hoc est, Quinquefolio hæc habentur. Nullus etiam, quod sciam, his autoribus uetustior, illam pingit. Nam Galenus eius tantum uires, non figuram aperit.

Primū illud in his satis constat, uulgarem illam Leoniceni Quinq;folium, non esse hanc de qua agimus. Nam & illi nec flos albidus, nec in surculis fructus, nec radix rubra, nec crassa, nec inarescens, aut quadratur, aut nigrescit, nec Vitis egressum, digressumq; sequitur, sed perpetuo uiret. Hęc si quis neget, herbæ ipsius conspectione conuincitur. Sed & illud quoq; liquido constare arbitror, cum Plinij autoritate, tum Dioscoridis pictura, Pentaphyllon hanc nostram, fructum quoq; ferre: cum etiam fraga gignendo, cōmendari illam scribat Plinius: tum ramos unius palmi tenues, in quibus fructus sint, habere illam Dioscorides referat. Folium uero non esse, quale Leonicenus arbitratus est, ex omnium descriptionibus intueri licet. Nam Theophrastus folium habere illam Viti simile prodidit, & folia omnia quinq;: Dioscorides uero folia illam sinuatim falcatimue diuisa, quolibet in surculo quinq;. Tum in nominibus Pentadactylon illam uocat, quo nomine & Cici quoq;, siue syluestre Sesamum cognominatur, cuius folium palam est Viti simillimum esse: tum Pseudoselinon, quod falsum Apium dici potest. B

Plinius uero Chamæselinon, quasi humile Apium, eadem uterq; ratione cognominant, quod & Apium Viti simile quiddam habere uideatur, & folia ad hunc quoq; modum sinuata, a quorū deinceps numero Quinq;foliū, & Quinq;penna dicta est: quod huiusmodi integra folia, quinq; ab radice emittit: nec foliusculis quinq; (ut quā Pedem coruinū uocari supra diximus) aut uulgaris Leoniceni Pentaphyllon distincta, sed porrectioribus quinq; (ut ita dixerim) angulis, ad Vitis, Apijq; similitudinē in hunc ferme modū effigiata est. Hæc & Pentaphyllon illa est, quæ Dioscoride autore fructus, edit, quæ fraga ab Plinio appellantur, cuius eximiæ a Dioscoride uires Plinioq; tradunt, quæ in Theriacæ compositionibus additur, quæ purgandis domibus adhibetur, cuius radicē plurimū in usu esse, Dioscorides dixit. Quæ si Leonicenus noster, acrioribus oculis inspexisset, nec uilissimā herbam, cuius in medicina nullus usus esset, pro utilissima & celeberrima demonstrasset, nec intempestiue adeo in Pliniū adlatrasset. Herba uero illa, quę distincta tria folia habet, quamq; in Italiæ montib. plurimā & cœnobiorū hortis satiuā passim fraga ferre uidemus, suū nomen habet. Fragaria ab herbarijs, a Plinio Fraga dicitur. Nec uerisimile cuiq; fuerit, hoc loco Quinq;foliū, tot appellationibus, tot etiā signis demonstrare uoluisse, si Fragrariam intellexisset herbā quæ uulgaris est, et quā ipse fraga in superioribus appellasset. Atq; ideo non simpliciter Quinq;foliū fraga ferre dixit, sed copulæ etiā scilicet adiectione descripsit, cum cōmendari illam etiam fraga gignendo dixerit: neq; enim etiā augentem copulā addidisset, nisi & aliā esse herbā, quæ fraga ferret, agnouisset: ut quā ipse prioribus uoluminibus indicasset. His illud adijciendū uidetur (ut minus mirū sit, Quinq;foliū quoq; fraga ferre posse) Fragariam illam nostræ huic Pentaphyllo, de qua agimus, proportione quadā similē adeo esse, ut eiusdem generis cum ipsa esse uideatur. Nam & ipsam hæc cōmentantes obseruauimus, radicē subruffam habere, et digito sæpe crassiorē, et senescentē nigrescere: tum non

1537. 233

C nisi ramusculos quinq; ab radice emittere, raroq; plures, in quib. prima illa foliuscula diuidant.

Duas ergo herbas esse dicimus. Vnam quæ fraga, aut certe fragis similes fructus edat, quæ Pentaphyllon, & Quinquefolium Dioscoridi, Plinioq; uocetur, quæq; ad medicos usus eximia sit. Alteram quæ uulgaris est, & fraga ferat, nulloq; alio, q; fructus ipsius nomine designetur: cuius decimoquinto primi & uigesimi uoluminis capite Plinius meminit. Quod si me interroges, quid nam & hodie Quinquefolium hanc esse putem, quamue eius appellationem credam: Dicam quid uestigans inuenerim, atq; ut nihil unq; decernens, sic nihil reticens, quod studiosorũ ingenia ad ueritatis inquisitionẽ mouere, excitareq; possit. Est Venetijs in eo uico, quem Specierium uocant, seplasiarij cuiusdam non ignobilis taberna, cui pro titulo insigniq; sit Aethiopis caput. In ea liber est Herbarius, tanta arte ac diligentia pictus, ut natas paginis illis suis herbas, non effigiatas credas: in eo pictam uidimus ijsdem prorsus quæ hic diximus signis herbam, folijs quinq;, quæ & ipsa quoq; ut pinximus, porrectiores angulos, sinuatosq; haberent. Sed & fructus, quos Fraga dicas, tum ad ipsam herbam latinum nomen Sanicula, Germanicum Sanickel scriptum est: citanturq; inibi, de Sanicula hac scribentes, in Diadimidijs Galenus, & Petrus Hispanus is, qui postea summum Pontificatum gessit, & Ioannes uigesimus primus nuncupatus: eum de medicina librum scripsit, qui Pauperum thesaurus inscribitur: tum Ceruiensis Episcopus quidã, & Laudensis Maphæus, & Gilbertus Anglicus, Chirurgi. Ea Sanicula, Pentaphyllon ne sit, cur affirmem non habeo, cur negem non uideo. Hæc habui de Pentaphyllo, Fragis, Sanicula, quæ dicerem, per quæ fateri oportere censeam, non errasse Plinium, sed iucundissimæ herbæ nomen, potestatemq; docuisse.

Iudicium HERMOLAI BARBARI de Pentaphyllis.

Pentaphyllon, & Pentapteron in Theophrasto, Theodorus Quiquefoliam, & Quinquepennã conuertit. Aetius hanc Hermubotanem, hoc est, Mercurij herbam uocari tradit. Aegyptij etiam Dissyphi cognominant. Daci Drocila. Itali Psyllitum, Solotam, & Thebeotin: quan quam corrupta puto nomina. Nam & Therumbros, & Theonestron quoq; dictam inuenio. Radice cum recens est, rubente: nigra, cum inarescit, quadrangula: folio uitis pusillo: augetur, desinitque cum uite: caulibus tenuibus, crebris geniculis. Nomen a numero foliorum. Quidam Græci Chamæzeleon, quasi fruticem terræ uocant. Commendari Quinquefolium fraga terrestria gignendo, Plinius existimat. Ego id, qui uerum esse possit, non intelligo. Nam

D herba ea quæ fraga gignit, Trifolia est, non Quinquefolia, flore candido, non luteo, in Rhetics & Vindelicis alpibus, etiamnum frequens secus uias. Hippocrates duo uidetur nouisse Quinquefolia. Candidum, quod & herbaceum, & procerius est a terra. Nigrum, quod humilius. Est & quæ Tormentilla uulgo dicitur Quinquefolio simillima, nisi q; septem, non quinq; habet folia. Potest a nobis Heptaphyllon uocari, hoc est, Septemfolia: ex cuius radice pastillos theriacos (si Dijs placet) officinæ pro uiperarum carne subijciunt: quoniam uiperæ modo, ut ipsi putant, nunquam uisantur.

De hac supra folio. 85.

De rõne noĩs PENTAPHYLLI, Annotatio M. VERGILII.

Nouerunt rura omnia Quinquefolium, soloq; hoc nomine maxime cognitum ubiq; in honore aliquo est. Theophrastus. 9. de Plantarũ historia non Pentaphyllon tantũ uocari sua ætate dixit, uerũ Pentapetes etiã, facto ab aliquibus illi nomine a pennis auiũ, ut credidit Gaza: ut aũt nos opinamur, quia in quinq; folia se pandit, & extendit. Fecit eadem etiã foliorũ forma, ut Pentatomon, id est, in quinq; partes diuisum diceretur. Sic Pentadactylon, q; ut in hominis manu quinq; digiti sunt, sic in ea planta totidem foliorũ diuisiones. Pseudoselinon dictum etiam, quod Apiũ mentiatur, sitq; illi in foliorũ sectionibus illis quadãtenus simile. Quæ itidem illi a gentibus aliæ appellationes fuerunt, aliquã huiuscemodi caussam habuerũt. Quales Callipetalon, et Xylopetalon sunt, a foliorũ specie & duricie factæ. Quemadmodũ uerisimile est, in barbaris illis latere incognitã modo nobis, ex figura, aut uiribus eius rõnem aliquã. De radice, folioq; eius lib. 9. de plantarũ historia agens Theophrastus, addidit, nigrescere Quinq;folij radicem effossam, siccatamq;. Quod a Dioscoride ideo dictũ non est, quoniã satis fore sibi hic scriptor credidit, si qualis ea esset cum foderetur, dixisset. Post id enim tempus medicis certo loco signatã, seruari relinquebat. Adiecit etiã Vitigineum Quinquefolij folium esse, non quantitate (pusillum enim est) sed colore & forma, & quasi naturã Vitis sequeretur, augeri simul, & tabescere cum ea, caules per terrã spargi graciles, crebras, habentes, ut ille ait κνῆμας, non crura, sed a cruris humani forma inter duos geniculos interualla, quæ κνῆμας ille, qua diximus ratione uocat. Videndum illud etiã, quomodo hic Menthæ, ille Vitis folio Quinquefoliũ esse dicat. Nobis male inuicẽ comparari posse plantarũ illarum folia inter se uidentur: quemadmodũ & floris color in pallido albus, simul & auri flauo colore dici. Hoc tamen non adeo difficile, ut illud. Videmus enim aliquando in pallore hominis utrunq; colorem illum.

Pentapetes.
Pentatomon.
Pentadactylon.
Pseudoselinon.

DE PENTAPHYLLI temperamento. A

Pentaphylli radix, ut inquit Galenus. 8. ſimplicium, arefacit in tertia diſtantia. At neutiquã acuta eſt, ideo ualde utilis perhibetur. Eſt namq; partium tenuium.

VIRES EIVS ET IVVAMENta ex Dioſcoride.

Ius radicis decoctæ ad tertias, ſi in ore contineat̃, dentiũ dolores ſedat.

Putrida oris ulcera, collutione ſiſtit.

Arteriæ ſcabricias, gargarizatu læuigat.

Contra alui profluuia, & dyſenterias auxiliatur.

Item articulorum, coxendicumq; cruciatibus potum.

Cocta in aceto & illita, ſerpentia ulcera cohibet. Strumas, tumores, duricias, abſceſſus, & diſtentiones diſcutit.

Ignes ſacros, reduuias, condylomata, pſorasq; ſanat.

Teneræ radicis ſuccus contra iocineris pulmonumq; uitia prodeſt. Item aduerſum uenena.

Cum hydromelite autem, uel diluto uino, et piperis exiguo, bibũtur folia contra febrium circumitus. In quartana quidem quaternum ramulorum, in tertiana uero ternum, in quotidiana unius.

Tricena quoq; folia, tricenis pota diebus, comitialibus proſunt.

Foliorum ſuccus, tribus cyathis aliquot dies potus, celerrime regio morbo medetur.

Illita cum melle, & ſale, tam uulneribus, q̃ fiſtulis remedio ſunt. B

Enterocelicis auxilium præſtant.

Quinquefolium ſanguinis profluuia & potu & illitu ſiſtit.

Ad expiationes, caſtimonias, & ſanguinis eruptiones inciditur.

EX IOANNE VIGONIO.

Pentaphyllon uirtutem habet exiccatiuam uehementer: tamen caliditatem manifeſtam, non uidetur participare.

AVTORES.

Theophraſtus, lib. 9. cap. 18.

Dioſcorides.

Plinius, lib. 25. cap. 9.

Apuleius.

Leonicenus.

P. Collinutius.

Herm. Barbarus.

Marcellus Vergilius.

Galenus. 8. Simplicium.

Ioannes Vigonius.

Chelidonia.

C

D

Chelidonium majus, 6 C. B. 144 Sm. pl. 214

1537. 236

Schölkraut.

DE CHELIDONIO Rhapſodia XLII.

¶ Nomenclaturæ

Græcæ, χελιδόνιον. παιονιά κραταιά. γλαύκιος. πάνδιον ῥίζα.

Latinę, Chelidoniũ, ſiue Chelidonia, hoc eſt, Hirundinaria maior.

Germanicę, Schölkraut. Schölwurtz. Schwalwẽkraut dz groſ.

PLACITA AVTORVM de Chelidonia.

Hiſtoria Chelidoniæ ex DIOSCORIDE, lib. 2.

CHELIDONIA duplex eſt, Maior, et Minor. Maior caule eſt cubitali, aut altiori, ſurculoſo. folijs Ranunculi, multis, mollioribus tamen, & colore cæſis. Flore Violæ albæ, ſecundũ ſingula folia prodeunte. In ea ſuccus croci, mordax, acris, & aliquantulũ ſubamarus, gra-

uiter olens. Radix ſuperne ſingularis, in multa crocea capillamenta fibratur. Siliqua ceu corniculati Papaueris, tenuis, longa. In qua ſemen Papauere maius recluditur. A

De MINORE.

Minor hęrbula eſt, ſtolonibus conſtans, ſine caule, folijs Hederę, multo rotũdioribus & minoribꝰ, teneris & ſubpingibus. Radices habet cõplures, puſillas, in granorũ tritici modũ, aceruatim cõgeſtas, quarũ tres, aut quatuor in longitudinem exeunt. Iuxta aquas naſcitur.

Theophraſtus de Hirundinaria lib. 7. cap. 12.

Hirundinaria, quæ aduentu hirundinis ſuum excitat florem, hæc partim naturalem, partim fortuitam habere cauſſam apparet.

Hiſtoria Chelidoniæ ex Plinio lib. 25. cap. 8.

Animalia quoq; inuenere hærbas, inprimiſq; Chelidoniam. Hac eñ hirundines, oculis pullorum in nido reſtituunt uiſum, ut quidã uolunt, etiã erutis oculis. Gña eius duo. Maior fruticoſo caule, folio Paſtinacę erraticæ ampliore, ipſa altitudine duorũ cubitorum, colos albicans, flos luteus. Minori folia Hederę rotundiora, minus candida. Succus croci mordax, ſemen Papaueris. Florẽt aduẽtu hirundinum, diſceſſu marceſcunt.

De temperamento Chelidoniæ.

Abſtergendi uim habet, & ſatis calefaciendi, & ſuccus acidus eſt.

Vires & iuuamenta eius ex DIOSCORIDE.

Succus in æreo uaſe cũ melle prunis decoctus, oculis claritatẽ adfert. B

Folijs, caule, radice ſuccus exprimitur, ineũte æſtate, et ſiccatus in umbra digeritur in paſtillos.

Radix cum aniſo, & uino albo pota, medetur regio morbo, & ulceribus quę ſerpunt. Impoſita cũ uino, aut mãducata, dentiũ dolorẽ ſedat.

EX IOANNE VIGONIO.

Chelidonia eſt calida & ſicca in tertio, & ualde oculorum iuuatiua. Ideo uirtus eius in collyrijs acuẽtibus uiſum perutiliter imponitur. Et eiꝰ ſuccus intra dentes impoſitus, eos intra ſpaciũ tẽporis facit cadere. Et radix eius eſt minoris exiccationis, uirtutẽ habens attrahendi, & reſoluẽdi. Ideo dolori dentiũ ex frigida cauſſa cauſſato, prædicta radix aliquantulũ contrita, & aceto irrorata, dentibuſq; tenta, prę ſentiſſime medetur.

Ex PLATEARIO.

Chelidonia eſt calida & ſicca in quarto gradu.

Cum in receptione reperitur, radix, non hęrba poni debet.

Radix per tres annos poteſt ſeruari in magna efficacia. Ex qualitatibus, & ſubſtantia, uirtutem habet diſſoluendi, conſumendi, & attrahendi.

Ad purgandum caput, & uuluam repletam ex frigido humore, radices bene tritæ in uino coquantur, & patiens per os fumum recipiat, inde reliquo utatur pro gargariſmate.

Contra colicam paſſionem hęrba trita, & in uino cocta ſuperponatur, uel ſpongia infuſa in uino decoctionis, uel puluis eius radicis ſæpius ſuperponatur.

Ad menſtrua prouocãda, & matricẽ mundificandã, fiat fomentũ ſępius ex aqua decoctionis (eius.

Ad cancrum oris uel oſſis, uel neruorum, puluis radicis eius cum puluere roſarum conficiatur cum aceto, et decoquatur uſq; ad mediocrem ſpiſſitudinem ad modum ſinapis, & inungantur parteis cancroſæ, multum confert.

Contra fiſtulam puluis eius cum capitello conficiatur, & ori fiſtulæ immittatur.

C

Anagallis arvensis, L. β C.B. 252

1537. 238.

Gauchheyl männlin.

D

De ANAGALLIDE Rhapsodia XLIII.

¶ NOMENCLATVRAE

Græcæ, ἀναγαλλίς. αἰρῖτις. αἰγῖτις. σαυρῖτις.
Latinæ, Anagallis. Aëritis. Sauritis. Sanguis oculi.
Germanicæ, **Gauchheyl.**

Sup. fol. 77. & seq.

QVEMADMODVM Consolidæ nomen multis adeo herbis familiare est (nominatim em̃ quinq; eius species perstrinximus) ita & Anagallidis nomine, quibusdam Auricula muris, uel Pilosella uenit: quibusdã ea quæ Morsus gallinæ, uel uulgo Ippia uocatur. Quidam alias etiam designant eius species, quæ me prętereũt. De genuina tamen Anagallide sic habet.

Εἰκὼν Anagallidis ex Dioscoride lib. 2.

Anagallidis duo sunt genera, quæ tantum flore distant. Nam quæ ceruleo flore est, fœmina dicitur: Mas, quæ phœniceo. Frutices sunt parui in terra iacentes: folijs in quadrangulo, caule pusillis, subrotũdis, ad Helxine folia accedentibus: semine rotundo.

A

Anagallis arvensis, L. ♂
C. B. 252
1530. 239

B

Gauchheyl weyblin.

Nec alia fere Plinius, & Serapion. Herm. Barbari Corollarium, quoni am ad excussionem prioris erroris facit, subscripsimus. Pli.li.26. ca.7.

Corollarium Barbari de Anagallide.

Frutice tenero Anagallides, non altiores Palmo nascuntur in hortis et aquosis. Prior floret cerulea. Mirum, q̃ fœminam pecora uitãt: aut si de cepta similitudine (flore enim tantũ distant) degustauere, statim eam quo q̃ (asyla, siue, ut alij codices scripsere, casyla uocatur, a nostris ferus ocu= lus) in remedio quærunt. Præcipitur effossuris, ante solis ortum, priusq̃ quicq̃ aliud loquantur ter salutare eam, tum sublatam exprimere, ita pręcipuas esse uires. Anagallin Dioscorides Sauritin q̃q̃ dici perhibet. Sunt exemplaria in quibus Gauritis, non Sauritis legatur. Hippocrates Ana= galgalin dicendo, utilem mordendis & assiccandis ulceribus Anagallidẽ uidetur intellexisse. Aetius Nycterida herbam ad oculorum albugines comprobat, pro Anagallide ut puto accipiendam reliquit: quandoquidẽ & Nycteritis a Dioscoride uocatur. Errant qui Passerinam uulgo dictã, florem candidum ferentem, Anagallida existimant. Quemadmodum et qui Myosotin, id est, muris Auriculam pro Anagallide compictam præ=

ferunt. Anagallidem phœniciam, a colore Paulus Aegineta Corallium quoque dici meminit. De quo & compositioni datum nomen, quod Diacorallin. Quanque & pastillus est hoc cognomine: sed in eum lapis Corallius, non hæc herba sumitur.

De Anagallidis temperamento.

Vtraque & mitigandi, & abstergendi uim habet, quiddam etiam subcalidum, & trahens.

VIRES eius & IVVAMENTA ex DIOSCORIDE.

Inflammationem arcet.

Adactos corpori aculeos extrahit.

Nomas cohibet.

Succus caput gargarizatu purgat.

Et naribus infusus, dolorem dentiũ lenit, si in aduersam narẽ inijciat.

Argema cum melle attico emendat.

Retusæ oculorum aciei auxiliatur.

Contra uiperarũ morsus, iocineris & renũ uitia, ex uino bibere prodest.

Tradunt eam quæ cæruleum ædit florem, prociduam sedem reprimere. Quæ uero phœniceum, illitu euocare.

AVTORES.

Dioscorides, libro secundo.

Plinius libro. 26. capite septimo.

SERAPION.

Herm. Barbarus.

M. Vergilius.

Agrostemma githago, L.
C. B. 204
Sm. p. 2. 325

1537, 241

Rattenblůmen.

C

De NIGELLA. Rhapsodia XLIIII.

NOMENCLATVRAE

Græcæ, μελάνθιον. μήκων ἄγριον. μήκων μέλαν.
Latinę, Nigella. Gith.
Germanicę, Ratten.

Placita autorum de NIGELLA.

Historia Nigellæ ex DIOSCORIDE libro tertio.

EXIGVVS frutex est, sæpe binos palmos excedens. Folijs ut Senetionis minutis, sed multo tenuiorib9. Capitulo in cacumine tenui, ceu Papaueris oblongo, intercursantibus intus membranis. Quibus semen includitur nigrum, acre, odoratum, quod panibus inspargitur.

PLINIANA Nigellæ historia lib.19. cap.8. lib.20. capite.17.

Gith pistrinis, Anesum, et Anethũ culinis & medicis nascuntur. Gith ex Græcis alij Melanthion, alij Melanspermon uocant. Optimum quod excitatissimi odoris, & quod nigerrimum.

Ἐπιγραφή Nigellæ per Hermolaum Barbarum.

MElanthion, quod & Melanspermon, & Melāthe interim ab Hippocrate uocat: & a Theophrasto, ut Theodorus existimat, Anthemõ, siue Anthemion, Nigellā interpretatus. Quanquam Anthemon oĩno alia species est, quam Melanthion, siue Gith, siue ut Palladius, Giddi. Nam & Melanthemon Chamęmilon est, Melaniõ uero nigra Viola. Optimum Gith, quod excitatissimi odoris, & quod nigerrimũ. Culices suffitu necat, & muscas. Succum eius largius sumẽti, uenenũ esse, mirari licet: cũ semen ipsum, inferiorem crustam panis, cereali sapore condiat gratissime. Aliud oĩno genus uidetur esse Gith, qđ in segetibus passim nasci cernit: & Pseudomelanthion uocari potest, & Githago, folijs fere Porri oblõgis, flore purpureo, semine ac toto frutice maius quam Melanthium, nec odoratũ. At uerum Gith, de quo præsens Dioscoridi mẽtio est, folium habet Fœniculi, Senetionisue, florem ceruleum. Odor semini iocundus, nec ubique prouenit. Hippocrates Cyprium cõmendat. Alia est herba Melandryum, in segete pratisque nascens, albo flore, odorata, cuius cauliculum iocineri tritum, ex uino uetere probant.

D

Marcelli Vergilij annotatio in eandem Nigellam.

VIdent Maio & Iunio mẽsibus in pratis, sepibus, limitibusque omnibus nascentẽ rura oĩa Nigellā: nihilque eo frutice frequẽtius, simul & uilius. Quondā grato sapore panẽ Nigellæ semen cõmendabat. Inspergebatur eñ ante coctură illi tritum, quemadmodũ & Papaueris: non aliter quam & nos modo dulciarijs potius quam pani Anisum miscemus. Quod in Nigella merito miretur aliquis, sagacis naturæ artificiũ est, in conformandis eius uasculis, quibus concipit, maturatur, & seruat semen, colore nigrũ, Panici seminis magnitudine. Sunt ea uascula longe papaueraceis minora, nec in mensura sua, ut illa longa. Nullā præterea habent qualẽ Papauera in summo stellā, sed latiorem umbilicũ: neque intus eodẽ modo discurrentes membranas seminũ locos dissepientes. In Papauere eñ sulcorũ modo intercidente, quasi aggere quodam canales sunt: in Nigella per mediũ transeuntes, quasi parietes, quibus loculamenta illa seminũ diuiduntur. Est illud discrimen etiā, quod singula in singulis Papauerũ caulibus uascula sunt, in Nigella numerosiora: ut quod numero seminũ in singulis uasculis deest, uasculorũ numero expleat. Solaque hæc uasculi forma fecit, ut syluestre & nigrũ Papauer a quibusdam Nigella diceretur. Græci a colore seminis Melanthion, & eorum exemplo latini Nigellam nominauerunt.

De Nigellæ temperamento.

Calefacit, ut inquit Galenus septimo Simplic. & arefacit iuxta tertium ordinem, uideturque esse partium tenuium.

Vices eius & iuuamenta ex Dioscoride. A

Capitis doloribus illitum fronti subuenit.

Discutit recentes oculorum suffusiones, tritum ex Irino, & infusum naribus.

Tollit lepras, lentigines, duricias, tumoresq; uetustos cum aceto illitũ.

Circumscarificatos clauos excutit cum uetere uino impositum.

Dentium doloribus decoctum cum aceto & teda prodest.

Teretes uentris tineas expellit, peruncto ex aqua umbilico.

Destillatione laborantes adiuuat, tritum in linteo, & olfactum.

Vrinam & menstrua ciet, multis diebus sumptum.

Et lac extrahit.

Difficultatem spirandi cum uino potum leuat.

Phalangiorũ morsibus ex aqua drachmæ pondere haustũ auxiliatur.

Incenso serpentes fugantur.

Tradunt largius epotum, enecare.

EX PLINIO.

Medetur serpentium plagis, & scorpionum.

Illini ex aceto & melle reperio, incensaq; serpentes fugari.

Bibitur drachma una contra araneos.

Distillationem mirum discutit, tusum in linteolo, & olfactum.

Idem præstat radix manu tenta.

Capitis dolores illitum ex aceto, & infusum naribus. B

Cum Irino, oculorum epiphoras, & tumores.

Dentium dolores, coctum cum aceto.

Defficultates spirandi, addito uino potum.

Duricias, tumoresq; ueteres, & suppurationes illitum.

Lac mulierum auget, continuis diebus sumptum.

Colligitur succus eius, ut Hyoscyami.

Similiter largius uenenum est, quod miremur. cum semen gratissime panes etiam condiat.

Oculos quoq; purgat, urinam & menstrua ciet.

Quinimo lintheolo alligatis tantũ granis. 30. secundas trahi reperio.

Aiunt & clauis in pedibus mederi tritum in urina.

Culices suffitu necare, item muscas.

EX MARCO CATONE cap. III.

Si bouem, aut aliam quãuis quadrupedem serpens momorderit, Melanthij acetabulum, & quod medici uocant Smyrneum, contrito in uini ueteri hemina: id per nares indito, & ad ipsum morsum stercus suillum apponito. Et idem hoc, si usus euenerit, homini facito.

EX COLVMELLA, lib. de re Rustica, lib. 6. cap. 32.

Interdum & fastidio ciborum languescit pecus. Eius remediũ est, ge-

C nus seminis, quod Gith appellatur. Cuius duo cyathi triti, adiunguntur olei cyathis tribus, & uini sestario, atq; ita faucibus infunduntur.

EX VIGONIO.

Nigella est calidæ & siccæ complexionis in tertio: & contrita cum melle, & felle taurino, aloëq;, & more emplastri super umbilico imposita, lumbricos puerorum interficit.

EX PLATEARIO.

Semen Nigellæ colligitur, & per decem annos seruatur. Est autem subnigrum, & subamarum, & rotundum, & planificatum: unde uirtutem habet diureticam, ex amaritudine, dissoluendi, consumendi, ex qualitatibus suis.

EX AVERROE
quinto Colliget.

Scaunix, est Nigella, calida & sicca in tertio gradu. Et significat hoc, quia est in ultimitate amaritudinis cum subilitate. Et ligata in panno lineo, ualet odorata ad reuma frigidum, & occidit uermes: & dissoluit inflationem, & eradicat uerrucas, & producit cum passo menstrua, & facit erigere membrum.

D AVTORES.

Plinius, libro. 19. capite. 8.
libro. 20. capite. 17.
Dioscorides, lib. 3.
Mar. Cato, capite. 111.
Columella de re rusti. libro. 6. capite. 32.
Ioannes Vigonius.
Platearius.
Auerrois. 5. Colliget.
Hermolaus Barbarus.
Marcellus Vergilius.

A

B

matricaria parthenium, L.
C.B. 133.
Sm. fl. 3.451

Mettram.

1537.245

C

DE MATRICARIA PRIMA SPECIE Parthenij. Rhapsodia XLV.

NOMENCLATVRA

Græcæ, παρθένιον.
Latinæ, Matricaria. Febrifuga.
Germanicæ, Mettram.

NEBVLAS & caliginem nobis offudit, Matricariæ nouitium uocabulum, ut quæ hæc esset apud Dioscoridem certo designare nequiremus: nec certum aliquid habemus, nisi quantum ex cōmentarijs Neotericorum obseruauimus, id est, ex Pandectario, & Hermolao Barbaro. Vterque tria eius genera facit. Quorū primum quidem Pandectarius Artemisiam uocat. Secundam Tanacetū, uel Athanasiam. Tertium uulgatā Matricariā. Barbari iudiciū in Helxine herba posuimus, qđ sic hēt.

Helxine duplex Dioscoridi, & omnino autoribus. Altera Parthenion, altera Cissanthemos ab Hederæ folijs uocata. Plinio item duplex, sed aliter. Altera de qua hic agitur Parthenij & Perdicij, siue Perdiciadis cognomine: quoniam perdices hac præcipue uescantur. Folia tamen ei non Mercurialis, ut Dioscorides, sed mixtæ similitudinis, Plantagini & Marrubio tribuit, cauliculis densis lanas infici, semina in capitibus lappaceis adhærescentia uestibus: a quo & Helxinem dictam uolunt. Hanc Aeoliæ gentes, & Aegyptij edunt. Crassas, plurimasq; habet radices, ut inquit Plinius. Altera idem autor inquit, uerior est Helxine, cui radix foliosa, ex qua similis malo carduus seminis plenus extuberat. Seminalis Acanus a Theophrasto dictus, cuius inciso summo uertice, lachryma erumpit iocundi saporis, Acanthica Mastiche uocata, proptereaq; adulterium ex ea fit, ut diximus. Germinat, atq; floret æstate folio, & caule, lanugines spinosas habens. Hæc Plinius. Nos hanc non Helxinem, sed Ixinem uocari credimus: ut in Chamæleonte candido dictum est: quanq; porro prior Helxine Perdicion, & Parthenion dicatur. Aliud tamen intelligo, Plinium secutus, Perdicion, quæ a
D nostris herba Vrceolaris uocatur, ab alijs Astericum, folio similis Ocimo, nigrior tantum, nascens in tegulis parietinisq;: ob id & Parietaria, & Muralium, & Muralis uulgo dicta, et Vineago: & Parthenion, quoniam a Minerua in somno contra præcipitia lapsusq; monstrata est Pericli Atheniensium principi, cum uernula ei charus ex altitudine cecidisset, Splachnoptes appellatus. Turtures, columbæ, gallinacei annuum fastidium deducere dicuntur Helxina pasti, autor est Plinius. Triplex igitur inuenio Parthenium. Vnum folio Coriandri, quæ Amaracus a Galeno, Parthenium a Dioscoride nominatur, uulgo Matricaria. Alterum folio Mercurialis, ut Dioscorides hoc loco, siue Plantaginis & Marrubij, ut Plinius, quę dicitur Helxine, ac de ipsa hic agitur. Tertium folio Ocimi, quæ Parietaria, & Muralis uocetur: de qua mirū est Dioscoridem nihil præcipere, quod sciam. Nisi quis eum dicat sub Helxine hanc quoq; accæpisse: quoniam hirsutula sit, & adhærescat uestibus, nec a Mercurialis herbæ folijs omnino multum distet, præterq; q; Mercuriali serrata leuiter ea sunt, Parietariæ non sunt. Sunt qui & Mercurialem ipsam Parthenion quoq; dicant Helxinem, ut Dioscorides in Myosotide scriptū reliquit. Etiam Alsine dicta est. quanq; corrupte in Theophrasto legitur Asine, ubi Theodorus Volucrum interpretatur, arbores amplexu Hederæ modo strangulantem.

Textus DIOSCORIDIS de Parthenio lib. 3.

Parthenium aliqui Amaracon uocant, alij Anthemida, alij Leucanthemon, alij Chamæmelon, alij Chrysocalin, alij Melabathron, nonnulli campestrem florem. Romani Solis seculum, aliqui Millefolium, Ethrusci Cautam, Aphri Thamath. Folijs est Coriandri, tenuibus, flore per ambitum albo, intus melino, odore graui, sapore amaro. Siccatum cum aceto mulso, aut sale potum, non secus atque Epithimum, & bilem, & pituitam detrahit. Suspiriosis prodest, & melancholicis. Herba sine flore a calculosis, & anhelatoribus magna utilitate bibitur.

Valet decoctum ad insidendum in duricia uuluarum & inflammationibus. Illinitur sacro igni & collectionibus cum flore. A

COROLLARIVM HERMOLAI BARbari, super eodem Parthenio, quod similiter nostræ Matricariæ adstipulatur.

Parthenij flos odorem habet Mali. Nascitur in sepibus: Matricariam dici eam multi putant. Sunt qui Cotulam appellent. Nam & ipse Dioscorides testatur ab Ethruscis uocari Cautam, unde Cautula deducitur, ac deinde Cotula. Sed & Leucanthen, et Tamnacum Plinius hanc appellat. Nisi librariorum menda sit, Tamnacum pro Amaraco scribentium. Nam & Amaracus a Dioscoride uocatur: nec aliter a Galeno, atque Paulo. Celsus apud nos * Pallecium, & Muralium appellat. ut Plinius intelligit. Ego Celsum de alia Parthenio Muralium dixisse autumo: quæ non in sepibus, sed in muris, parietibusque nascitur: ob id & Parietaria uulgo nominata, ut in Helxine docuimus. Est & Parthenis pro Artemisia: quanque sunt qui Artemin legant, non Parthenin, castigando protinus errore medicorum: qui Parthenion, de qua modo loquimur, Artemisiam esse uoluerunt. Apud Hippocratem quæ sit herba Parthenion cognomento Microphyllon, hoc est, Paruifolia, dubitatur a Galeno: qui Dioscoridem pro Helxine, aut etiam Mercuriali capiendum existimasse scribit. Sed quid si eam pro Artemisiæ secundo genere Hippocrates intelligit, cuius minuta folia traduntur? aut etiam pro Matricaria, de qua hic agitur, quæ folijs Coriandri describitur?

Alias *Pelecynum.

M. VERGILIVS de differentia Parthenij a Perdicio, & Chamæmilo uulgato.

Alia hæc Parthenion est ab ea quam Celsus lib. 3. Perdicion uocari etiam tradit, reprimereque simul, & refrigerare. Illa Helxine muralis, & Perdicion dicta: hæc pluribus ab Anthemide inuentis appellationibus, similis, congenerque illi credenda est. Illa a Nicandro in Theriacis uenenatis mederi prodita: hæc sanandis suspirijs, atræ bili, calculosisque, inflammatis, duratisque muliebribus locis apta. Hæc Chamæmalo similis, flore per ambitum candido, in medio luteo, illa Mercurialis herbæ folijs descripta: & ne longiores simus, notis omnibus inter se diuersæ, solo eodem nomine legentes fallunt. Fallit autem non nomine, sed re Parthenion, tam similis Chamæmalo, ut pro ea sæpius ab imperitis carpatur. Habet enim illi similem paulo minus quam in cunctis florem. Differt magnitudine, quæ in Parthenio amplior undique est. Differt & figura: quod coloribus in utriusque flore paribus Chamæmali flos in medio tumet, & in altum erigitur: folia uero ad terram inflexa descendunt, in Parthenio folia medio exæquata per ambitum stant. Nobis ex his quæ diu obseruauimus, inclinat animus, Chamæmalo congenerem esse: & ut in plærisque alijs fit, nota aliqua priuatim ab alijs dispesci, quæ in Parthenio hac uirosus odor est. Quemadmodum in Bouis oculo, quæ mox dicenda erit, sola magnitudo, qua a Parthenio hac illa distinguitur. B

Verum & hæc sententia Barbari repugnatores habet suos, & sunt qui falsum existiment ex similitudine floris, quæ est Matricariæ, cum Chamæmilo. Nam Serapion inquiunt, priorem pro Chamomilla speciem recipit, hoc est, Anthemida. Et quæcunque in capite de Chamomilla ex Dioscoride adfert, ea sunt apud Dioscoridem de Anthemide dicta: quamque ambarum herbarum descriptio indicet, eas omnino esse unius speciei, & qualitatis. Nam odorem pomi spirare ipsas, nomen indicat Chamæmilon, hoc est, agreste pomum, flores in ambitu albos, intus aureos habentes. Quare siue Matricariam, pro altera specie capiamus, hoc est, pro Parthenio, ut Hermolaus credidit, siue aliam herbam quamcunque similem Chamomillæ, certe eas esse consimilis prope effectus, necesse est.

Sententia cuiusdam docti uiri.

COLLVCTATIO NICOLAI LEOniceni, & P. Collinutij de Parthenijs.

Leonicenus lib. de Erroribus Medicorum, Parthenium (inquit) scribit Plinius lib. 21. apud Celsum uocari Perdicium & Muralium. Deinde subiungit easdem Parthenio, quod Mulalium

C appellatur, uires, quas Dioscorides alteri Parthenio adscribit, quod Chamæmilon alio nomine dicitur, quoniam parum folijs & flore, ab herba Chamæmilo differt. Hanc autem Parthenion, Chamæmilo similem herbam, nonnulli ex recentioribus medicis Cotulam appellant. Sed hæc Parthenium non uocatur a Celso Perdicium atq; Muralium, sed altera potius quæ Helxine, & simul Perdicium, ac Parthenium quoq; nuncupatur, a latinis autem Parietaria, & Muralium dicitur: quia passim in parietibus, seu muris nascatur. Nostro quoq; æuo uulgo una litera dempta, pro Parietaria, Paritariam uocant. Hanc eandem herbam, siue Muralium, siue Parietaria dicatur, commemorat Celsus, suo de Medicina tertio, inter ea quæ uim habent reprimendi, simul ac refrigerandi. Quæ sane facultas ei Parthenio, quæ Perdicum, & Parietaria appellatur, non autem alteri, quæ etiam Chamæmilon dicitur, ab omnibus fere medicinæ autoribus adscribitur. Hæc enim sunt de eadem Dioscoridę uerba. Habēt folia astringendi atq; refrigerandi facultatem. Nec de ea aliter Paulus atq; Galenus tradiderunt. Ipse pariter Plinius libro. 22. eandem & Parthenium, & Perdicum quoq; nominari confirmat.

Chamęmilon Cotula. Helxine. Parietaria. Paritaria. Parietaria refrigerat.

PANDVLPHVS COLLINVTIVS.

In explicandis Plinij de Parthenio (ut ipse putat) erroribus, in magnos Leonicenus errores incidit, ut ex herbarum ipsarum descriptionibus, differentijsq; cognoscere licet: quas intellexisse, distinxisseq; Plinium, Leonicenum uero confudisse, per illarum ignorationem intelligemus. De ijs igitur sic agemus. Tres herbas Parthenij nomine nuncupatas. 21. &. 22. uolumine scribit Plinius (nam de quarta quæ Mercurialis est, sermo nunc nobis non est) hisq; omnibus, suas quibus pollerent uires adscripsit. Ex eorum (ut est uidere) sententia, quas tam multos enumerat, prima quæ Parthenium, Leucanthis, Thamnacusq; a Græcis, a nostris, & Celso Pelecynum, Muraliumq; uocetur, in hortorum sepibus nascens, flore albo, odore mali, sapore amaro. Alteram quæ Helxine, & Siderites, & Perdicium, ab aue cognominatur: folia habens mixtæ similitudinis Plantagini & Marrubio: cauliculos densos, leuiter rubentes, semina in capitibus lapaceis, adhærentia uestibus, unde Helxinem dictam uolunt. Tertiam quæ itidem & Perdicum, & Astericium, a nostris uero herba Vrceolarum dicitur, folio similis Orymo, nigrior tm̄, in tegulis, parietinisq; nascens. Has Parthenij differentias si Leonicenus cognouisset, simulq; & diligentius Celsum, & dilucide ista scribentem Plinium, & suum illum Dioscoridem inspexisset, non temere adeo obstrepuisset. Quod ut plenę intelligere possint studiosi, ego eas quæ sint aperiā, disceptandoq; proponā, ijs locum faciens, qui ueriora contulerint.

Tria genera Parthenij. D

Prima quidem a floris candore Leucanthis, & a fruticis, cespitisq; densitare Thamnacus nomen accepit. Eadem a Celso (in his forte libris, quos de agricultura scripsisse illum constat) siue ab odoris suauitate, siue quod unguentis flos aptissime conueniret, Muralium dicta est, quasi Myralium, y, psylon in, u, nostrum uerso, quod ueteres (ut Murrha, Murena, & Mure) frequentissime usurparunt, & familiare esse latinis scribit Cicero. Pelecynum idem ex eo cognominasse uidetur, quod frutex ipse odoris suauitate, ad se pelliciat. Siue, quod, ut Pelecynus quoq; herba, quæ in segetibus nascitur, adminiculo indigens hortorum, sepibus subrepat: quod nostro quoq; æuo fieri, hominum uidemus industria. Hanc nos uulgo Genseminum uocamus, flore albo, odore mali, sapore amaro. Hęc est illa Parthenium, quam rectius fortasse Amaracum dixere quidam, quæ sub ipsa quiescentē Ascanium, floribus, & dulci aspirans complectitur umbra. Vnde laudatum illud Co insula quondam confectum unguentum, quod Amaracinum, Samsuchinumq; dicebatur. Vnde forte in Gensemini uocabulum uulgus deflexit, ut non aliud fruticis uel herbæ genus intellexisse illos apud Dioscoridem putem, qui Parthenium Amaracum dixerunt. Alioqui si ea Dioscoridi Parthenium est, quam Cautam uocare Etruscis tradit, quo pacto tam breuis herbæ umbra complexū puerum, dulciq; scripsisset insignis uates? Cum Cautam ipsam nec umbræ ob breuitatem idoneam, nec odoris unguentiue oblectamento ob florum graueolentiam esse plane omnes intelligant. Melius uero, eodem Dioscoride autore, & Chamæmilum, & Anthemida quosdam uocasse illam, quæ Cauta dicitur, fortasse quis putet: cum inter Chamæmili species, quas esse tres prodidit, collocetur.

Leucanthis. Thamnacus. Muralium. Pelecynus. Genseminū. Amaracum.

Duas etenim, quæ nunc etiam Cautæ, uulgo Cotæ dicantur herbas, unā quæ sana cognominetur, & a quibusdam Millefolium, non recte dicatur, nos Leucanthemon Plinio dictam 21. uolumine credimus, Abrotono odore similem, & flore albo, foliosam, suspiriosis utilem. Alteram Chamæmilo similiorem, quæ ab odoris fœditate putidæ cognomētum ferat. Potuit & Dioscoridis Parthenium Millefolium hoc esse, si non illi Coriandri folia adscripsisset. At secunda Parthenium ijsdem quibus a Plinio pingitur signis, plurima inspicitur in aruis, stipulisq; nascens, folijs fere Mercurialis: cuius semen asperum, nigrumq; perdices appetant. Eam quando semina inambulātium uestibus hæreant, ut græcorum quidam Helxinem dictam uoluerunt, Romani herbam Lapariam. Sic uulgus quoq; per hęc tempora Grapellam nuncupat,

Duæ Cotæ.

quasi a rapiendo Rapellam dicas. Tertia uero est ea, quam ex eo quod folia caudiculis stellæ instar circumherentia habeat, Astericum dicitur: & quod ipsa rapaci quadam lanugine hærere uestibus possit, a Dioscoride dicta Helxine uidetur. Quod uero tergendis urceolis, uitreisque uasis experimento sit efficax, a Plinio Vrceolaris, a nobis uulgo quoque Vitriolum dicitur. Quod uero muris, parietibusque nascatur, a Celso Muralis. 2. de medicina libro, a nostri temporis Medicis recte Parietaria dicitur. Mineruæ sacra, atque ideo Parthenium dicta, quod eam dea somno monstrauerit. A

Vides, ut in nullo deceptus Plinius, si qui illũ legant, intelligãt, ab errore uindicet? Vides iam conuoluuli huius nostri manifestã calumniã: ut sese suo cum Dioscoride uelut in Pampino contorqueat? Qui suã Parthenium & Chamæmelum uocet, & Solsequium & Millefolium uocari a Romanis affirmet: quibus quidem appellationibus absurdius nihil dici potest, apud eos etiam qui uel mediocriter hærbariam attigerunt: qui & propria illa esse diuersissimarum prorsus a Parthenio hærbarum nomina non ignorant. Et Leonicenus in primo quidem Parthenij genere, pro Pelecyno, quod ueteres & impressi habent codices, Perdicium scribit. In tertio pro Murali, Muraliũ ponit. Et quod de Murali in. 2. de medicina libro Celsus scribit, hic de Muralio in. 3. scribere illum impudẽter affirmat. Tum pro Leucanthe candidi floris hærba, unde & nomen, Cotam nescio quam, Cautam, ut arbitror, Dioscoridis uertens, autumat: nõ albo flore, sed luteo, candidis foliusculis coronato: non odore mali, sed Abrotani, ut PLINIVS, uel insuaui ac tristi: si eam quæ Putida cognominatur intelligit. Et iam quod Plinio primus obiecerat, in Nicolaũ ipsum, uehementiusque aliquanto retorqueri possit: qui non hominũ modo, & rerum similitudine, sed græcę quoque eruditiõis opinione deceptus, B plurima intemperanter effudit. Hactenus Collinutius.

Sunt qui Febrifugam appellant, alio nomine & Centauream maiorẽ: quod an ita habeat, disputatum tantum proponimus, ut ansam prębeamus doctioribus, plura de ea herba disquirendi.

VIRES EIVS ET IVVAMENTA

Matricaria herba Absinthij & Centaureæ uires habet, & uel comesta, uel uentri cataplasmata, uentris tormina discutit. Ante accessionem in uino cocta, & comesta, febrem depellit. Pellit menstrua, uermes & urinã.

AVTORES.

Dioscorides libro tertio.
Herm. Barbarus.
M. Vergilius.
Nicolaus Leonicenus.
Pand. Collinutius.
Pandectarius.
SERAPION.

Tanacetum vulgare [...] Sm. p. 3. 405

Reynfarn.

1537. 250

De Tanaceto Secunda specie Matricariæ & Parthe- niorum, Rhapsodia XLVI. A

TANACETVM herbam uulgarem, posteriores Medici omnes Apium rusticum, Matricariam mediam, Artemisiam domesticam, & Herbam S. Mariæ appellant, Germanicæ, **Reynfarn. Wurmkraut. Baurenepff.** Non esse illã, quam ipsi ex Dioscoride Ambrosiam, & Athanasiam demonstrat, M. Vergilius facit. ut credam: cuius hæc in Ambrosiam est annotatio.

Non inter herbas aliquas fluctuans & uagum nomẽ tantum quondam Ambrosiæ fuit, sed quodcunq; odoris, aut cibi suauitate placeret in pöetis scriptoribusq; aliĳs, eodem hoc nomine ab antiquis dicebatur, & quasi immortalitatem utentibus faceret, sic appellata illis fuit. Frequens & notum ubiq; nomen, ignota tamen res, & inter herbas non facilis inuentu: aliĳs aliter eam ostendentibus, & cum Artemisia miscentibus fere cunctis. Audent tamẽ nostræ ætatis herbariĳ eam ostendere, trium dodrantum altitudine, & altiorem aliquando herbam, ut hic ait, ramosam, semine per totum caulem racemoso, sed longe maioribus q̃ Rutæ foliĳs: & quod hic ait, nunq̃ florentibus racemis, lanuginosis, papposisq;, nullo nec uini, nec alterius rei odore. Quo fit, ut in peregrina Italiæ, ut nos credimus, herba nihil pro comperto constituere audeamus. Plinius. 27. uolumine, capite. 4. integrum scriptoris huius caput commentationibus suis inseruit: cum tamen non multo antea libro. 25. capite septimo de Artemisia agens, dixisset. Sunt qui in mediterraneis eodem Artemisiæ nomine uocant simplici caule, minimis foliĳs, odore non iniocundo, quam quidam Botryn, aliĳ Ambrosiam uocant. Ex quo manifeste deprehenditur, quod paulo ante diximus, uagum per multa Ambrosiæ nomen esse: plantas, cibos, & pocula, eousq;, ut Athenienses hoc nomine omnigenas fruges, oleum, uinum, laticesq; alios, quos Dĳs in ara offerrent, Ambrosiã nominarent. Nobis inclinat animus, ut peregrinam nostro orbi, peculiareq; Cappadociæ herbam existimemus: nam quæ a nostris herbariĳs hoc nomine ostenditur, uulgaris, & ubiq; nascens, inuentu facillima est, præsertimq; ex capitulorum racemis, quos habet pappis plenos, nunq̃ a nobis florere uisos.

Pandectarius de TANACETO.

Pandectarius de Tanaceto sic habet. Altera Artemisia Tagetes nominat, quæ tenera est, semen habens minutum, & unã hastam foliĳs plenã. Nascit̃ in locis mediterraneis, & altioribus. Florẽ mellinũ atq; tenuem, et iucundiorem, comparatione alterius Artemisiæ. Hæc a gręcis uocat̃ Tagetes, uel Tanacetũ, & nos in lingua latina uocamus eã Thamasiam, uel Athanasiam. B Male latine.

VIRES eius & Iuuamenta ex eodem Pandectario.

Artemisia quæ Tagetes appellatur, facit ad uesicæ dolorem, & stranguriam, succo dato ex uino drach. ĳ.

Febricitantibus ex aqua calida cyathis. ĳ. datur.

Tosta cum axũgia & aceto, coxarum dolori medicatur, ligata usq; ad tertium diem.

Vt infantem hilariorem facias, suffumiga Tanacetum, & omnes simul incursiones malorum auertet.

Neruorum dolorem, & tumorẽ pedũ tritum cum oleo, mirifice sanat.

Idem pręstat in dolore pedum, si in potione sumatur.

EX HIERONYMO Herbario.

Tanacetum calores extinguit, si epithimetur.

Vermes interficit, & potum, & comestum semen.

Pellit & urinas, & calculos.

C

DE CHAMAEMELO TERTIA specie Parthenij, Rhapsodia XLVII.

DE NOMENCLATVRA EIVS & generibus ex Dioscoride. lib. 3.

ἀνθεμίς χαμαίμηλον

ANTHEMIDA aliqui Leucanthemon, alij Heranthemon, quoniam uere floreat, alij Chamæmelon, quoniam mali odorem habeat, nonnulli Melanthemon, alij Chrysocomam, alij Calliam, Romani Mallium, Aphri Astertiphen appellant. Genera eius tria, tantum flore distantia. Rami palmum non excedunt, fruticosi, alis multis, concaui. Tenuibus ramulis, rotundis capitulis, floribus in medio aureis, forinsecus orbiculato ambitu, candidis, mellinis, aut purpureis, magnitudine foliorum Rutæ. Nascitur in asperis, & iuxta semitas. Colligitur uere.

VIRES, ET IVVAMENTA EIVS.

Vim habent radices, flores, & hærba excalefaciendi, extenuandiq́ꝫ.

Potu & insessione pellunt menstrua, partus, urinam, calculosq́ꝫ.

Aduersus inflationes, & ilij tormenta bibuntur.

Bilem suffusam expurgant.

Iocinerum uitia sanant.

Decocto earum uesicæ fouentur.

Ex omnibus his generibus ad calculos efficacissima est, quæ florem purpureum habet, cuius amplitudo maiuscula est. Hanc propriè Heranthemon uocant.

D

Ea cui Leucanthemo nomen est, item quæ Chrysanthemō dicitur, uehementius urinam ciunt.

Aegylopijs illitæ medentur.

Commanducatæ, ulcerum eruptiones in ore sanant.

Nonnulli in clysteribus ex oleo utuntur.

Teruntur in farinam ad abigendos febrium circumitus.

Flores & folia recondi debent, & priuatim tusa, in pastillos digeri.

Radix quoq́ꝫ siccari: dumq́ꝫ ingruit necessitas, binæ partes hærbæ dari, modo floris, aut radicis pars una, modo cōtra: floris partes duæ & hęrbæ una, permutatim duplicato pondere alternis diebus.

Bibere autem oportet in uino mulso diluto.

COROLLARIVM HERM. BARbari super Chamæmelo.

Pli. li. 22. ca. 21. The. li. 7. ca. 13

Anthemis, quæ & Leucanthemis uocatur, pro ea quæ Chamæmilon uulgo dicitur, magnis est ab Asclepiade celebrata laudibus. Theophrastus Anthemon, & Anthemion appellat, quam Dioscorides Anthemida, & Hippocrates (ut arbitror) Euanthemon. Duo genera constituens. Vnum eius, quæ ab radice dumtaxat foliata sit. Alterum quæ caule tantum. Deflorere incipit utrunq́ꝫ cacuminibus, cum cæteræ ab imo incipiant. Flore candido, in orbem medijs herbaceo. Semini colos q flori. Decidere hoc sicut & spinosis, conceptaculo inani relicto. Theodorus Anthemon pro Melanthio uidetur intellexisse, ut qui Nigellam interpretatus sit. Reponuntur Anthemidis flores in coronamenta, sed collecti uere. Est & saltationis apud Athenæum cuiusdam popularis nomen Anthema, cum illo ioculari numero.

Vbi Rosa, ubi Viola, ubi florens Apium?

Vbi hæc Rosa? ubi hæc Viola? ubi hoc florens Apium?

Ex M. Vergilij commentario de Chamæmalo.

A

In Anthemide hac nulla est ex tam multis appellationibus, quæ non certam & rei coniunctã significationẽ habeat. Omittimus quas hic ipse declarauit, Eranthemõ, q͞p uere floreat, & Chamæmalum, q͞p pomi odorem habet dici. Cęteræ etiam ex floris colore, odoreue cõsensu aliquarum gentium factæ sunt: quæ ut interiorem, exterioremue floris colorem magis amauerant, sic Leucanthemon a colore albo, aut Chrysanthemon, Chrysocomenue a flauo auri colore eam indicauerunt. Vtroq; enim modo in scriptore hoc legitur. Quemadmodum ab odore Mali quẽ habet, Melanthemon. Mali enim florem ea uox significat. Libet his addere a Theophrasto libro de plantarum historia octauo, sæpius genere neutro Anthemon dictam fuisse. Et qui passim in gręcis modo leguntur, dodrantales ramuli, in uetustissimis utriusq; gentis codicibus, duorum dodrantum altitudine herbam describunt. Nec multo post, ubi passim legitur, κλωνάρια μακρὰ λεπτὰ φυλλάρια, legi oportere, non ramulos, sed foliola. Prius enim de ramis actum fuerat, tunc autem de folijs herbæ agendum erat. Indicant id uetustissimi græcorum codices, & antiqua Dioscoridis interpretatio: quorum ope nos quæ miscuerant alij interpretes, redire in sua loca cõegimus: diximusq;, foliolis paruis, tenuibus, numerosisq;. &c. Cætera in Chamæmalo satis nota per se sunt, ideoq; a nobis longius non tractanda.

VIRES & Iuuamenta eius ex Aemilio Macro.

Anthemium magis commendat laudibus autor
Asclepius, quam Chamimolam nos, uel Chamomillã
Dicimus, hæc multum redolens est, & breuis herba.
Herbæ tam similis, quam iusto nomine uulgus
Dicit Amariscam, quæ fœteat, & sit amara,
Vt collata sibi uix discernatur odore.
Autores dicunt species tres illius esse,
Quas solo florum distingui posse colore
Tradunt. Est cunctis medius flos aureus illis:
Sed uarijs folijs flos circumcingitur ille,
Albi, uel nigri sunt, purpureiue coloris.
Dicitur Anthemion proprie, cuius foliorum
Purpureus color est, maiorq; & fortior hæc est.
At Leucanthemion, folijs deprenditur albis.
Mellinis Chrysanthemon. uis omnibus illis.
Sicca, calensq; gradu primo conceditur esse.
Prouocat urinam cum uino quælibet hausta.
Vesicæ frangit lapides, & menstrua purgat,
Si foueatur aqua matrix qua cocta sit herba,
Aut si cum uino potetur sæpius illa.
Tormina sic sedat, stomachiq; inflatio potu
Pelletur tali, squamas de uultibus aufert,
Si tritam apponas solam, melliue iugatam.
Ictericis prodest eius decoctio sumpta,
Et mire prodest iecoris potata querelis.
Pellere cum uino potata refertur abortum.
Hac oleo cocta foueas si febricitantem,
Frigus depelles, febrem quoq; sæpe fugabis.
Vnguine purgantur hypocondria turgida tali.

C Pestiferos morsus serpentum, pondere drachmæ.
Cum uino prohibet Anthemis sumpta nocere.
Plinius affirmat hanc quadraginta diebus
Vnaquaq; die bis sumpta pondere drachmæ,
Cum geminis cyathis uini subtilis & albi,
Cum lotio, sensim totum purgare lienem.
Aegylopas curat, si quis commasticet illam,
Et sic apponat. sic ulcera sordida purgat.
Ebullire caput febris feruore grauatum
Sæpe solet, uel collectis humoribus in se,
Vlcera producit (nocat Exanthemata Græcus)
Hæc decocta uirens oleo Chamomilla repellit.
Quod si defuerit uiridis, maceretur aceto,
Et caput inde lauet, nullum magis adiuuat unguen.

EX IOANNE VIGONIO.

Chamomilla est calida & sicca in primo.

Virtus eius est, resoluere sine attractione, cum aliquali mollificatione, & loci confortatione.

D Ideo eius oleum Benedictum nominatum est, quia resoluit sine attractione. Et decoctio eius cum extremitate absinthij, & radice Liquiriciæ, Fœniculi, & Petrosilij, Asparagi, & quatuor seminibus frigidorum, cum Iuiubis, & Sebesten, in uino granatorum, & aqua Endiuiæ, & zuccaro dulcorata, & ieiuno stomacho sumpta, ad medietatem cyathi, urinam potentissime prouocat, lapides expellit, dolorem splenis, hepatis, et iliorum mitigat, atq; etiam ictericiam sanat.

Oleum Benedictum.

EX AVERROI.

Chamomilla prę alijs proprietatē habet in mitigando dolore uentris.

Confectio olei Chamęmillæ ex PALLADIO.

Per olei libras singulas Chamęmillæ herbę florentis aureę medietatis, proiectis albis folijs, quibus flos ambitur, unciarum singularum pōdus infundas, & .40. diebus in sole constitues.

A

Cotula fœtida.

Krottendyll.

B

DE COTVLA fœtida, Quarta specie Parthenij, Rhapsodia XLVIII.

PANDECTARIVS, ET SImon Genuensis.

COTVLA, VEL Cotularia, alia fœtida, alia non fœtida. Fœtida est planta similis Chamomillæ folijs & flore: quæ a Græcis uocatur Parthenion, Germanice, **Hundts blům / oder Krottendyll**. Est alia Cotula non fœtida, quæ uocatur Bichar Arabice, Latine, Oculus uaccæ, uel Oculus tauri, Græce, βούφθαλμος, Plura super ea herba mihi *(margin: Cotula duplex.)*

C non constant. Suspicor esse, quam supra in descriptione Matricariæ, Leonicenus uocauit Cautam, Cottam, & Cotam.

ANNOTATIO CVIVSDAM DOcti in Cotulam fœtidam.

Crescit in segetibus uulgo herba, adeo similis Chamomillæ, ut frequenter etiã herbarios decipiat: cum folijs & floribus nihil penitus differre uideatur: odore tamen est tetriore. Germani eam herbam Caninam, siue Florem Caninum uocant. Odor eius capiti obest, & si crebro utaris, Phrenesim inducere creditur. Forte hanc Dioscorides putauit esse Parthenion, quando illam odore subuiroso esse ait. Crescit inter segetes, & iuxta semitas, intermixta fere semper Chamomilo. Quod autẽ potum cum melle, adinstar epithimi, pituitamq; atq; bilem per interiora de
„ trahere Dioscorides adserit Parthenion, ideoq; Melancholias, & suspi-
„ riosis medicari, indicat ipsum uim habere euacuatoriam, fortioremq; q̃ Chamæmilon: quod ego facile cum ex odore, tum etiam ex gustu illius herbæ iudicauerim: quam Germani Cynobothanen, siue Cynanthemin, uocant, hoc est, quod antea dixi, Florem Caninum. Quanq; eam in usu esse non uideam, quare nihil etiam ausus sum diffinire. Quantum

Cynobothane. Cynanthemis.

D uero attinet ad tres species Anthemidis a Dioscoride descriptas, quarum una albos, altera purpureos, tertia uero mellinos flores habeat, puto de illis herbis esse dictum, quas frumentarias uulgo appellamus: inter quas sunt quæ flores habent purpureos. Quidam Melanthion esse arbitrantur, eo quod semen nigrum habeat: sed Melanthion odoratius esse conspicitur. Verum locus subobscurus est, quare alijs coniecturam permittimus.

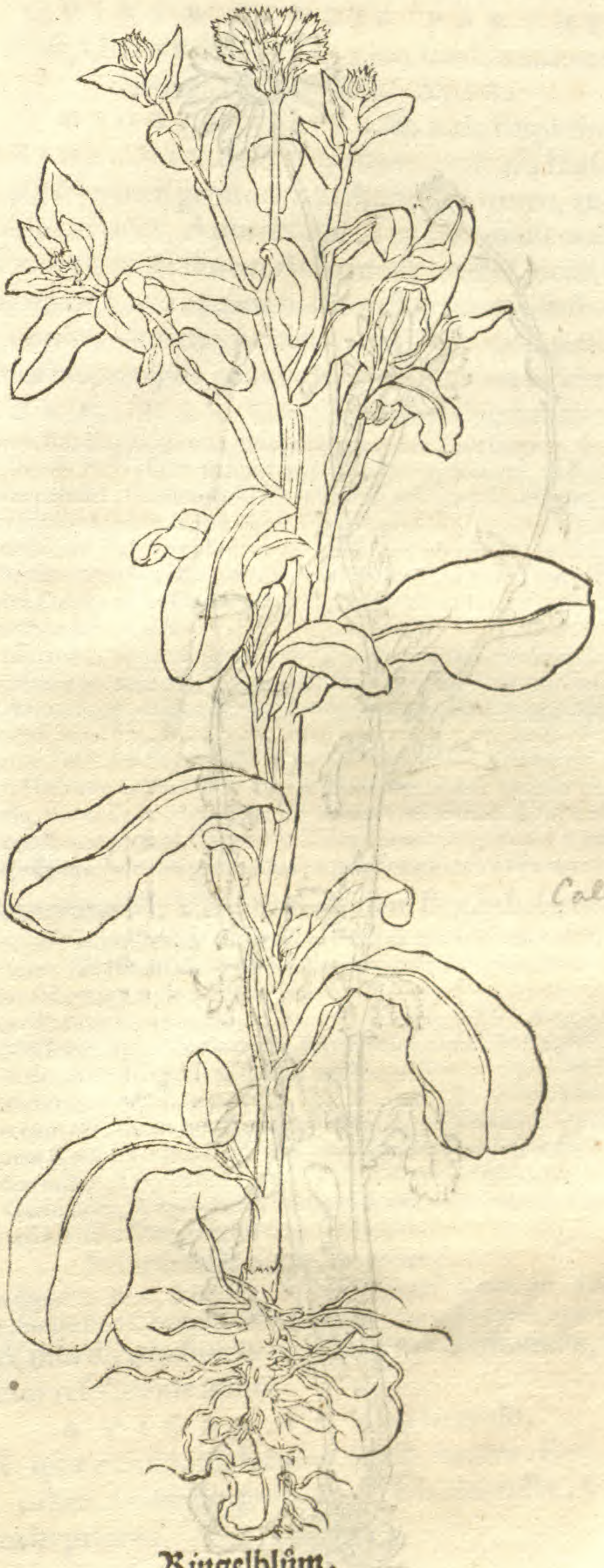

Calendula officinalis, L.
C.B. 275

Ringelblům.

1537. 257

Chrysanthemum leucanthemum C.B. 261 Sm. fl. 3.449

Gänßblůmen.

1537.258

A

DE QVINTA SPECIE PARTHENII, id est, Oculo bouis, uel Vaccino, siue Cotula non fętenti. Rhapsodia XLIX.

DIOSCORIDES, lib. 3. de Buphthalmo.

BVPHTHALMON quidã Cachlam uocãt, alij Balsamenã, Magi Hæmoran, alij Mercurij geniturã, alij Aphthitis semen, aut Mnesitheũ, Romani Cappacoraniã, Aphri Narat. Tenues emittit cauliculos, mollesq́ʒ, folia Fęniculi, luteũ florem Anthemide maiorẽ, oculi similitudine. Vnde nomẽ traxit. Circa oppida nascitur, & in campestribus. Flores cũ cærato triti, tumores duriciasq́ʒ discutiunt. Aiunt epotã post exitũ a balneis, regio morbo correptis, colorem tractu temporis reddere.

HERM. BAR. Corollarium de Buphthalmo.

Buphthalmos, siue Buphthalmon, siue ut Hippocrates Euanthemon, fruticosa caulibus, qui & mãdunt̃ decocti. Flores hui⁹ maiores multo, acrioresq́ʒ sentiunt̃, q̃ʒ Anthemidis. Differt a Butomo frutice palustri, Orchomenio lacu plurimo, caule inoffensissimo, peculiari quodã lęuore, folio harũdinis angulari, fructu nigro, Mali amplitudie, sexu duplici. Mas fœcũdus, fœmina uitiliũ ad nex⁹ utili. Pars ab radice tenera mãdit̃, puerorũ cibo grata. Buphthalmon uero eandẽ esse cũ Chrysanthemo uocata, puto, de qua Quarto lib. Diosco. hæc ipsa repetit. Facitq́ʒ q̃d Alcman poeta, Calchan, siue Cachlan, hoc est, Buphthalmon, ita noiat, ut aureũ torquẽ ex huius cõstare floribus oñdat, χρύσειον ὅρμον ἴκον ῥαδινὰν πιτάλοισι κάχλαν. Nicolaus Damascenus lacũ sub Alpes esse scribit, multorũ stadiorũ circũitu, ubi toto fere año flores suauissimi odoris & coloris pręstãtissimi per ambitũ uisant̃, similes Buphthalmo. Non uidet̃ hæc Buphthalmos esse, quã rustici Bouis oculũ, et Cotulã cognomẽto, fœtidã ab odore appellãt, pratensam herbam: q̃ʒ eius candidi flores sunt, Buphthalmi uero lutei, ut Dioscori. & alij testant̃: etiãsi cætera satis cũ ea congruãt. Est & alia Buphthalmos, de qua in Cucumere syluestri dixim⁹. Buphthalmon Dioscori. et Hæluron dici meminit. Ego & Hælurion uocari quandã stirpem lego apud Photionẽ: diuersa, nec ne sit, haud constat. Porro Hæluros animal est, q̃d nos Felem appellamus, uulgo, ut quidã interpretant̃, Cattus: q̃d & Aegiluros quoq́ʒ dicitur a poetis. Inuenio & Chalcan uocari purpurã, & herbæ genus, quo purpura tingit̃, apud Photionẽ gramaticum. B

Annotatio M. Vergilij in eandem Buphthalmum.

Quæ Solis oculũ Parthenion uocari caussa fecerat, per ambitũ floris radiata folia, & in medio disc⁹ colore luteo, eadẽ similẽ illi Buphthalmon noiari fecit. Figura floris eñ in utraq́ʒ paulo minus q̃ʒ eadẽ: sola magnitudo discrimen facit. Eãq́ʒ ob caussam, nomen hæc sibi a maiore maioris quadrupedis oculo inuenit, Bouisq́ʒ oculus dici uoluit: & si a magnitudine oculi simpliciter potius dictã forte aliqs nõ male credat, p̃sertim dicẽte hoc ipso simpliciť esse ὀφθαλμοειδῆ, q̃d tantũ figura & specie oculi significat̃. Plinius tamẽ. 25. uolumine, capi. 8. his uerbis eã descripsit. Est et Buphthalmos similis boum oculis. Quẽ nos secuti, Bouis oculũ interp̃tati simus.

Mihi apparet eum esse florem, quem uulgus hodie uocat Germanice, Gensʒblum: sed plane fœminam, quem & adpinximus. Nam masculam luteis in circumferentia foliolis, proinde tauri oculum referentibus, hac uire habere non licuit. Nisi eum uelimus, quẽ idem uulgus Caput Monachi, Germanice, Ringel bluom: id quod & alijs uideo placere. Quare & illum dedimus. Quanq́ʒ rectius hanc Chrysion, uel Chrysanthemon liceret uocare. Otho. „ „

Serapion de oculo Bouis cap. 158.

Bichar habet stipitẽ mollem, & folia similia folijs Maratri: & flos eius est citrinus, plus flore Chamomillæ, similis flori Cotulæ: & ideo nominant eam quidam hoc nomine.

Acuitas & mordicatio sunt in ea plus q̃ʒ in Chamomilla, & resolutio eius est amplior resolutione ipsius.

AVICENNA libro secundo.

Bichar est, quæ nominatur Keusen, id est, oculus. Rosa eius est citrini coloris, rubea, in medio grossior rosa Chamomillæ. Calida est in secundo, sicca in primo.

Chenopodium bonus henricus

Gůt Heynrich.

A

De Mercuriali Sexta specie Parthenij

RHAPSODIA L.

NOMENCLATVRAE Mercurialis Herbæ.

Græcæ, παρθένιον. λινόζωστις.

Latinæ, Mercurialis, Linozostis. Parthenion. Herba Herculis. Vnguentaria.

Germanicæ, **Bingelkraut. Scheißkraut. Mistmilt. Hundtsmilt. Scheißmilt. Speckmalten. Schoßmelden. Kůwurtz.**

Historia Mercurialis ex Plinio, libro uicesimoquinto, capite quinto.

LINOZOSTIS, siue Parthenion, a Mercurio inuentus, ideo apud Græcos Hermupöan multi uocant: eã apud nos oẽs Mercurialẽ. Duo eius genera, masculus: & fœmina, quæ efficacior, caule cubitali, interdum ramoso in cacumine, Ocimo angustioribus folijs, geniculis densis, alarum cauis multis, semine in geniculis dependente, semine copioso, Mari iuxta genicula stanti rariore ac breui, contortoq́, fœminę soluto & candido: & folia Maribus nigriora, fœminis candidiora: radix superuacua, prętenuis. Nascuntur in campestribus cultis.

De ratione nominis Mercurialis M. VERGILIVS.

B

COMMENDAT se statim diuino nomine Mercurialis herba, uulgaris alioquin, uinetisq́ & cãpis fere omnibus nascens: aliqbus locis tam copiosa & efficax, ut sapore suo uina etiã inficiat, & bibentibus ingrata reddat. Vna, pręcipuaq́ illi in deijcienda aluo naturæ uis est, et a cunctis in medicinæ usu recepta. Numerauit, quo diximus in Polypodio capite M. Cato et hanc inter ea quæ familiã rusticam ad deijciendam aluum docebat, monens non multum ex ea accipiendũ esse. Quæ uis q̃m communis illi cum pluribus alijs est, non uidetur diuino nomine ornare eam debuisse. Credimusq́ nos, quod in extremo capite ex aliorũ fide a Dioscoride, & a Plinio. 25. uolumine, capite: 5. traditum est, diuini eius nominis caussam illi fuisse. Id enim magis Deum hominibus ostendisse decuit, rarum, incognitũ, multisq́ omnibus seculis optatum: qui aut dum ægre ferunt, plures sibi nasci filias: uxorũq́ suarũ in eo sexu fœcunditatẽ calamitosam sibi fore animaduertunt: aut dum nominis sui memoriã, generis subsidiũ, hęredes familiæ, & Reipub. ciues post se quotidianis uictimis & precibus reliqsse optant. Qua ratione aliã præstare id sibi possent, a Deo cognouerũt. Factumq́ ex eo est, ut Græci ἑρμοῦ πόαν, id est, Mercurij herbam, latini Mercurialem uocauerint: notam uulgo, ut diximus, & quæ ob nimiã soluendi uim, quam habet, pro maledicto in gente nostra etiam nunc sit.

De eius temperamento Auerrois, lib. 5. Colliget.

Mercurialis calida est, & sicca in primo gradu: & est composita ex substantijs contrarijs, hoc est, stiptica, acuta, & aquea: & inest ei quando est recens, ut leuiter purget, ita quod est in principio primi gradus in medicinis purgatiuis: & ideo datur in principio febrium, ante digestionem: sicut dantur cassia fistula, tamarindi, & his similia. Et qui biberit ex succo mediam libram, purgat choleram grossam & phlegma. Et si coquatur in uino quando est recens, consolidat magna uulnera, & sanat ulceratione̅ factam ab adustione ignis. Et si folia ipsius coquãtur in aceto, ualent multum passioni splenis. Et flos suus ualet in hoc amplius. Et ex succo eius fit

C caputpurgium: & tunc ualet multum materijs discurrentibus antiquis ad aures & ad nares.

IUVAMENTA eius ex Dioscoride libro quarto.

Vtraq; in oleribus manditur, ad aluum ciendam.

Cocta in aqua, epoto iure, bilem, aquamq; detrahit.

Constat, ut mares gignantur hanc facere, ut fœminæ illam, si a purgatione bibantur, & trita folia genitalibus admoueantur.

Ex PLINIO.

Hippocrates miris laudibus prædicauit Mercuriales, easq; ad hunc modum medicorum nouit nemo.

Ille eas uuluę cũ melle, uel rosaceo, uel Irino, uel lirino admouit. Item ad ciendos menses, secundasq;.

Hoc idem præstare potu, fotuq; dixit.

Instillauit auribus surdis succum, inunxitq; cum uino uetere.

Aluo folia imposuit, epiphoris, stranguriæ, & uesicæ.

Decoctum eius dedit cum Myrrha & Thure.

Aluo quidem soluendæ, uel in febri, decoquitur quantum manus capiat, in duobus sextarijs aquæ ad dimidias: bibit̃ sale & melle admixto, necnon cum ungula suis, aut gallinaceo decoctum salubrius.

D Purgationis caussa, putauere aliqui utramq; dandam, siue cum malua decoctum.

Thoracem purgant, bilem detrahunt, sed stomachum lędunt.

Eadem Oribasius, Euporiston lib. primo.

Ex IOANNE VIGONIO.

Mercurialis elixata cum brodio gallinarum, & cũ zucchαro sumpta, uentrem stipticum potenter mollit, & euacuat. Capo decoctus cum Mercuriali, deinde eius brodium per os adsumptum, uentrem molliendo, humorem crudum, & choleram nigram purgat.

Ex HIERONYMO Herbario.

Mercurialis herbæ aqua combusturas extinguit, & dolores mitigat.

NOTIO.

Non me pręterit, esse qui Vulnerariam herbam, quę uulgato nomine inscribitur **Gütheynrich**, alteram Mercurialis herbæ speciem constituant, uiribus & iuuamentis per omnia etiam æqualem. Hoc adeo monere uolui, quod supra etiam testati sumus, ab alijs etiam inter Dracontia hanc censeri, quare utrobiq; illam posuimus.

A

De Septima specie Parthenij PARIETARIA, RHAPSODIA LI.

DE hac herba, lege Corollarium Barbari, & disceptationem Leoniceni & Collinutij, supra in Matricariæ herbæ descriptione. Nam inibi Plinius explicatur, et quid ille de Parietaria senserit. Inter Parthenia uero adnumerari, uno ore confirmant omnes, inprimis uero Apuleius.

De NOMENCLATVRA.

ἑλξίνην græce uocant, siue κλινίην. Latine, Parietariam, Muralium, Perdicium. Vicariam. Vitriolam. Parthenion. Sideritim. Germanice, S. Peters kraut. Tag vnd nacht.

Εἰκὼν eius ex Dioscoride lib. δ.

Folia habet Mercurialis hirsuta, cauliculos leuiter rubentes, & circa eos ueluti semina aspera, adherentia uestibus. Nascitur circa turres & parietes: alicubi etiam circa sepes.

Admodum diserta, & scitu digna obseruatio circa Parietariam, per M. Vergilium, & inibi de ratione nominis Helxines, & eius alijs speciebus.

PLVRIBVS, & inter eas aliqt plantis alijs cõmunibus Helxine appellationibus quondã indicata est. Testant̃ in grȩcis id Grȩcorũ medici, qui Helxinẽ primo Perdiciũ, Partheniũ, Sideritim, & Heracleam uocari aiunt. Mox & Cissampelũ. Duobusq; capitibus de eiusdem nominis herba agentes, neq; easdem utriq; uires tribuentes, duas manifeste Helxines eodẽ nomine, sed diuersa natura constituisse uidentur. Præter eos Nicander etiam in Theriacis suis Parthenij primum, mox Helxines facta mentione, utrãq; contra uenenata laudauit. ἐπὶ καὶ ἑλξίνην, τήνγε κλύβατιν καλέουσι. Quo loco interpres eius, Clybatim, Sideritim, Parthenium, & Perdicium, & omnibus his unam eandemq; plantam uocari ait: iterumq; καὶ μὴν παρθενίοιο. &c. Iterumq; idem interpres testatus est, Parthenium a quibusdam Helxinem, & Perdicium nominari. In latinis Plinius lib. 22. capite. 17. his uerbis græcos secutus est. Helxinem aliqui Perdicium uocant: quoniam Perdices ea præcipue uescantur: alij Sideritim: nonnulli Parthenium. Non licet in tam concordi tot testium fide, tam multis appellationibus dictam fuisse quondam Helxinem, non fateri. Non ideo tamen credendum, unam duas esse plantas, notis & uiribus diuersas. Oportet enim in cognominibus unum esse quod primo, uere, & per se nomine illo indicetur: tum ex similitudine ad id nomen alia admitti: quæ genus suum seruantia, in parem nominis tantum societatem, cõmunionemq; adoptione illa ueniant. Esse autem duas Helxines, dissimiles naturæ inter se notæ ostendunt: & post naturam antiquiores græci, præsertimq; Paulus Aegineta priuati, seorsũq; his uerbis de utraq; in. 6. agẽs ἑλξίνη δὲ οἱ δὲ περδίκιον, οἱ δὲ παρθένιον, οἱ δὲ σιδηρῖτιν, οἱ δὲ ἡρακλειαν. δύναμις δὲ αὐτῆς ῥυπτική καὶ ἀτρέμας μεθ' ὑγρότητος ὑποψύχρου. Quod est, Helxine sunt qui Perdicium, qui Parthenium, qui Sideritim, qui Heracleam uocent. Vis eius est abstersione purgare, & cum frigida humiditate aliqua sensim leniterq; adstringere. Estq; hæc Helxines capite hoc a Diosc. tractatæ ex Paulo historia, & medicina. Post quam statim idẽ ait. ἑλξίνη καὶ κισσάμπελος διαφορητικῆς ἐστὶ δυνάμεως, id est, Helxine, quæ Cissampelos dicitur, discutiendi uim habet. Huius nulla est in Diosc. historia. Habent quidem impressi, & plerīq; alij codices, in fine capitis additam magis q̃ a principio descriptam breuissimam eius historiam & medicinam, & quæ huic scriptori accreuisse manifeste uideatur. Eam alij interpretes suis æditionibus coniunxerunt. Nobis, qui opus hoc eo consilio suscȩpimus, ut ex meliorum fide omnia in Dioscor. instaurentur, contra uetustissimos, eosdemq; optimos testes uertere ea nõ placuit: prȩsertim discordi eius ab antiquis medicina, quam in discutiendo Paulus Aegineta, codices uero illi in soluenda aluo esse dixerunt. At quæ sunt Helxinæ, fatemur id quidem: non ideo tamen in Dioscoride legenda quæ illi parum conueniant, & alijs discrepent. Potuit enim huic scriptori satis esse, inter alterius appellationes huius generis meminisse: aut quod in plærisq; alijs factũ est, perijsse huic capiti altera hæc Helxine. Ex his duas esse Helxines ratiocinari facile est. Alteram Mercurialis herbæ folijs, ut hic ait: ut autem Plinius, mixtæ similitudinis inter Plantaginẽ, & Marrubium: alteram Hederæ, in uinetis nascentem, ideoq; Cissampelon uocatam. Illam primo & per se sic dictam: hanc illi congenerem, aut similem saltem: similemq;, ut nos opinamur, B

C in tenaci uestium nexu illo. Hæc enim Helxines præcipua nota est, & unde factū illi nomen fuit. Quærendum post hæc etiam, unde tot aliæ illæ appellationes ad Helxinem irrepserint: non utrāq;, sed ut nos credimus, priorē illā, quę semina fert in capitibus lappaceis, uestibus adhærētia. Possunt euentus eius in alijs plures esse causæ. Sed cur Perdiciū dicta fuerit, nulla, pręter a Plinio & Theophrasto allatam: quod scilicet semine eius perdices notissimæ aues uescunt: herbam q; fodiunt, & in ea uolutantur. Iussit hoc nomine uocata uti Absyrtus, ueterinariæ medicinæ græcus autor, contra iumentorum tussim. Verba eius sunt. βοτανὴν ἣν ῥωμαῖοι περδίκιον καλοῦσι. Celsus etiam secundo medicinæ suæ libro, Muralem herbam nominans, hanc intellexisse creditur: quoniam parietes & muros natalem sibi locum fecerit. Ob quam causam a multis aliquot locis Parietaria nunc etiam dicitur. Hic etiam ἐν φραγμοῖς καὶ τοίχοις, id est, macerijs et muris nasci ait. Sunt hactenus appellationes hæ priori huic Helxine proprie ex diuersis causis illi assignatæ: Sideritis uero, & Parthenion alijs plantis proprie, huic uero additæ, & ex similitudine aliqua receptę. Credimusq; nos, Helxinem ideo Sideritim dictā, quod utraq; Marrubij folio sit. At hic Mercurialis herbæ folio Helxinem describit: alij tamen, præsertimq; Plinius mixtæ similitudinis inter Plantaginem & Marrubium. Vtraq; folio aspera est. Sola enim asperitate uestes tenaci nexu hæc retinet. Vtraq; etiam inter saxa nascitur. Cur autem Parthenios quondam diceretur, nō satis modo nobis constat. Quæ hoc nomine dicta proprie fuerit, Anthemidi congener herba est, superiore uolumine inter Chamæmalum & Bouis oculum tractata. Cæteris, quæ plures in medicæ materiæ disciplina sunt, addita, & ex similitudine recępta ea appellatio est. Siquidem & Artemisia Parthenion dicta est. Esse autem Parthenion Helxines appellationem, non genus, manifeste indicat Paulus Aegineta: q cum de Helxine egisset, non multo post proposita Parthenio, id tantum ait, εἴρηται ἐν τῇ ἑλξίνῃ. quod est, Dictum in Helxine: quasi per se Parthenion nulla est, sed ex multis una Helxines appellatio. Vulgo fere nota Muralis, Parietariaq; hæc Helxine. Quemadmodum contra cognitu difficilis quæ Cissampelos primo: eam q; ob causam nominata est, quod Hederæ folio in uinetis nascitur: ex qua eius natura factæ aliæ illæ appellationes etiam sunt, Melampelon, & Cissanthemon. Omnes enim coniunctum sibi Hederæ nomen habent, natalis loci, & foliorum eius index. Obseruatū pluribus locis in scriptore hoc a nobis est, plantarū genera, non nomina appellationibus his ab eo numerari. Factūq; id
D hoc loco credimus: quōm sunt quæ in nominibus his utriq; generi Helxines seorsum competant: discreuisseq; eas ex his quæ hactenus dicta sunt, non erit legentibus difficile. Adijciemus illud etiam, quam hic polyonymon, id est, multi nominis appellationem Helxines esse ait, ad priorē illam pertinere. Ea enim est quæ tam multis nominibus indicatur.

Absyrtus gręcus.

VIRES eius & Iuuamenta.

Folia refrigerandi spissandiq; naturam habent.

Qua ex caussa sanant illitu ignes sacros, adusta, cōdylomata, incipientes panos, tumores, inflationesq;.

Succus eius cum cerusa, ignibus sacris, & ulceribus quæ serpunt, aptissime illinitur. Imponiturq; podagris cū hircino seuo, aut cęrato cyprino.

Veterē tussim adiuuat, cyatho hausto.

Tonsillis inflāmatione turgentibus, utilissime & gargarizat̄ & illinit̄.

Succus in aurium dolore iuuamen præstat.

EX APVLEIO.

Est Parietaria, ut græci ferunt, uirtutis stipticæ: deniq; ad similes causas ut Arnoglossos herba adhibetur.

Herba Perdicialis coquitur in aqua, & eadem aqua fouebis pedes, uel genua: deinde ipsam tusam cum axungia, impones pedibus, panno inductam, uel supra genua, sanabit mire.

EX IO. VIGONIO.

Parietaria calida est & sicca in tertio, uidelicet folia. Est uero semen eius frigidum & humidum. Tametsi alijs placet, frigidę & stipticę esse complexionis. GALENVS tamen octauo simplicium pharmacorum, capite Helxine, dicit, Semē eius uirtutem habet expurgandi leuiter,

cum aliquali ſtipticitate, cũ frigiditate & humiditate ſociata. Paritaria inſuper, in patella calefacta, cum modico uini, & parũ petroſilij foliorum, una cum creſſonibus pectini applicata, potentiſſime urinam prouocat: & ſupra uentrem, ordine iam dicto impoſita, inteſtinorum dolorẽ tollit. A

Inſuper decocta cum maluis, roſis, abſinthio, matricaria, furfure, & excorticatis fabis, deinde piſatis omnibus, & cum ſapa iterum bullitis, uſq; ad ſpiſſitudinem ſolidam, poſtmodum more emplaſtri adminiſtratis omnibus, lacertorum attritionibus, & muſculorũ contuſionibus optime opitulatur.

ℭ De Artemiſia Octaua ſpecie Parthenij Rhapſodia LII.

ℭ NOMENCLATVRAE

Græcæ, ἀρτεμισία. ἀνακτίριον. τοξητησία.

Latinæ, Artemiſia. Serpillum maius. Rapium. Herba regia. Valentina. Olus regium. Parthenis.

Germanicę, **Beyfůſſz. Bucken. S. Johans gürtel. Soñen wedel.**

Hiſtoria Artemiſiæ ex Plinij lib. 25. cap. 7.

ARtemiſiam inuenit prima, & oſtendit Artemiſia uxor Mauſoli, quæ antea Parthenis uocabatur. Sũt qui ab Artemide Artemiſiam cognominatam putent: quoniam priuatim medicatur fœminarum malis, Abſinthij autem modo fruticoſa, maioribus folijs, pinguibuſq;. Ipſius duo genera, altera latioribus folijs, altera tenerioribus, & non niſi in maritimis naſcens. Sunt qui in Mediterraneis eodem nomine appellãt, ſimplici caule, minimis folijs, flores copioſi erumpentes. Cum uua matureſcit odore non iniucundo, quam quidam Botrya, alij Ambroſiam uocant. Talis in Cappadocia naſcitur. B

ℭ De Artemiſiæ nomenclatura & origine M. Vergilius. De differentia pręterea illius ab Matricaria, quam ſupra primam Parthenij ſpeciem poſuimus.

In multo nominum ambitu & honore quondam Artemiſia fuit. Parthenis, id eſt, uirginalis primo dicta, ꝙ uirgo Dea ſcilicet nomen illi dederit. Mox βασιλικὸν λιχάνον, id eſt, regium olus. Tum ex eadem cauſſa, Anactorium. Anactas enim Græci uocant. Epheſia a regione dicta eadem eſt. Quemadmodum a præſenti remedio & ope, Sozuſa, id eſt, ſalutaris. Romani Regiam herbam Græcorum exemplo: & ſi recipiendum id ſit a ſimilitudinę, Serpillum maius dixerunt. Et hæc antiquioribus Artemiſiæ nomẽclatura fuit. Ex poſterioribus alij in Cannabis genere Artemiſiam numerauerunt: congenerem illi facientes, & eodem illi nomine eam indicantes. Alij Matricariam, notum omnibus olus eſſe Artemiſiam teſtati ſunt. Quod non aliunde, ut credimus, q̃ ex duplici eius genere factum eſt. Quæ enim ab hoc ſcriptore Monoclonos, a Plinio aũt ſimplicis caulis nominatur, non diſſimili penitus figura, præſertimq; ob ſingularem, quẽ profert caulẽ, a Cannabe deſcribitur. Quæ cõtra Abſinthij modo fruticoſa ab hoc, & ab alijs traditur, facile ob quas habet uires ad noſtri orbis, & noſtræ ætatis Matricariã transferri potuit. Qnod & ſi græcorũ de Artemiſia hiſtoriæ oĩno non reſpondeat, nec certo aliquo autore confirmari poſſit, non rejciendum tamẽ penitus eſt. Egregia em̃ in mulieribus. Dico aũt nũc muliebria, quę Gręci γυναικεῖα uocãt. Longius in Acoro a nobis tractata Artemiſiæ uis eſt. Credendũq;, non aliunde q̃ a matricibus poſteriori Matricariæ nomen feciſſe poſteriores.

De Temperamento eius.

Calefaciunt oẽs eius ſpecies in ſecũdo ordine, arefaciuntq;, aut in primo largo, aut ſecundo incipiente, ſuntq; mediocriter tenuium partium.

C Vires eius et Iuuamenta ex Dioſcoride lib. 3.

Feruefactę conuenienter Artemiſiæ, in muliebres deſeſſus adijciũtur, ad detrahendos menſes, partus, ſecundaſq;.

Item ad prçcluſiones uuluæ, & eiuſdem inflammationes. Calculos cõminuunt. Remoratam urinam ciẽt. Menſes pellunt, pubi illitæ.

Succus uuluæ illitus ex Myrrha, eadem quæ inſeſſio trahit.

Coma tribus drachmis eorundem educendorum gratia bibitur.

EX APVLEIO.

Herbam Artemiſiam monocaulon, ſi quis iter faciens, eam ſecum in manu portauerit, non ſentiet laborẽ itineris. Fugat et dęmonia, et domi poſita prohibet mala medicamenta, auertit oculos maloꝝ hõim. Cũ axungia tuſa & impoſita, dolorẽ pedũ tollit. Piſata quoq;, & in puluerem redacta, cum aqua mulſa, potui data, inteſtinorum dolorem ſedat.

EX PLATEARIO.

Artemiſia mater herbarũ dicitur, eſt calida & ſicca in quarto gradu. Folia eius magis cõpetũt uſui medicinæ q̃ radices, & uiridia magis q̃ ſicca.

Valet cõtra ſterilitatem factam ex humiditate: nam ſi ex ſiccitate eſſet, obeſſet. poſſunt autem hæc ſatis perpendi ex complexione mulierum. ſ. an ſit corpulenta, uel macilenta. Datur autem cum puluere Biſtortæ, & nucis Muſcatæ, & zuccharo, per modum electuarij. Prodeſt tamen magis ſi balneetur in aqua, in qua cocta ſit Artemiſia, & folia Lauri.

Ad menſtrua prouocanda fiat peſſarium ex ea, uel decoctio.

D Contra tenaſmonem, recipiat patiens fumum colophoniæ per anum poſitæ ſuper carbones: deinde calefaciat Artemiſiam ſuper tegula, & calefacta ponat̃ ſuper lapidẽ molarẽ, & deſup ſedeat infirmus. Probatũ eſt.

Contra glandulas, quæ naſcuntur iuxta anum, fiat prius circa eas ſcarificatio: poſtea ponat̃ puluis Artemiſiæ, & Marrubij. Contra emigraneã detur opiata aliqua cum aqua calida, uel cum uino decoctiõis Artemiſię.

EX IOANNE VIGONIO.

Artemiſia eſt calidę, et ſiccę complexionis circa tertium. Eius poſſe, eſt loca neruoſa confortare. Et bullita cum uino & rebus anodinis, in forma epithimi adminiſtrata cum ſpongia, uel lotione facta in eius decoctione, ut ſupra, loca neruoſa potentiſſime confortat, cum aliquali reſolutione. Valet etiã mirabiliter in tenaſmone a frigiditate cauſato, iſto modo. Recipe Colofoniam puluerizatam, cum nuce Cypreſſi, & aliquantulum thuris: deinde pone puluerem ſuper prunis ignitis, & recipe fumum: poſtea habeas Artemiſiam in debita quantitate, recentem & calefactam ſuper tegula, prius irrorata uino ſtiptico: ſuper quam ſedeat patiẽs: quia mirabiliter tenaſmonem ſedat, & eſt medicina experta.

Ex HIERONYMO Herbario.

Aqua Artemiſiæ ſomnum inducit. Facit procreſcere barbam illita. Tineas capitis exterit. Ictericiam expellit. Et hydropiſi incipienti medetur. Stomachum confortat, & pectus. Laſſitudinem, & defatigata membra refrigerat illita. Partus accelerat, bibita pondere unc. 1. Fœtũ mortuum expellit pondere unc. iij. pota. Mala quoq; accidentia, & tumores, & alia reprimit & pellit quæ mulieribus circa pudenda accidere ſolent. Tuſſim mitigat, pota mane & ſero. Vrinam ducit & calculos, Renes opilatos aperit. Venenorum quoq; unica antidotus eſt.

¶FINIS.

RHAPSODIARVM Catalogus.

Anagallis. 2 238
Aristolochia 2 29
Arona 1 56
Artemisia.
Asarum 1 71
Basilicon 1 206
Betonica 1 89
Borrago 1 112
Buglossa 2 112
Buphthalmos 1 259
Capillus Veneris 1 219
Catapucia 229
Chamædrys 1 125
Chamomilla 252
Chelidonia 1 236
Colubrina 3 62
Consolida 2 77
Consolida Regalis 1 82
Consolida media 1 93
Coriandrum 1 203
Cotula fœtida 1 255
Cotula non fœtens. 259
Cynoglossa 2 176
Esula 192
Eufragia 1 169
Fumus terræ 1 99
Gauchblům 1 217
Hackkraut 1 218
Hedera terrestris 1 167
Helleborus 1 30
Herba Paralisis 2 96
Herba saponaria 230
Hepatica 2 96
Hyoscyamus 1 225
Lilium conuallis 1 211
Linum 1 170
Linaria 193
Malua 197
Marrubium 2 160
Matricaria 1 226
Mercurialis 261
Narcissus Maius 2 129
Narcissus Martius 1 182
Nenufar 2 38
Nigella 1 222
Oculus bouis 2 259
Parietaria. 263
Pentaphyllon 230
Perfoliata 2 181
Pes Coruinus 3 185
Plantago 3 25
Pulegium 1 227
Sanicula 1 81
Satyrion 6 107
Saxifragia 1 185
Scrophularia 3 215
Tanacetum 1 251
Tormentilla 1 85
Verbena 2 120
Vinca peruinca 1 178
Vngula Caballina 1 22
Violæ 2 137
Vrticæ 2 152

INDEX
Contentorum.

A

ADiantum. 219 b
Adianti miracula. ibi.
Alcea. 199 a
Ampeloprason. 162 c
Anagallis duplex. 238. 239
Vires earum. 240
Antipater. 98 c
Aparine quæ sit. 45 a
Arbores quædam Dijs consecratæ. 3 b
Arction duplex. 44 d
Ari duæ species. 57 b
Aronæ eicon. 56 c
Aronæ, Dracontij, & Arisari controuersia. 57 a
Aronæ uires. 58 d. 59 a b, & seq.
Aristolochiæ duplicis descriptio. 49 a b
Aristolochia Clematitis. eo. b
Aristolochiæ genera quatuor. 49 b
Aristolochiæ utriusq; uires. 53 a
Artemisiæ descriptio. 265 a b
Vires eius. 266
Asari descriptio. 71
Asari, & Baccaris controuersia. 72 d
Asari uires. 73 a b

B

BAlote. 161 b. 162 d. 163 a
Baptisecula. 137 b
Batis marina. 187 b
Batrachium, Pes coruinus, Apium syluestre idem. 147 b
Betonica. 89 a b, & seq.
Betonicæ inuentores. eo. a
Betonicæ superstitiosa uis. 90 c
Eiusdem uires: 91 a b, & seq.
Bipennula. 186 d
Bistorta, Tormentilla, uel Consolida rubea. 86 c
Borraginis & Buglossi eicones, & descriptiones. 111. & seq.
Buglossus uulgata, Borrago est. 114 d
Buglossi uis præcipua. ibi.
In Buglosso & Boragine neotericorum pugnantia. 116 c
Earum uires. 117 b, & seq.
Buphthalmos. 259 a b

C

CAlcifraga. 186 c
Callitrichon. 220 c
Cantherium. 163 b
Capillus Veneris. 219, & seq.
Vires eiusdem. 222 c d, & seq.
Cercis. 199 a
Cœliaca. 148 c
Chamæcissos, 167 b
Vires eius. 168 d
Chamædaphne. 179 a b
Chamædaphne duplex. 181 b
Chamædaphne alia a Peruinca. 179 b
Chamædrys. 125 a b
Eius uires. 126 d, & 127 a b, ac seq.
Chamomilla. 252
Vires eius. 253
Chamæmilon. 248 c
Chelidonia. 236, & seq.
Chelidonia duplex. 236 d
Vires earundem. 237 b
Cimbalaris herba. 100 c
Clematitis uires. 53 b, & seq.
Colubrina. 64 c
Colubrinæ genera quatuor. 65 a
Consolida regalis. 84 c
Consolida media. 95 a
Eius uires. eo. b
Coriandrum. 203
Coriandri satio. 204 c
Vires eiusdem. eo. d, & seq.
Coriandri nocumenta. 205 b
Eiusdem correctio. ibi.
Coronopus est Pes galli. 148 d
Eius synonyma. 150 c
Cotæ duæ. 248 d
Cotula. eo. c. 255 a b
Crotos. 230 c
Crus galli. 145 b. 146 c, & seq.
Cyanos. 137 b
Cyclamini explicatio per Collinutium. 50 d. 51 a b, & seq.
Cynoglossa. 175. 176 c d
Cynoglossæ etymologia. 177 a
Cynoglossæ uires. eo. a b.

D

DRacunculus duplex. 64 c d
Dracunculi pictura. eo. d
Dracunculorum omnium explicatio docta. 65 b, & seq.
Eorum uires. 69 a b, & seq.
Dronega, Lappa maior. 45 a

E

EBenotrichon. 220 d
Echion, quid sit. 44 c
Empetron. 185. 186, & seq.
Esulæ species, & descriptio. 193 a b
Vires earum. 194, & seq.
Eufragia. 169 a b
Eufragia ueteribus ignota. ibi. b.

F

Flammea. 138. c
Fumus terræ, seu Fumaria herba. 99 - a b, & seq.
Nominis ratio. 100 d
Eius uires. 101 b, & seq.

G

Galli crus. 149 b
Gamandræa. 125 a b
Genciana. 3 b
Gramen aculeatum. 149 a.

H

Hedera terrestris. 167 a b
Hellebori nigri descriptio, & inuentio. 31 a b
Hellebori utriusq; differentia. eo. b
Hellebori albi uires. 32 d, & 33 a b
Hellebori nigri uires. 33 b
De Helleborismo Hippocratis. 34 c d
Hellebori utriusq; nocumenta. 35 b
Helxine. 246 c. 248 c
Hepatica. 190 d, & seq.
Vires eius. 192. c d
Herbarum primi demonstratores. 2 d. 3 a
Herbarum quarundam inuentores Dij ibi.
Herbarum inuentores ex hominibus clari. 3 b
Herbas inuenere & regiones. 4 c
Herbas inuenerunt & animalia bruta. 4 d. 5 a b
Herbarum scriptores. 5 b
Herbaria medicina antiquissima. 6 c
Herbarum miracula. eo. d. 7 a
Herbarum insolentes quarundam naturæ. 7 b
Herbarum medicina salubrior cæteris. 12 d, & seq.
Herbarum neglectus, unde irrepsit. 16 d
Herba paralisis. 96. 97
Eius uires 98 d
Herba Impia. 98 c
Hermodactyli. 129 a b
Horminum. ibi. a
Hyoscyamus. 124. 125 a
Eius uires. 125. & seq.

I

Iouis flos. 138 c
Isionis sanguis. 162 c

L

Lapidum aliquot naturæ. 7 b. 8 a
Lilium conuallis. 211. & seq.
Vires eius. 212 c
Vinum Lilij conuallis. eo. d
Linum. 170 c
Lini genera. ibi.
Lini miraculum. 171 a
Lini satio, genera, & quomodo perficiatur. eo. a. 173 b
Ex Lino Germanorum uestes fiunt. eo. b.
Lina quæ olim optima. 171 b
Ex Lino insidiæ auibus, piscibus, & feris. ibi.
Linum ægyptium. 172 c
Lini maturitas. eo. d
Lini præparatio. ibi.
Linum nere, & uiris decorum. ibi.
Linum uiuum. ibi.
Linum Asbestinum. 173 a,
& Byssinum. ibi.
Lini uires. 174. c
Linozostis. 261 a b

M

Malua hortensis. 197 a
Malua Ibiscus. eo. b
Malua Erratica. ibi.
Malua Althea. ibi.
Malua Alcea. ibi.
Malua Vnicaulis. 198 c
Maluæ genera duo. 198 d. 202 d
Vires Maluarum. 199 a b, & seq.
Maluæ conditura. 246, & seq.
Marrubio multæ herbæ similes. 160 d
Marrubium duplex. 161 c
Marrubij honos apud ueteres. 162. d
Marrubij edulium. 163 b
Marrubij uinum. 164 c
Marrubij etymologia. ibi.
Marrubij appellatione, fœmina intelligitur. eo. d
Marrubij præparatio. ibi.
Marrubij uires. ibi. & seq.
Matricaria. 246, & seq.
Vires eius. 249 b
Medicos recentiores, omnia ex ueteribus didicisse. 15 a
Mercurialis. 261 a b
Vires & monumenta eius. 262
Moly. 2 d. 3 a
Morbis singulis, singulos Medicos adhibebant Aegyptij. 16 d

N

NApellum, Aconitum. 147 b
Narcissus. 129 b
Narcissi eicon & genera. 30 c d, & 132 c
Narcissus congener Lilio. 131 b
Narcissus a narce dictus. ibi.
Narcissi nomen uagum & commune multorum. 130 d. 132 d
Narcissus mas & fœmina. 133 a
Eius uires. eo. b
Narcissus Martius. 184 c d
Nenufari eicones. 56 57
& nomenclaturæ. 58 c
Eius genera duo. ibi.
Eius uires. 59 a b, & seq.
Nigella. 142 c d
Vires eius. 143 a

O

OCulus Bouis. 259 a
Ozymum. 106. & seq.
Ocimum. 107 a b
De Ozymi satu. 108 c
Ozymum syluestre. eo. d
Vires Ozymi. 103. d, & seq.
Oriza. 161 b

P

PAmpinella. 186 d
Parthenium. 146 d
Parthenij genera tria. 248 c
Paritaria. eo. c
Parietaria. ibi. 263 a b
Pedis coruini eicon triplex. 143. 144. 145 a
Eius descriptio. 145 b, & seq.
Pentapetes. 234 d
Pentatomon. ibi.
Pentadactylon. ibi.
Pentaphylli uires. 235 a b
Personata. 42 c d. 45 a
Persolata. 45 a
Persoluta. ibi.
Persona. ibi.
Personacia, quare Lappa dicta. 43. a
Perfoliata duplex. 182. 183
Peruinca. 178 d. 129 a. 180 c
Petasite. 45 d
Petrafindula. 188 c
Pharmaca simplicia quæ 6 d
Pharmacorum abusus. 8 d, & seq.
Pimpinella. 186 d. 188 c 189 a
Pimpinellæ conditura. 189 b
Vires eius. ibi.
Pistolochia. 49 b
Pes coruinus, Leoniceno est Pentaphyllon. 232 d
Plantaginis eicones tres. 23 24 25 a
Plantago duplex. 26 c, &
earum descriptio. inibi.
Plantago item triplex. 27 a
Eius uires. 27 a b, & seq.
Polyanthemos. 150 c
Polytrichon. 220 c
Porrum. 162 c
Porrum uitigineum. ibi.
Porrasellum. ibi.
Prason. 163 a
Prasion. ibi.
Prasoides. 189 a
Pseudoselinon. 194
Pulegium. 227, & seq.
Eius uires. 228 c d
Pulegij syluestris remedia. 229 a
Pulegio societas cum Nepeta. eo. b
Punctorum ratio, & utilitas. 181 a

Q

QVinquefolij descriptio. 231 a

R

RIsus Sardonius. 150 d
Rizum. 161 b

S

SAniculæ descriptio. 81 a b
Eius uires. 82 c d
Sanguisorba. 186 d
Sardea herba. 150 c
Satyrionis eicones sex, a fol. 103, & seq.
Satyrionum descriptio. 107 a b, & seq.
Satyrionis genera. 109 a
Satyrion fœmina. ibi.
Omnium uires. eo. b, & seq.
Saxifraga. 185 a b. 186 c
Saxifragiæ species quatuor. 188 c
Vires eius. ibi.
Saxifragiæ conditura 189 a
Scopa regia. 138 c d
Scordion. 5 c
Scrophularia. 215
Eius genera. ibi.
Vires eiusdem. 216 d
Serpentaria. 65 a, &
& eius descriptio. 67 b
Sillago 149 a
Simplicia terræ nostræ, eadem possunt quæ ultromarina. 14 d
Simplicia qua animaduersione ministranda. 73 b
Solidago. 78 d
Stachys. 162 c
Stillago. 149 a
Symphyti duplicis descriptio. 77 a
De Symphyto error Auicennæ. 78 c d
Symphyti uires. 79 a b

T

Textoria apud Germanos laudata. 171 b
In Theriacas adulterinas. 10 d
Tormentillæ descriptio. 85 b. 86 c d. 186 d
Tormentilla, uera Pentaphyllon. 86 c
Tormentilla, Bistorta. 86 c
Eius uires. 87 a b
Trixago, Chamædrys, Chamædrops. 126 c
Eius uires. eo. & seq.
Tussilago, species Vngulæ caballinæ. 45 a
Tanacetum. 251
Eius uires. ibi.

V

Vaccinium. 137 a
Varietas, mater imposturæ. 11 a
Vela linea. 173 a
Verbascum altera species Personatæ. 44 d
Verbenæ utriusq; eicones, & descriptio. 119. 120, & seq.
Verbena superstitiosa. 121 a
Vires utriusq;. 122 c d, & seq.
Veterum frugalitas 15 b 16 c
Vinca peruinca 178 d
Eius uires. 181 b
Violarum eicones, species & genera. 134. 135, & seq.
Viola purpurea. 136 c
Viola, quare Ion dicta. ibi.
Viola loripes. 136 c
Violæ Sarranæ. ibi. 137 a
Violæ Sessiles. ibi.
Violæ Leucoiæ. ibi. & seq.
Violæ Cheiri. ibi.
Violæ claudæ. ibi.
Viola muraria. eo. d
Viola cybelios. ibi.
Viola ligustria. 137 b
Viola cerulea. ibi.
Viola phlogios. ibi.
Viola Tusculana. 138 c
Marina, Calathina, Caltha. ibi.
Viola ferruginea. 139 a
Violarum uires. 141 a b
Syrupus Violarum. eo. b
Oleum Violarum. ibi.
Vinum Violaceum. 14 c d
Vlceraria. 161 b. 163 b
Vngula caballina. 42 c
Eius uires. 45. b
Vrticarum genera. 154 c
Vrtica Cania. eo. a
Vrtica Herculeana. ibi.
Vrtica iners. ibi.
Vrticarum laus. 155 d
Vrtica Nida. ibi.
Vrticarum usus. ibi.
Vrticarum sexus. eo. b
Vrtica labeo. ibi.
Vrticarum uires. 155 b, & seq.

CONTENTA Appendicis sequentis.

De usu & administratione Simplicium.
Herbarum usus qui primi scripserunt. Illarũ inuẽtio. Deq; antiqua Medicina. Et quare hodie minus exerceantur earum remedia.
Laus Agriculturæ.
Agriculturæ studium apud Veteres.
Illustres Romæ Agrorum & Hortorum cultores.
Agricolarum laus, & quæ obseruanda in agro parando.
Hortorum cura.
Ratio rigandorum Hortorum, & quæ translata melius fiant. Deq; succis & saporibus hortensiorum.
De Hortorum morbis, & remedijs circa formicas & culices.
Herbarũ qualitates quemadmodũ ex colore, odore & succis uestigandæ.
Quibus temporibus maxime legendæ Herbæ.
De Herbarum differentijs uarijs.
Differentiæ Seminum, Succorum, Odorum, Saporum, Arborum, florum. &c.
Differentiæ Radicum.
Differentiæ & genera Vitium.
Classes Temperamentorum.
Gradus Herbarum.
Herbarum operationes & effectus uarij.
Tabula medicinarum, & animalium uenenosorum.
Tabula Eduliorum.
Tabulæ Catharticorum tres.
Tabula Euacuantium.
Tabula Confortatiuorum.
Tabula Digestiuorum.
Tabula eorum quæ conueniunt singulis membris.
De partitione Humorum & Qualitatum, Tab. 1.
Tabula Rerum Naturalium.
Tabula Rerum non Naturalium.
Tabula trium Rerum contra Naturam.
De præcognitione quatuor Humorum prædominantium.
Tabula De temperamento Corporum.
Tabula De differentijs Morborum.
Tabula de differentijs Pulsuum.
Tabula de iudicijs Vrinarum.
Tabula Febrium, ultima.

De usu & administratione Simplicium, per eundem OTHONEM BRVNNFELSIVM.

A

CVM OMNIS disciplina tribus potissimum constet, preceptione scilicet, usu, & imitatione, tum maxime in re medica: adeo non est postremus usus rerum, ut si nescias tractare & applicare quod multo sudore didiceris, non solum nullam frugem effeceris, uerum multorum etiam cum periculo peccaueris. Operepreciun igitur nobis facere uidemur, si post Herbarum & cognitionem, & uires, earum etiam aliquam methodum prescribamus, quibus scilicet niti auxilijs, quaue ingredi uia debeant, qui illas laborantibus aliquando sunt exhibituri. Siquidem uidemus hic labi magnos etiam medicos, imo & agyrtas & empiricos, nedum eos qui ex uulgo sunt, qui nullam rerum cognitionem habent. Qui cũ simplicibus rebus morbos aliquando aggrediuntur, adeo nihil efficiunt, ut magno etiam cum ægrorũ dispendio morbos deteriores faciant, ac subinde desperatos, & incurabiles reddant. Atq; haud scio, an sit alia perniciosior pestis medicinæ, q̃ quod dissimulatis philosophiæ rationibus, & primis eius elemẽtis, inepti quidam, & Thessalij asini, quiduis propinant cuilibet, idq; pro quolibet, nullo adhibito iudicio, nullis consyderatis circumstantijs, cui sexui, quo tempore anni, in qua ætate, quo in loco, & cui morbo singula sint ministranda. Quo fit tandem, ut non solum nullos consequantur effectus rerum, uerumetiam artem ipsam ludibrio exponant. Nec mihi dubium est, quin omnis ille Simplicis medicinæ contemptus, inde irrepserit, quod cum stultis hominibus, non protinus omnia responderẽt eorum stupori, ignauiam ineptorum artificum, reiecerunt in uanitatem scientiæ & naturæ: ut plane expediuisset, nulla hactenus herbaria scripta fuisse: cum illa tam multis exitio fuerunt. Refert igitur, ut in Compositorum pharmacis, ita & in Simplicium rerum effectibus contemplari: non quid herba ipsa solum in libro polliceatur, uerum quo tempore etiã culta sit, quo in loco prouenerit, quando collecta, quomodo seruata, quantum uirens & succulenta, quantum exiccata, & arida ualeat, quo temperamento sit, qua proportione itẽ ministranda. De quibus cum referti habeantur Medicorum libri, a nobis tamen sic dicentur compendio singula, ut qui nostra legerit, admoneatur eorum fere omnium, quæ alij prolixis commentarijs prosequuntur, nouo scribendi genere, idq; adeo per tabulas. Quod artificium, præterq̃ quod uehementer utile existit, etiam succinctum est, & plurimum oblectat: ꝓinde memoratur facilius. Eas uero tabellas anteq̃ proferamus, prius pauca quędam ex Plinio, Dioscoride, Theophrasto, Varroneq;, et Columella de re rustica, deq; hortorum cultu, pręmittemus. Sunt enim & hæc omnia quæ uiam præmuniunt ad exactam herbarum cognitionem: quæ tametsi Doctoribus perspecta habentur, tamen inopia librorum compressis, non mediocre sunt compendium. Alioqn & in toto opere nihil oportuisset citasse autorum: cum omnia ex alijs autoribus transcripserimus. Et iam antea aliquoties monuimus, & nũc denuo contestamur, malle nos ingenue fateri per q̊s ꝓfecerimus, q̃ nostra stribiligine, nequissime ueteres autores ad uerbum transcribere, neq; nominare. Quod cum hodie faciant quidam, qui antiquata gloria ueterum (qui tamen lõge melius, longeq; doctius scripserunt) & alienos labores suos faciunt, Germaniæ lumina uocantur. Poteramus & nos tragicum aliquod huiusmodi moliri, nisi obnoxij plane animi esset, & infelicis ingenij, ut inquit Plinius, deprehẽdi in furto malle, q̃ mutuum reddere, cum præsertim sors fiat ex usura. Sed omissa contentione, ad nostram Isagogen pergamus. B

¶ De his qui latine usus Herbarum scripserunt, & quando ad Romanos noticia earum peruenerit. Item de Herbarum inuentione, & antiqua medicina, & quare hodie minus excerceantur earum remedia. ex Plinij libro uicesimoquinto, capite secundo.

MINVS hoc q̃ par erat, nostri celebrauere, omnium utilitatum & uirtutum rapacissimi. Primusq; & diu solus idem ille M. Cato, omnium bonarum artium magister, paucis duntaxat attigit. Boum etiam medicamina non omissa. Post eum unus illustrium tentauit C. Valgius, eruditione spectatus, imperfecto uolumine ad diuum Augustum, inchoata etiam præfatione religiosa, ut omnibus malis humanis illius potissimum principis semper medicetur maiestas. Ante condiderat solus apud nos, quod equidẽ inueni, Pompeius, Lenæus, Magni Pompei libertus, quo primum tempore hanc scientiam ad nostros peruenisse animaduerto. Nam-

C q̃ Mithridates, maximus sua ætate regum, quem debellauit Pompeius, omnium ante se genitorum diligentissimus uitæ fuisse, argumentis pręterq̃ fama intelligitur. Vni ei excogitatum, quotidie uenenum bibere, pręsumptis remedijs, ut consuetudine ipsa innoxium fieret. Primo inuenta genera antidoti, ex quibus unum etiam nomen eius retinet. Illius inuentum autumãt, sanguinem anatum Ponticarum miscere antidotis, quoniam ueneno uiuerent. Ad illum Asclepiadis medendi arte clari, uolumina composita extant, cum sollicitatus ex urbe Roma, præcepta pro se mitteret. Illum solum mortalium Mithridaten .22. linguis locutum certum est: nec de subiectis gentibus ullum hominem per interpretem appellatum ab eo annis .56. quibus regnauit. Is ergo in reliqua ingenij magnitudine medicinæ peculiariter curiosus, ab hominibus subiectis, qui fuere pars magna terrarum, singula exquirens, scrinium commentationum harum & exemplaria, effectusq̃ in arcanis suis reliquit. Pompeius autem omni regia præda potitus, transferre ea sermone nostro libertum suum Lenæum, grammaticæ artis doctissimum, iussit: uitæq̃ ita profuit non minus q̃ reipublicæ uictoria illa. Præter hos Græci autores medicinæ prodidere, quos suis locis diximus. Ex his Euax rex Arabum, qui de simplicium effectibus ad Neronem scripsit: Crateias, Dionysius, Metrodorus rõne blandissima, sed qua nihil pene aliud q̃ rei difficultas intelligatur. Pinxere namq̃ effigies herbarũ, atq̃ subscripsere effectus. Verum & pictura fallax est ex coloribus tam numerosis, præsertim in æmulatione naturæ: multumq̃ degenerat transcribentium sors uaria. Præterea parum est singulas earum ætates pingi, cum quadripartitis uarietatibus anni faciem mutent. Quare cæteri sermone eas tradidere. Aliqui effigie quidem indicata, & nudis quidem plerumq̃ nominibus defuncti: quoniam satis uidebatur, potestates uimq̃ demonstrare quęrere uolentibus. Nec est difficile cognitu. Nobis certe, exceptis admodum paucis, contigit reliquas contemplari scientia Antonij Castoris, cui summa autoritas erat in ea arte nostro æuo, uisendo hortulo eius in quo plurimas alebat: centesimum ætatis annum excedens, nullum corporis malum expertus, ac ne ætate quidem memoria, aut uigore concussis. Nec aliud mirata magis antiquitas reperietur. Inuenta iampridem ratio est prænuncians horas, non modo dies ac noctes, solis lunæq̃ defectum. Durat tamen tradita persuasio in magna parte uulgi, ueneficijs & herbis id cogi: in eo namq̃ fœminarum scientiam præualere. Certe quid non repleuere fabulis Colchis Medea, aliæq̃, in primisq̃ Italica Circe, dijs etiã adscripta? Vnde arbitror natum, ut Aeschylus e uetustissimis in poetica re, refertam Italiam herbarum potentia proderet. Multiq̃ Circæios agros, ubi habitauit illa, in magno argumẽto etiamnum durante in Marsis, a filio eius orta genere, quos esse domitores serpentium constat. Homerus quidem primus doctrinarum & antiquitatis parens, multus alias in admiratione Circes, gloriam herbarum Aegypto tribuit, tum etiam cum rigaretur Aegyptus illa: non autem esset, postea fluminis limo inuecta. Herbas certe Aegyptias a regis uxore traditas suę Helenæ plurimas narrat, ac nobile illud Nepenthes, obliuionem tristitiæ ueniamq̃ afferens, & ab Helena utiq̃ omnibus mortalibus propinandum. Primus autem omnium quos memoria nouit, Orpheus de his herbis curiosius aliqua prodidit. Post eum Musæus & Hesiodus Polion herbam in quantum mirati sunt, diximus. Orpheus & Hesiodus suffitiones commendauere. HOMERVS & alias nominatim herbas celebrat, quas suis locis dicemus. Ab eo Pythagoras clarus sapientia, primus uolumen de earum effectu composuit: Apollini, Aesculapioq̃, & in totum dijs immortalibus inuentione & origine assignata: composuit & DEMOCRITVS, ambo peragratis Persidis, Arabiæ, Aethiopiæ, Aegyptiq̃ magis. Adeo q̃ ad hæc attonita antiquitas fuit, ut affirmaret etiam incredibilia dictu. Xanthus historiarum autor, in prima earum tradidit, occisum draconis catulum reuocatum ad uitam a parente herba, quam Balin nominat: eademq̃ Tillonem, quem draco occiderat, restitutum saluti. Et Iuba in Arabia herba reuocatum ad uitam hominem tradit. Dixit Democritus, credidit Theophrastus, esse herbam, cuius contactu illatæ ab alite quam retulimus, exiliret cuneus a pastoribus arbori adactus. Quæ etiam si fide carent, admirationem tamen implent: coguntq̃ confiteri multum esse, quod uero supersit. Inde & plærosq̃ uideo existimare, nihil non herbarũ ui effici posse, sed plurimarum uires esse incognitas, Quarum numero fuit Herophilus clarus in medicina: a quo ferunt dictum, quasdam etiam fortassis calcatas prodesse. Obseruatum certe est, inflammari uulnera ac morbos superuentu eorum, qui pedibus iter confecerint. Hæc erat antiqua medicina, quæ tota migrabat in Græciæ linguas. Sed quare nunc non plures nascuntur causę? Nisi quod eas agrestes, literarumq̃ ignari experiuntur, utpote qui soli inter illas uiuant. Præterea securitas quærendi, obuia medicorum turba. Multis etiam inuentis nomina desunt, sicut illi quam retulimus in frugum cura, scimusq̃ defossam in angulis segetis præstare, ne qua auis intret. Turpissima causa raritatis, quod etiam qui sciunt, demonstrare nolunt, tanquam ipsis periturum sit quod tradiderint alijs. Accedit ratio inuentionis anceps. Quippe etiam in repertis, alias inuenit causas, alias (ut uere dixerim) deus. Insanabilis ad hosce annos fuit rabidi

Marginalia: Mithridates. — Euax. — Antonius Castor. — Homerus. — I nredibilis Herbarum uis.

canis morsus, pauorem aquæ, potusq; omnis afferens odium. Nuper cuiusdam militantis in prętorio mater uidit in quiete, ut radicem syluestris rosæ, quam cynorhodon uocant, eblanditam sibi aspectu pridie in fruteto, mitteret filio bibendam in lacte (in Lusitania res gerebatur, Hispaniæ proxima parte) casuq; accidit, ut milite a morsu canis incipiente aquas expauescere, superueniret epistola orantis ut pareret religioni: seruatusq; est ex insperato: & postea quisquis auxilium simile tentauit. Alias apud autores cynorhodi una medicina erat, spongiolæ, quæ in medijs spinis eius nascitur, cinere cum melle alopecias capitis expleri. In eadem prouincia cognoui in agro hospitis nuper ibi repertum dracunculum appellatum, caulem pollicari crassitudine, uersicoloribus uiperarum maculis, quem ferebant contra omnium morsus esse remedium. Alius est quem nos in priori uolumine eiusdem nominis diximus, sed huic alia figura, aliudq; miraculum exeuntis e terra ad primas serpētium uernationes bipedali fere altitudine, rursusq; cum ijsdem in terram se condentis: nec omnino occultato eo apparet serpens, uel hoc per se satis officioso naturæ munere, si tantum præmoneret, tempusq; formidinis demonstraret. A Cynorhodos Dracunculus

¶ Alia herbarum laus, ex eodem Plinio libro uicesimoseptimo, capite primo.

CRESCIT APVD me certe tractatu ipso admiratio antiquitatis: quãtoque maior copia herbarum dicenda restat, tanto magis adorare priscorum in inueniendo curam, in tradendo benignitatem subit. Nec dubie superata hoc modo posset uideri etiam rerum naturæ ipsius munificētia, si humani operis esset inuentio. Nunc uero deorū fuisse eã apparet, aut certe diuinam, etiam cum homo inuenerit: eandemq; omnium parentem genuisse hæc & ostendisse, nullo uitæ miraculo maiore, si uerum fateri uolumus. Scythicam herbam a Mæotidis paludibus, & euphorbiam e monte Atlante, ultraq; Herculis columnas, & ipso rerum naturæ defectu, parte alia britannicam ex oceani insulis extra terras positis: itemque æthiopidem ab exusto sideribus axe, alias præterea aliunde ultro citroq; humanæ saluti in toto orbe terrarum portari, immensa Romanę pacis maiestate, non homines modo diuersis inter se terris gentibusq;, uerumetiam montes, & excedentia in nubibus iuga, pastusq; pecorum & herbæ quoq; inuicem ostentant. Aeternum quęso deorum sit munus istud. Adeo Romanos, uelut alterã lucem, dedisse rebus humanis uidentur.

¶ De LAVDE AGRICVLTVRAE EX MARCO CATONE initio operis sui.

B

EST INTERDVM præstare populo, mercaturis rem quęrere, ni tam periculosum fiet, & item fœnerari, si tam honestum fiet: maiores enim nostri sic habuerunt, & ita in legibus posuerunt, furem duplici condemnari, fœneratorem quadrupli. Quanto peiorē ciuem existimarunt fœneratorem, q̃ furem, hinc licet existimari. Et uirum bonum cum laudabant, ita laudabant, bonum agricolam, bonumq; colonum, amplissime laudari existimabatur, qui ita laudabatur. Mercatorem autem strenuum, studiosumq; rei querendæ existimo, uerum, ut supra dixi, periculosum, & calamitosum. At ex agricolis, & uiri fortissimi, & milites strēnuissimi gignuntur, maximeq; pius quæstus, stabilissimusq; consequitur, minimeq; inuidiosus, minimeq; male cogitantes sunt, qui in eo studio occupati sunt.

¶ Quod antiquis maximum studium Agriculturæ fuerit, & de hortorū singulari diligentia, ex Plinio libro. 18. capite primo.

SEQVITVR natura frugū hortorumq; ac florū, quæque alia præter arbores aut frutices benigna tellure proueniunt, uel per se tantum herbarum immensa contemplatione, si quis æstimet uarietatem, numerum, flores, odores, coloresq;, & succos ac uires earum, quas salutis aut uoluptatis hominum gratia gignit: qua in parte primum omnium patrocinari terræ, & adesse cunctorum parenti iuuat, quanq; inter initia operis defensæ. Quoniam tamē ipsa materia intus accendit ad reputationem eiusdem parientis & noxia, nostris eam criminibus urgemus, culpamq; nostram illi imputamus. Genuit uenena, sed quis inuenit illa pręter hominem? Cauere ac refugere alitibus ferisq; satis est. Atq; cum in arbores exacuant limentq; cornua elephanti, & duro saxo rhinocerotes, & utroq; apri dentium sicas, sciantq; ad nocendum se præparare animalia, quod tamen eorum tela sua excepto homine uenenis tingit? Nos & sa-

C gittas ungimus, & ferro ipsi nocentius aliquid damus. Nos & flumina inficimus & rerum naturæ elementa. Ipsum quoq; quo uiuitur aerem in perniciem uertimus. Neq; est ut putemus ignorari ab ea animalibus, quæ quidē quæ præpararent contra serpentium dimicationem, quæ post prælium ad medendum excogitarent indicauimus. Nec ab ullo præter hominem ueneno pugnatur alieno. Fateamur ergo culpam, ne ijs quidem quæ nascuntur contenti: etenim quando plura earum genera humana manu fiunt. Quid? non & homines quidem ad uenena nascuntur? Atra hominum ceu serpentium lingua uibrat, tabesq; animi contrectata adurit culpantium omnia, ac dirarum alitum modo, tenebris quoq; & ipsarum noctium quieti inuidentium gemitu (quæ sola uox eorum est) ut inauspicatarum animantium uice obuij quoq; uetent agere, aut prodesse uitę. Nec ullum aliud abominati spiritus premium nouere, quam odisse omnia. Verum & in hoc eadem naturæ maiestas tanto plures bonos genuit ac frugi, quanto fertilior in ijs quæ iuuant aluntq;: quorum æstimatione & gaudio nos quoq;, relictis æstuatione suæ istis hominum turbis, pergamus excolere uitam: eoq; constantius, quo operæ nobis maior quam famæ gratia expetitur. Quippe sermo circa rura est, agrestesq; usus, sed quibus uita honosq; apud priscos maximus fuerit.

De hijs qui in agri & hortorum cura Romæ illustres fuerunt, ex Plinij libro decimooctauo, capite tertio.

QVAENAM ergo tantæ hubertatis causa erat? Ipsorum tunc manibus Imperatorum colebantur agri (ut fas est credere) gaudente terra uomere laureato, & triumphali aratore, siue illi eadem cura semina tractabant, qua bella, eademq; diligentia arua disponebant, qua castra, siue honestis manibus omnia lætius proueniunt, quoniam & curiosius fiunt. Serentem inuenerunt dati honores Serranum, unde cognomen. Aranti quatuor sua iugera in Vaticano, quæ prata Quintia appellantur, Cincinnato uiator attulit dictaturam, & quidem (ut tradit Norbanus) nudo plenoq; pulueris etiamnum ore. Cui uiator, Vela corpus, inquit, ut proferam senatus populiq; Romani mandata. Tales tum etiam uiatores erant, quibus idipsum nomen inditum est, subinde ex agris senatum ducesq; accersentibus. At nunc eadem
D illa uincti pedes, damnatæ manus, inscripti uultus exercent: non tamen surda tellure, quæ parens appellatur, coliq; dicitur & ipsa, honore hinc assumpto, ut nunc inuita ea, & indigne ferente credatur id fieri. Sed nos miramur ergastulorum non eadem emolumenta esse quæ fuerunt Imperatorum. Igitur de cultura agri pręcipere principale fuit & apud exteros. Siquidem & reges fecere Hieron, Philometor, Attalus, Archelaus: & duces Xenophon, & Pœnus etiam Mago: cui quidem tantū honorem senatus noster attribuit Carthagine capta, ut cum regulis Africæ bibliothecas donaret, unius eius duodetriginta uolumina censeret in latinam linguam trās ferenda, cum M. Cato pręcepta condidisset, peritisq; linguę Punicę dandum negocium: in quo pręcessit omneis uir tum clarissimæ familiæ D. Syllanus, sapientiæ compositissimę. Quos sequeremur pretexuimus in hoc uolumine, non ingrate nominando M. Varronem, qui octogesimum primum uitæ annum agens, de ea re prodendum putauit.

Laus Agricolarum, & quæ obseruanda in agro parando, ex Plinij lib. 18. capite quinto.

FORTISSIMI uiri & milites strenuissimi ex agricolis gignuntur, minimeq; male cogitantes. Prædium ne cupide emas. In re rustica operi ne parcas, in agro emendo minime. Quod male emptum est, semper pœnitet. Agrum paraturos, ante omnia intueri oportet aquarum uim, & uicinum. Singula magnas interpretationes habent, nec dubias. Cato in cō terminis hoc amplius æstimari iubet, quo pacto niteant. In bona est, inquit, regione bene nitere. Attilius Regulus ille Punico bello bis consul, aiebat, neq; fœcundissimis locis insalubrem agrum parandum, neq; effœtis saluberrimum. Salubritas loci non semper incolarum colore detegitur, quoniam assueti in pestilentibus durāt. Præterea sunt quædam partibus anni salubria: nihil autem salutare est, nisi quod toto anno salubre. Malus est ager, cum quo dominus luctatur. Cato inter prima spectari iubet, num solum sua uirtute ualeat qua dictum est positione. Vt operariorum copia prope sit, oppidumq; ualidum: Vt nauigiorum euectus uel itinerum: Vt bene ædificatus & cultus. In quo falli plerosq; uideo. Segniciem enim prioris domini pro emptore esse arbitrantur. Nihil est damnosius deserto agro. Itaq; Cato, de bono domino melius emi, nec temere contemnendam alienam disciplinam: agroq; ut homini, quamuis quæstuosus

sit, si tamen et sumptuosus, non multum superesse. Ille in agro quęstuosissimam iudicat uitem: non frustra, quoniam ante omnia de impensę ratione cauit. Proxime hortos irriguos: nec id falso, si & sub oppido sint. Et prata, quae antiqui parata dixere. Idemq; Cato interrogatus, quis esset certissimus quaestus? respondit: Si bene pascat. Quis proximus? si mediocriter pascat. Summa omnium in hoc spectando fuit, ut fructus is maxime probaretur, qui q̃ minimo impendio constaturus esset. Hoc ex locorum occasione aliter alibi decernitur. Eodemq; pertinet, q̃ agricolam uendacem oportere esse dixit. Fundum in adolescentia conserendum sine cunctatione, aedificandum non nisi consito agro. Tunc quoq; cunctanter, optimumq; est (ut uulgo dixere) aliena insania frui, sed ita, ut uillarum tutela non sit oneri. Eum tamen qui bene habitet, saepius uentitare in agrum; fontemq; domini plus prodesse q̃ occipitium, non mentiuntur. A

¶ De hortorum cura, doctrina alia, ex Plinio libro decimonono, capite quarto.

AB HIS superest reuerti ad hortorum curam, & suapte natura memorandam. Et quoniam antiquitas nihil prius mirata est, q̃ & Hesperidum hortos, ac regum Adonis & Alcinoi, itemq; pensiles, siue illos Semiramis, siue Assyriae rex Cyrus fecerit, de quorum opere alio uolumine dicemus. Romani quidem reges ipsi coluere. Quippe etiam superbus Tarquinius nuncium illum saeuum atq; sanguinarium remisit ex horto. In duodecim tabulis legum nostrarum nusquam nominatur uilla, semper in significatione ea hortus: in horti uero haeredium. Quam rem comitata est & religio quaedam: hortosq; & fores tantum contra inuidentium fascinationes dicari uidemus. In remedio saturnica signa, quanquam hortos tutelae Veneris assignante Plauto. Iam quidam hortorum nomine in ipsa urbe delicias, agros, uillasq; possident. Primus hoc instituit Athenis Epicurus, hortorum magister. Vsq; ad eum, moris non fuerat in oppidis haberi ruta. Romae quidem per se hortus ager pauperis erat. Ex horto plebi macellũ, quanto innocentiore uictu. Mergi enim credo in profunda satius est, & ostrearum genera naufragio exquiri: aues ultra Phasidẽ amnem peti, & fabuloso quidem terrore tutas, imo sic preciosiores. Alias in Numidia atq; Aethiopia in sepulchris aucupari, aut pugnare cum feris, mandi ab eo cupientem quod mandat alius. At hercle, q̃ uilia haec, q̃ parata uoluptati satietatiq;, nisi eadẽ quae ubiq; indignatio occurreret? Ferendum sane fuerit exquisita nasci poma, alia sapore, alia magnitudine, alia monstro, pauperibus interdicta: inueterari uina, saccisq; castrari: nec cuiq̃ adeo longam esse uitam, ut non ante se genita potet. E frugibus quoq; quoddam alimentum excogitasse luxuriam, ac medullam tantum earum, superq; pistrinarum operibus & caelaturis uiuere, alios pane procerum, alios uulgi, tot generibus usq; ad infimam plebem descendente annona, Etiamne in herbis discrimen inuentum est? Opesq; differentiam fecere in cibo, etiam uno asse uenali. Et in his aliqua quoq; sibi nasci tribus negant, caule intantum saginato, ut pauperis mensa non capiat. Syluestres fecerat natura corrudas, ut quisq; demeteret passim. Ecce altiles spectantur asparagi. Et Rauenna ternis libris rependit. Heu prodigia uentris. Mirum esset non licere carduis pecori uesci, non licet plebi. Aquae quoq; separantur. Et ipsa naturae elementa ui pecunię discreta sunt. Hi niues, illi glaciem potant, poenasq; montium in uoluptatem gulae uertunt. Seruatur algor aestibus, excogitaturq;, ut alienis mensibus nix algeat. Decoquunt alias, quas mox & illas hyemant. Nihil itaq; homini sic, quomodo rerum naturae placet. Etiamne herba aliqua diuitijs tantum nascitur? Nemo sacros, Auentinosque montes, & iratae plebis secessus circumspexerit? Mors enim certe aequabit quos pecunia superauerit. Itaque hercle, nullum macelli uectigal maius fuit ROMAE clamore plebis incusantis apud omnes principes, donec remissum est portorium mercis huius: compertumque, non aliter quaestuosius censum haberi aut tutius, ac minore fortunae iure, cum credatur pensio ea pauperum. Is in solo sponsor est, & sub die redditus, superficiesque coelo quocumque gaudens. Hortorum CATO praedicat caules. Hinc primum agricolae existimabantur prisci, & sic statim faciebant iudicium, nequam esse in domo matremfamilias (etenim haec cura foeminae dicebatur) ubi indiligens esset hortus. Quippe e carnario aut macello uiuendum est, nec caules ut nũc maxime probabant, damnantes pulmentaria quae egerent alio pulmentario. Id erat oleo parcere. Nam carnis desyderia etiam erant in exprobratione. Horti maxime placebant, quia non egerent igni, parcerentque ligno. Expedita res & parata semper, unde & acetaria appellabantur, facilia concoqui, nec oneratura sensum cibo, & quae minime accenderent ad desyderium panis. Pars eorum ad condimenta pertinens, fatetur domi uersutam fieri solitam, atque non Indicum piper quaesitum, quaeque transmaria petimus. Iam quoq; in fenestris suis plebs urbana in imagine hortorum quotidiana oculis rura praebebant, antequam pręfigi prospectus B

C omnis coegit multitudinis innumerę, sæua latrocinatio. Quamobrem sit aliquis & his honos, neue autoritatem rebus uilitas adimat, cum præsertim etiam cognomina procerꝫ inde nata uideamus, Lactucinosq; in Valeria familia nõ puduisse appellari: & cõtingat aliqua gratia operi curæq; nostrę: Virgilio quoq; confesso, q̃ sit difficile uerborũ honorem tam paruis perhibere. Hortos uillæ iungendos non est dubium, riguosq; maxime habendos, si contingat profluo amne. Si minus, e puteo pertica, organisue pneumaticis, uel tollenonum haustu rigandos. Solum proscindendum a fauonio, in autumnum præparandum est post quatuordecim dies, iterandumq; ante brumam. Octo iugerum operis palari iustum est. Fimum tres pedes alte cum terra misceri, areis distingui, easq; resupinis puluinorum toris ambiri singulis tramitum sulcis, qua detur accessus homini, scatebrisq; decursus.

In his hortis nascentium alia bulbo commendantur, alia capite, alia caule, alia folio, alia utroq;, alia semine, alia cortice, alia cute, aut cartilagine, alia carne, alia tunicis carnosis. Aliorũ fructus in terra est, aliorum & extra, aliorum non nisi extra. Quædam iacent crescuntq;, ut cucurbitæ & cucumis. Eadem & pendent, quanq; grauiora multo etiam ĳs quæ in arboribus gignuntur. Sed cucumis cartilagine. Cortex huic uni maturitate transit in lignum. Terra condun tur rhaphani, napiq;, & rapa, atq; alio modo inulæ, siser, pastinacæ. Quædam uocabimus ferulacea, ut anethum, maluas. Namq; tradunt autores, in Arabia maluas septimo mense arborescere, baculorum usum prębere extemplo. Sed & arbor est malua in Mauritania Lixi oppidi æstuario, ubi Hesperidũ horti fuisse produnt. 200. passuũ ab oceano, iuxta delubrum Herculis, antiquis Gaditano, ut ferunt. Ipsa altitudinis pedes. 20. crassitudinis, quam circumplecti nemo possit. In simili genere habebitur & cañabis. Nec non & carnosa aliqua appellabimus, ut spongias in humore pratorum enascentes. Fungorum enim callum, in ligni arborumq; natura diximus, & alio genere tuberum pauloante.

¶ Ratio rigandorum hortorum, & quæ translata meliora fiant. Item de succis hortensiorum & saporibus, ex Plinĳ libro. 19. capite duodecimo.

D HIS HORAE rigandi matutina atq; uespera, ne inferuescat aqua sole. Ocimo tantum & meridiana etiam. Satum celerrime erumpere putant inter initia feruenti aqua aspersum. Omnia autem translata meliora grandioraq; fiunt, maxime porri, napiq;. In translatione & medicina est, desinuntq; sentire iniurias, ut gethyum, porrum, rhaphani, apium, lactucæ, rapa, cucumis. Omnia autem syluestria fere sunt & folĳs minora & caulibus, succo acriora: sicut cunila, origanum, ruta. Solummodo ex omnibus lapathum syluestre melius. Hoc insatiuum rumex uocatur, nasciturq; fortissimum. Traditur semel satum durare, nec unquam uitiari, terra maxime iuxta aquam. Vsus eius cum ptisana tantum in cibis leuiorem gratioremq; saporem præstat. Syluestre ad multa medicamenta utile est. Adeoq; nihil omisit cura, ut carmine quoq; comprehensum repererim, in fabis caprini fimi singulis cauatis; si porri, erucæ, lactucę, apĳ, intubi, nasturtĳ semina inclusa ferantur, mire prouenire. Quæ sunt syluestria, eadem in satiuis sicciora intelliguntur & acutiora. Namq; & succorum saporumq; dicenda differentia est, uel maior in his q̃ pomis. Sũt autem acres cunilæ, origani, nasturtĳ, sinapis. Amari, absinthĳ, centaureæ. Aquatiles, cucumeris, cucurbitæ, lactucæ. Acuti tantum cunilæ. Acuti & odorati, apĳ, anethi, fœniculi. Salsus tantum e saporibus non nascitur, alioquin extra insidit pulueris modo, & circulis tantum aquæ, ut intelligatur uana, ceu plęrumq; uitæ persuasio. Panax Piperis saporem reddit, magis etiam siliquastrum, ob id piperitidis nomine accępto. Libanotis odorem thuris, murrha myrrhæ. De panace abunde dictum est. Libanotis locis putridis & macris ac roscidis seritur semine. Radicem habet olusatri, nihil a thure differentem. Vsus eius post annum stomacho saluberrimus. Quidam eam nomine alio rosmarinum appellant. Et smyrnium olus seritur ĳsdem locis, myrrhamq; radice resipit. Eadem & siliquastro satio. Reliqua a cæteris odore & sapore differunt, ut anethum. Tantaq; est diuersitas atq; uis, ut non solum aliud alio mutetur, sed etiam in totum auferatur. Apio eximi in coctis obsonĳs aceto, in eodem cellario in saccis odorem uino grauem. Et hactenus hortensia dicta sint, ciborum gratia duntaxat. Maximum quidem opus in ĳsdem naturæ restat, quoniam prouentus tantum adhuc, summasq; quasdam tractauimus. Vera autem cuiusq; natura non nisi medico effectu prænosci potest, opus ingens occultumq; diuinitatis, & quo nullum reperiri possit maius. Ne singulis id rebus contexeremus iusta fecit ratio, cum ad alios medendi desyderia pertinerent, longius utriusq; dilationibus futuris si miscuissemus. Nunc suis quæq; partibus constabunt, poteruntq; a uolentibus iungi.

De morbis hortorum, & remedijs circa formicas, & culices, ex Plinio lib. 19. capite decimo.

A

MORBOS HORTENSIA quoq; sentiunt, sicut reliqua terræ sata. Namq; & Ocimum se necat, degeneratq; rite in serpyllum, & sisymbrium in calamintam. Et ex semine brassicæ ueteris, rapæ fiunt. Atq; inuicem enecatur cyminum ab imo dorso, nisi repurgetur. Est autem unicaule, radice bulbo simili, non nisi in solo gracili nascens. Alias priuatim cymini morbus, scabies. Et ocimum sub canis ortu pallescit. Omnia uero accessu mulieris menstrualis flauescunt. Bestiolarum quoq; genera innascuntur. Napis culices, rhaphano erucæ, & uermiculi. Item lactucis & oleri. Vtrisq; hoc amplius, limaces & cochleæ. Porro uero priuatim animalia quæ facillime stercore iniecto capiuntur, condentia in id se. Ferro quoq; non expedire tangi rutam, cunilam, mentam, ocimum, autor est Sabinus Tiro in libro cepuricon, quem Mæcenati dicauit. Item contra formicas non minimum hortorum exitium, si non sint rigui, remedium monstrauit, limo marino, aut cinere obturatis earum foraminibus. Sed efficacissime heliotropio herba necantur. Quidam & aquam diluto latere crudo inimicam eis putant. Naporum medicinæ sunt, siliquas una seri, sicut olerum cicer. Arcet enim erucas. Quæ si omisso iam natæ sint, remedium absinthij succus decocti inspersus & sedi, quā aizoum uocāt, genus hoc herbæ diximus. Semen olerum si succo eius madefactum seratur, olera nulli animalium obnoxia futura tradunt. In totum uero nec erucas, si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere fœminæ duntaxat. Aduersus erucas & cancrum fluuiatilem in medio horto suspensum auxiliari narrant. Sunt qui sanguineis uirgis tangant ea, quæ nolunt his obnoxia esse. Infestant & culices hortos, riguos præcipue, si sunt arbusculæ aliquæ. Hi galbano accenso fugantur.

Sabinus Tiro.

De qualitatibus Herbarum uestigandis ex colore, odore, & succis, ex Plinij libro. 21. capite septimo.

B

TROIANIS temporibus ei iam erat honos. Et hos certe flores Homerus treis laudat, loton, crocon, hiacynthum. Omnium autem odoramentorum, atque adeo herbarum differentia est in colore, & odore, & succo. Odorato sapor raro ulli non amarus, econtrario dulcia raro odorata: itaque & uina odoratiora mustis, syluestria magis omnia satiuis. Quorundam odor suauior e longinquo est, propius admotus hebetatur, ut uiolæ. Rosa recens a longinquo olet, sicca propius. Omnis autem uerno tempore acrior, & matutinis. Quicquid ad meridianas horas diei uergit, hebetatur. Nouella quoque uetustis minus odorata. Acerrimus tamen odor omnium æstate media. Rosa & crocum odoratiora, cum serenis diebus leguntur: & omnia in calidis magis q̃ in frigidis. In Aegypto tamen minime odorati flores, quia nebulosus & roscidus aër est a Nilo flumine. Quorundam suauitati grauitas inest. Quædam cum uirent non olent, propter humorem nimium: ut buceros, quod est fœnum græcum. Acutus odor non omnium sine succo est, ut uiolæ, rosæ, croco. Quæ uero ex acutis succo carent, eorum omnium odor grauis, ut in lilio utriusq; generis. Abrotonum & amaracus acres habent odores. Quorundam flos tantum iucundus, reliquæ partes ignauæ, ut uiolæ ac rosæ. Hortensium odoratissima quæ sicca, ut ruta, menta, apium, & quæ in siccis nascuntur. Quædam uetustate odoratiora, ut coronea: eademq; decerpta, q̃ in suis radicibus. Quædam non nisi defracta, aut ex attritu olent. Alia non nisi detracto cortice. Quædam uero non nisi usta, sicut thura, myrrhęq;. Flores triti omnes amariores q̃ intacti. Aliqua arida diutius odorem continent, ut melilotos. Quædam locum ipsum odoratiorem faciunt, ut iris, quin & arborem totam cuiuscumq; radices attingunt. Hesperis noctu magis olet, inde nomine inuento. Animalium nullum odoratum, nisi de pantheris quicq; dictum est, si credimus.

Buceros, fenū græcum.

Quibus temporibus maxime legendæ sunt herbæ, ex DIOSCORIDIS prologo.

VERVM INPRIMIS curam impendere oportet, ut suis temporibus singula & demetantur, & recondantur. Intempestiue enim decerpta, conditaue, aut nullo, aut euanido munere funguntur. Serena etenim cœli constitutione demetenda sunt. Magni siquidem refert inter colligendum, si uel squallores, uel imbres infesti sint: quemadmodum si loca in quibus prodeunt cliuosa, & uentis exposita sint, & perflata, frigidaq;, & aquis carentia.

C in his enim locis uires eorum longe ualidiores intelliguntur. Contra, quæ in campestribus, riguis & opacis, cæterisq; locis a uento silentibus enascuntur, plærumq; degenerant, & minus uiribus ualent: multoq; magis, si non suis horis peropportune colligantur, aut si per imbecillitatem intabuerint. Neq; ignorandum, q sępe præcoci, aut serotina loci natura, aut anni clementia, maturius, aut celerius adolescunt. Nonnulla propria ui hyeme florent & folia pariunt, quædam bis anno florifera. Quare cui in animo est, horum peritiam assequi, necesse est ijs prima germinatione solo emergentibus, adultis, & senescentibus adesse. Nam qui pullulanti hærbæ duntaxat astiterit, adultam cognoscere non potest: neq; qui adultam tantum inspexerit, nuper erūpentem noscet. Quo fit, ut propter mutatam foliorum faciem, caulium proceritates, florum, seminisq; magnitudinem, nonnnlli qui olim has ætatum uarietates non perspexerunt, magno in errore uersentur. Quæ caussa etiam nonnullis scriptoribus imposuit, qui herbas quasdam, uerbi gratia Gramen, Quinq; folium, & Tussilaginem, emittere florem, fructum, & caulem negant. Ergo qui sæpius ad uisendas herbas, & earum loca se contulerit, earum cognitionem maxime consequetur. Scire etiamnum conuenit, sola ex herbaceis medicaminibus Veratri genera, nigrum inquam & candidum, multis edurare annis: reliqua a trimatu inutilia. Quæ uero ramis scatent, sicut Stichas, Trixago, Polium, Abrotonum, Seriphū, Absinthium, Hyssopum, & alia id genus semine pregnantia, demetantur, Flores quoq; antea quam sponte sua decidant, Fructus autem ut maturi excutiantur necesse est, & semina ubi siccari cœperint, priusq; defluant. Herbarum succus, & foliorum elici debet, germinantibus adhuc cauliculis. Lac & lachrymæ excipiantur, inciso per adolescentiam caule. Radices, & liquamenta, corticesue, ut recondantur, eximere conuenit, cum hærbæ suis folijs exuuntur. Siccc antur etiam expurgatæ inibi, locis aspergines non redolentibus: sed quæ luto, aut puluere sunt oblitæ, aqua elui debent. Flores, & omnia quæ iucundum odorem efflant, arculis tiliaceis nullo situ obductis reponantur. Nonnunq; charta, aut folijs semina, ut perennent, apte inuoluuntur. Liquidis medicaminibus densior materia, argentea, uitrea, aut cornea conuenit. Fictilis, etiamsi modo rara non sit, accommodatur, & lignea, præsertim e buxo: sed ænea uasa liquidis oculorum medicamentis, quæ aceto, pice liquida, aut cedria componuntur. Adipem autem & medullas stagneis uasis recondi conuenit.

D De differentijs HERBARVM ex historia plantarum THEOPHRASTI.

¶ Parteis primæ, maximæ, commumunesq; PLANTARVM sunt

Radix. Ramus.

Caulis. Surculus.

Radix, id sunt quo alimentum attrahitur.

Caulis, in quod alimentum defertur.

Rami, q a caule fissi multiplices sparguntr.

Surculus, quod ex his indiuiduū, simplex q; oritur.

¶ Secundæ partes.

Cortex. Lignum.

Matrix, id est, medulla.

¶ His quædam quasi annuæ parteis accedunt, quæ partui fructuum accommodantur.

Folium. Flos.

Pediculus, id est, quo folium dependet.

Capreolus. Muscus.

Semen. Fructus.

Neruus. Vena. Caro.

¶ Partes nouissimæ.

Humor. Liquor. Lachryma.

¶ De NERVIS.

Nerui ac uenæ per se quidem nominibus carent, quadam uero similitudine, nomina partium animalium consortiuntur.

Neruos habent, fissilia, pręlonga, cōtinua.

Venæ neruo similes, sed maiores, crassioresq;, & ramulos, humoremq; habentes.

Caro omnibus dimensionibus diuidi potest.

Cortex pars ultima, & a subiecto corpore separabilis.

Matrix, quod in medio ligni tertium a cortice continetur, uelut medulla in ossibus. Nonnulli appellant id, Cor.

Lignum, quod ex neruo & humore, nonnulla etiam carne.

¶ De constitutione prædictorum.

Hæc cum indurescunt, transeunt in lignum, ut Palma, Ferula.

Matrix ex carne & humore coalescit.

Cortex quidem ex tribus illis. ut Roboris, Populi, Pyri.

Quædam ex humore & neruo. ut Vitis.

Folia, ex humore & carne.

¶ Prima nascentium DIFFERENTIA.

Arbor. Frutex.

Suffrutex. Herba.

ARBOR est, quod radice, caudice simplici, ramosum, nodosum, surculosum, aut facile dissolubile assurgit. ut Olea, Vitis, Ficus.

Frutex quod ab radice caudice multiplici ramosumq; se attollit. ut rubus, paliurus.

Herba q̃d ab radice foliatũ sine caudice prouenit, semeq̃; caule fert. ut frumẽta, atq; olera.

ℂ Secunda differentia ARBORVM.

Sunt enim

Vrbanæ. Steriles.
Syluestres. Floriferæ.
Fructiferæ. Flore carentes.

ℂ Tertia differentia De ARBORVM Formis.

Formis quoq; in ipsis differentiæ totorum atq; partium patent.

Magnitudo. Mollicia.
Paruitas. Leuitas.
Duricia. Asperitas corticis.
Foliorum pulchritudo.
Bonitas & prauitas fructuum.

ℂ Quarta differentia PLANTARVM.

Quædam non nisi in aquis uiuunt.
Quædam in terra sicca tantum.
Aliæ in paludibus.
Aliæ in lacubus.
Aliæ in fluuijs.
Quædam in ipso etiam mari.
Quædam in littoribus.

ℂ Quinta differentia PLANTARVM.

Aliæ proceræ. ut,
Abies. Pinus. Cupressus.
Quædam caudice breui. ut,
Salix. Ficus. Punica.
Quædam item
Caudice uno. Minus ramosæ.
Pluribus. Crassæ.
Ramosæ. Tenues.
Cortice tenui sunt,
Laurus. Tilia.
Cortice grosso,
ROBVR.
Cortice leni.
Malus. Ficus.
Cortice scabro.
Robur. Suber. Palma.

Hæc cum adolescunt, leniori cortice sunt: cum succrescunt, crassiore.

Quibusdam cortex cadit. ut,
Portulacæ. Vnedoni. Arbuto.
Quibusdam cortex carnosus. ut,
Suberi. Robori. Populo.
Alijs neruosus & macilentus. ut,
Viti. Arundini. Tritico.
Alijs multiplicibus tunicis. ut,
Tiliæ. Lino.
Abieti. Genistæ.
Viti. Cæpis.
Alijs simplex. ut,
Fico. Arundini. Lolio.

ℂ Sexta differentia ab ARBORVM MEDVLLIS.

Aliæ { Habent medullas. / Carnosam medullam. / Lignosam. / Membranę similem. / Carent medullis. }

Medullam carnosam habent
Vitis. Ficus. Punica.
Sambucus. Ferulæ.
Lignosam medullam habent.
Larix. Abies. Pinus.
Duriorem & spissiorem.
Cornus. Ilex. Morus.
Robor. Cytisus
Ebenus. Celtis.

Quæ quidem coloribus distant.
Magnam atq; perspicuam,
Ilex. Robur.
Paruam, incertioremq;,
Olea. Buxus.
Nomen enim in his distincta spectatur.
Nullam,
PALMA.

ℂ Septima differentia a RADICIBVS.

Multas & longas Radices habent
Ficus Robur Platanus.
Paucas
Punica Malus.
Vnam tantum
Abies Pinus.
Quibus una tantum prægrandis descendit.
Nodosas & uillosas.
OLEA.
Altas
ROBVR.
Lignosas
OZYMON.
Carnosas.
Beta Aron Hastula regia.
Ex carne & cortice
Raphani Rapæ.
Geniculatas.
Harundines Gramina.

ℂ Octaua differentia PLANTARVM.

Aliæ nodosæ. Aliæ Enodes.

C Enodes

Iuncus Tipha Gladiolus

Paluſtrina,& quibus cortex leuis.

Nodoſæ

Sambucus Olea

Laurus Pinaſter

Ficus Oleaſter.

Ex quibus quædam minus, quædam uero magis nodoſæ.

Mares frequenter fœminis nodoſiores, in quibus uterq; ſexus habetur.

Quod in arboribus Nodus, in Vitibus uocatur Gemma, in Harundinibus Geniculum, in Vlmo & Robore Crade uocatur.

¶ Nona differentia PLANTARVM & Arborũ.

Quædam longæ. ut,

Abies Cupreſſus Palma.

Et quæ ſimpliciore aſſurgunt caudice.

Quædam in ramos ſparguntur. ut,

Punica Malus.

Quædam decurtatæ plus fructus afferunt. ut,

Vitis. Quæ uero

Non truncatæ, minus afferunt.

¶ Vndecima differentia PLANTARVM, & Arborum.

Ex Vrbanis

D Quædam perpetuo uirent. ut,

Olea Palma Laurus.

Pini genus quoddam

Myrtus Cupreſſus.

Ex Syluestribus

Abies Sabina Pinaſter.

Iuniperus Smilax Thuia.

Et ea quam Archadeȩ Phellodryn appellant.

Tilia Ilex

Cedrus Celaſtrus

Picea Phillyca

Mirica Acuta ſpina

Buxus Apharca.

Arbores in Agro Elephantino.

Quercus in agro Thurio.

Platanus in Creta.

Platanus alia in Cypro.

Quæ monte Olympo proueniunt.

Potulaca Arbutus

Terebinthus Laurus.

Potulaca & Vnido folia inferiora dimittũt, cacuminibus perpetuo uirent, ramisq; aſſidue præpoſtere gignunt.

Ex Fruticibus

Ruta Sanſucum

Braſſica Serpillus

Roſa Libanotis, id eſt, Roſmarinus

Viola Apium

Abrotanum Aequapium

Papauer, & ſylueſtrium genera complura.

Ex Fruticibus.

Hedera Rubus Harundo

Rhamnus Cedrula.

Ex his nõnulla cacumine perdurant, amiſſis reliquis. ut,

Apium Aequapium Origanum.

Nam & Ruta affligitur atq; mutatur.

Quædam cito germinant, & tardius mittunt folia. ut,

AMYGDALA.

Quædam tardius germinant, & æque citius amittunt folia. ut,

MORVS.

Citius amittũt folia, quæ in locis arctibus: tardius quȩ in humidis. Item citius ueteranæ, tardius nouellæ plantulæ.

¶ Decima differentia a FOLIIS.

Vertunt ſupinas parteis foliorum mox poſt ſolſticium Aeſtiuum

Olea Vlmus

Tilia Populus.

Eorum argumento ruſtici ſolſticium confectum intelligunt.

Quædam ampla folia habent. ut,

Vitis Ficus Platanus.

Quædam anguſtiora. ut,

Olea Punica Myrtus.

Rara

Pinus Abies Cedrus.

Carnoſiora

Cupreſſus Miricæ Malus.

Et in fruticum genere Stibia.

Ex Herbis carnoſa.

Semperuiuum Polion.

Harundinacea

Palmæ Gladiolus

Coici Butomos.

Et quæ folijs angularibus conſtant.

Orbiculata. ut,

PYRI.

Oblonga. ut,

MALI.

In acutum producta. ut,

HEDERA.

Serrata & multifida

Abies Filix.

Vitis quoq; aliquatenus fiſſa, Fici.

Inſecta

Vlmus Robur Nux auellana.

Quædam cum extremo, tum lateribus ſinuata conſidunt.

Ilex Robur Smilax

Rubus Paliurus.

Quibuſdam ſpinæ pro folio ſunt. ut,

Acorni Drypodi.

Acane, omniq; pene generi ſpinoſo

Folium nullum habet
ASPARAGVS.
Pediculo carent
Scyllæ Bulbi.
Pediculos longos habent
Vitis Hedera.
Breues
OLEAE.

De Oleribus Duodecima differentia.

Quibusdā statim ab radice orit̄ olus. ut,
Cepe Intybo erratico
Allio Hastulæ regiæ
Scillæ Isirinchio
Bulbo atq; in totū bulbosis.
Quibusdam folijs iam perfectis. ut,
Lactucæ Rubo Paliuro.

Tredecima differentia.

Quædam sunt folijs
Multis Ordinatis
Paucis Inordinatis.
Quædam folijs
Magnis Paruis Angustis
Leuibus Cauis
Aculeatis Asperis.
Quædam dependent ab
Radice. Germine Ramo
Caule Pediculo.
Quędam fructū super folijs gerūt. ut,
Laurus Alexandrina.

De CONSTITVTIone Foliorum.

Constant folia
Neruo Fici
Cortice ut
Carne Vitis.
Quædam ex neruo tantum. ut,
Harundinis Frumenti.
Humor communis omnium est.

De Pediculis.

Pediculorum
Alij ex neruo tantum constant. ut harundinis, frumenti.
Alij ex eisdem, quibus caulis.

De natura FLORVM.

Florum alij ex
Cortice Vena Carne.
Carne tantum, ut qui inter folia nascuntur.

De natura FRVCTVVM.

Fructuum
Alij ex carne & neruo.
Alij ex carne tantum.
Nonnulli ex cute.
Quædam ex humore & neruo. ut,
CVCVMERES.
Ex humore & cute, ut Mori, Punicæ.
Alij secus distinguuntur.
Omnium pars exterior cortex.
Interior caro.
Quorundam etiam nucleus.

A

De SEMINVM differentia.

Postremū in oībus semen est: hoc humorē, calorēq; insitum habet, qui cū desierint, semen infœcundum relinquitur.
Quorundam semen protinus post tegmen ambiens subest. ut,
Palmæ Nucis amygdalæ.
Quædam conteguntur carne.
Quædam siliquis.
Alia uasculis. ut Papauer.
Quædam folliculis.
Alia nuda patent. ut Anetum Coriamusu, Cuminum. Feniculus.
Arborum nulla semine nudo, sed aut carne obducto, aut cute, aut crusta, ceu glans.
Nullum in uasculo semen arboris est.

De differentia SVCCORVM. Nam

Alij uinosi Vitis, mori, myrti
Pingues Oleæ, lauri, nucis amygdalæ
Pini, laricis, abietis
Dulces Fici, palmæ, roboris, glandis B
Acres ut Origāi, satureię, nasturtij, sinapis
Amari Absinthij, fellis terrę
Odorati Anesi. cedrulæ
Diluti Prunorum
Acidi Punicorum.
Humorum alij
Lactei Papaueris, fici
Resinacei Abietis, Pini
Aquosi ut Vitis pyri, mali, cucumerum, cucurbitæ
Acres Tymi, satureię.
Suaueolentes Apij, anethi feniculi.

De differentia ODORVM.

Plantarum
Quædam flores habent odoratos.
Quædam folia odorata.
Quibusdam fructus odorati.
Alijs neutrum.
Alijs pars reliqua.

Differentia SAPORVM.

Plantarum
Quædam mandi queunt.
Aliæ edulijs ineptæ.
In quibusdam folia manduntur, non fructus. ut in Tilia.

C Quibusdam fructus & non folia.

Alia FLORVM differentia.

Florum alij

Lanuginei, ut	Vitis, mori, hederæ
Foliati, ut	Amigdalę, mali, pyri, pruni.
Grandes	Candidi
Bicolores	Phœnicei
Vnicolores	Subrubei Crocei.

Vno folio. ut Flos Iasionę.

Florem circa fructũ uitis olea producunt,

Semen sub floribus habet, Rosa

Cum seminibus flores edũt, Veneria, Cnicum, Gith, Pepo, Cucurbita, Cucumis.

De differentia in fructificando.

Arbores aliæ

Fructũ ex nouellis surculis gignũt, ficus, uitis.

Ex annatinis, olea, punica, nardus, amygdala, pyrus, myrtus.

Ex utrisq;

Grandibus ex ramis, Siliqua

In cacuminibus fructificant, Palma

Lateribus.

In parte utraq;.

D

Modus sationis & generationis ARBORVM.

Arborum aliæ

GIGNVNTVR

Sponte	Ramo
Semine	Surculo
Radice	Trunco
Auulsione	Ligno conciso.

De quibus latissime uide in Columella.

Oïa quę semẽ ferũt, semine quoq; gignunt.

Ex semine tantũ nascuntur.

Abies	Pinus	Palma
Larix		Omnes corniferæ.

Generatio SVFFRVTICVM.

Suffruticum atq; herbarum pars maior semine, radiceq; nascitur.

Quædã cum utroq;, nõnullæ ex germinib.

Arbores quę ex fructibus suis seruntur, oẽs fere deteriores proueniũt, Theop. lib. 2. cap. 3.

Quæ herbæ trãseant in alias.

Degenerant

Sisimbrium	Meu
Triticum	Lolium.

Alia differentia Radicum.

Radicum aliæ

Squamis constant	Rotundæ
Carne	Oblongæ
Cortice uestiuntur	Vescendę
Nudæ adhærent	Ingustibiles.

Quædam esui aptæ sunt, ut,

Hastulæ regiæ	Ensis	
Scyllæ	Pastinacæ	
Ari	Petroselini	
Herbæ dictæ	Dictami	Pampinellę.

Alia differentia ARBORVM.

Quædã perpetuo fructiferæ sunt, ut, Malus Assyria, quam alij Medicam uocant: omnibus horis pomifera est, alijs cadentibus, alijs maturescentibus, alijs uero subnascentibus. Plinius lib. 12. cap. 3.

Alia differentia.

Quędam suos populos etiã uestiunt, ut, Gossampini. Plinius lib. 12. cap. 11.

Quædam incolis dormire dicuntur.

Quibusdam perpetuo folia non decidunt: quod gelidis fontibus & imbribus rigentur. ut in Tylo.

In quibus cortices ualent, trunco sine sapore permanẽte. ut Xilocinnamũ, id est, lignum cinnami, in fastidio habetur, propter origani acrimoniam. Contra cortex in precio est.

Miraculum

Arbor quædam in Chora esse traditur una Syagrorum. Mirũ inquit Plinius de ea accępimus: cum Phenice aue, quæ putatur ex huius palmæ argumento nomen accepisse, iterũ mori, at renasci ex se ipsa (quod erat prius) pomis refertam. Plinius lib. 13. cap. 4.

Quarundam Arborũ fructus noti, arboribus ignotis, Differentia alia.

Arboris thuriferæ facies quæ sit, necdũ constat. Res enim inquit Plinius, in Arabia gessimus, & Romana arma, magnam partem eius penetrauere. C. etiã Cæsar Augusti filius inde gloriam petijt, nec tamen ab illo, quod equidem sciam, latino, arborum earum tradita est facies. Græcorum exempla uariant. Alij folio pyri, minore duntaxat, & herbidi coloris tradidere. Alij Lentisco similem, subrutilo folio. Quidam Terebinthum esse: & hoc uisum Antigono regi allato frutice. Iuba rex ijs uoluminibus, quæ scripsit ad C. Cęsarem Augusti filium, ardentem fama Arabiæ, tradit contortę esse caudicis, ramis aceris, maxime põtici, succũ amygdalę mõ emittere, talesq; in Carmania apparere: & in AEgypto satas, studio Ptolomeorum regnantium. Cortice lauri esse constar. Quidam per folium simile esse dixere. & cætera quæ sequuntur libro. 12. cap. 13.

Miraculum de Cinnamomo.

Cinnamomum autem non posse metiri nisi

deus permiserit. Iouem hunc intelligunt Ethiopes. Assabinum illi uocant. 44. boum, caprarumq; & arietum extis impetrat uenia metendi. Non tamen aut ante ortum solis, aut post occasum licet. Sarmēta hasta diuidit sacerdos, deoq; partē ponit: reliquū mercator in nassas condit. Est & alia fama, cum Sole diuidi, ternasq; parteis fieri: deinde sorte germina discerni. Quodq; Soli cesserit relinqui, ac sponte cōflagrare. Plin. lib. 12. cap. 19.

Arbores & Plantæ quædā etiam abortiūt.

Arborum etiam abortus inuenimus: fit aūt & serēdi genere, & recidendi. Pli li. 12. ca. 2.

¶ Differentia Radicum alia.

PLANTARVM

Quædam lentis palustris modo īnatant aquas, sine omī prorsus radice. ut malabathrū, Indi Nardi folium, cuius meminit Dioscorides libro primo.

Quędam nodosas habent radices. ut gnā Satyrionis, Aristolochię, & omnia gnā Bulboꝝ.

Quædam teneras. ut Ozymon.

Quędam prępingues. ut Asphodelus. Sigillum Mariæ.

Quędā fere pręcisas in meditullis. ut Valeriana, & quę uocatur, Morsus diaboli.

Quædam comatas.

Quædam sectas.

Quædam succinctas ac breues.

Quædam prolixas imodice. cuiusmodi de μῶλυ meminit Plinius, qui sibi afferri hanc e Campania fecit, aliquot diebus effossam, inť difficultates saxeas, radicis. 25. pedes longam, & nec sic quidem solidam, sed abruptam. uide Plinium lib. 25. cap. 4.

Eandem arborum differentiam, lege apud Theophrastum cap. 7. lib. 3.

Quædam infinitis nodis. ut uerrucaria.

Quędā intortis. ut Colubrina & Tormētilla

Quędam acuta tantum radicula, sine oībus prorsus comis.

Quędam alba, quędam nigra radice, rubra, spicea, subspicea, uiridi.

¶ Differentia a duratione.

PLANTARVM

Quædam ad multos annos durant. ut Veratrum, siue nigrum, siue candidum.

Quædam bieñio, triennio, quinquennio.

Longissimo tempore durat Elaterium.

Chamęleon niger. 40. annis.

Centaureum non ultra. 12.

Peucedanum & Aristolochia. 5. aut. 6.

Vitis syluestris āno uno, si in umbra seruet.

¶ Alia Plantarum differentia.

Quędā syluestres, quę nullibi felici9 ꝑueniūt q̄ in cāpis. ut Genistę. Myricę, & id gen9 alia.

Quædā hortenses. ut Hyssopus. Absinthiū.

Quædam coronarię. ut, Rosæ, Lilia, Heliochrysos. Aliæ non Coronariæ. A

¶ Differentia alia ex sapore

PLANTARVM.

Quædam sapore sunt

Dulces	Insipidæ	
Salsæ	Acetosæ	Amaræ
Stipticæ	Acutæ	Ponticæ.

¶ Alia ex qualitate Plantarum. Nam

Infrigidant	Incidunt
Desiccant	Diuidunt
Calefaciunt	Subtiliant
Humectant	Aperiunt
Glutinant	Occidunt
Stringunt	Emundant
Impellunt	Expellant
Incrassant	Putrescere faciunt.

Verum huiusmodi quæ sint, in Classibus temperamentorum infra recensentur.

¶ Differentia alia de odore

PLANTARVM.

Quædam humiditate superflua obtundente, donec ea resoluatur absq; odore perseuerāt. Aliquæ econtrario, quæ sicca, nullum, uiridia magnum odorem mittunt. Quædam siue recentes, siue siccæ, semper tamen proprium odorem spirant.

¶ De differentijs Vitium. B

Vitium genera magitudine, colore, saporibus, acinisq; multiplicantur & differunt. Nam

Purpureo nitent colore.
Fulgent roseo, nitentq; uiridi.
Candidæ, nigræq;, sed uulgares.
Tument māmaꝝ modo bumasti
Quędā Pręlongis dactyli porrigunť acinis.
Durant aliæ per hyemem, pensili concameratæ nodo.
In sua tm̄ continenť anima, ollis fictilibus, et insuper dolijs inclusæ, stipatæ uinaceis circumsudantibus.

Alijs gratiam, qui & uinis, fumus affert fabrilis: ijs gloriam præcipuā in fornacibus Affricæ Tiberij Cæsaris autoritas fecit.

¶ De uarijs gn̄ibus Vitium.

Genera Vitiū cōprehēdi inqt Plinius, unus numero existimauit Democrit9, cūcta sibi Gręcię cognita ꝓfessus. Cęteri innumera atq; infinita esse ꝓdiderunt: quod uerius apparebit ex uinis. Nec omnia dici possunt: quippe quę totidem pene sunt, quot uina. Pli. li. 14. ca. 2.

Sunt igitur Vites

Amineæ, atq; ex ijs quędam quę dicunť: Germannę, Gemellæ, Lanatæ

Nomentanæ: quæ & Rubellæ

C

Apianae, ab apibus sic dictae	
Chiae, Thasiae	Heluenacae
Eugeniae	Spioniae
Rheticae	Veniculae
Allobrogicae	Serculae
Varianae	Surrentinae
Albueles	Pompeianae

❡ Alia differentia PLANTARVM.

Quaedam ex semine proueniunt, ut maxima fere pars.

Quaedam sine semine sponte exiliunt sua, non aliter quam animalia. Quorum quaedam ex semine procreantur coitus, alia ex terra sine omni semine producuntur: lib. 1. caussarum de plant. cap. 1. Theophrastus.

❡ Alia differentia.

Quibus ad unguenta utuntur, haec fere sunt.

Casia	Costus
Cinnamomum	Ligusticum
Cardamomum	Crocum
Nardus	Myrrha
Nerum	Gladiolus
Balsamus	Iuncus
Aspalathus	Calamus
Styrax	Samsucus
Consecratrix	Lotus
Narta	Anethum.

D

HORTORVM: Alia cortices, Alia rami, Alia ligna, Alia semina, Alia lachrymę, Alia flores.

Quaedam multis locis proueniunt
Quaedam in Asia tantum
Quaedam locis apricis.
Quaedam argillosis.

❡ Alia differentia Arborum.

Arborum quaedam felicius in montibus proueniunt, pręsertim apud Macedones, ut

Abies	Taxus
Pinastrum	Iuniperus
Picea	Terebinthus
Aquifolia	Caprificus
Tilia	Philyca
Caprifolia	Apharca
Carpinus	Nux iuglans
Buxus	Castanea.
Portulaca	Ilex.

Quaedam in plana descendunt

Tamarix	Pomus
Vlmus	Ostrya
Populus	Celastrus
Salix	Fraxinus
Cornus	Paliurus
Alnus	Spina acuta
Robur	Acer, quam in monte Caprinam, uel Gallicam in plano uocant.
Lacara	
Pyrus	

❡ NOTIO.

Omnia quae communia montibus, planisque habentur, ampliora, uisuque pulchriora in planis proueniunt, sed usu meliora tam materiae, quam fructu: pyris malisque exceptis.

❡ Differentia alia de flore arborum.

Quaedam abunde florent.
Quaedam parum.
Aliae sine omni prorsus flore.
Quaedam florent, sed fructum non ferunt, ut altera Iuniperi species.
Quaedam minime florent, & fructum protinus ostendunt.
Aliis mox,
Aliis tardius proueniunt germina.

❡ Alia differentia de flore.

Singularum arborum

Alię cum urbanis germinare incipiũt, ut Potulaca, Apharca, Pyrus.
Aliae ante fauonium. ut, Cornus.
Alię post fauonium. ut, laurus, alnus.

Aliae mature, ut

Nux iuglans	Quercus
Sambucus	Populus
Vlmus	Salix

Paulo ab his serius Platanus.

Quędam statim ineunte Vere, ut,

Caprificus	Philyca	Spina acuta
Paliurus		Terebinthus
Nux iuglans		Castanea

Aliae serius, ut, Malus
Tardissime, Suber. Aria. Quadratoria, Thuia, Taxus.

❡ Alia differentia de fructificatione arborum.

Variant & in fructuũ prolatiõe arbores. nã
Quaedam circa aestiua solstitia, ut, corni
Quędã circa messem tritici, ut, Terebinthus
Quaedam aestate. ut, Fraxinus, & Acer.
Quędã autũno. ut, nux iuglãs, Pyrorum genus
Circa uergiliarum occasũ, ut, Castanea, robur
Quędam post uergiliarum occasum, ut, Philyca, Ilex. Paliurus. Spina acuta.
Quaedam hyemis initio, ut, Caria.
Quaedam primis frigoribus, ut, Malus.
Omnium tardissime suos fructus perficiũt Iuniperus, Celastrus, Ilex.
Plura de hoc Theophrastus lib. 3. cap. 3. 6.

Classes Temperamentorum. A

A

Absinthium cõmune ca.in primo.sic.in secundo, uel tertio, sed succus est calidior.
Abrotanum, ca.in tertio, sic.in secundo.
Auiceña ca.& sic.in secundo.
Acetosa, fri.in primo. alij in tertio, sic.in sec.
Acacia fri.in secundo.sic.in tertio, aut sec.
Acorus ca.sic.in secundo.
Agaricus ca.in primo.sic.in secundo.
Agnus castus ca.sic.in tertio, alij in secũdo, certi ca.in primo.sic.in secundo.
Acetum fri.sic.
Allium domesticum, ca.sic.in tertio.a
Alumen, ca.sic.in tertio. alij in quarto.
Aloe ca.in principio secundi, sic.in tertio.
Alkekengi fri.sic.in secundo.
Althea, ca.hum.in primo.
Ameos ca.sic.in tertio.
Amomum ca.sic.in tertio. Auiceña, ca.sic. in secundo.
Amigdala dulcis ca.hu.in primo.
Ambra ca.in secundo.sic.in primo.
Amidum ca.hu.uersus primum.
Anacardi ca.sic.in quarto
Antimonium fri.sic.in tertio
Anetum ca.in tertio.sic.in principio secun.
Anisum ca.sic.in tertio
Anguria fri.hu.in secundo: semen eius frig. sic.in primo
Aqua lactis, fri.hu.in primo
Auellana domestica, ca.sic.in primo: & assatæ sunt sicciores.
Anthos ca.sic.in tertio
Apium domesticum ca. in principio tertij, sic.in medio tertij.
Armoniacum ca.in tertio, sic.in secundo.
Arsenicum, ca.in tertio, sic.in secundo.
Arthemisia ca. sic.in secundo.
Aristologia, ca.in primo.sic.in secundo.
Arancia tota, fri.hu.in principio primi.
Arancię cortex ca.sic.in secundo
Aranciæ acetositas, fri.hu.in secundo.
Asa fetida, ca.sic.in tertio
Asara baccara, ca.sic.in tertio.

B

Bismalua est malua agrestis, ca.hu.in primo
Bacca lauri, ca.sic.
Balaustia fri.sic.in secundo.
Balsamita ca.sic.in tertio
Basilicon ca.sic.in fine secundi.
Baucia ca.in medio secundi, hu.in primo.
Bdellium iudaicum, ca.in secundo, hu.in primo. alij, ca.sic.in primo.
Been radix, ca.hu. in secundo, sed sicca minus humida.
Been magnũ, ca. in principio tertij, siccũ in secundo.
Bethonica rubea, ca.sic.in primo
Berberis fri. sic.in fine tertij, alij in secundo, fri.sic.
Blacca bisantia, ca.sic.in secundo.
Bleta agrestis fri.hu.in secundo.
Bleta alba, fri.in primo.hu.in secundo.
Bardana, ca.hum.in primo
Bolus armenus, fri.sic.in secundo
Borax, ca.sic.in quarto
Borago ca.hu.in medio primi.
Buglossa, ca.temperate, hu.in fine primi.
Butyrum crudum ca.hu. in primo
idem
Butyrum recens ca.hu.in primo
Branca ursina, ca.hu.in secundo
Brionia, ca.sic.in secundo
Bitumen iudaicum, ca.sic.in tertio
Bruscus ca.sic.in secundo..

C

Calendula, ca.sic.
Caulis, ca.in primo.sic.in secundo.
Carpobalsamum ca.sic.in secundo
Castoreum, ca.in fine tertij, ca.in secundo.
Cardamum maius, ca.sic..in tertio
Cardamomum minus simpliciter intelligitur, ca.sic.in tertio
Calamus aromaticus, ca.sic.in tertio B
Casia fistula, ca.hu.in primo.
Cassia lignea, ca.sic.in tertio, alij in secundo
Cantarides, ca.sic.in tertio
Camfora fri.sic.in tertio.
Camedreos, ca.sic.in tertio.
Camepytheos, ca.sic.in tertio
Camomilla, ca.sic.in primo.
Capillus ueneris inter caliditatem & frigiditatẽ medium tenet, sic.est, recens humida.
Calamentum ca.sic.in tertio
Carui ca.sic.in tertio.
Cathaputia ca.in tertio, hu.in primo
Carthamus ca.in secundo.sic.in tertio.
Caparus ca.sic.in secundo
Cauda equina, fri.in primo., sic.in secun.
Cortigiola
Centumnodia fri.hu.in secũdo.
Cauda uulpis. uel i principio ter
Virga pastoris fœm. tij, certi uolũt fri.
Sanguinaria sic.in secundo.
Cerusa.fri.sic.in secundo
Cretanus marinus, ca.sic.in tertio.
Centaurea, maior & minor, ca.sic.in secũ.
Chelidonia, ca.sic
Cerasum frigidum, humidum in primo, sed non siccum.
Cheiri cal. sic. apostemati duro petrificato ualet plurimum.

C Citonium fri. in primo, sic. in principio secundi.
Citrum totum fri. sic. in primo.
Citri cortex exterior ca. in primo.
Citri pars interior acetosa & acris, fri. in secundo. sic. in primo.
Carnositas citri, siue caro eius, qđ idē est, fri. in primo, hu. in primo.
Citri cortex, ca. in primo, sic. in secundo, aut æqualis.
Ciprus fri. in primo, sic. in principio secūdi.
Ciperus ca. sic. in secundo.
Ciclamen ca. sic. in tertio.
Cin̄amomum ca. sic. in tertio.
Cicorea domestica, fri. sic. in secundo.
Ciminum ca. sic. in tertio
Cicuta fri. sic. in tertio ad quartum
Citrulli semen, fri. hu. in primo
Cicer album, ca. sic. in primo.
Cicer rubeum, ca. in primo, & parum plus, sic. in primo: sed recentia humida sunt.
Cinoglossa fri. sic.
Costus, ca. sic. in tertio.
Coloquintida, ca. in tertio, sic in secundo.
Coriandrum fri. in fine primi, sic. in secūdo
Coriandri pars corticalis extrinseca parua ca. & sic. est in secundo. Et in acetum coriandrum infunditur: ut illa pars caliditatis, & malicia ab ea remoueatur, etiam ut subtilietur reliqua pars eius, uel substantia, & facilius penetret ad patres eius profundiores.

D Crocus ca. in secundo, sic. in primo.
Coagulum ca. sic. Pla. fri. sic.
Cornu cerui, fri. sic.
Corallus fri. sic. in secundo, aut in primo.
Cucumer fri. hu. in secundo.
Cucumer asininus ca. sic. in quarto.
Cubeba ca. sic. temperare, alij ca. & sic. in secundo.
Cuscuta ca. in primo, sic. in secundo
Cucurbita fri. hu. in secundo.
Cipressus ca. in primo, sic. in secundo.
Nux cipressi, ca. sic.
Crisomula fri. hu. in secundo.

D

Diptamus ca. sic. in tertio
Doronicum ca. sic. in tertio
Dragagantum fri. in secundo, hu. in primo
Dactylus nō recens ca. sic. in primo, recens ca. hu. in primo.

E

Ebulus Edera.
Elleborus albus ca. sic. in medio tertij.
Ebur fri. in primo, sic. in secundo
Enula campana, ca. in secundo, hu. in primo
Epithimum ca. sic. in secundo
Epatica fri. sia. in primo, alij fri. & hu. in primo.
Eruca, ca. hu. in secundo, & hoc recens semen, sed siccum est sic in primo
Esula, ca. sic. in tertio.
Es ustum fri. sic.
Erugo
Es uiride. idem, ca. sic. ad quartum.
Flos eris
Euforbium ca. sic. ad quartum
Eufrasia.
Endiuia fri. in primo, hum. in fine primi: & hæc hu. sed sicca est sic in primo
Eupatorium ca. in primo, sic. in secundo

F

Fisticus ca. in primo
Faba sicca fri. sic.
Faba humida fri. humida in primo
Feniculus ca. in tertio, sic. in primo
Fenu græcum ca. in fine primi, sic. in principio primi.
Ficus ca. in primo sic. in secundo, sed humida ca. hu.
Filipendula ca. sic. in tertio
Fragaria fri. hu. in primo
Fraxinus fri. sic. in secundo
Fumus terræ ca. sic. in secundo, uel uersus primum.
Fungus fri. hu.
Faseolus ca. hu. in primo.
Filix fœmina, ca. in tertio, sic. in secundo.

G

Galanga ca. sic. in tertio
Gariofilus ca. sic. in secundo.
Galbanum ca. in tertio, sic. in secundo.
Galla immatura fri. in secundo sic. in tertio.
Genesta ca. sic. in secundo
Genciana ca. sic. in tertio.
Gitt ca. sic. in tertio
Glans fri. in primo, sic. in secundo
Granatum dulce fri. in primo, hu. in secundo.
Granatum acetosum, fri. in secundo, sic. in secundo.
Gramen fri. in primo, hu. & sic. in medio.
Gipsum fri. siccum
Gumi arabicum, fri. sic. in primo

H

Hermodactylus ca. sic. in secundo.

I

Iringus celestini coloris, ca. in primo, hum. in secundo.
Iringus albus, fri sic.
Iuiube secundum aliquos, ca. hu. in primo, alij fri. in primo hu. & sic. æqualis
Iusquiamus fri. in tertio, sic. in secundo
Iuniperus ca. in tertio, sic. in principio tertij.

K

Karabe ca. in primo, sic. in secundo.

Kalendula ca. sic.

L

Lacca ca. sic. in tertio. alij ca. in primo. sicca in secundo.

Laudanum ca. hu. in fine primi. Ioannes de sancto Amando ca. sic. in primo.

Lapis margarita, fri. sic. in secundo.

Lapis smaragdus fri. sic.

Lapis hyacinctus, fri.

Lapis lasuli, fri. in secundo, sic. in tertio.

Lapis armenus ca. in principio secundi, sic. in secundo.

Lapis ematites, frigid. in primo, siccus in secundo.

Lauendula ca. sic.

Lactuca asini ca. sic. in principio secundi.

Lactuca domestica fri. hu.

Laurus ca. sic.

Lac fri. hu. temperate.

Lac acidum fri. sic.

Lepus fri. sic.

Leuisticus ca. sic. in secundo.

Lenticula aquae frig. hu. in primo

Lens fri. sic. in primo

Lentis cortex ca. sic. in primo.

Lignum aloes ca. sic. in secundo.

Lingua auis ca. hu. in primo

Licium ca. & fri. in medio, sic. in secundo

Liquiricia ca. tepide, hu. temperate.

Linum cal. in primo. hu. & sic. in medio, id est, aequale.

Lilium celeste ca. in secundo, sic. in tertio.

Lupulus fri. sic. in primo.

Lilium album ca. sic. in secundo

Lilium conuallium ca. sic. in primo.

Limon fri. hum. ad secundum.

M

Margarita fri. sic. uersus primum

Macis ca. in secundo, sic. in secundo: & plus

Macedonicum, ca. sic. in tertio

Mastix ca. sic. in tertio

Maiorana ca. sic. in tertio

Manna ca. in primo, hu. & sic. temperate

Mandragora fri. sic. in tertio.

Mercurius ca. hu. in quarto. Auicenna frig. hu. in secundo.

Mezereon ca. sic. in quarto

Mercurialis ca. sic. in primo.

Mellissa ca. sic. in secundo.

Mellilotum ca. sic. in primo

Menta, ca. sic. in tertio

Melon fri. hum. in secundo. semen eius siccum fri. hu. in primo.

Meu ca. sic. in tertio.

Mel ca. sic. in secundo

Myrtus fri. in primo, sic. in secundo.

Mirabolani fri. in primo, sic. in secundo.

Mirta ca. sic. in secundo.

Millefolium fri. sic.

Milium fri. in primo, sic. in secundo.

Malua, & illa est domestica, ca. hu. in. primo

Milium solis ca. sic. in tertio.

Muscus ca. in secundo, sic. in tertio: alij cal. sic. in secūdo.

N

Nasturtium ca. sic. in tertio.

Nenufar fri. in secundo, hu. in tertio

Nigella ca. sic. in tertio, certi ca. in tertio, sic. in secundo.

Nux indica, ca. in secundo, hum. in primo.

Nux ca. in tertio. sic. in secundo

Nux muscata ca. sic. in secundo.

O

Olibanum ca. in secundo, sic. in primo.

Oliua matura ca. temperate

Oliua inmatura fri. sic.

Opoponacum ca. sic. in tertio, sic. in secun.

Opium fri. sic. in tertio usque ad quartum

Origanum ca. sic. in secundo

Orobus ca. in primo, sic. in tertio

Ordeum fri. sic. in primo

Os de corde cerui, certi ca. dicunt: alij frigidum & siccum.

P

Paritaria ca. sic. in tertio: semen eius fri. hu.

Papauer domesticum fri. sic. in secundo

Papauer nigrum fri. sic. in tertio

Paucedanum ca. sic. in principio tertij

Pira acerba fri. sic. ad secundum

Pira perfecte matura, fri. hu. in primo

Pira medie matura, fri. sic. in primo

Poma fri. hu. in primo

Penidium ca. sic. in primo

Persicum frig. in secundo, hu. in primo: alij fri. in primo, hu. in secundo

Petroselinum ca. sic. in tertio

Pionia ca. sic. in secundo

Petrolium ca. in tertio, sic. usque ad quartum

Piper ca. in quarto, sic. in secūdo: alij ca. sic. ultra tertium.

Piper longum ca. sic. & magis stipticum

Piper album, calidius siccius longo

Piper nigrum calidius siccius albo

Pinea ca. in secundo, sic. in primo

Piscacia ca. sic. temperate

Piretrum ca. sic. in tertio

Pilosella ca. parum, sic. in secundo

Plantago maior fri. sic. in secundo

Polium ca. in secundo, sic. in tertio

Polipodium ca. in tertio, sic. in secundo

Portulaca fri. in tertio, hu. in secundo

Polytricum fri. sic. in ptimo

Porrum ca. sic. in tertio

Pellicula interior stomachi

Pulegium cōmune ca. sic. in tertio.

C

C

Pruna dulcia fri.hu.in ſecundo
Pruna meſa.i.media,fri.in ſecundo
Praſſium ca.ſic.in ſecundo
Plumbum fri.hum.
Pſillium fri.in ſecundo,ſic.& hu.in medio
Pſilliȷ ſubſtantia interior ca.ſic.in quarto
Pſilliȷ ſubſtantia exterior, fri.hu.in ſecundo

R

Reubarbarum ca.ſic.in ſecundo
Reuponticum ca.ſic.in ſecundo
Reſina,ca.in ſecundo ſic.in primo
Reſina ca.minus terbēthina, ſic.plus terbenthina.
Colofonia ca.minus,ſic.plus,præcipue reſpectiue.
Sed colofonia ſecundum Paulum ca.in primo,ſic.in ſecundo.
Raffanus ca.in tertio,ſic in ſecundo, aut hu. in primo:ſed ſemen ca.ſic.in ſecundo
Ribes fri.ſic.in ſecundo
Roſmarinus ca.ſic.in tertio
Roſa fri.in primo,ſic.in ſecūdo:& hoc ſicca.
Rubea tinctorum ca.ſic.in ſecundo

S

D

Sandalus albus fri.ſic.in tertio:aliȷ fri.in ſecundo,ſic.in primo
Sandalus citrinus,fri.in tertio,ſic.in ſecun.
Sal gemmæ ca.ſic.
Sal nitri,ca.ſic.in ſecundo
Sol armoniacus ca.ſic.in quarto
Sal indi ca.in principio ſecundi, hum.in medio primi
Sanguis draconis ca.in primo,ſic.in ſecūdo
Sanguis hirci
Sarcocolla ca.ſic.in tertio
Satureia ca.ſic.in tertio
Saxifragia ca.ſic.in tertio
Sanguinaria
Saluia ſecundum Serapionem cal.ſic.in ſecundo,aliȷ in tertio
Sauina ca.ſic.in tertio
Saniculus
Spina alba idem,ca..ſic.in primo.
Bedeguar.
Sandaraca ca.ſic.in ſecundo,Serapio.
Sambucus ca. ſic.in tertio
Sal cōmune ca.ſic.in ſecundo
Salix fri.ſic.in primo.
Satyrion ca.hu.in ſecundo
Sene ca.in principio ſecundi, ſic.in primo
Scamonea ca. ſic. in tertio
Seta ca. ſic. tēperate,aut in primo. Aliȷ fri.ſic.
Serapinum ca.ſic.in tertio
Sebeſten in actiuis æqualis,in paſſiuis hu.in primo
Scabioſa ca.ſic.in ſecundo
Scolopendria ca.in primo : aliȷ in ſecundo, ſic.in ſecundo.
Serpillus ca.ſic.in tertio
Scariolæ ſemen fri.in primo,ſic.aliqualiter.
Serpentaria maior, minor, ca.& ſic.in primo:aliȷ uerſus tertium.
Sepum.
Scrophularia.
Semperuiuum
Siler montanum ca.ſic.in ſecundo
Siligo
Sinapis ca.ſic.in medio quarti: aliȷ ca.in primo,ſic.in ſecundo
Seſamum ca.in ſecundo,hu.in primo
Solatrum frig. in ſecundo,hu.& ſic.in medio:certi fri.& ſic.in tertio.
Spica ca.in tertio,ſic.in ſecundo
Spodium frig.in ſecundo,ſic.in tertio.
Sparagus
Squinantum,ca.ſic.in primo
Squilla ca.ſic.in tertio
Sticados ara.ca.in tertio,ſic.in tertio
Sticados citrinum ca.ſic.in tertio
Semen lini ca.in primo,hu.in primo
Serum fri.hu.in primo
Secacul ca.in primo.,hu.in ſecundo
Stincus cal.ſic.in tertio,aliȷ ca.hu.in primo
Staſiſagria ca.ſic.in tertio.
Storax calamita ca.in ſecūdo,ſic. in primo.
Sulfur ca.ſic.in quarto.
Sumach fri. in ſecundo, ſic. in tertio

T

Teſticulus uulpis,ca.hu.in ſecundo
Tamarindus fri.ſic.in tertio.,aut in ſecūdo.
Tartarum ca.ſic.in tertio
Tamariſcus ca.ſic.in ſecundo.
Taraxacon
Tapſus barbatus,fri.ſic.in ſecundo
Terra ſigillata,temperata
Thimus ca.ſic.in tertio
Thimiana.
Tormentilla fri.ſic.in tertio
Thutia.
Turbith ca.ſic.in tertio.

V

Valeriana ca.ſic.in tertio.
Verniſium ca.ſic.in ſecundo.
Vitriolum ca.ſic.in quarto
Vrtica ca.ſic.in tertio
Vſnea ca.in primo,ſic.in ſecūdo.
Vua paſſularia acerba,fri. hu.
Vua paſſularia matura ca. in primo, hu.in ſecundo.
Virga paſtoris fri.ſic.in tertio
Vernix ca.ſic.in ſecundo,Serapio.
Vngula caballina cal.hu.in primo
Viola fri.hu.recens in primo,exſiccata minus hu.
Vmbilicus marinus fri.ſic.

H I Y

Hippoquiſtidos fri. ſic. in tertio.

Hypericon ca.sic.in tertio
Hysopus herba,ca.sic.in tertio
Hysopus humida,ca.in primo, hu.in secū.

Z

Zinziber ca.in secūdo,hu.in primo: & hoc recens. quia exsiccatum sic.in primo.
Zedoaria ca.in tertio,sic.in secundo
Zuccarum ru.unius decoctionis, calidum.
Zuccarum duarum decoctionum,ca.in medio primi.
Zuccarum trium decoctionum, temperatum est: & Auicenna dicit frigidius,id est,minus calidum:quia per decoctionem partes igneæ calidæ subtiles consumuntur.
Zuccarum de quanto plus antiquatur, de tanto plus exsiccatur,ita siccum dicitur respectu noui.
Zuccarum penidij ca.hu.in primo.

¶ Calida in primo:sicca in eodē, aut in secundo.

Absinthium ca.in primo,sic.in secūdo, uel ter.succus eius calidior.
Agaricus ca.in primo,sic.in secundo
Aristolochia ca.in primo,sic.in secundo
Bacca lauri ca.sic.
Betonica ca.sic.in primo.
Colofonia ca.minus,sic.plus, maxime respectiue.
Calendula ca.sic.
Caulis ca.in primo,sic.in secundo
Cardamomum maius ca.sic.in primo
Camomilla ca.sic.in primo
Citri cortex ca.in primo,sic.in secundo,aut æqualis.
Cicer album ca.sic.in primo
Coagulum ca.sic.
Cornu cerui.
Cuscuta ca.in primo,sic.in secundo
Cipressus ca.in primo,sic.in secundo
Cipressi nux calida,sicca
Dactylus calida,sicca in primo:alij ca.hum. in secundo.
Eupatorium ca.in primo,sic.in secundo
Fenugręcum ca.in fine primi,sic.in primo
Ficus sicca ca.in primo,sic.in secundo
Ficus humida ca.humida.
Garioffilus ca.sic.in tertio
Kalendula calida,sicca.
Lapis armenus ca.in principio secundi, sic. in secundo.
Lauendula calida,sicca
Lactuca asini ca.sic.in principio secundi.
Laurus ca.sic.
Lentis cortex ca.sic.in primo
Lilium connalium ca.sic.in primo
Manna ca.in primo,sic.& hu. temperate
Manna calida in primo, sicca & humida temperate.

Mercurialis ca.sic.in primo
Mellilotum ca.sic.in primo
Orobus ca.in primo,sic.in tertio
Pilosella ca.parum,sic.in secundo
Resina ca.minus,sic.plus
Seta ca.sic.in primo
Sene ca.in principio secundi,sic.in primo
Scolopendria ca.in primo,sic.in secundo
Serpētaria maior,& minor:ca.sic.in primo,
Squinantum ca.sic.in primo
Vsnea ca.in primo,sic.in secundo
Zuccarum rubeum,ca.
Zuccarum duarum decoctionum ca. in medio primi.
Zuccarū de quāto antiquius, de tanto plus exsiccatur:ita siccum dicitur respectu noui.&c.

A

¶ Calida in secundo,sicca in eodem,aut tertio.

Acorus ca.sic.in secundo
Agrimonia ca.sic.in secundo
Aloe sic.in principio secundi, sic.in tertio
Amomum ca.sic.in secundo,Aui.
Ambra ca.in secundo,sic.in primo
Artemisia ca.sic.in secundo
Aranciæ cortex ca.sic.in secūdo.
Basilicon ca.sic.in fine secundi
Blacca bisantia,ca.sic.in secundo
Carpobalsamum ca.sic.in secundo
Carthamus ca.in secundo,sic.in tertio

B

Capparis ca.sic.in secundo
Centaurea maior,& minor ca.sic.in secun.
Chelidonia ca.sic.
Cheiri ca.sic.
Ciperus ca.sic.in secundo
Crocus ca.in secundo,sic.in primo
Coagulum ca.sic.
Epithimum ca.sic.in secundo
Fumus terræ,ca.sic.in secundo
Genesta ca.sic.in secundo
Hermodactylus ca.sic.in secundo
Kalendula ca.sic.
Lapis lasuli ca.in secundo,sic.in tertio
Lapis armenus ca. in principio secundi,sic. in secundo.
Lauendula ca.sic.
Lactuca asini ca.sic.in principio secuudi
Laurus ca.sic.
Leuisticus ca.sic.in secundo
Lignum aloes,ca.sic.in secundo
Lilium cœleste ca.in secundo,sic.in tertio
Lilium album,ca.sic.in secundo
Macis ca. & fri. non est operatio manifesta, sic.in tertio.
Mellissa ca.sic.in secundo
Mel ca.sic.in secundo
Myrrha ca.sic.in secundo
Muscus ca.in secundo,sic.in tertio
Nux muscata ca.sic.in secundo.

C Nux cipressi, ca. sic.
Olibanum ca. in secundo, sic. in primo
Origanum ca. sic. in secundo.
Pionia ca. sic. in secundo
Pinea ca. in secundo, sic. in primo
Pilosella ca. parum, sic. in secundo
Polium ca. in secundo, sic. in tertio
Prassium ca. sic. in secundo.
Reubarbarum ca. sic. in secundo
Reuponticum ca. sic. in secundo
Rubea tinctorum, ca. sic. in secundo
Resina ca. in secundo, sic. in primo
Sal nitri ca. sic. in secundo
Satyrion ca. sic. in secundo
Sene ca. in principio secundi, sic. in primo
Scabiosa ca. sic. in secundo
Siler montanum ca. sic. in secundo
Storax calamita ca. in secũdo, sic. in primo.
Tamariscus ca. sic. in secundo.
Vernisium ca. sic. in secundo.

Calida in tertio, sicca in secundo uel tertio.

Abrotanum ca. in tertio, sic. in secundo: secundum Auic. ca. sic. in secundo.
Agnus castus calidus, sic. in tertio, alĳ in secundo.
D Allium domesticum ca. sic. in tertio
Alumen ca. sic. in tertio, alĳ in quarto
Ameos ca. sic. in tertio
Anetum cal. in tertio, sic. in principio secundi.
Anisum ca. sic. in tertio
Anthos ca. sic, in tertio.
Apium domesticum cal. in principio tertĳ sic. in medio tertĳ.
Armoniacum ca. in tertio, sic. in secundo
Arsenicum ca. in tertio, sic. in secundo
Asa fetida, ca. sic. in tertio
Asara baccara ca. sic. in tertio.
Balsamita ca. sic. in tertio
Ben magnum ca. in principio tertĳ, siccũ in secundo.
Brionia ca. sic. in tertio
Bitumen iudaicum ca. sic. in tertio
Castoreum ca. in fine tertĳ, sic. in secundo
Cardamomũ minus simpliciter ca. si. in ter.
Calamus aromaticus ca. sic. in tertio
Cassia lignea ca. sic. in tertio
Cantharides ca. sic. in tertio
Camedreos ca. sic. in tertio
Camepytheos ca. sic.
Calamentuum ca. sic. in tertio
Carui ca. sic. in tertio
Cretanus marinus ca. sic.
Ciclamen ca. sic. in tertio
Cinamomum ca. sic. in tertio
Ciminum ca. sic. in tertio
Costus ca. sic. in tertio.
Coloquiutida ca. in tertio, sic. in secun.
Diptamus ca. sic. in tertio
Doronicum ca. sic. in tertio
Elleborus ca. sic. in medio tertĳ
Esula ca. sic. in tertio
Feniculus ca. in tertio, sic. in primo
Filipendula ca. sic. in tertio
Filex fœmina ca. in tertio, sicca in secundo
Galanga ca. sic. in tertio
Galbanum ca. in tertio, sic. in secundo
Genciana ca. sic. in tertio
Gith ca. sic. in tertio.
Iuniperus calida in tertio, sicca in principio tertĳ
Lacca ca. sic. in tertio
Macedonicum ca. sic. in tertio
Mastix ca. sic. in tertio
Maiorana ca. sic. in tertio
Menta ca. sic. in tertio
Meu ca. sic. in tertio
Milium solis ca. sic. in tertio
Nasturtium ca. sic. in tertio
Nigella ca. sic. in tertio
Nux. Cortex adusta. ca. in tertio, sic. in secundo.
Oppoponacum cal. in tertio, siccum in secundo.
Paritaria ca. sic. in tertio
Peucedanum ca. sic. in principio tertĳ
Petroselinum ca. sic. in tertio
Petroleum calidum in tertio, siccum usq; ad quartum.
Piretrum ca. sic. in tertio
Porrum ca. sic. in tertio
Pulegium commune calidum, siccum in tertio.
Raffanus ca. in tertio, sic. in secundo
Rosmarinus ca. sic. in tertio
Sarcocolla ca. sic. in tertio
Satureia ca. sic. in tertio
Saxifraga ca. sic. in tertio
Sauina ca. sic. in tertio
Sambucus ca. sic. in tertio
Scamonea ca. sic. in tertio
Serapinum ca. sic. in tertio
Serpillus ca. sic. in tertio
Spica ca. in tertio, sic. in secundo.
Squilla ca. sic. in tertio
Sticados ara. ca. sic. in tertio
Sticados citrinum ca. sic. in tertio
Stincus ca. sic. in tertio
Stafisagria ca. sic. in tertio
Tartarum ca. sic. in tertio
Turbith ca. sic. in tertio
Valeriana ca. sic. in tertio
Vrtica ca. sic. in tertio
Hypericon ca. sic. in tertio
Hysopus herba, ca. sic. in tertio
Zedoaria ca. in tertio, sicca in secundo.

¶ Calida in quarto, ficca in tertio, uel quarto.

Anacardus ca.fic.in quarto
Borax ca.fic.in quarto
Erugo æris
Flos æris ca.& fic.ad quartum
Aes uiride
Euforbium ca.fic.ad quartum
Mezereon ca.fic.ad quartum
Piper ca.in quarto, fic.in fecundo
Pfillij fubftantia interior, ca.fic.in quarto
Sal armoniacus, ca.fic.in quarto
Sinapis ca.fic.in medio quarti
Sulfur ca.fic.in quarto
Vitriolum ca.fic.in quarto

¶ Calida, & humida.

Argentum uiuum, fecũdum Diofcoridem, ca.hu.in quarto
Amygdala dulcis, ca.hu. in primo
Amidum ca.hu.
Stincus ca.hu.in primo
Baucia ca.in medio fecundi idem
Paftinaca hu.in primo
Bdellium iudaicum, cali. in fecundo, hu.in primo
Been radix, ca.hu.in fecundo
Borago ca.hu.in medio primi
Bugloffa ca.temperate, humi.in fine primi
Butyrum crudum, recens, idem, cali.humi. in prlmo
Branca urfina, ca.hu.in fecundo
Caffia fiftula, ca.hu.in primo
Laudanum ca.hu.in fine primi
Bardana. Vngula caballina idem ca.hu.in primo
Satyrion, tefticulus uulpis idem, cali. humi.in fecundo
Paftinaca ca.hu.in fecundo
Cataputia, ca.in tertio, hu.in primo
Enula campana, cali. in fecundo, humi.in primo
Eruca ca.hu.in fecundo
Fafeolus ca.hu.in primo
Iringus celeftini coloris, cali. in fecundo, humi.
Lingua auis, cali. humi. in primo, alij in fecundo
Liquiricia ca.tepide, hu.temperate
Linum ca.in primo, hu.& fic.in medio
Mercurius cali. humi. in quarto, & hoc fecundum Paulum. Sed Auicennæ frigi.humi. in fecundo
Nux indica, ca.in fecundo, hu.in primo
Sal indus cali. in principio fecundi, humi. in medio primi.
Sifamum ca.in fecundo, hu.in primo

Vua paffularia matura, cali. in primo, humi. in fecundo A
Zuccarum penidij, ca.hu.in primo.

¶ De temperatis calidis, & ficcis.

Capillus Veneris, ca.fri.medium, fic.
Cubeba ca.fic.temperate
Pifcacia ca.fic.temperate
Seta ca.fic.temperate
Oliua matura, ca.temperate
Sebeften ca.fri.in medio.

¶ De temperatis abfolute.

Terra figillata
Zuccarum trium decoctionum temperatum: fed Auicenna fecundo Canone dicit frigidius.i.minus calidũ, quia per decoctionem partes fubtiliores igne confumuntur.

¶ De frigidis in primo, & ficcis in eodẽ, aut in fecũdo.

Acetofa fri.in primo, fic.in fecundo
Angurię femen, fri.in primo, fic.in primo
Citonium frigi. in primo, fic. in principio fecundi
Ciperus frigi. in primo, fic. in principio fecundi
Cynogloffa fri. fic.
Coriandrum frigi. in fine primi, fic. in fecundo B
Cauda equina, frigi. in primo, fic. in fecundo
Epatica fri.fic.in primo
Endiuia ficca, fri.fic.in primo
Endiuia humida, frigi.in primo, humi.in fine primi
Faba ficca, fri.fic.
Glans fri.in primo, fic in fecundo
Gramen fri.in primo, hu.& fic.in medio
Gipfum fri.fic.
Iringus albus, fri. fic.
Iuiubę frigid.in primo, humid.et fic.æqualis.
Lapis fmaragdus fri.fic.
Lapis hyacinctus fri.
Lapis ematites fri.fic.
Lac acetofum fri.fic.
Lepus fri.fic.
Lens fri.fic.in primo
Licium cal. & frig.in medio, ficcum in fecundo.
Mirabolani frigidi in primo, ficci in fecundo.
Millefolium fri.fic.
Milium frigidum in primo, ficcum in fecundo.
Oliua immmatura fri.fic.
Ordeum fri.fic.in primo.

C Os de corde cerui fri. sic. secundum certos, alij ca. dicunt

Rosa fri. in primo, sic. in secundo: & hoc sicca

Salix fri. & sic. in primo

Aes ustum fri. sic.

De frigidis in secundo, siccis in eodem, aut tertio.

Acacia fri. in secundo, sic. in tertio

Alkekengi fri. sic. in secundo

Balaustia fri. sic. in secundo

Bolus armenus, fri. sic. in secundo

Cerusa fri. sic. in secundo

Citonij carnositas, fri. sic. in secundo

Cicorea domestica, fri. sic. in secundo

Corallus fri. sic. in secundo.

Fraxinus fri. sic. in secundo

Galla inmatura foriter stiptica, fri. in secundo, sic. in tertio

Granatum acetosum fri. sic. in secundo

Papauer domesticum fri. sic. in secundo

Psillium fri. in secundo, sic. & hu. in medio

Ribes fri. sic. in secundo

D Spodium fri. in secundo, sic. in tertio

Sumach fri. in secundo, sic. in tertio

Tapsus barbatus fri. sic. in secundo

Solatrum fri. in secundo, humi. & sic. medium tenet

Pruna mesa. i. media, fri. in secundo.

De frigidis in tertio, & siccis in secundo, aut tertio.

Antimonium fri. sic. in tertio

Berberis fri. sic. in fine tertij

Camfora fri. sic. in tertio

Cicuta fri. sic. in tertio ad quartum

Hyoscyamus fri. in tertio, sic. in secundo

Mandragora fri. sic. in tertio

Opium fri. sic. in tertio, usque ad quartum

Papauer nigrum fri. sic. in tertio

Sandalus albus fri. sic. in tertio

Sandalus citrinus fri. in tertio, sic. in secũdo

Tamarindus fri. sic. in tertio

Tormentilla fri. sic. in tertio

Virga pastoris, fri. sic. in tertio

Hippo quistidos fri. sic. in tertio

Lapis margarita, fri. sic. in secundo.

De frigidis & humidis.

Argentum uiuum secundum Auicennam, frigi. humi. in secundo, secundum Dioscoridem, cali. humi. in quarto

Anguria, fri. hu. in secundo

Arancia tota fri. hu. in principio primi

Aranciæ acetositas fri. hu. in secundo

Bleta agrestis fri. hu. in secundo

Bleta alba fri. in primo, hu. in secundo

Centumnodia
Corrigiola
Cauda uulpis
Sanguinaria — idem, fri. hu. in secũdo, uel in principio tertij.

Virga pastoris fœmina

Cerusa fri. hu. in primo

Cucumer fri. hu. in secundo

Cucurbita fri. hu. in secundo

Crisomula fri. hu. in secundo

Dragagantum frigi. in secundo humi. in primo

Faba hu. fri. humida in primo

Fragaria fri. hu. in primo

Fungus fri. hu.

Granatum dulce frigi. in primo, humi. in secundo

Lactuca domestica fri. hu.

Limon fri. hu. usque ad secundum

Melon fri. hu. in secundo

Melonis semen siccum fri. hu. in primo

Nenufar fri. in secundo, hu. in tertio

Parietariæ semen fri. hu.

Persicum fri. in secundo, hu. in primo

Portulaca fri. in terio, hu. in secundo

Plumbum fri. hu.

Psillij substantia exterior fri. hu. in secundo

Vua passularia, acerba, fri. & humida.

De frigidis & humidis temperate.

Lac frigi. humi. temperate.

SIMPLICIVM operationes & effectus VARII.

NAM SVNT

MATVRATIVA, SIue Suppuratiua.

Aqua tepida	Maluauíci & radix, & semen
Oleum dulce	Pinguedines cõmunes
Storax liquida	Farina tritici
Frumentum cum oleo pauco	Oleum & aqua coctũ
Sudor hominis	Viola
Semen lini	Butyrum
Sticas	Frumentum cum aqua
Succus Sambuci	Hydromel tepidum
Malua	Saliua hominis ieiuni
Fœnogræcum	Pinguedo porci
Lapdanum	Cepæ
Anethum	Medulla panis cum oleo, & aqua
Farina lini, & oleum	

MVNDIFICATIua, & Absterſiua.

Elleborus albus	Semen atriplicis
Luoini	Frumentum
Amygdalæ amaræ	Diptamus
Aes uſtum	Vinum dulce
Sigillum Salomonis	Anethum
Maſtix	Calamentum
Myrrha	Raphanus
Iris	Sticas
Farina ordei	Spuma maris
Farina fabarum	Coctana
Agaricus	Rubea tinctoris
Vitriolum	Praſſium
Thus	Cucumer
Ceruſa	Sapa
Mumia	Lac mulieris
Pix liquida	Liquiricia
Tamariſcus	Scorodon
Caſſia fiſtula	Tapſia
Eupatorium	Staphiſagria
Orobus	Semen melonis
Pineæ	Mel Tamariſci
Fumus terræ	Genciana
Porrum	Aſphaltus.

MOLLIFICATIVA.

Chamomilla	Maſtix
Eupatorium	Opoponax
Melliletum	Galbanum
Armoniacum	Adeps caprinus
Altheæ radix	Adeps porcinus
Olea uetera, & calida	Storax liquida
Oleum liliorum	Abſinthiũ Bdellium.

APERTIVA.

Capparis	Acorus
Vrtica	Raphanus
Iris	Cuſcuta
Sambucus	Aſparagi
Apium	Cinnamomum
Scolopendria	Aſarum
Hiſſopus	Lacca
Ariſtolochia	Petroſelinum
Squinantum	Abrotanum
Aphodylli.	Colocaſſia
Genciana	Rubus
Coſtus	Bruſtius
Peucedanum	Capillus Veneris

FORTIVS apertiua.

Ciclamen	Omnia fella groſſa
Allium	Oleum liliorum
Cepæ	Amurca
Oleum de auellanis	Oleum petroleum.

EXTRACTIVA.

Serapinum	Sulfur
Aſa fœtida	Petroleum
Magnes	Tapſia
Maiorana	Armoniacum
Diptamus	Lolium
Apium	Ariſtolochia
Animalium ſtercora	Radix cannæ
Pyretrum	Ciclamen.

INCARNATIVA.

Thus	Orobus
Iris	Oryza
Lithargyrion	Symphiton
Arnogloſſa	Ceruſa
Aſpalathus	Plumbum
Semen atriplicis	Mel
Alöe	Cinis tamariſci.

INCISIVA.

Scylla	Nitrum
Scorodon	Mel
Eupatorium	Cepæ
Cypirus	Ius cicerum
Chamædrys	Ius lentium
Chamæpithys	Ius ordei
Piper nigrum	Acetum
Ruta	Subtilia acida.

ATTENVATIVA.

Aphodilli	Pix naualis
Cuſcuta	Eupatorium
Abrotanum	Fœnogræcum
Ariſtolochia	Grana citri
Aceti fex	Nitrum
Narciſſus	Semen urticæ
Pineæ	Sambucus
Cicuta	Scolopendria
Carica	Stercus muris
Flores uini	Tapſia
Maſtix	Cinnamomum
Ruta	Pix liquida
Sabina	Hyſſopus
Sticas	Armoniacum
Semen lini	Oleum balſami
Vuæ paſſæ	Cupreſſus
Calamentum	Genciana
Petroleum	Mentaſtrum

C

Iris.	Plumbum.
Euforbium.	Chamepithys.
Ameos se.	Capparis.
Asa fœtida.	Eruca herba, & semen.
Agnus castus.	Furfur.
Arnomum.	Genciana.
Galbanum.	Malobathrum.
Opoponacum.	

¶ RAIFICATIVA.

Oleum uetus.	Abrotanum.
Asa fœtida.	Victriolum.
Melilotum.	Rosmarinus.
Chamomilla.	Costus.
Absinthium.	Anisum.
Radix sambuci.	Fœnogræcum.
Ruta agrestis.	Farina ordei.
Althea.	

¶ DIAPHORETICA, id est, penetratiua & resolutiua.

Mentastrum.	Se. urticæ.
Ruta.	Sauina.
Piretrum.	Mel.
Pix utraq;.	Cepe.
Galbanum.	Raphanus.
Brionia.	Furfures.
Sal.	Balaustium.
Ficus siccæ.	Abrotanum.
Prassium.	Agaricus.
Armoniacum.	Radix marathri.

¶ SEDATIVA doloris.

D

Cerefolium.	Petrolium.
Chamomilla.	Sambucus.
Se. lini.	Althea.
Hermodactyli.	Pinguedines calidæ.
Ruta.	Nasturcium.
Thus.	Stercus columbinum
Carui	Oleum nucum
Pyretrum	Opoponax
Sinapi	Castoreum
Asa fœtida	Leuisticus
Serapinum	Maiorana
Oleum oliuarum	Petroselinum
Nigella	Euforbium
Carpobalsamum	Furfur
Xylobalsamum	Galbanum.

¶ MORDICATIVA & Caustica.

Porrum	Pyretrum
Sal gemmeus	Cantharides
Arsenicum	Piper
Cepe	Elleborus.

¶ INDVRATIVA.

Psyllium Solatrũ	Papauer
Semperuiuum	Mandragora
Hyoscyamus	Aqua lactucæ
Portulaca	Tribuli.

¶ REPERCVSSIVA.

Cimolia	Plumbum
Rosa	Solatrum
Barba Iouis	Papauer
Galla	Memitha.
Lilium	Semperuiuum
Glandes	Hypocystis
Hyoscyamus	Acacia
Myrtus	Balaustium.

¶ OPILATIVA, ET obstructiua.

Panis azimus	Omnes cibi crassi
Anylon	Pinguedines
Dactyli	Caseus.

¶ CONSTRICTIVA.

Balaustia	Gallæ
Ferrugo	Sanguis columbæ
Corallus albus	Cinis cornu uaccini.
Terra sigillata	Plantago
Tucia	Thus, quod etiam consolidat
Hyacinthus	Gummi arabicum
Pentaphyllon	Argilla
Stercus asini	Atramentum ustum
Hæmatites	Hypocystis
Dragaganthum	Alumen
Fabæ	Virga pastoris
Filtrum ustum	Acacia
Gipsum	Sumach
Antimonium	Sanguis uaccineus
Poma cupressi	Pili leporis
Cinis aromatum	Succus salicis.
Mumia Myrtus	

¶ CONSTRICTIua Alui.

Cydonia mala	Lentes
Corna	Sumachus
Sorba	Spodium
Gallæ	Berberis
Hypocystis	Caules
Mastix	Pyra immatura
Mora celsi immatura	Mala pontica
Myrtilli	Bolus armenus
Menta cum aceto	Lac asinæ
Acacia	Anylum
Rosæ	
Alumen	Corallium
Sang. draconis	Plantago
Balaustia	Lac caprinum
Interior cortex castanearum	Dragangantum
	Caseus
Coagulum leporis	Hepata animalium in aceto elixa
Folia cupressi	
Lithargyrium	Terra sigillata
Fabæ.	Milium

Semen papaueris nigri.

A

¶ CICATRIZATIVA, siue Consolidatiua & indurati- ua cutis.

Aloe lotum	
Gummi frigidum, & siccum.	
Galla	Balaustium
Aes ustum	Lithargyrium
Spodium	Condisi
Plumbum ustum	Cachimia.

¶ COAGVLATIVA.

Gipsum	Albumina ouorum
Thuris cortex	Myrtus
Bdellium	Lithargyrium
Balaustia	Serpentaria
Fuligo e folijs Cypressi.	
Sanguis draconis.	Sarcocolla
Asphalatus	Amylon
Lolium	Tegula usta
Symphytum	Pili leporis usti
Fabæ	Bolus armenus
ALOE.	Filtrum ustum
Mucillago.	

Alcogeneitas, quæ manet a rebus quæ geruntur.

¶ STVPEFACTIVA.

Lentigo aquæ	
Papauer nigrum	
Retentio diuturna in aqua frigida.	
Torpedo piscis	Semperuiuum
Portulaca	Hyoscyamus
Lactuca	Psillium
Aqua Solatri	

B

¶ ὑπνωτικά id est, Somnifera alia.

Nenuphar	Rosa
Salices	Solatrum
Viola	Semperuiuum
Mandragora	Semen Papaueris albi;
Cucurbita	Opium
Lactuca	Hyoscyamus

Omnia quæ humidiora frigidioraq; natura sunt.

Balneæq; liberaliores somnum inducunt.

¶ LENITIVA communia.

Cassia fistula	Violæ
Malua	Lapathum acutum
Pineæ	Iuiubæ
Aqua ordei	Oleum dulce
Pinguedines	Amylon
Dragagantum	Penidiæ
Semen Citoniorũ	Glycyriza
Borrago	Psillium
Mercurialis	Bleta
Bacharum	Gummi arabicum
Vinum dulce.	

¶ λιθοντριπτικά, id est, frangentia lapidem.

Saxifraga	Sisimbrium
Bdellium	Lignum Ebuli
Nitrum	Scylla
Balsamus	Polium
Sanguis hyrci	Puluis Cicutæ
Petroselinum	Asparagus
Squinantum	Hyssopus
Cyperus	Ameos semen
Fistici	Nigella
Abrotanum	Lupinus
Puluis nitri usti	Marathrum
Iris	Amygdalæ amaræ
Scolopendria	Ius Cicerum
Radix Peoniæ	Grana solis
Baccæ lauri	Acetum Squilliticum
Radix lupini	Iuniperi
Scorodon	Omnia diuretica fere.

¶ διουρητικά.

Petroselinum	
Apium	Feniculus
Squinantum	Iuniperus
Capilli Veneris	Polytrichon
Leuisticus	Anisum
Pulicaria	Cerefolium
Cæpe	Spica
Fumus terræ	Amygdalæ amaræ
Carui	Asparagi
Bruscus	Asarum
Cartamus	Tapsia
Acorus	Calamentum
Armoniacum	Allium
Nasturtium	Cubebe
Cyperus	Polium
Affodilli	Meu
Eupatorium	Ameos
Daucus	Anethum
Betonica	Adianthon
Nigella	Hypericon
Porri	Aristolochia
Cantharides	Folium
Costus	Thimus
Sauina	
Sesilis	
Cuscuta	
Apes ustæ	
Abrotonum	
Peucedanum	
Pentaphyllon	

¶ MENSTRVA prouocant.

Ladanum

Storax Calamita.

C	Abſinthium	Agaricus
	Olei feces	Cinnamomum
	Xylobalſamum	Serapinum
	Chamępithys	Agnus caſtus
	Apium	Allium
	Serpillum	Coſtus
	Diptamus	Centaurea
	Marathrum	Affodilli
	Sabina	Thimus
	Ruta	Carpobalſamum
	Aſa fœtida.	Aniſum
	Iuniperus	Trifolium
	Pulegium	Peonia
	Naſturtium	Squinantum
	Marrubium	Seſelis
	Amygdalæ amaræ	Genciana
	Xylocaſſia	Hypericon
	Opoponax	Origanum
	Spica utraque	Farina lupinorum
	Ariſtolochia	Eupatorium
	Praſſium	Amomum
	Calamentum	Daueus
	Chamędrys	Ameos
	Elleborus uterque	Chamomilla
	Sponſa ſolis	Fęnogręcum
	Viticella	Nigella
	Iris	Leuiſticus
	Baucia	Abrotanum
D	Petroſelinum	Fu.

¶ ἀιμοῤῥοιδας προκαλέουσι.

Millefolium	Rubea maior
Alleluiah	Nigella
Scylla	Os ſępiæ
Mentha	Victriolum
Oleum radicis Celſi	Cyperus
Spergula	Pyrethrum
Cępe perſica	Cortex radicis Fraxini
Arſenicum	Euforbium
Genciana	Bugloſſa
Fel tauri	Centaureum
Ciclamen	Oleum polycariæ

¶ ἀιμοῤῥοιδας κατέχουσι.

Verbena	Myrthus
Thus	Maſtix
Bolus armenus	Sanguinaria
Roſę	Baccæ Cupreſſi
Pſidia	Galla
Sanguis draconis	Baccæ Hederæ
Sorba	Sigillum Marię
Acacia	Gummi
Plantago	Balauſtium
Gipſum	Chamęleon
Neſpila	Poma ſylueſtria
Sigillum Salomonis.	

¶ γάλακτος γενιτικά

Semen Anethi	Aniſum
Marathrum	Eruca
Fabæ	Cicer
Vitella ouorum	Oua ſorbilia
Ius carnium	Vinum dulce
Grana ulmi	Dactyli
Caſtaneæ	Cerebella
Coctana	Lingua auis
Galanga	Cæpe
Coſtum dulce	Diadragantum
Semen Papaueris	

¶ πρὸς σιωνουσίαν.

Oua auium	Auellana
Baucia	Piper longum
Aſparagus	Secacul
Faſeoli	Teſticuli uituli & porci
Piper	Lactuca nouitia
Cicer	Pineæ
Grana Vlmi	Satyrion
Porri	Nux Indica

¶ MVNDIFICANTIA pectus.

Pineæ	Butyrum
Saccharum	Mel
Iris Naſturtium	Daucus
Hyſſopus	Porrum
Praſſium	Caſtoreum
Calamentum	Sulfur
Scylla	Chamomilla
Liquiricia	Vrtica
Ficus	Seſelis
Inula Campana	Marrubium
Ruta	Amygdalæ
Origanum	Ariſtolochia

¶ Lumbricos necant.

Lupinorum farina	Polium
Ruta	Nigella
Sal gemę	
Mentha	Carui
Cornu cerui	Dictamnus
Petroleum	Myrrha
Fel taurinum ſuppoſitum uentri	
Sambucus	Thimus
Abſinthium	Centaureum
Graneus	Perſicorum folia
Mentaſtrum	Ameos
Origanum	Abrotanum
Fraxinus	

¶ Pediculos cohibent.

Balnea ſalſa	Argentum uiuum
Abſinthium	Staphiſagria
Arſenicum	Pix liquida
Oleum amarum.	

¶ VENENIS repugnant.

Pimpinella	Calamentum
Succus caulium	Orobus
Fiſtici	Cardobenedictus
Balſamus	Naſturtium
Hypericon	Cyclamen.

Euforbium	Doronicum
Acetum	Sanguis leporis
Allium	Porrum
Ruta	Diptamus
Herba Paralysis	Scorodon
Inula	Pix liquida
Testiculi ursi	Mentha
Gentiana	Peonia
Sal	Nuces
Oculus Christi	Tyrus
Tapsus barbatus	Saluia
Castoreum	Cordialia omnia
Oleum potum	

☙ Quatuor præsentissima contra uenena, teste Manardo.

Thlaspis	Bolus armenus
Terra Sigillata	Scordion.

☙ Confortatiua cordis.

Aurum	Ambra
Moschus	Gariophyllus
Crocus	Satureia
Buglossa	Agnus castus
Cardamomum	Nux muscata
Folium	Macis
Cubebe	Herba musta
Basilicon	Citrulli
Been utrumque	Carpobalsamus
Cinamomum	Galla muscata
Spica	Rosmarinus
Maiorona	Agrimonia
Melissa	Betonica
Sabina.	

☙ Totum corpus confortant

Sene	Sticas
Cassia fistula	Cuscuta
Folium	Bruscus
Peucedanum	Anesum
Omnes Myrabolani	Borrago
Aurum	Serum caprinum
Vinum aromaticum	Apium
Fumus terræ	Mastix

☙ Rubeam bilem gignunt.

Ex cibis acria	Acuta
Salsa	Amara
Dulcia	Ruta
Saluia	Ozymum
Eruca	Mentha

Apium hortulanum, id est, Petroselinum.

Apium commune	Amaracus
Serpillum	Nasturtium
Brassica	Cerefolion
Anethum	Feniculum
Libanotis	Allia
Cepæ	Porri

Nocent & pisces stagnales, pisces teneriores et duriores.

Columbi

Anseres præter alas eorum.

Anates

Boues	Cerui
Omnis caro durior	Raphanus uterque
Rapa	Pastinaca

Siliquastrum, uel Piperitis.

Inula	Sinapi
Nuces iuglandes	Strobili
Pinei nuclei	Castaneæ
Cerasa dulcia	Mora bene matura

Ficus, uuæ, & cuncta quæ admodum dulcia sunt.

☙ NOCENT.

Oua dura & frixa

Vetus & salitus caseus

Vinum nigrum, crassum, dulce & potens.

Lagana, & panificia omnia: præterquam furnaceus panis bene fermentatus.

☙ Eandem Choleram rursum extinguunt & contemperant.

Aquatilia & acida

Lactuca	Intyba omnia
Portulaca	
Lapathon.	Præsertim acetosa illa
Spinacium	Atriplex
Pimpinella	Blitus
Buglossos	Tipholion acidum

Quod si stomachus sit debilior atque frigidior, calida odorata possunt misceri.

Conueniunt &

Pruna damascena

Myrabolani	Cerasa

Mala acida.

Ex pyris quæcumque fragilia

Non multum dulcia.

Punica, uel acida, uel media, cortice, seminibusque abiectis.

Cucurbita omphacio condita.

☙ Ex carnibus uero.

Pulli cohortales, & albi potius quam nigri.

Capi iuniores	Hœdi

Vituli lactentes

Anniculi uerueces

Perdices

Phasiani

Coturnices

Capreoli iuuenes

Alæ anserum & anatum.

Pisces saxatiles.

Pisces inter duros tenuesque medij:

Oua gallinarum recentia, mollia: præterquam in uehementi æstu, quo tempore condiri cum aceto, uel omphacio possunt.

C Lac, caseus recens, si bene concoquantur. Indicium bonæ concoctionis, si neq; ructus acidos, aut fumidos concitant, neq; præcordia, aut uentriculum grauant.
Vinum album, clarum, debile, odoratum, & quod ad acidum potius uergat, q̃ dulce, æstate moderate dilutum.
Panis furnaceus.
Bene fermentatus
Nocent omnia condita, præsertim cum melle
Quædam cum Sacharo conducunt. ut pruna, cucurbitæ, intybi, cidonia: modo sine calidis aromatibus prę parentur.
Iurulenta, elixaq; meliora q̃ assa & frixa.

Tabula Medicinarum uenenosarum.

Pinorum erucæ	Buprestis
Salamandra	Ephimeros
Dorcynion	Aconitum
Mel heraclium in Ponto.	
Psyllion	Cicuta
Smilax, uel taxus	
Sardonia herba	
Meconium	Toxicum
Corniculatum papauer	
Ixia	Cerusa
Fungi	Gypsum
D Coagulatum lac	Argenti spuma
Sandaracha	Auri pigmentum
Lepus marinus	Hirudo.
Axos	Argentum uiuum
Potus ferruginis ferri, aut eius limatura.	
Arsenicum	Calx uiua
Cinobrium	Flos æris
Vitriolum, & alumen	
Aqua Saponis	
Sal armoniacum	
Sulphur	Catapucia
Elleborus albus, niger	
Titimallus	Coloquintida
Cucumer asininus	Aloe
Agaricus	Grana alhal
Hermodactylus	Squilla
Oleander	Sesilis
Ruta syluestris	Nigella
Semen Vrticæ	Arbor risi
Psilij	Hyoscyamus
Mandragora	Solatrum
Crocus	Coriander
Opium	Cantarides
Castoreum	Fel uiperæ
Fel Leopardi	
Sudor bestiarum	
Sanguis bouis	

Animalia uenenata.

Phalangon	Scolopendra
Scorpius	Rubeta
Pastinaca marina	
Cantharides	Mus araneus
Vipera	Scytala
Dipsas	Hydros
Cenchros	Cerastes
Aspis	Basiliscus

Tabula eduliorum quæ multum nutriunt.

Cunctorum eduliorum maxime nutrientia sunt.

Anserum alæ, cum pectoribus	
Item, anatum, gallinarum, & caponum	
Alui omnium uolucrum	
Lac crassum	
Panis triticeus, siliginaceus.	
Frumentum coctum	
Cicer ruffum	Castaneæ
Dulces dactyli	Vuæ passæ dulces
Oua sorbilia	Rapæ
Mel despumatum	Vinum omne
Cancri	Fabæ

Parum nutriunt.

Animalium uuluæ	Ventres
Intestina	Caudæ
Aures	Adipes
Aruina	Caro senescentium.
Omne genus auium, si comparetur cum genere pedibus iterantium.	
Omnes pisces	
Panis ordeaceus	
Ex ordeo pultes	
Panis furfuraceus	
Milium	Fabæ uirides
Amygdala	Persica
Pruna	Capparis
Tendi	Raphanus
Sinapi	
Asparagi omnes	
Dauci	
Cepæ	
Allia	
Porra cruda	
Malogranata	
Pira.	

Boni succi sunt.

Lac recens, statim a mulctura potum, ante omnem cibum.
Oua recentia, sorbilia
Phasiani
Gallinæ
Pullastræ
Aues paruulæ montanæ
Pisciculi saxatiles
Porcelli recentes
Partes animalium quæ sunt circa os.
Cor non probandi est succi
Pedes porcorum.

Animalia agrestia
Panis purus
Prisana bene parata
Fabæ Castaneæ
Ficus maturæ Vuæ maturæ
Lactuca Intybus
Cichorium
Vina bene olentia, dulcia defecataq;
Ciceres ruffi.

ℭ Mali succi sunt.

Pisces stagnales, in paludibus & lutosis
Pecoris caro
Caro hircorum, caprarum
Omnes uetulæ & aridæ carnes
Ceruorum renes
Fœminarum testiculi
Cerebella: nisi gallorum
Casei molles
Lens Cicer ruffum
Legumina Marina animalia
Genera fructuum, quæ in pomi nomen ueniunt.
Omnia poma, quæ non maturuerint
Pira Persica
Malagranata non matura
Mespila Corna mala
Pruna: nisi optime maturuerint
Cerasa Cucumeres
Pepones Aridæ ficus
Cæpe Porrum
Allium Raphani
Cruda brassica
Bulbi non bene cocti
Agrestia holera
Vina crassa male olentia, insuauia, austera.

ℭ Facile concoquuntur.

Panis bene concinnatus
Pisces saxatiles omnes
Auium caro
Turtures Perdices
Phasiani
Pulli columbini, plus etiam alæ cæteris membris.
Anseris iecur
Caro caporum & gallinarum
Porcorum recentium
Vitulæ, faciliorq; boum
Caro ceruorum melius q̃ caprarum
Oua sorbilia
Lactuca Intybæ
Malua
Leuia uina, melius austerum
Omne genus uolucrũ, pullorũ, gallinaceorũ.

ℭ Generantia Lac.

Semen fœniculi Radix fœniculi
Anisum Pastinaca
Oua sorbilia Agnus castus
Aqua casei ueteris cocti

Raphanus Eruca A
Anetum Ordeum
Grana ulmi Mel cum croco.

ℭ Cibi sanguinei.

Omnis cibus boni succi
Caro perdicum Pullorum caro
Amygdala dulcia Phasiani
Vinum odoriferum
Oua Lactuca.

ℭ Cibi cholerici.

Porri Sinapi
Piper Cepæ
Allium Siliquæ
Cinaræ succi Item dulcia omnia
Mella Dulcia uina

ℭ Cibi Phlegmatici.

Poma persica Cerasa
Aqua
Fructus fere omneis
Pyra
necdum matura:
Poma
Iuscula Lac
Omnia fere glutinosa
Aqua calida
Caseus recens Quies nimia
Nimia saturitas Pisces omnes
Rapæ Cucumeres
Alui & intestina quadrupedum.
Omenta Oxygala. B
Animalium neruosæ partes.
Pelles. Cerebrum. Pulmo.
Spinæ medulla. Agnina caro.
Caro testaceam pellem habentium.

ℭ Cibi melancholici.

Caro bubalma Hircina
Caprina Taurina
Asinina Camelorum
Vulpina Canina
Leporina Aprina
Omnes salitæ carnes
Pisces salsi Brassica
Arborum germina præcipue
Lentisci Terebinthi
Rubi Camrubi
Legumina omnia Lentes
Panis furfuraceus Vina crassa
Nigra Caseus uetus
Cibus coctu difficilis, omnes ueteres carnes
Pisces marini Thymi
Balenę Oxalme
Vina atra Cochleæ
Brassicæ
Carnes bubalinæ
Caprinæ Taurinæ
Hircinæ Leporinæ
Creuinæ Aprinæ
Cocleæ Brassicæ.

C Salsa omnia — Triticei panes
Lolium — Panis ex milio

Quæ difficulter concoquuntur.

Caprina caro — Bubala
Ceruina — Hircina pessima
Anserum Caro — Anatum.
Taurina — Sues inueterati
Ouum ueterum animalium.
Omnia interanea — Vuluę
Cor — Epar
Aures — Caudæ
Renes — Cerebra
Dorsi medulla — Querquedulę.
Testiculi integrorum ætate animalium.
Palumbes — Aues asperioris carnis.
Quæ densissimæ sunt pulpæ, ut Pauonis.
Omnes uentres uolucrum
Cochleę — Oxygala
Caseus antiquus — Cancri
Oua tosta — Casei tosti
Farinæ, & quicquid sine fermento pinsitur.
Bromus — Fabæ
Phaseoli — Cicercula
Cicer — Oryza
Punicum — Milium
Lens — Sesamum
D Castanea — Glans
Poma anteq; maturuerint — Pyra.
Ficus nondum maturæ
Vuæ acidæ & austeræ
Dactyli — Siliquæ
Ozymum — Rapa
Napus si cruda mandetur
Bulbi crudi
Holera ipsa, præter Cichorium, & Lactucam.
Vinum crassum — Mustum

Inflantia.

Fabæ — Cicer
Lupini — Punicum
Milium — Massa ex farina
Succi omnes — Cucumer
Ficus arida — Virides dactyli
Rapæ — Napi crudi
Lac — Bulbi crudiores
Mel non probe concoctum
Vina dulcia — Mustum
Vinum quodcumq; non defecatum & recēs.

Non inflantia.

Pisum
Libysticum
Agnus castus
Canabis fructus
Mel probe coctum & despumatum
Panes hordeacei.

Opilationes discutiunt, abstergunt, & secant

Ptisana — Melopepon
Vuæ passæ dulces — Fabæ
Cicer nigrum — Serum lactis
Ficus aridæ — Amygdala
Postacia — Raphanus
Mel — Tenue uinum
Vinum limphatum.

Crudos humores gignunt.

Dactyli uirides — Cruda
Radix napi — Rapæ
Caro Cetosa in mari.
Polypodes — Interiora
Ventres — Oxygala
Vuluæ quadrupedum: exceptis fortasse pecorum.
Vuæ in uentre retentæ
Caro crustaceam pellem habentium, & duræ carnis.
Cuminum — Libystici radix & semē.
Bulbi cocti in oleo & garo, & cum aceto mansi.
Mel frictum — Panes ordeacei.

Tenacem succum gignunt.

Casei graues & densi, nedum suprema cute flaui.
Siligo — Halica
Tenontes — Neruosa
Lingua — Partes labiales
Suilla caro — Agnina
Sesami semen — Dactyli.

Media inter tenuantia & crasscentia.

Optime excocti panes
Carnes gallinarum — Caporum
Phasianorum — Perdicum
Columbarum — Attagenum
Passerum — Turdorum
Merularum — Saxatiles pisces
Ficus
Vinum rutilans, subflauum.

Crassum succum generantia.

Panes ex siligine male cocto
Potio musti
Panis frumentaceus, sine fermento
Halica — Amylum
Artocreę
Quicquid ex farina
Leguminum fere cuncta
Cetosi pisces — Cochleæ
Carnes coruinæ — Caprinæ.

Bublinæ	Iecur suis
Renes	Testiculi
Lac coctum	Casei omnes
Oxygala	Oua frixa & indurata
Dactyli	Castaneæ
Rapæ	Napi
Bulbosa omnia	Ficus non maturæ
Cucumeres	Poma immatura
Vinum dulce	Passum
Atrum uehementer	Defrutum
Allium	Cæpe
Cardama	Porrum
Synapi	Piper
Myrrha	Pyrethrum
Origanum	Calamita
Hyssopos	Sisimbrium
Glichon	Eruca
Thymbra uiridis assumpta	
Apium	Petrosilenum
Ozymum	Raphanus
Brassica	Teutlon
Feniculus	Corianum.

¶ Redundantia.

Anseres	Palumbes
Pisces cœnosi	Viscera omnia
Dorsi medulla	Cerebrum
Auesq; in paludibus & stagnis.	
Cicer	Fabæ uirides
Faba Aegyptia	Porculi nefrendes

Omnia animalia infantia.
Pisces stagnales, & fere omnes.

¶ Facile superfluunt.

Colla animalium
Alæ perygium, & spinæ pars ima uolucrum.
Agrestiũ caro animaliũ, & in aridis degentiũ.

¶ Facile corrumpuntur.

Persica armeniaca	Omnia pręcocia

Cuncti horni fructus
Omnia humida, & mali succi.
Et omnia ante cibum sumenda, ut citius permeent, ne putredine sua etiam alios humores & cibos corrũpãt, si ab alijs cibis sumãt.

¶ Difficulter corrumpuntur.

Parua Chenna	Purpuræ pisces

Cerices, & quęuis alia crustaceam habentia pellem.

¶ Calefaciunt ex cibis.

Frumenta tosta	Panes tiphi
Dulces dactyli	Poma mediocrĩ dulcia
Sesamum	Dulces uuæ
Dulces uuæ passæ	Apium
Eruca	Raphanus
Rapa	Napus
Sinapi	Cardamum
Pyrethrum	Allium
Cæpe	Porrum
Vinum dulce	Caseus antiquus

Subrufum tamen calidius. A

¶ Refrigerant.

Hordea	Panicum
Hydra	Colocyntha cocta
Pepones	Melopepones
Coccimela	Sicomora
Austeræ & acidæ uuæ	Cucumeres
Poma acerba	Pira acida
Malogranata acerba	
Lactuca	Intybi
Portulaca	Semen Papaueris
Aqua	Vinum limphatum

¶ Arefaciunt ex cibis.

Lens	Brassica
Agni semen	Orobi bis cocti.

¶ Humectant.

Ptisana	Pepones
Melopepones	Cucumeres
Nuces uirides	Coccimela
Sycamina	Sycomora
Lactucę	Intybi
Malua	Beta
Atraphaxis	Holera
Fabæ uirides	Cicer uiride

Aqua calida humectat & calefacit, frigida humectat & frigefacit, utraq; tamen corpori admota neruos offendit.

¶ Conseruantia sanitatem. B

Detractio sanguinis	Cucurbitulæ
Ductio	Vomitus
Frictio	Gestatio
Exercitium	Abstinentia
Sudor.	

Omnia pontica.

Infrigidant	Desiccant
Glutinant	Stringunt
Impellunt	Incrassant.

Omnia acetosa.

Incidunt	Diuidunt
Subtiliant	Aperiunt
Mundant	Expellunt.

Omnia amara.

Aperiunt	Recludunt poros
Clarificant	Attenuant

Incidunt humores
ab calid. manifeste.

Omnia insipida.

Inspissant	Glutinant.

Omnia dulcia.

Humectant
Leniunt
Digerunt
Attenuant.

Omnia salsa.

Congregant	Stringunt
Siccant.	

C

Pungunt ex Calidis — Acuta / Amara

ACETOSA

Pungunt ex frigi.
Temperata sunt
Omnia unctuosa.

¶ Indurantia opilationes interaneorum.

Lac quod parum habet serum, multum uero caseacium
Cuncta dulcia — Melicratum
Pingues dactyli crudi
Cuncta quæ ex siligine comparantur
Vina dulcia.

¶ Tardi transitus sunt.

Siligmea cuncta	Fabæ
Non purus panis	Lentes excorticatæ
Cerebra	Dorsi medullæ
Iecora	Corda
Frumentum coctum	Oua tosta
Lupini	Pisa
Sesanum	Poma
Pira necdum matura	Siliquæ

Vinum dulce, præcipue austerum,
Atrum sine dulcedine, Crassum & nouum

D

¶ Stomachica, & confirmãtia.

Dactyli acerbiores — Mala Cydonia
Oleæ asperæ
Colymbades, & cum aceto confectæ

Vuæ passæ	Acerbescentes uuæ
Nuces cum ficubus	Sinapi
Rapæ	Napi ualde cocti
Nasturcium	Capparis
Citri cortex	Pira acerbiuscula

Vinum austeriusculum
Absinthium — Aloë.

¶ Quæ stomachũ subruunt.

Seutlon — Napi
Rapæ crudæ — Blita
Chrysolachanum, nisi cum aceto, & garo, & oleo commendaur
Sesamis — Lac frigidum
Pepones nõ bñ cocti — Cerebra omnia
Vina supra modum austera, atra, & acerbescentia
Omnia uina crassa & noua.

¶ Quæ ex Edulijs uentrem mouent.

Lentis in prima decoctione ebullicio
Brassica confecta ex oleo & garo
Crustaceam, testaceamq́; tunicam habentium piscium ius, & garum. ut astacorum, pagurorum, mutilorum, concharum, adhibito oleo modico & pipere.
Ius marinorum echinorum
Ius ueteris galli, præsertim ruffi
Panis cibarius qui multum habet furfurum
Fœnograeci ius ex melle, coctum & potum.
Oleæ Colymbades cum garo ante alium cibum mansæ
Tyrogala cum pauxillo optimo melle
Iuuenes animalium carnes
Extrema quoq; omnia plus medijs membris
Ex piscibus torpedines
Turtur mediocriter cit aluum

Seutlon
Lapathum
Recens caseus cum melle
Chrysolachanum
Blitum
Colocyntha
Pepon
Ficus aridæ & uiri.
— Si ante alium cibum sumantur: mansa uero postremo facile corrumpuntur.

Vuæ dulces & uuidæ
Sycamina pura
Nuces uirides & aridæ aqua maceratæ, et pelliculatæ
Damascena pruna humida, & arida melle confecta, madefacta, ut plus teneant mellis.
Cerusa dulcia — Rhodacina mollia
Cuncta humida, & aquosa
Vinum dulce.

¶ Quæ ex Edulijs Aluum cohibent.

Dactyli acerbiores	Vuæ passæ acerbæ
Sycamina horna	Myrti Baccæ
Vnedones	Atra pruna
Poma acerba	Pira dulciora

Malagranata
Lac refrigeratum ut concrescat

Ascani	Paguri
Cancri	Carabidæ
Lens & Brassica	Bis cocta
Oriza	Panicum
Milium	Halica
Leporina caro	Vinũ acerbũ, & rutilũ.

¶ Conferentia dentibus.

Saluia	Origanum
Mentha	Lupini
Leporis caput ustum	Tamariscus
Cortex fraxini	Comæ Rubi
Aqua in qua salitæ sunt oliuæ	Radix Berbenæ masticata

Vinum decoctionis radicis Pentaphylli, id est, Tormentillæ
Radix lapathi masticata
Cornu cerui ustum — Acetum scyllíticum
Amurca olei
Oleastri folia: quatuor hæ infricata
Radix unius speciei maluæ, quam in Italia herbam ungaricã, Alceam græce & latine uocant.

A

¶ Nocentia dentibus.

Vehementer calida | Nuces
Raphani | Dulcia
Tenacia | Acerba
Dura | Frequens uomitus
Lac | Porra
Pisces magni, uel pingues.
Brassica | Limonia.

¶ Conferentia oculis.

Myrabolani conditi mane comesti, & in ore tenti una cum nucleo.
Nux muscata
Semina fœniculi cum saccharo operta.
Vinum absinthij potum.
Vinum Rutaceum | Cœna exigua
Aspectus rerum uiridium.
Aspectus Smaragdi.
Acetum scylliticum gargarizatum, præsertim post purgationem.
Garyophylli | Asparagi comesti
Betonica | Perdicis cerebra
Rapæ, & folia eorum | Eufragia masticata.
Puluis zinziberis, fœniculi ĩ aceto macerati, et sacchari, mistis omnibus pariter.

¶ Nocentia oculis.

Crapula | Venus
Mustum | Legumina
Vinum dulce { Turbidum. / Crassum.
Canabis | Brassica præcipue
Salita | Raphanus
Allium | Cepę
Magni pisces | Aspicere res lucidas
Aspicere res uelocissime motas.
Legere literas exiles
Legere a cœna, & mox post cibum.

¶ Quæ impinguant.

Augescunt corpora dulcibus, pinguibus.
Potibus | Somno

¶ Quæ exiguo gustu famem ac sitim sedant, conseruantq; uires.

Glicyriza | Hippace
Butyrum.

¶ Quæ difficulter perficiuntur.

Difficulter perficiuntur, ut inquit Plinius, lib. 13. cap. 53. omnia acria.
Nimia | Auidæ hausta
Aestate q̃ hyeme difficilius
Et in senecta q̃ in iuuenta.
Vomitiones homini ad hæc in remediũ excogitatę, frigidiora corpora faciunt: inimicæ oculis: maxime autem dentibus.

¶ Minuunt corpusculum.

Sicca | Arida
Frigida | Sitis ĩmodica
Vigilia | Labor
Exercitium nimium | Curæ
Tristiciæ | Amor ĩmodicus
Lucubrationes ĩmodicę, & crebræ.
Perniciosissimum autem in omni uita, quod nimium est: minimeq; quod grauat, quolibet modo utilius.

¶ Adstringentia Medicamenta ex Galeno. 5. Method.

Balaustia | Hypocystis
Rhoe | Omphacium
Acacia | Gallæ immaturæ
Malicorium | Aloe
Manna | Pini cortex
Terra lemnia | Atq; id genus ex uino
Spinę ægyptiæ fructus | nigro medicamenta.
Crocum
Lapis Hæmatites
Plantago | Solanum
Rubi germina in aqua cocta
Cynosbatos, id est, caninus rubus
Myrti folia & baccæ
Lentiscus | Hedera.
Nespila | Oleum histricum
Oleum Sabinum | Oleum melinum. B
Mastychinum.
Oleum de absinthio.
Cotonea cocta ĩ aqua, uel in uino austero, mediocriter adstringẽtia, & quę ex Glaucio cõponuntur, & quę ex Croco: item quæ Nardina uocantur: item in primis quæ ex uino sunt confecta.

¶ Adstringunt post sumptum cibum.

Mala | Pira
Punica | Cydonia
Crustæ panis.

¶ Putredinem prohibent.

Salsa omnia
Acetosa, & aceto permixta.
Muriæ.
Omnia frigidantia & siccantia.
Flatus Borealis.
Herbæ frigidæ & siccæ.
Cibi frigidi & sicci.

¶ PUTREDINEM caussant.

Flatus austrini.
Calida & humida.
Cibi calidi & humidi.
Omnes fructus incocti, immaturi.

C

¶ TAAVLA medicinarum Simplicium, quę perducunt Cathartica ipsa ad membra, quæ peculiariter intendimus euacuare.

¶ Catharticorum Tabula PRIMA.

¶ Ducentia ad Caput.

Nux muscata
Cubebe
Polium
Balsamus
Semen eius
Thus
Folium
Sertula campana.
Lignum Aloes
Chamedrys
Scylla
Genciana
Grana Pini
Sticas
Peonia
Amaracus
Lignum eius
Anacardus
Castoreum
Laudanum
Acorus
Myrrha
Chamepithys
Spica nardi
Hyssopus
Piperis grana
Serapinum.

¶ Ducentia ad Pectus, & Pulmonem.

Iris
Amygdalæ
Pulmo uulpis
Mel
D Dragagantum
Fœnumgręcum
Crocus
Vuæ passæ
Succi caulium
Nasturtium
Auelana
Myrrha
Raphanus
Aristolochia
Lilium
Capillus Veneris.
Grana Pini
Prassicum
Saccharum
Psilium
Ordeum
Hyssopus
Cardomomum
Ius galli ueteli
Xyloaloes
Oppoponax
Serapinum
Aphodillus
Olibanum
Glicyriza
Scylla.

¶ Ducentia ad EPAR.

Spica
Eupatorium
Cuscuta
Absinthium
Aqua ordei
Spodium
Fœniculus
Amygdalæ amaræ
Daucus
Asparagi
Chamedrys
Volubilis
Laurus
Squinantum
Fumus terrę
Endiuia
Lactuca
Sandali
Asarum
Anisum
Folium Indum
Cinnamomum
Aqua Cicerum
Arnoglossa
Iris
Aqua casei

Scylla
Polion
Vinum dulce

¶ Retinentia medicinas in Stomacho.

Galanga
Malogranata
Coronea mala
Mastix
Myrtus.
Et fere omnia stiptica.

¶ Ducentia ad Splenem.

Tamarice
Capparis
Squilla
Scordion
Calamentum
Cortices salicis
Sal Indus
Marrubium
Eupatorium
Fœniculus
Agnus castus
Amygdalæ amaræ.
Scolopendria
Rubea tinctorum
Asarum
Daucus
Spica
Sal geme
Acerus
Absinthium
Anisum
Cuscuta
Chamepithys

¶ Ducentia ad Renes & VESICAM.

Saxifragia
Petroselinum
Milium solis
Cantharides
Radices quinq;, scilicet, Fœniculi. Petroselini. Apij. Asparagi. Reub.
Quatuor semina frugum.

¶ Ducentia ad Matricem.

Pulegium
Sabina
Matricaria
Ruta
Millefolium
Myrrha
Lupini
Calamentum
Iuniperus
Morella
Pimpinella
Pentaphyllon
Rubea tinctorum
Omnia quæ ducunt ad Renes, ducunt quoq; ad Matricem.

¶ Ducentia ad Iuncturas.

Scylla
Dragagantum
Polium
Aqua Porri
Cardomomum
Chamedrys
Asarum
Acorus
Oppoponax
Succus caulium
Scordeon
Chamepithys
Amomum.

¶ Catharticorum Tabula Secunda, de euacuantibus ab singulis membris.

¶ Euacuantia a Capite.

¶ Simplicia.

Colocynthis
Agaricus
Sticas
Lapis Lazuli.
Epithimus.
Aloe.
Lapis armenus.
Scylla.

Sal Indus — Kebuli Indi

¶ Composita.

Iera Pina — Ieralogodion
Theodoricon — Anacardinum
Pillulæ — Cochiæ
Aureæ
De Iera.

ℂ Soluentia PECTVS.

¶ Simplicia.

Agaricus — Hyssopus
Volubilis — Sarcocolla
Cassia fistula — Iris
Colocynthis.

¶ Composita.

Diasene — Pillulę de Agarico.

ℂ Soluentia a STOMACHO.

¶ Simplicia.

Absinthium — Aloe — Myrabolani
Omnes medicinæ solū lenitiuę, siue lambifica tiuę, & compressiuæ.

¶ Composita.

Diaprunis — Stomaticon laxatiuū.
Catharticum imperiale — Ierapina
Pillulæ de Ierapina — Pillulæ stomaticæ.

ℂ Soluentia ab EPATE.

¶ Simplicia.

Agaricus — Aqua casei
Volubilis maior — Lupulus
Reubarbarum — Succus croci
Absinthium — Fumus terræ
Eupatorium — Myrabolani
Citrini — Tamarindi — Ireos
Megereon — Serapinum — Sarcocolla

¶ Composita.

Diaprunis — Trifera saracenica
Pillulæ de Reubarbaro.

ℂ Soluentia a SPLENE.

¶ Simplicia.

Agaricus — Sene
Epithimus — Elleborus niger
Calamentum montanum.

¶ Composita.

Diasene — Pillulæ Indi.

ℂ Soluentia a Iuncturis.

¶ Simplicia.

Hermodactylus — Turbith
Opponopax — Sal gemæ
Sal Indus — Serapinum
Euforbium — Centaurea
Cucumer asininus — Elleborus albus
Elleborus niger — Polypodion — Sarcocolla.

¶ Composita.

Electuarium de succo rosarum.
Benedicta — Hermodactylata
Pillulę de Benedicta — Pillulæ areticæ.
Catharticum imperiale.

ℂ Tabula TERTIA Confortantium singula membra.

ℂ Confortātia Caput frigidū.

¶ Simplicia.

Radix Lilij — Cichoreę
Iris — Enula campana
Chamomilla — Alteæ radix
Malua — Origanum
Pulegium — Calamentum
Saluia — Ruta
Maiorana — Betonica
Peonia — Satureia
Serpillum — Siler montanum
Fœniculus — Lignum aloes
Xylobalsamum — Carpobalsamum
Folium — Thus
Laudanum — Folia Lauri
Sticas — Scylla
Nux muscata — Cubebe
Ambra — Muscus.

¶ Composita.

Aurea Alexandrina.
Pliris — Diacastoreon
Diarodon Iulij — Dianthos cum musco.

ℂ Confortatiua frigida CAPITIS.

Papauer album — Hyoscyamus
Lactuca — Viola
Camphora — Mandragora
Folia Myrti — Folia Salicis
Acetum — Zuccarum rosarum.
Zuccarum Violarū — Diapapauer.
Semen Lactucæ.
Semen Hyoscyami.
Semen Mandragoræ.
Semen Solatri.
Semen Papaueris albi.
Semen herbæ Iouis.
Aqua Rosarum — Oleum Violarum
Oleum Rosarum — Herba Iouis
Folia Myrti — Folia Salicis
Herba uolatilis — Crassula minor
Portulaca — Folia Cucumeris.

ℂ Calida confortantia Pulmonem.

¶ Simplicia.

Hyssopus — Marrubium
Iris — Enula campana
Chamomilla — Radix Alteæ
Vua passa — Squilla
Lignum Balsami — Myrrha
Serapinum — Lilium
Capillꝰ Veneris — Liquoricia — Spica.

C ¶ Composita.

Diacalamenti	Diaprassium
Dyahysopus	Diayris.

¶ Infrigidantia & confortantia Pulmonem.

¶ Simplicia.

Iuiube	Sebeste
Dragagantum	Gumi arabicum
Amidum	Semen Papaueris.
Amygdalæ dulces	Violæ
Mora celsi	Sandali
Zuccarum.	

¶ Composita.

Diapapauer	Diadragantum
Diapenidion	Zuccarum rosarum
Zuccarum Violarum.	

¶ Confortantia Cor, & calefacientia.

¶ SIMPLICIA.

Mellissa	Borrago
Enula campana	Garioffyli
Cardamomum	Rosmarinus
Lignum aloes	Ambra
Muscus	Os de corde cerui
Crocus	Menta
Been	Cortex citri
Doronici	Cubebe
D Ozymum	Gariofilatum
Polium.	

¶ Temperantia Cor.

Hiacynctus	Saphirus
Smaragdus	Belerici
Aurum	Argentum
Buglossa.	

¶ Composita calefacientia Cor.

Diamargaritum	Diacinamomum
Diaborraginatum.	

¶ Infrigidantia Cor & confortantia.

Camphora	Viola
Margaritæ	Coralli
Rasura eboris	Poma odorifera
Rosæ	Spodium
Sandali omnes	Karabe
Nenufar	Lutum sigilli
Coriandrum.	

¶ Confortantia Stomachum, & calefacientia.

¶ Simplicia.

Menta	Saluia
Maiorana	Absinthium
Marrubium	Anisum
Fœniculum	Cuminum
Mastix	Gulanga
Garioffyli	Zinziber.
Cinamomum	Maas
Squilla	Spica
Raphanus	Fœnugræcum.

¶ Infrigidantia Stomachum

¶ Composita.

Diacitoniton cum zuccaro sine speciebus

Sacc. rosarum.	Violatum
Syropus rosarum Viola.	Terra Sandali.

¶ Composita calefacientia Stomachum.

Diatrion	Pipereon
Diagalanga	Rosata nouella
Mel ros. col. uel non col.	
Dianisum	Diacalamentum
Dyacinamomum	

¶ Infrigidantia Stomachum

¶ Simplicia.

Rosa	Viola
Plantago	Lactuca
Cucurbita	Melones
Portulaca	Cucumeres
Citrulli	Mala granata
Acetosa	Pira
Agresta	Acetum

¶ Calefacientia EPAR.

¶ Simplicia.

Spica	Squinantum
Cinamomum	Asarum
Eupatorium	Ahsinthium
Fumus terræ	Radices quinque
Capillus Veneris	Semen Fœniculi
Ameos	Anisi, carui
Costum.	

¶ Composita.

Diacosta	Rosata nouella
Dianisum	Diacalamentum
Diacapparis	Diaciminum.

¶ Epar infrigidantia

¶ Simplicia.

Endiuia	Lactuca
Portulaca	Epatica
Viola	Semen cari.
Semina Fœniculi	Aqua rosarum
Aqua Endiuiæ	Acetum
Berberis	Sandali
Spodion	Quatuor se frigidantia.

¶ Composita.

Diaborraginatum	Tria Sandali, & similia.

¶ Calefacientia Splenem

¶ Simplicia.

Capparis	Tamariscus
Cicorea	Scolopendria
Aristolochia	Cortex medius frasini.
Cortex radicum genestæ.	Borrago
Buglossa	Squilla
Acetum squilliticum.	Agnus castus
Bdellium	Nasturtium
Calamentum	Armoniacon.

Calamus aromaticꝰ Ruta
Thimus Epithymus
Amygdalæ amaræ Aqua frassen
Anisi Fœniculi Carui
Ameos Radices quinq;
Castoreum Tria Sandali
Zaccarum Rosarum

¶ Temperate calida, quæ possunt administrari omnibus interaneis.

Chamomilla Mellilotum
Radix Lilij Borrago
Nenufar Fumus terræ
Capillus Veneris Scolopendria

¶ Calefacientia Renes.

¶ Simplicia.

Saxifragia Milium solis
Petroselinum Macedonicum
Eruca Semen eius
Vrticæ Cubebæ
Brodium Cicerum Radices quinq;
Spica nardi Spica celtica
Squinantum Semen Dauci
Iuniperi Grana Pini.

¶ Composita.

Diacalamentum Electuarium Dauci.
Phylantropos.

¶ Infrigidantia Renes.

¶ Simplicia.

Portulaca Endiuia
Papauer album Virga pastoris
Semina coitum frigidantia.
Spilium Vinum citoniorum Plantago

¶ Composita.

Syropus Nenuphari Syropus acetosus
Stomaticon frigidum.
Et omnia splenem, & hepar infrigidantia.

¶ Calida Confortatiua *

* Matricis.

A

Artemisia Ruta
Saluia Sauina
Assa Rubea tinctorum
Pulegium Meu
Calamentum Myrtha
Oppoponacum Lupini
Spica Squinantum
Galma Ciñamomum
Calamus aromaticus Serapinum
Et omnia simplicia calefacientia renes.

¶ Infrigidant Matricem simplicia & composita quę infrigidant renes. Nam idem de hijs est iudicium:

¶ Calefacientia Iuncturas.

¶ Simplicia.

Hermodactyli Hypericon
Squilla Armoniacum
Asarum Castoreum
Euforbium Storax liquida
Myrrha Nasturtium
Stercus uaccarum Origanum
Calamentum Sinapis
Grana Pini Cortex radicum capp.
Arretuca Chamomilla
Enula Galma
Raphanus Ruta Serapinum

¶ Infrigidantia

¶ Simplicia.

B

Solacrum Semperuiuum
Lactuca Endiuia
Myrtus Minalloge Psilij
Aqua rosarum
Bolus armenus
Apium

¶ Composita infrigidantia.

Electuarium diamar. Confectio anicardiũ.
Oxymel Iuliani
Oxymel squill.

¶ Catharticorum Tabula QVARTA.

¶ αἵματος καθαρτικά.

Cassia fistula Manna
Thamarindi Fumus terræ
Vmbilicus Veneris Sene
Epita Aloe
Buglossa Pruna
Capilli Veneris Polytrichon
Serum caprinum Violæ
Adianthon Mercurialis

¶ χολαγωγικά.

Aloe Scamonium
Lupulus Mirabolani Citrini
Absinthium Elleborus
Centaurea Cassia fistula
Tamarindi Serum lactis
Fumus terræ Succus Violarũ & ros.
Pruna Manna
Psilion.

¶ Composita.

Electuarium de succo Rosarum
Diaprunis Diagrediata omnia.

¶ φλέγματος καθαρτικά.

Turbith Agaricus
Cartamus Sarcocolla
Hermodactylus Myrabolani Kebuli
Anacardus Tithimallus
Esula Epita
Euforbium Radix Cucurbitę, urticę
Tapsiæ, laureolę Ciclaminis, Centaureę.
Aristolochiæ.

¶ Melancholiam educunt.

Myrabolani Indi Kebuli.
Elleborus niger. Sene.

C

Thimus	Epithimus
Lapis lasuli.	Scylla
Polypodium	Serpentaria
Lapis Magnetis	Lapis lincis
Sticas	Succus caulium
Centaurea maior	Capillus Veneris
Squinantum.	

¶ Humores corporis aquosos & corruptos consumunt & educunt.

Euforbium	Sal armoniacum
Radix Cucur. agrest.	Radix Ebuli
Radix Sambuci	Sal gemmę
Scordion	Galbanum
Oppoponax	

¶ Phlegmati & Cholerae nigrę communia.

Polypodium	Elleborus uterque
Catapocia	Condisi
Agaricus	Tithimallus
Centaurea minor.	

¶ VOMITIVA.

Raphanus	Scylla
Capparis	Iarus
Centaurea utraque	Semen atriplicis
Aqua Faseoli	Cucumer agrestis
Catapocia	Lac ficuum
Tapsia	Nux uomica.

¶ Remissiora uomitiua.

Aqua tepida cum aceto, aut oleo.
Succus corticis Ellebori
Succus corticis Sambuci a parte exteriori, uel inferiori excorticati uersus superius.
Semen Atriplicis Aqua Foeniculi.
Omnia insipida sine sale.

¶ Quae exterius applicata uomitum ciunt.

Fel Porcinum	Fel caninum
Fel thaurinum	Fel pecorinum

Quoduis horum cum Amurca olei elixum, si supra umbilicum ungas, uomitum cit: si intra, aluum citat, & uermes interimit.

¶ Tabula SEXTA Digestiuorum.

¶ χολῆς πεπτικά.

Endiuia	Lactuca	
Cichoreum	Scabiosa	
D Capillus Veneris	Polytrichon	Adiāthos.
Malagranata	Maluae	Borrago
Mercurialis	Portulaca	Papauer
Virga pastoris	Berberis	Rosae
Folia salicis	Acetositas Citri	Violae
Cerusa	Sebesten	
Manna	Tamarindi	
Sandali	Terra sigillata	
Scolopendria	Acetum	
Absinthium	Pruna	
Gumi Arabicum	Arnoglossa	
Nenuphar	Portulaca	
Mucillago Psilij	Myrabolani	
Bolus armenus	Hepatica	
Acetosa	Alleluiah	
Psillium	Dragagantum	
Sumach	Semina cōia, frigida.s.	
Cucumeris	Citrulli	
Cucurbitae.	Citrangulus	
Cassia fistula	Aqua lactis	
Ptisana	Iuiubae	
Spodium	Sanguis draconis	

Omnia frigida & humida.
Omnia frigida, stiptica.

¶ Composita.

Syropus acetosus	Syropus Violarum	
Syropus rosarum	Endiuiae	Nenuphar.

¶ φλᾶτος πεπτικά.

Foeniculus	Petroselinum
Apium	Asparagus
Bruscus	Reuponticum.

Capparis	Aloe	
Ameos	Laurus	
Hermodactylus	Cartamus	
Balsamita	Sinapis	
Polium	Maiorana	
Origanum	Pulegium	
Squilla	Aphodilli	
Ruta	Dauci semen	
Peucedanum	Turbith	
Ebulus	Mentha	
Pimpinella	Rubea	
Cassia fistula	Iris	
Cinnamomum	Cardamomum	
Piper	Sambuci species	
Mentastrum	Cypirus	
Acorus	Aristolochia	
Gariofila	Been	
Anethum	Eupatorium	
Cumynum	Calamentum	
Nepeta	Ciclamen	
Squinantum	Agaricus	
Vetonica	Brionia	
Semen Carui	Siler montanus	
Colocynthis	Saluia	
Asarum	Costus	
Raphanus	Spodium	
Artemisia	Iuniperus	
Carpobalsamus	Genciana	Diptamus
Hyssopus	Peonia	Mellissa.

¶ Composita.

Simplex.

Oxymel

Compositum.

Oxymel Scylliticum.

A

Mel rosaceum	Syrupus de Eupatorio.
Hydromel	Syruqus de calaméto.
Syrupus de Prassio.	

¶ Μελαγχολίκα πεπτικά.

Sticas	Mellissa
Aqua Caulium	Serapinum
Thimus	Sene
Sericum	Origanum
Calamentum	Hyssopus
Been utrumque	Blauca
Vinum aromaticũ	Ameos
Capparis	Buglossa
Scolopendria	Epithimus
Tamariscus	Mentastrum
Elleborus niger	Aristolochia
Passulæ	Lapis Lazuli

Borrago	Capillus Veneris
Cuscuta	Polypodium
Polium montanum	Os de corde Cerui.
Mel	Saccharum.

¶ Composita.

Oxymel Scylliticum.

Syrupus acetosus Simplex / Compositus.

Syrupus de fumo terræ.

¶ Τὰ εἰς τοὺς πόρους εἰσιόντα, id est, διαφέροντα.

Vrtica	Vinum subtile, album
Ros	Aqua pluuialis
Butyrum	Balsamus
Chamomilla	Serapinum Res destillatæ.

¶ Catharticorum TABVLA Septima.

¶ Educentia humores per Os.

Pyretrum	Mel
Staphisagria	Capparis
Ficus	Laudanum
Papauer	Absinthium
Origanum	Sinapis
Raphanus	Vuæ sine semine
Elleborus albus	Balsamum
Thimum	Anisum
Cocconium	Oxylapathon

¶ Educentia per Nares.

Succus Betæ	Cassia
Oxyelatherium	Coronidum
Elleborus niger	Brassica.

¶ Educentia per Oculos.

Hyssopus	Mel
Oleum uetus	Anagallis
Oleum laurinum	Nardus
Cassia	Costum
Apium	Serapinum
Malagranata	Psilium
Thus	Elleborus albus
Squilla	Armoniacum.
Castoreum	Adeps anserinus
Ossa sepię	Cortex Olibani.

¶ Educentia per Aures.

Piper	Fel thauri
Fel Leonis	Aristolochia
Succus Betæ.	Succus Capparis
Radix cocconidum	Bdellium
Galbanum	Cassia
Elleborus albus.	

¶ Per urinam a Splene.

Semen Titimalli.

Semen Catheos

Radix Capparis / Scolopendrię / Pulegij

Ciminum.	Agrimonia
Succus draganteę	Aristolochia longa

Origanum	Coloquint. agrest.
Brionia	Ciclamen
Portulaca	Scorpio marinus.

¶ Purgantia Epar per urinam.

Semen agni casti	Folia Dauci
Balsamum	Anisum
Menta	Ossa dactylorum
Folium Lauri	Absinthium
Squinantum	Apium
Decoctio Asari	Siler montanus
Iringi.	

B

¶ Educentia de Membris.

Semen Apij	Piper. Pastinaca
Porrum	Daucus
Crocus	Ossa sepię
Radix Brioniæ	Cicer album
Semen Melonum	Semen Cucumerũ.

¶ Prouocantia Vrinam.

Acorus	Porrum
Chamepithys	Cassia lignea
Aphodillus	Ciperi
Fœniculus	Asparagi
Squinantum	Semen Petroselini.
Betonica	Carui
Fumus terræ	Camedrys
Lentiscus	
Anacardi	Condisi
Centaurea	Alfakengi.

¶ Prouocant Menstrua.

Chamomilla	Vrtica
Ireos	Storax calida
Vsnea	Anisum
Squilla	Galla Genciana
Absinthium	Aphodillus
Arthemisia	Capillus Veneris
Castoreum	Oppoponacum
Bauca syluestris	Cynamum Hypericõ.
Asparagus	Asarum Accorus
Stercus thauri	Aristolochia Fistula pasto.

C
Licium | Capparis
Nasturtium | Fœnogræcum
Camepithyos | Cuscuta
Caulis
Cassia lignea | Porrum
Faseoli rubei
Amygdalæ amaræ | Bdellium
Pulegium | Myrrha
Ficus | Ameos
Serapinum | Iuniperus
Rubea tinctorum
Prassium
Agreste
Calamentum
Domesticũ.
Peonia | Pomum terræ
Arundo | Centaurea
Costum | Galbanum
Diptamus
Succus cucumeris asinini.
Fœniculus | Daucus
Vinum | Agnus castus
Diptamus bibitus
Genciana pulverizata
Lentiscus | Origanum
Pulicaria passarizata.
Samsucus eodem modo
Sauina

D
¶ Constringentia menstrua.

Barba hyrcina | Lingua arietis
Solatrum | Virga pastoris
Capparis | Cortex nucis
Stercus tauri siccum | Scoria ferri
Sanguis draconis | Fex uini
Bal. | Nux Tamarisci
Portulaca
Amomum | Squinantum
Lapis molaris | Lutum armenum
Mastix
Semperuiuum | Erugo ferri
Charta adusta | Reubarbarum
Hemathites
Acacia | Coralli
Semen bal. | Semen Portulacæ
Cornu cerui | Sanguis hirci.
Sanguis capræ | Nespila.

¶ Prouocant hemorroides.

Conchula fętida | Fel beninum
Tapsus | Oleum liliȷ
Pomum terræ | Succus foliorum uitis
Succus cepæ acutæ
Potus myrabolanorum conditorum
Myrabolani nigri frixi cum butyro uaccino.
Aqua porrorum potata cum oleo nucum.

¶ Constringunt hemorroides.

Scoria ferri exiccata.
Scoria argenti | Succus foliorum uitis.
Lingua arietis | Bdellion
Cinis papyri | Anacardi desiccati
Semen Porri | Lapis iudaicus
Olibanum | Karabe
Herba Nitri | Sumach
Folia quercus
Decoctio aquæ foliorum quercus
Galla recēs combusta, et cum aceto extincta, & superposita.

¶ Ad suffocationem Matricis faciunt.

Absinthium | Blactę bisantiæ
Opoponacum odoratum
Maiorana | Sisele
Iuniperus | Peonia
Galbanum odoratum.
Synapis | Agaricus
Galla.
Lana combusta, & naribus apposita
Fumus pilorum combustorum naribus applicatus.
Muscus suppositus | Costum
Oleum mustelinum | Oleum nardinum
Ventosa super pectinē applicata
Et generaliter omnia fœtida naribus applicata, & aromatica uuluæ.

¶ Ad casum, uel pręcipitationem Matricis.

Apozima Tamarisci.
Apozima acaciæ | Corallus
Myrrha
Aqua decocta galliæ.
Diptamus | Ciminum
Tamariscus | Vrtica.

¶ Aborsum facientia.

Squilla | Cotula fœtida
Ireos | Cassia
Radix Opoponaci | Stercus tauri
Pomum terræ | Cantharides
Chamomilla | Calamentum.

¶ Ducentia fœtum & secundinam.

Fumus Costi | Fumus Cardamomi
Centaurea | Galbanum
Diptamus
Succus Cucumeris asinini.
Sto. Bubonis | Lupinum
Allium | Lactucasmi
Pomum terræ | Calamentnm
Armoniacum | Chamomilla
Balsamum interficit & educit.
Arthemisia | Capillus Veneris
Castoreum | Genciana
Diptamus pulverizatus & suppositus uuluę.
Aristolochia | Nasturtium.

Cicer	Capparis
Mandragora	Chamedrys
Flos caulis	Laudanum
Bdellium	Myrrha
Narcissus	Oleum Lilij
Serapinum	Rubea tinctorum
Piper.	

ℂ Lac generantia.

Lactuca	Agnus castus
Raphanus	Anisum
Aqua casei ueteris cocti.	
Eruca	Fœniculus
Anetum	Ordeum
Grana Vlmi	Cicer
Mel cum croco.	

ℂ Abstersiua.

Omne amarum naturaliter abstergit.

Ordeum Mel Prassion

ℂ Adustiua.

Salis genera omnia Piperata omnia.

ℂ Apertiua.

Volubilis magna.	Amygdalæ amaræ
Absinthium interius, exterius non item.	
Lupinus extractus	Ireos
Semen Vrticæ	Abrotanum

ℂ Vehementius apertiua.

Scolopendria	Radix Capparis
Affodillus	Costus
Squilla	Genciana
Zinziber	Asarum
Crocus	Daucus
Baccæ Lauri	Hyssopus
Chamedrys	Pulicaria
Apium	Calamentum
Hypericon	Sparagus
Trifolium	Petroselinum
Polium	Leuisticus
Chelidonia	Spica
Sticados	Sisamum
Solatrum	Ozymum
Cuscuta	Agaricus
Eupatorium	Fumus terræ
Cubebe	Xyloaloes
Peonia	Myrrha
Sisimbrium	Sambucus
Prassium	Cyperus
Muratrum	Porrum
Cepæ	Bulbus
Fermentum cum sale.	

ℂ Attractiua.

Magnes	Sulphur
Serapinum	Asa fœtida
Apium	Maiorana
Piretrum	Scabiosa
Lolium	Armoniacum
Radix cannæ	Diptamus
Omne stercus, maxime columbinum.	
Aristolochia longa.	
Prassium	Ciclamen

A

ℂ Attractiua cum putrefactione.

Cancer ustus	Fermentum
Omne stercus ustum	Sanguisugæ.

ℂ Supprimentia sanguinem.

Atramentum sutorium, quod græci Calchanton appellant.

Chalcitis	Acacia
Ex aqua lycium	Thus
Aloe	Gummi
Plumbum combustum.	
Porrum	Herba sanguinalis
Creta, uel cimolia	Sigillaria
Frigida aqua	Vinum
Acetum	Alumen
Melinum	Squama & ferri & æris.

ℂ Glutinant uulnera.

Myrrha	Thus
Gumi, præcipueq; Achantinum.	
Tragacantha	Cardomomum
Bulbi	Lini semen
Nasturtium	Gluten
Icthyocolla	Vitis alba
Contusæ cum testis suis Cochleæ.	
Mel coctum.	Psilium.

Spongia uel ex aqua frigida, uel ex uino, uel ex aceto expressa.

Ex ijsdem lana succida, si leuis est plaga.

Aranea	Alumen

B

Alumen scissile, quod schiston uocant, & liquidum similiter.

Melinum	Auripigmentum
Erugo. Chalcitis	Atramentum sutoriũ.

ℂ Quæ concoquunt & mouent Pus.

Nardum	Myrrha
Balsamum	Costus
Galbanum	Propolis
Styrax	Bitumen
Thuris & fuligo & cortex.	
Pix	Sulphur
Resina.	

ℂ Aperiũnt uulnera.

Vulnera aperiunt tanq; ora in corporibus

Ciñamomum	Balsamum
Panaces	Iuncus odoratus
Pulegium	Flos albæ Violæ.
Bdellion	Galbanum
Resina	Terebinthina
Pinea	Propolis
Oleum uetus	Piper
Piretrum	Chamepithys
Vua Timinia.	
Sulphur.	
Alumen.	
Rutæ semen.	

C

Quæ purgant uulnera.

Erugo Auripigmentum
Sandarace Squama eris
Pumex Iris
Balſamum Styrax
Thus Thuris cortex
Reſina Pinea
Terebinthus liquida Oenanthe
Lacerti ſtercus.
Sanguis columbi, & palumbi, & hirundinis.
Ammoniacum.
Bdellion, quod per omnia idem quod ammoniacum poteſt, ſed ualentius eſt.
Abrotanum Ficus arida.
Coccum gnidion Scobs eboris
Omphacium Radicula.
Coagulũ, maxime leporinum, quod eſt omnibus alijs ualidius.
Fel Vitellus crudus
Cornu ceruinum Mel crudum
Myſus Chalcitis
Vua taminia Spuma argenti
Galla Squama æris.
Lapis hęmatites Minium
Coſtum Sulphur
Pix cruda Sepum
Adeps Oleum
Ruta Porrum
Lenticula Eruum.

D

Quæ rodunt.

Alumen liquidum, ſed magis rotundum.
Erugo Chalcitis
Myſus Galla
Balſamum Myrrha
Thuris cortex Galbanum
Reſina Terebinthus humida.
Piper utrumq;, ſed rotundum magis.
Cardamomum Auripigmentum
Calx Nitrum, et ſpuma eius.
Apij ſemen Narciſſi radix
Omphacium Alcyonium
Oleum ex amaris nucibus. Allium.
Mel crudum Vinum
Lentiſcus Squama ferri
Fel taurinum. Scamonea
Vua taminia Cinamomum
Styrax Cicutæ ſemen
Reſina Narciſſi ſemen
Fel Nuces amarę, oleũq; earum.
Atramentum ſutorium. Chryſocolla.
Veratrum. Cinis.

Quæ exedunt corpus.

Acacię ſuccus. Ebenus
Erugo Squama æris
Chryſocolla Cinis cyprius.
Nitrum. Cadmia.
Spuma argenti Hypociſtis
Diphryges Sal

Auripigmentum Sulphur
Cicuta Sanda
Salamandra Alcyonium
Aeris flos Chalcitis
Atramentum ſutorium
Ochra Calx
Acetum Galla
Lac caprifici Alumen
Lactucę marinę lac, quę graece uocatur Tithymallos alcyonium.
Fel Thuris fuligo
Spodium Lenticula
Mel Olcę folia
Marrubium Lapis hęmatites
Myſus Acetum.

Quæ adurunt.

Auripigmentum Atramentum ſutoriũ.
Chalcitis Myſus
Erugo Calx
Cartha combuſta Sal
Squama æris Fex combuſta
Myrrha.
Stercus Columbę
Stercus Palumbi.
Stercus Lacerti
Stercus Hirundinis.
Piper Coccum gnidium
Diphryges.
Lac utrumq; quod ſupra dictum eſt.
Veratrum album, nigrum.
Cantharides Corallium
Pyretrum Salamandra
Eruca Sanda
Vua taminia Chryſocolla
Ochra Alumen
Ouillum ſtercus.

Quæ cruſtas inducunt ulceribus.

Eadẽ fere quę ſupra cruſtas ulcerib9 inducũt, uel ab igne aduſtis, ſed pręcipue Chalcitis; utiq; ſi cocta eſt.
Flos æris Erugo
Auripigmentum.
Myſus, & id quo magis coctum.

Quæ cruſtas ulceribus reſoluunt.

Croſtas reſoluit farina triticea cum ruta, uel Porro, uel Lenticula, cui mellis aliquid eſt adiectum.

Quæ diſcutiunt, quæ in aliqua parte corporis coierunt.

Abrotanum Amaracus
Alba uiola Mel Lilium
Samſucus Cyperus Lac
Sertula campana Serpillum Cupreſſus
Cedrus Iris.

Viola purpurea Narcissus
Rosa Crocus
Passum Iuncus odoratus
Nardus Cinamomum
Casia Amoniacum
Cera Resina
Vua taminia Spuma argenti
Styrax Ficus arida
Tragoriganus Lini & Narcissi semen.
Bitumen Sordes ex gymnasio.
Pyrites lapis, uel molaris. Crudus uitellus
Amarę nuces. Sulphur.

¶ Quæ euocant & educunt.

Laudanum Alumen rotundum
Ebenus Lini semen
Omphacium Fel
Chalcitis Bdellium
Resina Terebinthium
Pinea Propolis
Ficus arida decocta Stercus columbę
Pumex Farina Lilij grossi in aqua cocti.
Elaterium Lauri baccæ
Nitrum Sal

¶ Quæ exasperata leuent.

Leuat id quod exasperatum est
Spodium Ebenus
Gumi Oui album
Lac Tragagantum.

¶ Quæ carnem nutriunt, & ulcus implent.

A

Resina pinea Ochra attice
Asterance Cera Butyrum.

¶ Quæ molliunt.

AEs combustum Terra eretria
Nitrum Papaueris lachryma
Ammoniacum Bdellium
Cera Sæuum
Adeps Oleum
Ficus arida
Sesanum Sertula campana
Narcissi radix & semen Rosæ folia
Coagulum Vitelli crudi
Amaræ nuces Medulla omnis
Stibe Pix
Cochlea cocta Cicutę semen
Plumbi re. Panace
Cardamomum Galbanum
Resina Vua taminia Styrax
Iris Balsamum Sordes ex gymnasio
Sulphur Butyrum Ruta

¶ Quæ cutem purgant.

Mel cutē purgat, sed magis si est cum Galla, uel Eruo, uel Lenticula, uel Marrubio, uel Iride, uel Ruta, uel Nitro, uel Erugine.

T A B. VII. finis.

¶ De hijs quæ conueniunt singulis membris,

TABVLA OCTAVA.

B

¶ Cerebro & capiti cōuenientia.

Cubebæ Galanga
Lignum aloes Maiorona
Mellissa Stafisagria
Acorus Muscus
Nux myristica Rosmarinus
Rosa Sticas
Peonia Hyssopus
Spica Chamomilla
Mellilotum Ruta
Thus Laudanum
Castoreum Capparis.

¶ Oculis conuenientia.

Eufragia Fœniculus
Gariophyllus Agrimonia
Chelidonion.

¶ Cordi conuenientia.

Cyperus Cinamomum
Crocus Corallus
Gariophyllus Karabe
Lignum aloes Margaritæ
Macis Mellissa
Myrabolani Muscus
Nux muscata Olibanum
Os de corde cerui Piscacia
Rosmarinus Rosæ
Spodium Sticas arabice
Terra sigillata Zedoaria
Buglossa Borrago
Maiorona.

¶ Pulmoni conuenientia.

Inula campana Hyssopus
Prassium Ius illyricum Scabiosa.
Glicyriza Passulę Capilli Veneris.
Iuiubæ Sebestæ
Caricę Tragagantum
Penidiæ Amygdalæ
Dactyli Fistici.

¶ Stomacho appropriata.

Absinthium Calamus aromaticus.
Cassia lignea Cyperus
Crocus Coralli
Cuscuta Eupatorium
Fumus terræ Galanga
Garyophilli Gallia muscata
Lacca Leuisticus
Lignum aloes Mastix Balsamita.
Mentha Myrabolani. Nux muscata

Origanum Piſcacia
C Pellicula interior ſtomachi Gallinæ.
Spodium Citonea mala
Olibanum.

¶ Hepati conuenientia.

Abſinthium Caſſia lignea
Crocus Cuſcuta
Eupatorium Fumus terræ
Gariophyllus Gallia muſcata
Origanum Piſcacia
Hepatica Endiuia
Cichorium Squinantum
Plantago maior Polium
Serpentaria utraq; Vuæ paſſæ
Spica Aniſum
Marathrum Sandali

¶ Spleni conuenientia.

Ebulus Hedera
Fraxinus Scolopendrion
Tamarix Polytrichon
Daucus Calamentum
Rubea tinctorum Cyperus
Capparis Acorus
Aſarum Sambucus
Eupatorium

¶ Opilationi Hepatis conuenientia.

Caſſia lignea Capillus Veneris
D Cicer rubeum Cuſcuta
Eupatorium Fumus terræ
Praſſium Serpentaria
Aſparagi Sticas
Polium Raponticum
Rabarbarum Apium.

¶ Opilationi Splenis conuenientia.

Raponticum Capilli Veneris
Capparis Cuſcuta
Eupatorium Praſſium
Fumus terræ Tamariſcus.

¶ Matrici conuenientia.

Sauina Abrotanum *

* Grana Iuniperi Maiorona
Pulegium Staſiſagria
Hypericon Acorus
Marathrum Saxifraga.

¶ Renibus & Veſicæ conuenientia.

Aſparagi Saxifraga
Milium ſolis Aſarum
Acorus Filipendula
Geneſta Petroſelinon
Polium Cuſcuta
Fœniculus.

¶ Iuncturis conuenientia.

Polium montanum Aſarum
Acorus Amomum
Saluia Calamentum
Pyrethrum Sticas Coſtum.

¶ Semina communia calida.

Aniſum Marathrum
Petroſelinum Apium
Aſparagi Bruſci.

¶ Radices calidæ.

Petroſelini Apij
Aſparagi Fœniculi.
Bruſci.

¶ Semina cõmunia frigida, maiora.

Cucumeris Cucurbitæ
Melonis Citrulli.

¶ Semina cõmunia minora, frigida.

Endiuiæ Lactucæ
Portulacæ Scariolæ.

¶ Trium radicum.

Apij Fœniculi Petroſelini.

¶ Duarum radicum.

Fœniculi. Petroſelini.

FINIS.

¶ TABVLA I. De partitione Humorum & Qualitatum.

HVMOR eſt corpus aliq̃d in quod in primis nutrimentum conuertitur.

Horum quidam dicuntur Primi: quidam Secundi.

Humores PRIMI, quatuor.

Sanguis
Phlegma. *

* Cholera.
Melancholia.

SANGVIS

Naturalis, cum.ſ. color eſt rubeus, purus, citra malum odorem, & ut plurimum dulcis.

Non naturalis, Primo, ſi ſua natura, complexione, & qualitate ſcilicet, a calore permutatus eſt. Secundo, cum alius quiſpiam humor corruptus, ei cõmiſtus eſt.

Et hoc fit dupliciter.

Quando scilicet deforis ueniẽs humor, in sanguiuem penetrat, atq; ipsum corrumpit.

Vel si in ipsomet sanguine, aliqua scilicet intemperie talis generetur.

PHLEGMA

Naturale, quod cum actu non sit aptum, tamen ut in tempore sanguis fiat. Quandoquidem Phlegma, sanguis nõ probe percoctus est.

Illo Phlegmate corpus indiget duplici de caussa.

Necessitate. Primo, in membris deficiente sanguine, ipsum a uirtutibus naturalibus peragitur, ut in sanguinem conuertatur, qui ea rursus nutriat. Secundo, Nam sanguini admixtum, nonnihil ipsum efficit aptum, ad phlegmaticæ complexionis membra refocillanda ac munienda.

Vtilitate. Nempe ut uirtus membrorum, & ipsa plane membra reparanda, reddãtur agiliora, humectando scilicet, ne exiccentur iuncturæ, caussa continuæ motionis.

Non naturale Plegma,

1 Quod est, Vel substantię diuersę, puta, mucilaginosum, neq; ad sensum plane diuersæ essentiæ.

Crudum, in substantia æquale, in ueritate diuersum.

Subtile, uel aquosum ualde.

Gypseũ, quod est ualde grossum, cuiusq; subtile, resolutiuum est.

Vitreum, omnium pessimum, uitro liquefacto simile & crasso.

2 Vel est saporis alieni & corrupti a naturali phlegmate. Et id est in quadruplici differentia.

1 Aut enim est Salsum.

Omnibus hoc acutius, siccius, & leuius est.

2 Aut acetosum, & hoc ab

Re extranea, & melancholia acetosa sibi admixta.

Ebullitione suĩpsius: ut in phlegmate. dulci, & in aliis humoribus succosis, prius ebullientibus, deinde acescentibus.

3 Aut Ponticum, & fit

Ab extraneo, ut a melancholia pontica sibi cõmixta.

A seipso: quia uehemẽter infrigidatum est, ita ut in ponticitatem exierit.

4. Aut insipidum,

Cui sanguis naturalis comiscetur, quodq; in rheumatismis sentitur.

CHOLERA

NATVRALIS, est spuma sanguinis: cuius color est rubeus, & clarus, ipsa autem leuis, & acuta. Et in duas diuidit̃ partes .s.

A Aut enim sanguini commiscetur. Et hoc duplici caussa. Necessario: ut membra cholerica nutriat, scilicet, pulmonem. Vtilitate: quia subtiliat, & ad interiora sanguinem penetrare facit.

Aut ad fellis schistim fluit. Atq; id duplici caussa. Necessitate. Et id aut quia totum corpus mũdificat: aut qa uesicam fellis nutriat. Vtilitate. Idq; ob hoc, q̃ intestina abluit, pugatq;: atq; q̃ ani musculos ita pungit ad naturæ superflua egerenda.

Innaturalis Cholera fit, quando

Aliud extraneum suæ cõmiscetur substantiæ. Et ita aut famosa, aut scita: cui id quod admixtum est, extraneum est per phlegma. Et generatur ex eo

Cholera

Citrina: quia phlegma cõmixtum est tenue.

Vitellinum, ubi phlegma est grossum.

Vel qñ substantia in se est uitiata. Et fit

Minoris famę: quę etiam adusta uocatur Cholera, cui melancholia cõmiscetur. Et hæc generatur duobus modis.

Primo, cum Cholera in se aduritur, aut cinereitas in ea accidit: quod deterius est.

Secundo, si melancholia deforis adaruit, eiq; cõmiscetur.

B Cum subtile quod est in sanguine adaruit, cuius spissitudo est Cholera nigra, magisq; generatur in epate.

Alia, cuius generatio ĩ stomacho, ex mali chimi generatione proueniens. Et ita fit

Prassiua, quę ut uidet̃ fit ex uitellinę admixtiõe

Eruginosa, quæ est ut erugo æris.

MELANCHOLIA.

Naturalis, est boni sanguinis fex, turbulentia, & superfluitas: cuius sapor inter dulcedinẽ & ponticitatem existit. Et hæc defluit cũ sanguine duplici causa .s. Necessitatis, ad parandum sanguinem qui possit nutrire membra melancholica. ut ossa Vtilitatis, ut sanguinem restingat, atq; ipsum inspisset.

Vel fluit ad lienem. Et hoc bifariam.

Aut gratia

Necessitatis: ut corpus totum ab hac superfluitate mundificet, aut ut splenem nutriat.

Vtilitatis, quia os stomachi stringit, & confortat, famisq; desyderium excitat.

NON NAturalis Melancholia, adusta, cinericia: gigniũq; quatuor modis, scilicet ex cinere

Choleræ

Phlegmatis

Melancholiæ

Sanguinis.

C Quodlibet horum est saporis eiusdem cum humore a quo deriuatur.
Atque haec de primis humoribus.

Secundi uero sunt

Superfluitas naturalis, ut
Sanguis
Cholera
Phlegma
Melancholia.

Non superfluitas. Et horum quoque sunt quatuor. scilicet
Innominatus, quod est firmior in foraminibus extremitatum paruarum uenarum, contentus membris similibus, propinquis, inbibentibus eam.
Ros, est humor transiens per omnia membra simplicia, sicut ros qui in nutrimentum aptus est conuerti.
Cambium (ita enim barbari nominarunt) est humor qui parum ante coagulatus fuerit, ut in locum resoluti recipiatur.
Gluten, est humor qui intus in mēbris simplicibus e natiuitatis principio existit.

TAB. I. finis.

TABVLA II. De Rebus Naturalibus.

Res naturales septem sunt, scilicet

1 Elementa 2 Complexiones
3 Humores 4 Membra
5 Virtutes 6 Spiritus
7 Operatio.

1 ELEMENTA

Naturalia sunt. Ignis. Aer. Aqua. Terra.
Medicinalia. Sperma uiri. Sperma mulieris, & sanguis menstruus. Quae ex morbis haereditarijs consyderantur, uidelicet Calculo, Lepra, Podagra, Epilepsia. Nam alia curandi ratio illorum est, quando uel a partu, uel a principijs generationis originem traxerunt: alia item, cum ex caussis alijs.

2 COMPLEXIONES

D Simplices

1 Calidum 2 Humidum.
3 Frigidum 4 Siccum.

Compositae

Calidum & humidum.
Calidum & siccum.
Frigidum & humidum
Frigidum & siccum.

Et aequales una in
Qualitate
Quantitate
Sua specie.

Quae cognoscuntur per

Aetatem Sexum
Formam Habitudinem
Mores Consuetudinem.
Artificium.

Consyderantur uero

An sint temperatae, uel distemperatae.
An sint uniformiter in toto corpore, uel in parte a temperamento lapsae.
An sint simplices, uel compositae.
An sint sanguineae, cholericae, phlegmaticae, uel melancholicae.
An multum, uel parū a temperamento lapsae.

3 HVMORES.

In quibus primo cōsyderatur substantia eorum.

Quae dependet ex

Matreria, & dispositione eorum. *

* Agente.i.ipsius humoris uirtute in mēbro.
Coelesti aspectu.
Iudicio sumpti nutrimenti.

Et quo Artificio / Loco / Tempore. geniti.

Secundo consyderatur humoris

Viscositas Grossicies
Subtilitas Fluxibilitas
Constantia, maxime in fluxu uentris.
Tempus in quo generantur.
Locus item.
Motus & quies humorum, si in fluxu, aut paratus fluere. ut paralysi, & catarro. Et
Mobilitas in humoribus acutis, quorum timemus furiam.
Ne uariet Medicus in illis
Diuertendis
Digerendis
Maturandis
Euacuandis.

4 MEMBRA

Simplicia

An sint dura, uel mollia.
Densa uel rara.
Simplicitatis intensae, uel rarae.

Composita

Digna & principalia

Caput Cerebrum
Cor Testiculi
Hepar Stomachus
Pulmo.

Ignobilia, ut extrema Manuum / Pedum.

Ex quatuor humoribus generata,

Ossa Cartilago
Ligamenta Nerui.
Lacerti Venae pulsatiles
Venae sanguinis.
Caro.
Pinguedo Chordae.
Manus. Pedes.

5 VIRTVTES

Harum quædam est

ANIMALIS, cuius origo a cerebro, diuiditur in

Gubernatiuam, quæ scinditur in

Imaginatiuam

Rationalem

Memoratiuam

Motiuam uoluntatis, quæ mouet membra per

Neruū procedentē ad medullā spinæ dorsi.

Et ab eisdem neruis ad lacertos, quæ mouēt membra.

Sensitiuam, cuius organum

Visus	Quorum obiecta.	Lux, uel ignis
Auditus		Aër
Tactus		Terra
Gustus		Aqua
Odoratus.		Fumus

NATVRALIS, cuius partes

Generatiua	Cuius species	Similitudo
Alteratiua		Situs
Retentiua		Foramina
Expulsiua		Grossicies
Vitalis		Plenitudo.

6 SPIRITVS A

Animalis

Vitalis

Naturalis.

Qui aut est

Clarus, uel obscurus

Simplex, uel uaporibus cōmistus.

Multus, uel paruus.

7 OPERATIO

Quędam pendet ex uirtutibus, inquantum uitalis.

Quædam ex una uirtute, ut digesto cibi a naturali uirtute.

Quædā a duabus sicut appetitus cibi, qui pendet a uirtute sensitiua.

¶ ANNEXA Rebus Naturalibus sunt

Ars	Mos
Aetas	Symptoma
Virtus	Repletio
Regio	Tempus
Complexio	Vsus
Forma.	Sexus.

TAB. II. finis.

¶ TABVLA III. De Rebus non Naturalibus.

¶ Res non Naturales.

Aër	Crassus	Subtilis
	Clarus	Nubilus
	Apricus	Tenebrosus
	Meridionalis	Septentrionalis.
	Paludanus	
	Circa plantas nocentes.	

¶ Cibi & Potus.

Quantitas Qualitas.

Ordo & hora sumptionis.

Tempus colectionis. Locus originis.

Artificium & præparatio.

De quibus uide Auiceñ. 3. primi, de his quę comeduntur & bibuntur.

¶ Somni & uigiliæ

Quantitas Hora inceptionis

Situs idoneus corporis.

Tempus noctis, uel diei.

Continuatio, & interpolatio.

¶ Motus & quietis.

Ambulatio	Gestatio.
Vectatio	Equitatio
Frictio	Tonsura barbæ.

In quibus requiritur, ut debita tempora sint: uidelicet opportuno tēpore, post uentris euacuationem, & non statim uentre repleto. B

¶ Inanitio & repletio.

Vomitio Sudor

Fluxus uentris, & menstruorum.

Fluxus hemorrhoidarum.

Sanguis narium	Vrinæ emissio.
Coitus	Phlebotomia
Ventosæ	Vesicationes.
Frictiones	Incisiones.

Medicinæ solutiuæ, & diureticæ.

TAB. III. finis.

¶ TABVLA IIII. De tribus rebus contra Naturam.

RES contra Naturā sunt tres: uidelicet, Morbus. Caussa morbi. Et accidentia Morbi.

I. MORBVS.

Aut est a Genere generalissimo, aut Subalterno.

Aut a mala complexione

Simplici: Calida, Frigida, Humida, Sicca

Composita: Materiali. Imateriali.

C AVT EST

Salubris
Pestis
Mortalis, ut
Apoplexia
Medius, ut Variolæ.

Acutus	Peracutus
Chronicus	Topicus, i. reuersiuus.
Intensus	Remissus
Creticus, uel non Creticus	
Principio	Augmento
Statu	Declinatione
Simplex	Compositus
Materialis	Sine materia
A uentositate	Tractabilis
Intractabilis	Per essentiam

Absolute, uel
A Colligantia
Non absolute

A materia, Multa, parua. Crassa, subtili: Benigna, maligna. Digesta, indigesta. Sola, uel cōmista alteri.

Atq; sic discurritur in caussis, usq; dum deueniat ad indiuiduum caussæ facientis morbum, siue sit humor, siue aliud, ut sunt uermes. An sit per se, an per accidens. Consyderet etiam intensionem caussę in qualitatibus primis, secundis, manifestis, occultis.

D II Caussa MORBI.

AVT EST

In uenis | Extra uenas
Cholera prassiua
In Stomacho
Cibus corruptus. *

* Vermes
In Intestinis
Corrupti humores
Arena
In Renibus
Lapides

Materialis | Ex opilatione
Abscessu.

A uia defluxus, uel creticæ expulsionis, uel ascensionis. quemadmodum cholerę ad stomachum de ieiuno intestino.

Ex actione occulta. ut uenarum

Ex proprietate occultarū materiarum. ut pueri incurrunt epilepsiam.

A putrefactione. ut in quibusdam febribus.

III Accidentia MORBI.

QVORVM

Quædam sunt præuenientia. ut rigor in febre.

Quædam concomitantia. ut dolor capitis in febri.

Quędā subsequentia. ut protractio appetitus.

Quædam uera: quę dependent ab ægritudine eius, & remouentur ad remotionem illarū.

Quædam descendentia ab aliis q; a morbo, & caussa eius. ut dolor colicus in febri.

Quædam fortia, ut trahentes ad se totā curā.

Quædam non trahentia ad se curam, saltem insignem, uel diuersam ab ea quæ conuenit morbo.

Quędam apta ad se trahere alia accidentia, uel morbos inducere. ut ardor urinæ, excoriationem uesicæ.

TABVLA V. De præcognitione quatuor Humorum prædominantium.

SANGVINIS indicia.

Pruritus loci eius ex quo sanguis solet elici.
Oris dulcedo inmodica.
Exiles in ore uomicæ.
Multi in corpore carbunculi.
Vrina rubea, spissa.
Aetas iuuenilis, tempus uernum.
Corpusculum bonæ habitudinis, carnosum.
Et si qs utat̄ cibis multū sanguinē gignētibus.

CHOLERAE indicia.

Color citrinus	Amaritudo oris
Siccitas linguæ	Sitis multa

Appetentia tenuis & amara.
Nausea | Vomitio citrina, uiridis.
Egestio mordicans.
Albor in oculis ad citrinitatem declinans.
Vrina tenuis, ignea, clara.
Tempus æstiuum | Aetas iuuenilis
Cibi cholerici
Labor multus
Somnus paruus.
Complexio corporis calida.

MELANCHOLIAE indicia.

Ardor stomachi.
Appetentia canina.
Color fuscus, plumbeus.
Sanguis niger, spissus.
Corpus musculosum.
Pressura splenis.
Scabies, & morphea nigra
Vrina nigra, uel ruffa, fusco permixta.

PHLEGMATIS indicia.

Multitudo saliuæ	Sitis modica
Vrina alba.	Pigricia, & hebetudo.
Somnus uimius.	Cibus multus & phlegmaticus.

Corpus molliculum.
Corpus frigidum. Parua digestio.
Tempus hyemale.
Ocium, & quies. A

¶ TABVLA VI. De Temperamento Corporum.

Signa corporis calidi.
Facile crescit, & augmentatur.
Contactu calidum est.
Gracile, & macie confectum.
Venæ amplæ, inflatæ.
Motus pernix.
Ingenium contumax.
Somnus modicus, pulsus uelox.
Capilli multi, crispi, & nigri.
Color ruffus, & in rubeo obscurus.

Signa corporis frigidi.
Sensim adolescit.
Ingenium hebes.
Pulsus tardus, paruus.
Anhelitus occultus.
Tactu subfrigidum.
In cōitu impotentia.
Somnolentia.

Signa corporis humidi.
Tactus lenis.
Caro mollicula.
Membra laxa.
Ossa occultata.
Impatientia laboris.
Somnus inmodicus.
Paucitas capillorum.

Signa corporis sicci.
Asperitas Macies
Robur Rigor
Labor.
Venæ & chordæ prominentes.
Affluentia capillitij.

¶ TABVLA VII. De differentijs Morborum.

¶ Morborum alij sunt
Patentibus late meatibus cum clauditur.
Alij sine omni prorsus sunt tumore.

Contagiosi
Sanguinis
Synochus Phlegmon
Phlegmatis
Epilepsia Febris quotidiana.
Cholerici
Febris tertiana Erysipelas
Formica Suffocationes Matricis
Schiatica
Fluor sanguinis per secessum.
Dysentetia Intestinorum ulcera.
Vigilia Delyrium
Phrenitis Variolæ Morbilli.
Melancholici
Lepra Scabies
Melancholia Hæmorroides
Affectiones splenis Ignis Persicus
Cancer Herpes æstiomenus.
Elephantia Excoriatio auriculæ
Lentigines Deformitas faciei.

Tumores excitant in corpore.
Erysipelas Phlegmon
Oedemata Phygetla
Strumæ Elephantiasis
Psora Lepra
Vitiligines Tumores duri.
Lupus Lippitudo
Lepra Scabies
Morbus caducus. Febris acuta.
Phthisis Lues.

Nonnulli sine omni contagio sunt.

¶ MORBI, qui
Frequenter perimunt prægnantes. B
Tabes Phthisis
Intercus Hydrops
Peripneumonia Febris ardens
Pleuritis Phrenitis
Rubrum ulcus in locellis Erysipelas.

Non perimūt, prȩsertim non prȩgnantes.
Pulmonis uitium Febris ardens
Mentis agitatio Morbus laterum
Synanche Morbus iecoris.
Nephritis Dysenteria Hȩmorroides.

Prorsus non perimunt, nisi mala quȩdam acciderit dispositio
Dolor pedum Melancholica passio
Cancer Lychen
Podagra Orchritis
Coxendis, uel ischias.
Tinesmos Tertiana
Quartana Stranguria
Ophthalmia Exasperatio cutis Lepra.

Chronici
Tabes Difficultas intestinorū.
Pedum dolores Morbosæ dispositiões.
Pituita alba Ischias
Morbus comicialis Stranguria
Dolores renum in senibus.
Cruentum profluuium mulierum.
Mariscæ Fistulæ
Macies. Cachexia.

C ❡ Sunt & morbi

Deficientes

Febris quotidiana Febris tertiana
Quartana Quintana.

Continui

Semitertiana τυφῶδες, id est, ardens.

Acuti

Phrenitis Lethargus
Pleuritis Peripneumonia.

Peracuti

Synanche Cynanche Apoplexia.

Acuti & continui

Febres ardentes Phrenitides Pleuritides

Quidam acuti & non continui.

Quidā neq; acuti, neq; cōtinui. ut morbi lōgi

Quidam uulgares, qui secundū quędā tempora eodē in loco plurimos mortaliū inuadūt.

Hippocrates. 9. differētas facit. s. acutum, peracutū, malignū, longū, mediū, perniciosum, mitē, periculosum, & minime periculosum.

Peracutus morbus est, ui & phantasia maior ac difficilior acuto, qui septimo die ut plurimum ad indicationem peruenit.

Malignus est, qui ui quidē maximus existit & difficilis, cęterum imaginatione imbecillis, certum indicationis tempus non habens.

Longus, qui in deterius atq; melius indicatur, mensibus, āñis, uel etiā cū hois morte finit.

D Medius, qui inter longum & acutū est, utriusq; particeps, indicatur die. 60. aut. 80.

Perniciosus, siue lœtalis, qui semper in deterius uergit.

Mitis, qui nequaq; hominem tollit.

Periculosus, q ad salutē & perniciem ex æquo tendit. Dicitur & anceps morbus.

Minime periculosus, qui semper salutem futuram prenunciat, quātum in eo est: atq; id habet cum miti cōmune.

❡ Cognoscitur aūt omnis morb9, Aut ab

Substantialiter inhęrentibus, ut si quid in compositione membrorum abundet, aut desit, aut e loco sit exarticulatum, Aut ab

Operatione membri lęsa, Aut ab

Qualitate permutata ab exeuntibus a corpore temporibus anni.

❡ Transmutantur in alios morbos

Morbus laterum		Febrem ardentem.
Mentis agitatio		Vitium pulmonis
Pulmonis uitium		Febrem ardentem.
Tinesmos	In	Difficultatē intestiorū: aliqñ i dysēteriā.
Difficultas intestinorum.		Leuitatem intestinorum, uel lienteriā.
Lienteria		Hydropem.
Pituita alba		Hydropem
Peripneumonia		Pleuritim.
Pleuritis		Empyon, uel hæmopthoim.

❡ De hijs quę morbos ali* quot concomitantur.

Concomitantur fere,

Neruos preciosos

Vehemens inflamatio Conuulsiones
Mala coherentia, uel coalitio.

Cerebrum uulneratum ac lęsum

Amissio

Vocis Visus Auditus.
Bilis Vomitus Febris

❡ Sauciata mortem inferunt.

Cerebrum lęsum Spinę medulla lęsa.
Pręcordia uulnerata Magna uena
Cor Vessica.

❡ Lęsa nunq; cōeunt.

Neruus pręcisus Vessica
Labra, uel buccę Intestina maiora
Magna uena Præputium
Palpebræ Cartilagines omnes Genę.

❡ De Morborum caussis, TABVLA VIII.

❡ Caussarum quædam uocantur

Procatarticæ, quæ dum aduersam ualitudinē creauerunt, separātur. ut canis mordēs, scorpius pungens.

Coniunctæ, quæ cum pręsentes sunt, eorum quoq; affectus adsunt: cum uero desinunt, eorum etiam affectus desinūt. ut lapis in uesica, & unguis in oculo.

Præcedentes, quæ scilicet a procatarctica pręparantur, & adiuuantur.

Perfectę, quæ eundem in seipsis finem faciunt.

Concausę, quę cū alijs æqualem effectū faciūt.

Coadiutrices caussæ, quæ sua uirtute morbū efficere non possunt, alterius auxilio possūt.

Manifestę, quęcumq; ex seipsis deprehenduntur, & aliquem effectum operantur

Non manifeste, quæcumq; minime ex seipsis deprehenduntur.

Obscurę, quę neq; ex se, neq; ex alijs dephenduntur.

Obscurę ad tempus, quæ aliquamdiu incognitæ sunt, sed rurs9 sub sensum cadere possunt.

Cęterum morbi omnes fiunt, aut

Ex hijs quę in corpore sunt. ut

Bilis Pituita Melancholia.
Habundantia & uitio sanguinis.

Aut a hijs quæ extra corpus sunt. ut

Laboribus Vulneribus
Calore externo Frigore
Siccitate Humiditate.

❡ CANONES.

Cognita caussa, ea primum remouetur.

Inde uniuersalia remedia adhibentur.

Postremo particularia, scdm̄ exigentiā morbi.

Contraria fere contrarijs curantur.

Et similia similibus adiumentum prębent.

Cauenda tñ in omnibus nimietas, maxime* ro in repercussiuis.

¶ Omnes item morbi

Calidi, eueniunt aut

Ab cibo, alioqui prono ad calorem excitãdũ.
Ab calore aucto Ob putredinem
Ob uicinitatem corporis calidioris.
Ab obstipatione.

Frigidi

Ab rerum frigidarum uicinitate.
A cibi potusq; qualitate & quantitate.
A constipatione. A raritate
Ab ocio A motu imodico.

Sicci

A multa transpiratione, & pauca nutritione.
A siccis alimentis. A sollicitudine.
A uigilijs Ab studijs imodicis.
Ab aere sicco ambiente.
A balneis & aquis Nitri, Sulphuris, Aluminis, & Bituminis.
Ab medicamentis exsiccantibus.

Humidi

Ab humidis cibis A potu plurimo
A molli educatione Ab ocio & trãquillitate
A crebra in balneis dulcibus conuersatione.
Ab ignauia A temporum constitutiõe humida.
Ab imbribus
Ab medicamentis quę humectare faciunt.

¶ Tabula IX. de differentijs Pulsuum.

PVLSVS fit, pfunditate, lõgitudine, & latitudine arterię multum extensę.
Paruus pulsus, qui magno contrarius est.
Medius, amiborum particeps.
Plenus, qui intermedius est, sub tactum cadẽs quasi esse uideat arteriæ tunica corpulẽtior: pręsertim tñ cum pars eius interior tota humidior est, corpulentiorq; apprehensu.
Durus, cum neruosa, & dura uidetur esse, & sentitur arteria, & tunc potens subest spiritus, tanq; percussa pars ictum retineat.
Mollis, qui duro contrarius est, debiliter feriẽs arteriam non resistentem: cuius spiritus dissolutus est & mitis.
Humidus, est mollis quidem, quippe cum in eo substãtia mansuetior placidiorq;, humorem quendam subtiliorem reddit.
Siccus, in quo humor absumptus esse uidet.
Vehemens, qui uiolentam facit percussionẽ.
Debilis, qui imbecillem facit percussionem.
Medius, qui proportionem seruat ad utrũq;.
Densus, siue creber, qui longam non habet, aut eleuationem, aut compressionem.
Tremulus, q nõ æqualẽ habet percussionem.
Obliquus, qui nõ a recto situ arteriæ absoluit.
Inæqualis, qui secundum aliquam partem altior erigitur, & concidit frequenter, uena inflata, & eneruata.
Intermittens, qui non ad duas solum, sed ad tres pluresue percussiones deficit, distractionem uel unã, uel duas, uel plures etiã faciẽs.
Deficiens, in quo non ad duas solum, sed ad tres, uel plures percussiones imobilis arteria permanet.
Intercidens, cum post duas percussiones secũdum proprium ordinem fit motus, ex quo quidem media intercidit percussio.
Dorcadisans. i. caprisans, qñ arteria putatur salire, & ad alium motũ statim fertur, prius q̃ apparentiam compressionis habeat.
Recurrens, qui quantum egreditur magnitudine aut uehemẽtia, tm̃ rursus regredit in alijs.
Formicans, qui paruus est, uacuus & frequẽs, debilis: ille extremum periculum, atq; interitum demonstrare solet.
Pręcpinguis, tenet uenam fortiter.
Macri subtiliter.
Mediocris modice, neq; ante digitos dempseris q̃ tibi ferierit centies.

¶ Significationes.

Pulsus

In principio debilis, idem intensior, bonum.
A primo fortis, inde remissior, malum.
Fortis, Cor forte.
Debilis, Cor debile.
Velox in sano, sanitatem.
Paruus in sano, debilitatem pectoris & pręcordiorum: in infirmo, uitę extremum.
Paruus & uelox in sano, iracundiam, bilem.
In ægroto, calorem exundantẽ.
Tardus in sano, frigiditatem.
In infirmo, siccitatem.
Rarus, uirtutis defectionem.
Tardus quoq;, caloris defectionem.
Cætera ex Galeno pete, libro de Pulsibus.

¶ TABVLA X. de iudicijs Vrinarum.

¶ Quomodo colligenda, & quę obseruanda ante iudicium.

Colligatur completa concoctione.
Non subsistat ultra sex horas.
Recipiatur tota, & non pars.
Non pronuncietur de ea, nisi tranquillior reddita.

¶ Pręcpediunt iudicium

Motatio crebra. Locus obscurus.
Locus nimium diaphonos.
Matula uiridis, inferne lata, uel arcta nimis, radij solares.

¶ Liquores similes Vrinæ.

Hydromel
Syropus acetosus.
Aqua mellis. Aqua croco tincta.

C Ius cicerum Asini
Bouis Ouis
Capræ, & capreoli.

¶ Vrina diiudicatur ex acto.

Substantia Colore
Quantitate Perspicuitate
Odore Sapore
Modo mingendi Calore Contentis.

¶ Substantia est triplex.

Tenuis Pinguis Mediocris.

¶ Quantitas triplex.

Multa Pauca Mediocris.

¶ Diaphone.

Transparens Clara
Turbulenta Obscura
Mediocris,

¶ ODOR.

Acris Dulcis Mediocris.

¶ SAPOR.

Insipidus Salsus
Acutus Amarus
Acidus Ponticus.

¶ Modus emittendi.

D Faciliter Difficulter
Mediocriter Voluntarie
Inuoluntarie Cum dolore
Sine dolore.

¶ COLOR.

Albus Lacteus
Glaucus Subspiceus
Spiceus Aureus
Croceus Rubeus
Vineus Venetus
Niger Viridis.
Iis funguntur differentiæ eorundem.

¶ Contenta.

Circulus Ampulla
Grana Nubeculæ
Spuma Pus
Pinguedo Trombi sanguinis.
Harena Pili
Phlegmata Furfures
Calculi Atomi
Crynoydes Squamæ
Sperma.

¶ Nominum explicatio.

Crocea nihil admodum differt ab croco.
Subcrocea, quę colore similis cum carchamo.
Cęterum aduerte, ubi de colore croci agimus, ne de colore accipias qui est in croco, sed de eo, qui esset in aqua, si illo tingeretur.
Subrubea, est quæ assimilatur bolo armeno.
Rubea punicea, similis pomis, quę rubrum colorem præseferunt, ut cerasa.
Vinea, quæ uino nigro similis est.
Passea, passo similis.
Veneta uel cerulea, resilit is colos ex pari albo & nigro simul mixtis, æquisq; ponderibus.
Liuida, plumbea, plumbo similis.
Charopa, similis pilis sibillidis, uel ungui lapillo.
Glauca, ueluti cornu pellucida.

¶ Iudicium Vrinarum secundum ætatem.

Iuuenum

Subaurea
Subcrocea

Senum

Alba. Subtilis
Cum pauca hypostasi.

Mulierum

Fere subcrocea Subaurea
Similiter subtilis.

Puerorum

Recedens ab aliis. Substantia excellens.
Hypostasi cumulata.

¶ Omnium optima & laudata.

Colore subaurea Subcrocea
Substantia mediocris.
Proportione potioni respondens.
Sine bulbis Matulę non adherens.

Hypostasi

Alba Leni
Aequabili.

Sine Pilis
Squamis.
Harenis.

Et aliis malignis contentis.

¶ Laborantium.

Subcrocea Accedens ad croceum.
Hypostasi Tenui.
Parua.
Cum liquamine interdum supernatante.

¶ Ociosorum.

Hypostasi Alba fere
Maiore.
Crassiore.

¶ Iudicium Vrinarum secundum temperamenta & qualitates anni.

Omnis Vrina

VERE

Subspicea.
Spicea.
Vergens in subaureum
Subcrocea.
Hypostasi crassiore, incipiente mutari in tenuem.

Aestate
Subaurea Subcrocea Substãtia mediocri.
Hypostasi
Leui Alba AEquabili.
Autumno
Colore mediocris Fulgens Tenuis.
Hypostasi
Obscura Modica Alba.
Tenui AEquabili.
Hyeme
Respondens ꝓportioni Vergens in alborẽ.
Hypo. maiore Procedente hyeme,
Quantitate maiore.
Contentis maioribus inconcoctis.

Iudicium ex dispositione rerũ non naturalium.

VRINA
Somnolentorum
Alba Crassa
onCtentis multis incoctis.
Vigilantium immodice
Tenuis
Vergens ab albo in aqueum, inde ad auream, oleaceam, nigram, adustam.
Ieiunantium
Flamea Crocea Tenuis.
Fame oppressorum
Tenuis Alba Sine hypostasi.

De iudicio a multitudine & copia.

Vrina multa in Sanis
Nimiam potionem uini, exilis.
Raram uel modicam, uentris excretionem.
Vsum nimium diureticorum.
Vrina multa in ægrotis,
Passionem diabetis Corporis liquefactionẽ
Euacuationem superfluitatum.
Determinationem ægritudinis, uel crisim ab hydrope.
Multa in febribus acutis
Aut febris solutionem.
Aut conuersionem in Ethicam.
Aut spasmum.
Quod si fuerit
Flammea.
Subcrocea, tincta & cum malis contentis, illaudata est.
VRINA pauca
Dietam sicciorem.
Vsum cibariorum glutinosorum
Opilationes Multã uentris excretionẽ
Interdum febrim intensam.
Læsionem membrorum urinæ.

De Significationibus substantię Vrinarum.

VRINA
Subtilis, Tenuis
Frigiditatem, siccitatem.
Humorem siccum
Concoctionis priuationem
Opilationem hepatis.
Defectionem attractiuę & expulsiuę.
Grossa
Complexionem calidam & humidam.
Concoctionem fortem, humidam.
Humores cõmixtos phlegmate & sanguine.
Mediocris
Temperatam complexionem
Absolutam coctionem
Humorum omnium temperamentum.

De significationibus Vrinæ diaphonæ.

VRINA
Transparens
Alba, Crassa.
Phlegma crudum, crassum, & ægritudines, ab eo prouenientes, Epilepsiã. &c.
Cum tinctura, Choleram uitellinam.
Semper autem significat inconcoctionem, siue tenuis, siue crassa.
Cum diuersitate coloris, adustionem & incendium.
Cum furfuribus, si ægritudo non fuerit in uijs urinæ, liquefactionem phlegmatis.
Turbulenta, multitudinem humorum, qui a natura expelluntur: item naturæ laborem in segregando & expellendo. B
Turbida in febribus acutis
Humorum ebullitionem
Liquefactionem.
Turbulenta ita perseuerans, longam ægritudinem, & imperfectam coctionem.
Permanens in transparentia & aquositate, digestionis priuationem.
Quæ mingitur clara & fit turbida, uel quæ turbida & fit clara, significat materiam incipere ut superet morbum, tametsi non perfecte.
Quę uero minime est transparens, ut aqua limpida, neq; turbida, ut subiugaliũ, sed in medio consistens, sanitatem portendit.

De significationibus odoris Vrinæ.

VRINA
Carens odore
Cruditatem humorum
Complexionem frigidam.
In acutis mortem.
Fœtida
Cum signis bonæ digestionis & squamis, scabiem.
Cum sanie, hulcus.
Sine digestione, apostema in uijs urinæ.

C In acutis, periculum.
Dulcis, dominium sanguinis non putrefacti.
Amara, dominium cholerae
Acris, insanis melancholiam.
In sanis, futuram febrim, aut naturae expulsionem.
Et si cito abscedit fętor in acutis ab urina, mortem.

Acris

Humorum putrefactionem.
In acutis mortem.

Prognostica ex colore albo.

Vrina alba

Dominium frigoris.

Cristallina

Debilitatem digestionis.

Mucilaginosa, dominiū phlegmatis, & eius crassam habundantiam.
Vnctuosa, seu margaritalis, liquefactionem.

Fungalis

Saniem Phlegma Lapides.

In acutis febribus, aut lactea post tincturā, significat partē cholericā ad alia loca diuertisse, q̃ per meatus urinae: significat ergo futuram phrenitim, uel capitis reuma.
In febri cōtinua absq; fluxu, phrenitide, uel alio quouis abscessu, mutationem in quartanam significat.

D In ictericia

Coloris hepatis debilitatem
Laborem uirtutis expulsiuę.
Futuram hydropem.
In sanis & perseuerans, inconcoctionem.
Luminosa, multa, in sanis humores crassos, & uiscosos.
Subtilis clara, humores melancholicos.
In principio febris, inde nigra, humorum expulsionem per uias urinae.
Lactea, sero similis, mortem, uel phthisim.

Significationes Citrinae.

Vrina citrina,

Palearis, imperfectam digestionem.
Flaua, principium digestionis.
Intense citrina, perfectam digestionem.
Aurea, temperamentum digestionis.
Ignea subtilis, acutam febrim.

Iudicia Rubeae.

Vrina rubea

Sanguinea in acutis, repletionem, & maxime sanguinis.
Si tamen non sit ruptura uenę.
Eadem tenuis, decursum humorum ad loca suffocantia, si paulatim mingatur.
Eadem grossa, inde tenuis, recidiuationem.
In ictericia modicę rubedinis, calorem hepatis & eius suffocationē, futuramq; hydropem.
Intensa in sanis, famem, incendium stomachi.
In dolore renum, eorundem apostema.
In dolore capitis frequenti, futuram maniam.
Turbida, hepatis debilitatem.

De Significationibus uiridis.

Vrina Viridis,

Supremam frigiditatem, maxime uero si tenuior sit.
Crassa, frigus quoq;.
Porrina uel porricea, adustionem.
Crassa, ueneni potionem.
Idem notat eruginea.

De significationibus Nigrae.

Vrina nigra

Procedens ex croceo, crassitudinem cholerae.
Ex fusco procedens, dominium cholerae nigrae.
Ex uiridi, choleram adustam.
Quam praecessit uiridis, uel liuida, dominium frigoris.
Quam precessit rubea, aut citrina, cum uirtutis dissolutione, mortificationem coloris naturalis.
In principio febris, inualescentiam morbi, caloris naturalis defectionem.
In fine aegritudinis melancholicae, terminationem aegritudinis, si ante fuerat crassa & aquosa.
In acutis si non praecesserunt signa bona, adustionem, & mortem.
Vel rubea obscura, ante uini rubei potionē, aliquando
Calorem & intensionem renum.
In senibus & mulieribus, defectionem caloris naturalis.

Significationes oleagineae.

Vrina oleaginea

Sicut oleum transparens

Consumptionem
Liquefactionem
Creticam expulsionem.

Pauca & foetens, supremam consumptionem.

Sicut lotura carnis

Consumptionem
Hepatis perditionem.
Hydropisim.

Quam pręcessit nigra, si sit alleuiatio

Mundificationem adustorum humorum.
Si in quarta appareat in peracutis, mortem in septimo die.

Simplex

Preparationem ad phthisim.
Consumptionem.
In colore & substantia, renū liquefactionem, aut phthisim.
Colorib. caninis, utriusque cholerę adustionem.

❡ Iudicium de hypostasi.

Hypostasis naturalis debet esse

Alba | In substantia mediocris
In mixtura partium æquali.
Continua | Cito apparens
Diu perdurans | In fundo residens.
Rotunda | Pinealis.

Hypostasis

Alba mucilaginosa, significat cruditatē, mixtionem unctuositatis.
Nigra, idem id quod urina nigra
Viridis, illud quod uiridis urina.
Citrina, ardentissimum calorem
Rubea, habundantiam sanguinis.

❡ De Circulis.

Circulus

Spumosus

Turbationem sensuum interiorum.
Viscosos humores.
Ventositatem in uentriculis cerebri.
Plumbeus, epilepsiam.
Viridis, melancholiam.
Rubeus, sanguinis fluxnm.
Tremulus, paralysim, et spasmū ex repletiōe.

❡ De spumę significatis.

Vrina spumea

Nigra, citrina, uel russa

Ictericiam | Passionem splenis.
Ventositatem cum uiscositate.
Si permanet, opilationem, maxime si magnæ sunt, uetos in uijs urinæ, cruda phlegmata, abundare Nephritim.
Granulosa, catharrum, atq; si in superficie natant, significant materiam non descendere ad inferiora.
Dum secunda regione, materiam destillare ad pectus: in fundo uero, prolabi ad iuncturas.
Media inter ampullas & grana, caliditatem, uel caloris debilitatem.

❡ De Squamis.

Vrinarum squamæ

Rubeæ, ægritudinem renum.
Albæ. passionem uesicę.
Fuscæ obscuræ sicut squamę piscium, ultimā dissolutionem.

❡ De Furfuribus.

Vrinæ furfures

Cum pruritu glādis in cole, & cum putre, scabiem in uesica.
Sine foetore & putre, cū difficultate mingendi & debilitate, dissolutionem corporis, maxime uero fusci.
Magnæ ut trita frumenta,
Albæ, adustionem in uesica.
Nigræ, adustionem in splene.
Rubeæ, adustionem sanguinis.

Vrina carnosa.

Hepatis dissolutionem.

Vnctuosa, in qua supernatat sedimen.

Si multa fuerit, dissolutionem adipis
Citrina, dissolutionē pinguedinis antiquæ.
Modica, renum dissolutionem.

Saniosa

Eruptionem hulceris, si pręcesserit dolor.

Plena frustulis

Debilitatem digestiuę.
Mesaraicarum ruptionem, uel ex comestione lactis, uel casei.

Harenosa

Lapidem in renibus, uel uesica, uel dissolutionem.
Non residentes harenæ, & ad rubedinem decliues, hepatis adustionem: citrinæ, splenis.

Mucilaginosa

Exuberantiam grossorum humorum.
Complexionem frigidam.
Crisim ischiados & iuncturarum.

Si pili innatent,

Caloris occulti consolidationem, a colore agente in ipsum, in renibus.

Fermentata,

Debilitatem stomachi.
Malam digestionem.
Assiduum usum lacticineorum.

Cinericea

Phlegma adustum pręstat, diuturnitatem caloris extranei.

Sanguinea

Debilitatem hepatis.
Vulnus in meatibns urinæ.
Solutionem continui in uesica, si pauca sit.
Si multa, solutionem in splene.
Oualis, id est, in qua ad similitudinē pelliculę, uel uesicę plenæ, & similis ouo innatat quippiam,
Phlegma crudum, uiscosum.
Phlegma uitreum, mucilaginosum, uentos.
Reserationem meatuum urinæ.

Calculosa

Lapidem pręsentē, uel phlegma uiscosum in uijs urinæ.
Fortem calorem in ijsdem locis.

Spermatica

Si diuisum sit sperma & interpolatum, significat coitum uel pręcessisse, uel nocturnam seminis emissionem.
Globosum truncatum, abstinentiam coitus, uel nocturnam pollutionem.
Et si id fiat multis uicibus, seminis incontinentiam, uel paralysim membrorum genitalium.

❡ Finis TAB. Vrinarum.

❡ Sequitur Tabula Vltima FEBRIVM.

C

TABVLA Vltima Febrium.

FEBRIVM alia

1 Ephemeris. 2 Putrida. 3 Hectica.

1 EPHEMERIS.

Distemperantia spiritus.24.horas,id est, diem non excedit. Nec habet nisi ex opiliatione paroxismum. Nam uel spiritus

Vitalis in corde accendit ex ira & furore. uel
Animalis in cerebro ex feruore solis. uel
Naturalis in hepate ex cibo & potu.

2 PVTRIDA

Quae fit ex putrefactione humorum. Et hoc aut

* Intra uasa. Sic fiunt continuae, quę acutę dicuntur. Terminantur.14.nonnunquam.7.4.sępe primo die.

Aut igitur putrescit

Sanguis. sic fit Syneches putrida: haec nunquam fit in corpore raro, aut gracili, sed plurimum in iuuenibus: & ad mortem usque affligit.

Et est Triplex. uidelicet

Acmastica, quae latine potest dici Auctio: semper enim est in augmento.

Epacmastica dici potest demptio, semper enim est in declinatione.

D Homotenos, aequaliter affligens, quę semper est in statu eodem. At putrescit

Phlegma. Sic fit Quotidiana, uel cōtinens: habet circuitum diei & noctis. Parox.3.horas. tepescit.6. Aut putrescit

Cholera, id est, flaua bilis. Sic fit Tertiana continua, habet circuitum duos dies, & noctes totidem. Accidit aetate uigentibus, tempore aestiuo, regione calida & sicca. Parox. durat.24.horis. Quiescit.24.& in falsa quiete.24. Aut putrescit

Atra bilis. Sic fit Quartana continua: habet circuitum trium dierum, & trium noctium. Paroxis.24.horas. 28. in uera requie.24. in falsa: durat ad.40.diem. Aut putrescit

Cholera circa cor. Sic fit Causon ardor quem pauci euadunt, uno die fortis, altero remissior: nec tamen augmentum recipit, nec diminutionem.

Et hae septem species sunt Febres simplices.

* Aut intra & extra uasa

Sanguis principaliter, secūdario cholera. Sic fit Syneches, uel conclusa continua: quia omne tempus una est accessio ab initio usque in finem: accedit calida sine tremore & rigore.

Cholera principaliter, sanguis secundario. Sic fit Cansonides, uel Tertiana continua.

Hae duae non dicuntur compositae secundum compositionem duarum febrium diuersarum denominationum, sed propter compositionem humorum putridorum: unde tamen proprie Febris composita non dicitur.

Phlegma intra, cholera extra. Sic fit. Hemitritęos minor: in qua incipiēte uno parox. simul alter incipit horis.18. falsa quies.6.

Cholera intus, phlegma extra. Sic fit Hemitritęos medius: in hac iter parox. est quies manifesta: parox.38. horis. quies.12.

Atra bilis intra, cholera extra. Sic fit. Hemitritęos maior: non curatur, durat.68.horis. Et 12. in falsa quiete. uno desinente paroxismo, statim alter subsequitur.

Hae tres dicuntur compositae: suntque chronicae, & terminus earum est.64.dies.

* Aut extra uasa. Sic fiunt intermittentes. Si enim putrescit

Phlegma

Naturale, sic fit quotidiana uera uel diaria: durat hor.18.tempore frigido, ut hyeme in senibus & mulieribus phlegmaticis: quiescit hor.6. durat a .21. diebus usque ad.40.uel.60. dies. Accidit circa solis occasum.

Innaturale, fit Quotidiana nota,

Cholera

Naturalis, sic fit Tertiana uera. Hęc parox. habet.12.horarum. quiescit.36. incipit cum horrore & punctione sine frigore & uehementi pulsu.

Innaturalis, sic fit Tertiana nota. Accedit circa uesperas. parox. durat ad.30.horas.

Atra bilis

Naturalis sic fit Quartana uera: fit in Autūno in senibus & melācholicis: durat parox.24. horis: quiescit.48.horis.

Innaturalis, sic fit Quartana nota.

Et hae simplices sunt.

* Aut in duobus locis simul.

Si enim putrescit

Phlegma in duobus locis, ut in capite & in stomacho, fit Quotidiana duplex.

Cholera in duobus locis, ut in stomacho & in hepate, fit Tertiana duplex, quę uno die grauior est altero.

Melācholia in duobus locis, ut in splene & in capite. fit Quartana duplex.

Et hae sunt compositae.

Aut putrescit unus humor alio, uel alijs: sic fit Febris Erratica. Cuius sunt duae species. s.

Liparia, in qua corpus intus calet, extra friget.

Epialos, in qua corpus intus friget, extra calet. Accedit omni die.

Simplices phlegmaticae magis fere quam Febres Erraticae.

¶ HECTICA, uel habitualis: huius sunt species

Prima, ex consumptione

Primæ humiditatis pro parte maiori, quemadmodum ros. Hic difficulter cognoscitur, sed curatur faciliter.

Secunda, ex compositione

Secundæ humiditatis pro maiori parte, & primæ. Medium retinet utriusq;. ut Cambiũ.

Tertia, ex consumptione

Aequali primæ, secundæ, & tertiæ humiditatis: est dominium siccitatis totius corporis sine febre, cuiusmodi est Gluten.

Signa Hecticæ

Primæ speciei, Calor continuus, maior ante prandium, q̃ post: propter cõtinuam membrorum distemperantiam: sed tamẽ lentus: quia non fit ex humore, sed ex membris: ideo caret paroxismo.

Signa Hecticæ

Secundæ speciei, Calor cõtinuus manuum & pedum, & acutior priori: maior post prandium q̃ ante: prouenit ex cholerica fumositate: ex spiritualibus rubor genarum, ex calida fumositate eas inflammante.

Dolor sinistræ spatulæ. est enim spiritualibus adligata: & propter contractionem desiccatur & soluit in continuatas: ideo fit dolor & tussis, quandoq; sicca, quandoq; humida.

Signa Hecticæ

Tertiæ speciei, Calor maior q̃ in prioribus duabus: maior post prandium q̃ ante: & si discerni non possit propter intensum calorem. Vrina in colore & substãtia oleaginea, cum multis resolutionibus grossis: citrina, intensa: demum fit aquosa & unctuosa.

Cutis digitis eleuata, ad propria nõ redit. Macies totius corporis ex calore membris insito, ea cõsumente & dissoluente. Vngues ingrossantur & curuantur ex reuerberatione uaporis: ideo in medio eleuãtur, & in lateribus contrahuntur. Capilli fluũt. Pulsus frequens, paruus, durus & debilis.

¶ Finis APPENDICIS.

NICOLAVS Prugnerus, candido Lectori S.

¶ Lector quisquis ades, maxime & optime,
Et qui res Medicas, sacraq; Apollinis
Tota mente requiris,
Huc huc fac referas pedem.
Naturæ specimen cernere si libet,
Et si te fugiant abdita pharmaca,
Herbarumq; figuræ,
Isthoc scire potes Libro.
. θωρόν τῶν ἀγαθῶν polliceor tibi,
Meras & Veneres, adde & Apollines,
Si tu Codice lecto
Perpendes bene singula.
Pulchra hęc et referunt, quam speciosior
Mundi Rector adest, & eximius magis
Rebus quisq; creatis,
Constans omnipotentia.
Hoc primum uolumus dispiciat pius
Lector, si fuerit deinde cupidine
Ductus, noscere caussas
Rerum, hunc fac adeat Librum.
Vernantem tibi Brunfelsius Hortulum,
Conseuit placidis sedulus herbulis,
Sic noctesq; diesq;
Huc huc semina conuehens.
Quis uero numeret, quantus, & improbus
Schottiq; assiduus tum fuerit labor?
Quando singula pressit
Docta qua ualuit manu.
Felix o nimium, sanctaq; Ciuitas.
Polles nam duplici nunc medicamine,
Verbo pascere mentem,
Istis corpora, quæ soles.
Lector, iam reliquum est optime, gratias
Tantis pro meritis reddere, quas potes,
Sic sic gratus abibis,
Auctus munere maximo.

¶ ARGENT. per Io. Schottum, CAROL. Imp. V. Anno. 10. CHRISTI uero Seruatoris, 1530.

Herbarum vivae eicones
Brunfels, Otto
1530
Missouri Botanical Garden
St. Louis, MO

CONDITION ON RECEIPT:
The half rigid vellum and decorated paper binding was not contemporary with the text. The parchment was cutting through the decorated paper on the front board. Both stuck-on endbands were present. The front internal hinge was broken, and the case was detached from the text block in the front. The volume was sewn two on. The sewing was weak. It was probably contemporary with the text. Some of the pages were partially torn along the spine fold and were partially detached from the text block as a result. Most of the pages were dirty and discolored; they were water stained and mold damaged at the tail. They were weak and sometimes torn in these areas. The outer gatherings were guarded with narrow strips of parchment.

TREATMENT REPORT:
Treatment was documented with color slides. The volume was disbound retaining the original sewing. The head, tail, and pages were dry cleaned where necessary. Tears were mended, folds guarded, and damaged areas strengthened where necessary with Japanese kozo paper and wheat starch paste. The volume was sewn on linen tapes with linen thread. Handmade paper endsheets with linen hinges were attached. The volume was bound in full handmade paper using a limp case structure and titled using a black stamped handmade paper label. The bookplate was removed and readhered to new pastedown.

Northeast Document Conservation Center
January 2003
DW/TP